Zekine Türkeri

BASK MESELESİ

Bir Tarih, Bir Otonomi, Bir Sorun

■ ■ ■
ISBN:978- 975-9051-39-6
Bask Meselesi
© *Dipnot Yayınları*
Kapak Tasarımı: Sinan Solmaz
Baskı Öncesi Hazırlık: Dipnot Bas. Yay. Ltd. Şti.

Dipnot Yayınları 36 Tarih Dizisi 2
1. Baskı 2007 / Ankara

■ ■ ■
Baskı Öncesi Hazırlık: Dipnot Bas. Yay. Ltd. Şti
Baskı: Seçil Yay. Tan. Mat. İthalat. İhracat . Tic. Ltd. Şti
Büyük san.1.Cad Sütçü Kemal İşhanı No: 7/198
İskitler/ Ankara

■ ■ ■
Dipnot Yayınları
*Selanik Cad. No: 82/32 Kızılay / **ANKARA***
Tel: (0 312) 4192932 ■ Faks: (0 312) 4192532
e-posta: dipnotkitabevi@yahoo.com

Ahmet Kaya
ve
Julio Medem'e

İÇİNDEKİLER

GİRİŞ 11

I. Bölüm

BASK HALKI 15
Euskal Herria: Baskça Konuşanlar Ülkesi 15
Basklılar Nereden Geliyor? 16
Prehistorik Bir Dil: Euskera 17
ORTA ÇAĞ 18
Basklılar Hiç Kendi Kendilerini Yönettiler mi? 18
İlk Bask Devleti: Navarra Krallığı 19
Kuzey Bask Ülkesi, "İparralde" 21
Fuerolar ya da "Bask Anayasası" 22
Foral Sistem'de Tökezlemeler 25
Carlist Savaşlar 27

II. Bölüm

YİRMİNCİ YÜZYILDA BASK ÜLKESİ , BASK MİLLİYETÇİLİĞİ VE YÜZYILLIK DİRENİŞ TARİHİ 29
Bask Milliyetçiliğinin Doğuşu 29
Bask Milliyetçiliğinin Babası: Sabino Arana 29
Milliyetçi Bask Partisi (PNV) 31
Primo de Rivera Diktatörlüğü Dönemi (1923-30) 31
İkinci İspanyol Cumhuriyeti: Özerklik Kapısı 32
İspanyol İç Savaşı: Özerkliğe Veda 33
Bask Demokrasinin Bombalanan Beşiği: "Gernika" 37
Frankizm: "Basklının İyisi İspanyol Olanıdır" 39
Frankizme Radikal Bir Yanıt: ETA 43
Franco'nun Yeni Devleti'nin "Diğerleri" 51

III. Bölüm

DEMOKRASİYE GEÇİŞ DÖNEMİ 55
Genel Hatları ile Diktatörlükten Demokrasiye 55
İspanyol Anayasası'na Bask "Hayır"ı 58
Geçiş Döneminde ETA 61
Kötünün İyisi Özerkliğe "Evet" 65
Yeni Dönemin Toptan Retçileri: "Yurtsever Sol" 67
Herri Batasuna 70
Yerel Seçimlerde 'Baskçılar', Genellerde 'İspanyolcular' 71
Bir Askeri Darbe Girişimi 72
Ve ETA-PM Tarihe Karışır 73
"Yeniden Topluma Kazandırma" ya da "Pişmanlık" 74

IV. Bölüm

BİR OTONOMİ: EUSKADİ 77
Euskadi Otonomisi Yürümeye Başlıyor 77
Bask Parlamentosu ve Hükümeti 80
Bask Hükümeti'nin yapısı: 81
Euskadi'de Partiler: "Bask Milliyetçileri", "İspanyol Milliyetçileri" 83
Sosyalist İktidar ve ETA İçin Zor Yıllar 86
Geleneksel Milliyetçiliğin Ayrılan Yolları: PNV ve EA 89
Devletin "Kontrol Edilemeyenleri" ve GAL 92
Avrupa Birliğine Katılım ve NATO'ya Bask "Hayır"ı 100
Cezayir Görüşmeleri 101
"Ajuria Enea Paktı" ya da "Demokratik Blok" 103
Madrid-ETA Görüşmelerinin En Kayda Değeri Sonuçsuz Biter 105
Bask Parlamentosu Otodeterminasyon Kararı Alır 107
ETA'ya Darbe Yılı: 1992 109
Hükümet 'Şahinlerini' Görevlendirir, ETA Önemli Şahsiyetlere Yönelir 110
Mahkumları Böl Yönet Politikası: "Dispersion" 113
Sağ İktidar Döneminde Bask Meselesi 114
Miguel Angel Blanco 116

"Demokratik Alternatif" ve HB Mahkumiyeti 118
GAL Davası 120
Euskadi'de Bir Barış Umudu 125
Lizarra Deklarasyonu ve Kuzey İrlanda Kıyaslaması 128
1998 Otonomi Seçimleri'nde Referandum Havası 130
"Ulusal Yapılanma" ve Anayasa Meselesi 131
Euskadi'de Ateşkes 133
Ve ETA Yeniden Silahları Konuşturur 137
ETA Öldürdükçe Madrid Bask Milliyetçilerine Yönelir 140
2001 Bask Parlamentosu Seçimleri 141
2000'li Yıllarda ETA 144
Yeni Yasaklar Dönemi 146
Ve Baskça'nın Tek Günlük Gazetesi de Kapatılır 149
İbarretxe Planı 151
Carod Depremi 152
ETA'nın 'Silahsız' Yılları ve Batasuna'dan Bir Yenilik 154
İbarretxe Planı'na Son Darbe: Bask Parlamentosu Seçimleri . 157
Bir Sürpriz: İspanyol Parlamentosu
ETA İle Görüşme Kararı Alır 160
Bask Sorununun Çözümü Yakın mı? 165

V. Bölüm

RÖPORTAJLARLA EUSKADİ 171

Bizkaia Parlamentosu Başkanı Aitor Esteban: 173
Gernika-Lumo Belediye Başkanı Eduardo Vallejo de Olejua .. 181
Tartışmalı Alanlardan Biri: (Dışişleri- Dışişleri
Genel Sekreteri Andoni Ortuzar) 186
Bask Dili Akademisi Başkan Yardımcısı, UPV Bask Filolojisi
Bölüm Başkanı Henrike Knörr Borras : 197
Bask Hükümeti Eğitim, Üniversiteler ve Araştırma Birimi
Başkan Yardımcısı Ander Gurrutxaga 200
Euskadi'de Okuma-Yazma Öğretmenin Anlamı Başka 204
Euskadi'de Basın Yayın 209
Liz Taylor da Baskça Konuşur! 210
Hazırlık çalışmalarından itibaren ETB'de yer alan,
program yapımcısı David Barbero: 214

Euskadi'nin Günlük Gazeteleri 216
Bask Sendikacılığı 220
Bask Çalışanları Dayanışması (ELA) 220
Yurtsever Çalışanlar Komiteleri (LAB) 221
ELA Valentin Llengo (sendikacı) 222
LAB yöneticisi ve basın sözcüsü Txuti Ariznabarreta 229
Bask Polisi: Ertzaintza 235
Bask Polisi Akademisi Eğitim ve Planlama Daire Başkanı Juan Carlos Etxegaria Aguirremota: 235

VI. Bölüm

SİYASİ PARTİLERLE RÖPORTAJ 241
Milliyetçi Bask Partisi (PNV) 241
PNV Eski Genel Başkanı ve Danışma Konseyi üyesi Xavier Arzalluz 241
Bask Dayanışması (EA) Genel Başkanı Begonya Errazti 248
Euskadi Sosyalist Partisi – 256
Euskadi Solu (PSE-EE) Genel Sekreteri Patxi Lopez 256
Halk Partisi (PP) Bizkaya Başkanı Leopoldo Barreda 259
Birleşik Sol (İU-EB)'un Bask Ülkesi Koordinatörü Javier Madrazo 264
2001-2005 arası Yurtsever Sosyalistler'nin (SA) Bask Parlamentosu milletvekili, aynı dönemde Parlamento Başkanı Yardımcısı Rakel Penya. 270
Halk Birliği'nin (HB) eski Avrupa Parlamento su Milletvekili, Avukat Txema Montero Zabala 278
SÖZLÜK *297*
KAYNAKÇA *302*

Teşekkür

Bu çalışma yıllara yayılınca, borçlandıklarımın sayısı da upuzun bir listeye döştü. Kürt sorunu uzmanı gazeteci Manuel Martorell ile o dönem IU (Birleşik Sol) milletvekili olan Jose Navas'ın yardımları olmaksızın böyle bir işe koyulmam imkansız idi. Bask Dil Akademisi Kütüphanesinin Müdürü Pruden Garcia yıllar boyunca her konuda yardımcı olmakla kalmadı, araştırmaya son noktayı koyuncaya kadar bilfiil danışmanlık da yaptı.

Bazıları, Julio Medem gibi, doğrudan bir yardımda bulunmuş olmasalar da kendi yaşam öyküleriyle Bask sorununu daha iyi kavramamı sağladılar. Bu meseleye bulaşmanın bedelinin ne boyutlara varabileceğini onların hayatları üzerinden gözlemledim. Dünyaca ünlü sinema yönetmeni Medem'in Bask meselesini işleyen bir belgesel film yapınca İspanya'da karşılaştığı muameleyin, "Kürtçe klip çekeceğim" dediğinde Ahmet Kaya'nın Türkiye'de karşılaştığı muameleyle nerdeyse aynı olduğunu görmek, hem şaşırtıcı hem de son derece öğreticiydi.

Bask Parlamentosu'nda temsil edilen siyasi partilerin tamamına ve bu çalışmada yer alan, almayan pek çok kişi ve kuruma borçlandım: Sabino Arana Vakfı, İpes, Kafe Antzokia, PNV (Milliyetçi Bask Partisi) arşivi, Sinera vs.

Zekine Türkeri

GİRİŞ

Tam tarihini hatırlamıyorum, 1990 ortalarıydı. Dönemin başbakanı Tansu Çiller bir yurtdışı gezisi sırasında, uçakta, Kürt sorununa Bask modelini önermişti. Fakat belki de havada yapılan bu tür beyanların rüzgara karışması geleneğine ihanet etmemek için, ertesi gün gazetelerde çıkan bu beyanını sonradan sahiplenmemişti. Ama o sahiplenmese de 1990'lı yıllarla birlikte Türkiye'de çeşitli kesimler Kürt sorununu tartışırken "Bask modeli"ni de olası bir çözüm yöntemi olarak gündeme almışlardı ki, bu durum elinizdeki çalışmayı teşvik eden nedenlerden biriydi.

Böyle bir motivasyonla başlayan proje Bask Ülkesi Üniversitesi (UPV) Sosyoloji Fakültesi'nce verilen bursla desteklenince bu çalışma gerçekleştirilebildi. Her ne kadar çalışmanın ağırlık konusu "Bask modeli" diye bilinen Bask Ülkesi ya da Euskadi Otonomu ve onun kazanımları, kurumları, pratikteki işleyişi olarak belirlendiyse de, bu çalışmanın yapıldığı sıralarda Türkiye'de Başklılar üzerine henüz kapsamlı bir çalışmanın yapılmamış ya da yayınlanmamış olması, bugünlerinin anlaşılmasını kolaylaştırması bakımından bir halk olarak Basklıların kökeninin ve tarihinin de fazlasıyla özet bir biçimde de olsa proje kapsamına alınmasını zorunlu kıldı.

Bask Ülkesi hakkındaki bilgisi, İspanya ve Fransa arasında bölünmüş, İspanya'daki bölümü bir otonomi sahibi olan ve ETA adlı bir örgütün bağımsızlık amacıyla silahlı mücadele vermekte olduğu bir ülke ile sınırlı biri olarak Bilbao'daki ilk günlerim sıfır noktasında bulunduğumu haber vermekte gecikmedi. Konuştuğum hemen her Basklı "daha biz bile 'nereden geliyoruz nereye gidiyoruz, şimdilerde olan ne' sorularının yanıtını bilmiyoruz, çok karışık mevzular bunlar" dedikçe,

herkes kendi sorunlarını karmaşık, anlaşılması ve çözümü en zor sorun sanıyor diye düşünüyordum. Meselenin pek de böyle olmadığı, ETA'nın neredeyse artık silahlara dönmeme sözü vererek ilan ettiği ateşkesi, 16 aydan sonra 2000'e günler kala bozması ve böylece bir barış umudunun yerini yeniden belirsizliğe, şiddete ve daha fazla kamplaşmaya bırakması ile doğrulanmış oldu.

Avrupa'nın belki de en eski halkı olan, asırlarca İspanyol ve Fransız devletleri gibi kolonileştirme işinin uzmanlarından olan iki devletin kıskacında "kendinin olanını korumak ve kendisi olarak yaşamakta" direnen bir halk, Bask halkı. Bir nevi anayasaları olarak kabul ettikleri "fuero"larla Tarihsel Bask Bölgeleri olarak bilinen yedi bölgede kendi sistemleri ile yaşayan, adı geçen iki devletin müdahalelerine karşı kendinin olanda direnmiş bir halk. 1789 Fransız Devrimi'nin Kuzey yakasındakilerin özgürlüklerini rafa kaldırılışı... Ve yaklaşık bir asır aradan sonra İspanyol Devleti'nin liberalleşme ve merkezileşme yönünde aldığı yolun bu yakadaki Basklılara çıkan faturası... Faşizmin Frankizm versiyonu... Uzaktakilerin, bombalandığı için ünlendiğini sandıkları, Basklıların ise ünlü olduğu için bombalandığını söyledikleri, Bask özgürlüklerinin sembolü "Gernika" Baskı ve yasakların doğurduğu ve otonomi ile sonuçlanan asırlık bir direniş "Bask milliyetçiliği" Franco'nun ölümüyle başlayan demokrasi döneminin Bask sorununa yanıtı "Bask Otonomisi"... "Baskçı" partilerin adına "çözümlenmemiş tarihsel bir siyasi sorun", "İspanyolcu" partilerin "Bask milliyetçiliği sorunu" dedikleri otonominin de tamamen derman olmadığı "Bask sorunu".. Hâlâ hiç bir dil ailesinde yer almayan Avrupa'nın yaşayan en eski dili, XX. yüzyıl başlarında haritadan silinme noktasına gelen "Euskera" (Baskça) "Bask dili halkı" anlamına gelen yurtları Euskal Herria, XXI. yüzyılda ne kadar Baskça konuşanlar ülkesi? Fransız yakasındaki üç Bask bölgesinin herhangi bir siyasi statüye sahip olmadığı, Güney ya da İspanyol Devleti yakasındaki dört bölgeden üçünü içine alan biri Bask Ülkesi ya da Euskadi, diğeri Navarra olmak üzere iki ayrı otonomi... 2000'li yıllara doğru doğan barış umutları, silahlara veda ettiği sanılan ETA'nın yeniden silahlara dönüşünün hikayesi.

ETA"nın siyasi kanadı olarak bilinen Halk Birliği ve ardıllarının yasaklı yılları. İspanyol Hükümeti'nin ETA ile görüşmek için aldığı parlamento onayı. Yeni bir ateşkes. Bir yıl kadar Bilbao'da, bir kaç yıl Madrid'de yaşayarak, dönem dönem Bask topraklarına gidip gelmelerle, Bilbao kütüphanelerinin daimi müşterisi olarak, basını takip ederek, yedi Tarihsel Bask Bölgesi'ni gezerek, yüzlerce kişiyle konuşarak, kurumların yetkili ağızları, sendikacı, akademisyen, siyasi parti temsilcileri ile görüşerek, röportajlar yaparak yukarıda adı geçen ve geçmeyip de ilişikteki sayfalarda yer alan mevzuları içeren bu çalışma yapıldı. "Nereden geliyor, nereye doğru gidiyor, ne istiyor Basklılar?" sorularının yanıtı arandı.

Bu türden hiç bir çalışmanın tarafsız olması beklenemez. İzleyen sayfalar, Bask sorununu yalnız şiddet ya da ETA ile sınırlandıran görüşlere uzak. Bask modeli diye de bilinen, otonominin de tamamen çözmediği siyasi bir sorunun halen devam etmekte olduğu görüşündeyim. Ama hazırlarken etik ve bilimsel değerlerden uzaklaşmamaya çalıştım. Öte yandan, konuların karmaşıklığı, pek çok kurum ve kavramın Türkiye ve Türkçede denginin olmaması, yüzlerce yabancı isim ve tarih ile birleşince istediğim ölçüde bir sadelik elde edemedim.

Madrid'de kaldığım süre boyunca Euskadi'nin, Basklıların ve Bask sorunun Madrid'ten nasıl görüldüğünü anlama olanağı buldum. Madrid'den görülen başka bir Euskadi. Bu çalışma ise daha çok Bilbao'dan görülen Euskadi'ye odaklanıyor. Avın hikayesini *avcı*ların değil *aslan*ların gözünden anlatmayı deniyor.

I. Bölüm

BASK HALKI

Euskal Herria: Baskça Konuşanlar Ülkesi

Basklılar, yaşadığı coğrafyanın kendi dilinde anlamlı bir karşılığı olan çok az halktan biridir. "Tarihsel Bask toprakları" olarak bilinen coğrafyanın adı olan Euskal Herria Baskçada, bir versiyona göre "Bask dili halkı", bir başkasına göre ise 'Bask Halkı' anlamına gelir. Tarihsel başkenti İrunyea ya da Pamplona olan bu topraklar yedi bölgeden oluşur: Araba, Bizkaia, Gipuzkoa, Nafarroa, Lapurdi, Behe Nafarroa ve Zuberoa.

Bask coğrafyası 20.664 kilometre karelik bir yüzölçümüne sahiptir. Fransa ve İspanya devletleri arasında bölünmüş olan Euskal Herria'nın % 14'ü Fransa, diğer kısmı İspanya devletinin sınırları içinde yer alır. Fransız Devleti'nde bulunan parçası "Kuzey Bask Ülkesi" ya da "İparralde" olarak tanınmakta olup Lapurdi, Behe Nafarroa ve Zuberoa bölgelerini kapsar. Bu bölüm Fransız Devleti'nin % 0.5'i kadardır. "Güney Bask Ülkesi" ya da "Hegoalde" ise İspanyol Devleti'nde yer alan parçasıdır. Araba, Bizkaia, Gipuzkoa ve Nafarroa'yı içine alan bu bölüm İspanyol Devleti'nin % 3.5'i kadardır.

2006 yılı verilerine göre Güney Bask coğrafyasında ikamet edenlerin sayısı 2.735.558'dir. Bunlardan Navarra'dakiler 601.874; Araba, Bizkaia ve Gipuzkoa'dakiler ise toplam olarak 2.133.684'dir. Güney Bask nüfusu İspanyol Devleti'nin % 6'sı kadardır. Kuzey Bask nüfusu ise 250.000'in üstünde olup Fransız Devleti'nin % 0.4'ü kadardır.

Bizkaia Körfezi suları, Kantabriya Denizi ve Atlantik Okyanusu, "sınırsız ve isimsiz sular" olarak da tanınırlar. Bask halkının asırlarca av, başka toprakları tanıma ya da dünyaya açılma serüvenine eşlik eden, gemi indirdikleri sulardır bu sınırsız ve isimsiz sular.

İklimi bir yandan okyanus, diğer yandan Akdeniz ve kıtasal etki nedeniyle yumuşaktır. En nemli bölgeleri Lapurdi, Gipuzkoa ve Bizkaia kıyılarıdır.

Basklılar Nereden Geliyor?

Basklıların kökeni üzerine henüz ortak bir teori yok. Başka topraklardan mı geldiler yoksa hâlâ yaşadıkları topraklarda mı doğdular? Bu sorunun tek ve kesin bir yanıtı yok.

Bu konudaki pek çok bilinmez arasında bilinen ise bu bölgede 50.000 yıllık Neanderthal insanına ait kalıntılara rastlanmış olunmasıdır. Yine Cro-Magnon insanı Güney Batı Avrupa ve bu topraklarda 40.000 yıl önce yaşamış.

Basklıların kökenini açıklamaya çalışan teorilerden biri, belki de en çok kabul göreni, antropolojik olarak farklılığı konabilir Bask tipinin, büyük bir iklim değişikliğinin yaşandığı sonuncu buz devri sonlarında (İ.Ö. 6.000'nin son çeyreği) ortaya çıktığını söyler. Bu teorinin sahiplerinden olan ve Bask Ülkesi'nde prehistorik insan üzerine yaptığı bilimsel çalışmalarıyla tanınan Jose Miguel Barandiaran'a[1] göre, bu devirde Bask ülkesinde, "bir iklim değişikliği, bir yaşam değişikliği, bir beslenme değişikliği yaşanır ve doğal olarak insanın kendisi de değişmeye başlar. İnsanın fiziki tipi değişir ve aktüel Bask tipi doğar." Bu teori, Basklıların diğer topraklardan,

[1] Papaz Jose Miguel Barandiaran, Basklılarla ilgili prehistorik araştırmaların babası, bu konudaki en yetkin bilim adamı olarak bilinir. 1916'dan itibaren bu konuda arkeolojik ve antropolojik pek çok araştırma yapmıştır.

Kafkaslar'dan, Afrika'dan vs. gelmiş olabileceği fikrini reddetmektedir.

Arkeolojik ve antropolojik araştırmalar ve bölgede rastlanan prehistorik kalıntılar, bu bölgede küçük bir etnik grubun varlığının en az 50.000 yıllık bir geçmişi olduğuna tanıklık ediyor. Bazı biyolojik ve belli antropolojik özellikler Basklıları etnik olarak yarımada ve kıtada yer alan diğer komşularından ayırd etmeye hizmet eder. XIX. yüzyılda yapılan bazı araştırmalar, Basklıların bazı antropolojik karakteristiklerini yüzyıllarca karıştırmadan korudukları iddiasını destekliyor. Söz konusu araştırmalarda, Bask bölgesi halkının İberik yarımadası ya da kıtadan gelip geçen farklı kültürlerden, komşularına oranla çok daha az etkilendiği de iddia ediliyor.

Basklıların kökenine dair bir iddia da Milliyetçi Bask Partisi'nin (PNV) kurucusu ve Bask milliyetçiliğinin babası sayılan Sabino Arana'ya ait. Arana'ya göre Basklıların kökeni "doğu"ya ya da "güneşin doğduğu" yere uzanıyor. İddia, kaynağını "euzco" kelimesinin etimolojik kökeninden alıyor: "eguzki-ko" (güneş'den). Nereden "euzko" halkı? "Güneş"den ya da "doğu"dan gelen.

Prehistorik Bir Dil: Euskera

Bask dilinin kökeninin de, bu halkın nereden geldiğinden daha iyi bilindiği söylenemez. Bask dili Euskera'nın bilinen dil ailelerinden hangisine ait olduğu hala bir muammadır. Euskera'nın kökeni konusunda, Jose Miguel Barandiaran ve Michelena başta olmak üzere Basklı ve yabancı pek çok dilbilimci ve antropologca XIX. yüzyıl ortalarından itibaren pek çok araştırma yapılmıştır. Bu araştırmalarda Kafkaslar'dan Kuzey Afrika'ya kadar birçok dil ailesine yolculuk yapılır; İberik dilinden Bereberilerin diline, Ermenice'den Gürcüce'ye kadar. Söz konusu iddialardan bir kısmı çürütülür, bir kısmı yeterli veri içermediğinden iddia olmanın ötesine gitmez. En çok İberik dili üzerinde durulur, bu iddianın doğrulanma ya da reddedilmesi bu dilden günümüze kalan çok az ve hâlâ çözülememiş olan yazıtların bir gün okunabilme şansına bırakılır zorunlu olarak. Konu üzerindeki araştırmalar süredursun, şimdilik bilinen, Bask Dili'nin dünyanın en eski

dillerinden ve Avrupa'nın yaşayan yegâne "ailesiz" dili olduğudur. Avrupa'nin en yaşlı ve yaşayan yegâne Hint Avrupa öncesi dilidir aynı zamanda. Onunla birlikte yaşamış olan kıtanın diğer prehistorik dilleri, Hint-Avrupa kökenli dillerce silinip süpürülmüşlerdir yeryüzünden. Prehistorik dillerin genel yok oluşu içinde Bask dilinin kendini yaşatıyor oluşu, dilbilimciler tarafından diller tarihinin en görkemli olaylarından biri olarak görülüyor.2

Gülen Adam eserinde, "Bir Basklı, ne İspanyol ne de Fransızdır, Basklıdır" diyen Victor Hugo, Pireneler'de ise bu halk için dillerinin ne kadar önemli olduğunu şu cümle ile ifade ediyor: "Bask dili bir vatan, hemen hemen bir dindir." Tarih boyunca baskılar karşısında politik direnişin en önemli simgelerinden biri olagelen Bask dilinde pek çok kelimenin karşılığı dil ile ilişkilidir. Mesela, her ne kadar "Euskal Herria" başka dillere genellikle "Bask Ülkesi" olarak çevriliyorsa da "Euskal Herria"nın Bask dilindeki tam karşılığı "Bask dili halkı" demektir. "Bask müziği" diyemezsiniz Baskça'da, bunun için "Baskça müzik" anlamına gelen "euskal musika" demek durumundasınız. Bask kökenli ya da Basklı demek için birine, "Baskça konuşan" anlamına gelen "euskal-dun" kelimesi kullanılıyor. "Ülke" ya da "Basklı" gibi kelimelerin dil ile ilişkilendiriliyor oluşu üzerinde bu kadar durmak ilk bakışta o kadar anlamlı gelmeyebilir. Ama, mesela Euskaldun kavramı, kim Basklı ya da değil soruları gündeme geldiğinde imdada yetişen kavramlardan biri oluyor.

ORTA ÇAĞ

Basklılar Hiç Kendi Kendilerini Yönettiler mi?

"Tarihsel Bask Toprakları" olarak bilinen coğrafyada, "devlet, bağımsızlık, egemenlik" gibi kavramlar Basklılar tarafından hayata geçirildi mi hiç? Geçtiyse, ne düzeyde, hangi boyutlarda? Mesela, bağımsız bir Bask Devleti oldu mu?

---

[2] Euskera'nın günümüzde yaşayan lehçeleri ise şunlar: Vizcaino, Guipuzcoano, Laborlano, Alto Navarro Septentrional, Alto Navarro Meridional, Bajo Navarro Oriental, Bajo Navarro Occidental ve Suletino.

Üniter bir Bask Devleti? Ya egemenlik? Bu kadar soruyu ard arda ve tane tane sıralamanın bundan sonraki başlıkların önemine işaret etmenin yanında, ikinci ve yabana atılmayacak bir nedeni daha var: bu soruların her birine bugüne kadar verilmiş tek ve yalın bir yanıt yok zira. Verilen cevaplar muhatabın soruna nereden ve hangi politik pencereden baktığına bağlı olarak değişiyor.

"Baskçı" bir bakış açısı3 için bu sorulardan en tuhafı kuşkusuz "egemenlik"le ilgili olanı: "Ne demek hiç egemen oldular mı? Basklılar kendi topraklarında 1876'ya kadar hep egemen oldular". Kanıt mı? Bir nevi anayasaları olan "Los fueros", yani "kendi öz yasaları" Bu egemenlik üniter bir egemenlikten çok, bölgesel egemenlikler biçimindeydi. Bu pencereden bakanların Bağımsız Bask Devleti'ne yanıtı "Bask Krallığı", üniter Bask Devleti'ne ise "Navarra Krallığı'nın Büyük Sancho III dönemi" olur.

"İspanyolcu" bir bakış açısının aynı sorulara verilecek yanıtları yukarıdakilere hiç de yakın sayılmaz. En azından ilk ikisine "kesinlikle hayır", sonuncusuna en iyimser yanıt "olabilir de olmayabilir de" ya da "belki, 'fuero'lardan dolayı olabilir"dir. Yani bu kesime göre bırakın üniter devleti, Basklılar bağımsız devletle de hiç bir şekilde tanışmadılar.

İlk Bask Devleti: Navarra Krallığı

İlk Bask Krallığı, politik merkezi Pamplona olan ve İnyaga ailesi tarafından hükmedilen "Pamplona Krallığı"dır. Coğrafik olarak 765'den itibaren Alava'dan başlayan bu krallık X.yüzyılın sonlarında Pamplona ve Najera Krallığı'na, sonra da XVI. yüzyıl başlarına kadar yaşayacak olan Navarra Krallığı'na dönüşür.

Basklıları "Bascones" diye adlandıran Arap tarihçilerine göre, Navarra 795'den itibaren bağımsız krallık olarak yöneti-

---

[3] "Baskçı" ve "İspanyolcu"dan kimlerin ya da hangi politik bakışların kastedildiği ileride açıklanmaya çalışılacak. Şimdilik Baskçı'dan kendini Bask milliyetçisi ya da yurtseveri, İspanyolcu'dan ise kendini tam tersi ya da en azından "Baskçı" görmeyenlerin kastedilmiş olduğunu söylemek yeterli. Bu konu üçüncü bölümde Euskadi'de Partiler, "Bask Milliyetçileri", "İspanyol Milliyetçileri" başlıklarında açıklanmaya çalışılmıştır.

lir. Navarra Hükümdarlığı, Leon'dan Barselona'ya kadar yarımadanın en büyük parçasını kontrol eden Kral III. Büyük Sancho döneminde (999-1035) altın dönemini yaşar.

Kral VII. Büyük Sancho döneminde (1194-1234) ilk kez, Navarra Kralığı adı altında tüm Bask bölgeleri bir aradadır: Navarra, Baja Navarra, Alava, Guipuzcoa, Vizcaya, Zuberoa ve Laburdi. Ne var ki bu ilk Bask Devleti yine bu kralın döneminde bölünür. Castilla Kralı VIII. Alfonso, Papa'nın da desteğiyle İberik Yarımadası'nı yeni Müslüman istilalarından korumak amacıyla, diğer Hıristiyan krallara ittifak çağrısında bulunur. Güçlü Sancho bu çağrıya olumlu yanıt verir. Güçlü Sancho birlikleri, Müslümanların İberik Yarımadası'ndaki askeri egemenliğine, 1212'de yapılan Navas de Tolosa muharebesinde son verirler. Fakat Müslümanlara karşı girişilen bu savaş, Navarra Krallığı'nın, Alava, Vizcaya, Guipuzcoa, Zuberoa ve Laburdi bölgelerini kaybetmesine yol açar.

Katolik kralların4 birlikleri, 1512'de Navarra Krallığı'nı istila eder ve Castilla Krallığı'na katarlar.

10 yıl süren askeri fetih döneminde çeşitli bağımsızlık girişimleri olur. 1521'deki sonuncu girişimde krallığın bütün toprakları geri alınır. İspanyol ordusu bütün gücünü Navarra'ya yönlendirir, Noain Muharebesinde geride binlerce ölü bırakarak Basklıları kesin yenilgiye uğratır. Ancak bu yenilgi Navarra'nın İspanyol Hükümdarlığı'yla bütünleşmesi anlamına gelmez, yalnızca bir hanedan değişikliğine yol açar. Çünkü Navarra, istila sonrası da tarihsel siyasi yapısını ve ayrı bir hükümdarlık olarak varlığını korur; yani kendi yasalarıyla yönetilmeye devam eder; yasaları, sınırları ve para birimi değişmez. Yapılan birleşme anlaşmasında (Yasa 33) şöyle denmektedir: " Navarra'nin Castilla Tacı ile birleşmesi "kişisel yolla"dır, her biri eski doğal yapısını koruyarak, yasalarını, topraklarını ve hükümetlerini yaşatacaklardır." Bu şekilde, Kato-

[4] Katolik krallar Aragonlu II. Fernando ve Castillalı I.İsabel'in 1469'da evlenmeleri sonucu bu iki krallığın birleşmesinden itibaren kullanılan bir ünvandır. 1492'de Iberia yarımadasındaki son Arap Krallığı olan Granada'yı fethederek Arapların bu topraklardaki 800 yıllık egemenliklerine nokta koyan ve Yahudileri sürgün eden Katolik Krallar döneminde yarımada mevcut toprak ve din birliğini elde eder.

lik Krallar Navarra'nın tarihsel siyasi haklarını tanıyacaklarına söz verirler, başka bir deyişle Basklılar kendilerini kendi yasalarıyla yönetmeye devam edeceklerdir.

Kişisel yolla birleşme günümüze uyarlanacak olursa kral, "Af ve Adalet Bakanı", "Savaş Bakanı" dır. Bağlı olan bölge ya da ülkeler kendi yönetimlerini, yasalarını koruma karşılığında krala belli miktarda vergi öderler. Bu nedenle, her Castilla Kralı tacı devraldığında "foral" bir and içmek, yani Basklıların yasalarına bağlılık yemini yapmak durumunda idi.5

Kuzey Bask Ülkesi, "İparralde"

1234'de Kral VII. Güçlü Sancho'nun ölümü ile Navarra tacı yabancı hanedanlıklara geçer. 1589'da Navarra Kralı olarak tahta çıkan III. Henri, her ne kadar yalnız Kuzey Pireneler bölümünün fiili kralı olsa da selefleri gibi bütün Navarra tacına sahiptir. III. Henri, Protestanlıktan Katolikliğe geçmesinin ardından bu kez 'Fransa ve Navarra Kralı' olarak atanır. Ki bu unvan, 1789 Devrimi'ne kadar, sonraki Fransa kralları için de kesintisiz devam edecektir. Bu kral da kuzey ya da 'Aşağı Navarra'yı Fransa hanedanlığına katmaz, geleneksel yasalarını tanır. İspanyol krallarının Güney Navarra'da yaptıkları gibi. 1598'de, Vervins Anlaşması ile, III. Henri, İspanyol Navarra'sını şiddet yolu ile elde etmekten feragat eder. Dolayısıyla İspanya kralı, aynı zamanda Navarra Kralı unvanının da meşru sahibidir, yine Fransa Kralı da Fransa Kralı unvanının yanında Navarra Kralı unvanına da sahiptir.

Kendi yasaları ile yönetilen Kuzey Basklılar, Fransa Krallığı'na kişisel olarak bağlıdırlar, yani kralları aynıdır ama krallıkları farklıdır. Fransa Krallığı'nın bu kişisel bağlılığı aynı krallık altında birleştirmeye yönelik girişimleri her defasında başarısızlıkla sonuçlanır.

Nihayet, 1789 Fransız Devrimi, Fransa hanedanlıklarının "Fransa" ve "Navarra" krallıkları unvanına nokta koyar. Fransa Krallığı Genel Devletleri (los Estados Generales del Reino

---

[5] Kraliçe Katolik İsabel'in 1483'de Gernika ağacı altında Vizcaya Fuero'larına bağlılık andı içmesinde olduğu gibi.

de Francia) "Aşağı Navarra Parlamentosu"nu kendilerine katılmaya davet ettiklerinde red yanıtı alırlar. Aynı yıl Fransız Ulusal Meclisi Aşağı Navarra, Lapurdi ve Zuberoa'nın kendi öz yasalarını yürürlükten kaldırır. 1790' da Aşağı Pireneler Departmanı'na entegre edilen Navarra böylece krallık statüsüne veda eder. Basklıların bütün karşı çıkışları bu kez devrim duvarlarına çarpmıştır. 1791? bu departman Atlantik Pireneleri adını alır.

Tarihe bir "demokrasi" ve "özgürlükler" devrimi olarak da geçen Fransız Devrimi Kuzey Basklılar için kuşkusuz aynı anlama gelmez. Onlara epey pahalıya mal olur; yasalarına, özgürlüklerine ve etnik kimliklerine ait daha pek çok şeye. Daha önce kendi yerel bölge hükümetlerine giden vergiler, artık merkezi devletin kasasına gidecektir. Yine o güne kadar yalnız kendi bölgelerinde askerlik yapmakta olan Basklılara, Fransız devrimi kendi bölgesi dışında ve zorunlu askerlik getirir. Zorunlu eğitimle birlikte Bask Dili rafa kaldırılır, çünkü zorunlu eğitimin dili de zorunlu olarak Fransızca'dır. Bunlara, Kuzey Bask'ın son iki yüzyılda maruz kaldığı iktisadi geri kalmışlık da eşlik edince, buradaki Basklıların önemli bir kısmı Bordeux, Paris gibi Fransız illerine ya da Amerika'ya göç etmek durumunda kalırlar.

Fuerolar[6] ya da "Bask Anayasası"

İspanyol ve Fransız devletleri, başka kıtaların en uzak köşelerine kadar varıp, keşif ve batı medeniyetini taşıma adına oralara ait kültür, din, dil, kimlik vs.'yi tarihe gömen, tarihin iki büyük sömürgeci gücü olarak bilinirler. Bu iki güçlü devlet arasında küçücük bir toprak parçasında yer alan Bask halkı, asırlarca kendi kimliğini nasıl koruyabildi? Bir çeşit anayasa işlevi gören "los fueros"lar sayesinde dense pek de abartılmış sayılmaz.

Bask tarihi, Basklıların hâlâ gurur duydukları "fuero"larının tarihidir aynı zamanda. Kendi dilleri Euskera gibi, kendi sistemleri "fuero"lar da hep ayrı bir önem taşıdı onlar

[6] Fuerolar, aşağıda da açıklanacağı üzere Basklıların geleneksel/tarihsel yasaları anlamına gelir. "Bask Halkının Anayasası" da denilmektedir.

için. İki tür "fuero" vardır tarihte. Bazıları "hak", diğerleri "ayrıcalık" niteliğindedir. Bask "fuero"larının en önemli özelliği "hak" niteliği taşımalarıdır, kralın tanımış olduğu "ayrıcalık" değil yani. Basklılar, "Bask halkının Anayasası" da denen, kendilerine ait yasalar olarak bilinen "fuero"larla XIX. yüzyıl ortalarına kadar yaşadılar. Kendi topraklarında asırlarca kendi yasaları ile kendi kendilerini yönettiklerini ileri sürmeleri de esas olarak buna dayanıyor.

Politik, ekonomik, idari ve adli hayata ilişkin bir dizi kural ve düzenlemeler bütünü olarak bilinen bu yasaların ilk ortaya çıkışlarına ilişkin kesin bilgiler yok. Bilinen, kökeni çok eskilere dayanan, muhtemelen halk meclislerinden çıkan pratik ve popüler çözümler olduğu ve uzunca bir zaman gelenekler vasıtasıyla yaşatılmış olduklarıdır. Başlangıçta yazılı değillerdi, gelenek ve kullanımın yaşattığı bir dizi kurallar bütünü idiler.

Basklılar, "asırların eseri" olarak niteledikleri kendi geleneksel yasaları ile asırlarca yaşadılar. Benzer yasalarla, ya da yazılı olmayan "fuero" ile İngiltere asırlardır yaşıyor. Farklı bir geçmişe sahip her "fuero" ait olduğu Bask bölgesinin örgütlenme biçimini de temsil eder. Farklı tarihlerde yazılı hale gelen "fuero"lardan Navarra Genel Fuero'sunun 1237'de I. Teobaldo tarafından onaylanmış olması, bu yasaların krallardan çok önce var olduğunun kanıtlarından biri olarak kabul edilir.[7]

Basklılar, geleneksel yasaları yaşatıldığı sürece, kendilerini kendi topraklarının egemeni kabul ederler ki bu dönem kıtasal bölüm de denen Kuzey Bask'da 1789'a, yarımada kısmı da denen Güney Bask'da ise 1876'ya kadar sürer. Yine, Yurtsever Bask Solu diye bilinen bağımsızlık yanlısı Basklılara göre

[7] Bask bölgelerinden her birinin, kuralları ve uygulanışı birbirine epey benzeyen, kendi geleneksel yasası vardı. Bunlardan belge haline gelenlerden en önemlilerinin yazılış tarihleri şunlar: Navarra Genel Fuero'su 1237, Castilla kralı ile Alava Anlaşması 1332, Vizcaya Eski Fuero'su 1342 ve 1452, Laburdi Fuero'su 1524, Zuberoa Fuero'su 1520, Yeni Vizcaya Fuero'su 1526. Benabarra Fuero'sunun onaylanış tarihi 1611, basılış 1622'dür. Guipuzcoa Yasaları 1379'da yeniden düzenlenmeye başlanır, 1696'da basılır. Navarra Yasalarının en son düzenleniş tarihi 1735'dir.

Bask toprakları, farklı biçimlerde Castilla'ya ile birleşene kadar, hiçbir yere tabi olmaksızın özgür ve bağımsız idiler. Yarımadadaki Bask topraklarının Castilla'ya bağlanma tarihleri şöyle: Gipuzkoa 1200, Araba 1322, Bizkaia 1379 ve Nafarroa 1512. Yine aynı kesime göre, bu tarihlerde zaten bilinen anlamıyla devlet anlayışı yoktu, o nedenle o günkü bağımsızlık anlayışı da bugünkü ile karıştırılmamalı. Daha çok "beylik" türünden feodal yapılanmalar vardı. Yine adı geçen bağlanmalar da politik bir birleşmeyi ifade etmiyordu, çünkü "fuero"larını yitirmemişlerdi. Krala kişisel bir bağlılıktı söz konusu olan.

Gipuzkoa ve Araba vakalarında, bu iki bölge Castilla hükümdarını kral olarak seçmişlerdi, bu topraklar Castilla'ya dahil edilmemişti. Castilla kralı, Gipuzkoa ve Araba'nın "bey"i idi, bu topraklardan her biri kendi farklı politik-hukuki yapısını sürdürmeye devam ediyordu. Söz konusu olan krala bağlı, kişisel, gönüllü bir birliktelik idi, topraksal bir bütünlük değil.

Navarra vakasında gönüllü değil zorunlu bir birliktelikten bahsedilebilir. Navarra, Katolik Kral Fernando'nun silahlı güçleri tarafından, Papa'nın da desteği ile fethedilmişti; her ne kadar krallık olarak varlığını devam ettirmiş olsa da.

Bizkaia vakasında durum biraz daha farklı. Buranın beyinin unvanı Baskça'da "Bask Beyi" anlamına gelen "Eusko Juan" idi. Bu unvan zamanla, Bizkaia beyleri ve Castilla Krallığı aileleri arasındaki evliliklerden dolayı, miras yolu ile dönüşmeye başlar. Bu şekilde, bir dizi miras olayından sonra, Bizkaia Beyi III Juan, Castilla ve Leon tacını alır. Ama bu ne Castilla'nın Bizkaia'ya katılması ne de tersinden bir birleşme anlamına geliyordu; hükümdar iki unvanını da birbirinden bağımsız devam ettiriyordu.

Her biri farklı bir geçmişe sahip, ait olduğu Bask bölgesinin örgütlenme biçimini de temsil eden bu geleneksel yasalar, yürürlükte oldukları sürece aktif bir egemenliğin yansıması idiler. "Foral Sistem"e gelince, söz konusu olan politik-hukuki bir antlaşma idi. Buna göre anlaşmayı yapan taraflardan (mesela Castilla Krallığı ile Gipuzkoa Beyliği arasında) alt kademedeki bey (Gipuzkoa Bey'i), kral'ı (Castilla Kral'ını) kendisinin bey'i alarak tanıyordu. Buna karşılık kral da, beyliğin

yasalarını tanıyıp, savunacağına dair yemin ediyordu. Peki bunda kralın kazancı ne, bir beylik unvanından başka? Castilla kralı, Bask toprakları "Bey"i olarak vergi, yardım vs türünden karşılıklar alıyordu. Bu yardımlar zorunlu olmayıp, bir tür bölgesel parlamento olan Juntas Generales ya da bölgesel hükümet işlevinde olan Diputacion'ların onayından geçmek durumundaydı.

Foral sistemde egemenliği aktif olarak fuero'lar temsil eder. "Bask Foral Rejimi", siyasi güvenliğin getirdiği ya da zorunlu kıldığı ittifaklarda, Basklıların Fransız ve Castillalılarla ortak düzenlemelere gitmelerinin bir sonucudur.

Bu sistem şu özelliklere sahip: 1-Anlaşmanın karşılıklı tarafları, Fransa Foix'i ve Castilla Tahtı bir taraf, Bask bölgeleri diğer taraf. 2- Anlaşma, her kral değiştiğinde Yarımada'da Castilla kralları aracılığıyla onaylanır (Castilla İspanya'ya dönüştükten sonra da bu kez İspanya kralları onaylar). 3- Siyasi birliğin anlamı, ne tek krallık oluşturdukları ne de Basklıların bu krallara bağlı olduğudur, Basklılar doğrudan bölge parlamentolarına (Juntas Generales) bağlıdır. 4- Yasanın kaynağı halktır. 5- Bu Foral Rejim gözlem ve süreklilik garantilerini barındırır. 6- Bölge parlamentolarının (Juntas Generales) iradesinin çiğneyen kim olursa olsun, öldürülür.

Sonuç olarak denebilir ki "fuero"ların ömrü boyunca Basklılar kendi topraklarında kendilerinin egemeni olarak kendi yasaları ile yaşadılar ve kendilerini yönettiler. Asırlarca süren bu dönem boyunca kendi politik, hukuki, iktisadi örgütlenmeleri ile yaşadılar. Mesela; gümrük kapıları, foral toprakların, yani Bask topraklarının sınırlarında idi; Basklılar için zorunlu askerlik hizmeti yoktu vs.

Foral Sistem'de Tökezlemeler

İki taraf arasındaki sözleşme ve kral yeminlerinde, Bask bölgeleri ya da beylikleri ile Fransız ve İspanyol krallıkları arasındaki ilişkinin kralın şahsına bağlı bir ilişki olduğu, her bir tarafın kendi kendinin egemeni olduğu belirtilse de, bu durum her şeyin yolunda gittiğini kanıtlamaz. Kendi hukuk sistemleri vs. ile Bask toprakları kendi evlatlarını öyle gül bahçesinde yaşatmaz.

Zamanla Castilla İspanya'ya dönüşür[8]. Hükümdarların daha fazla toprak özlemlerinin bir bedeli vardır; başvurulacak kaynaklardan biri de Basklılar olur. Hükümdarlar kendi kıtasındaki ve başka kıtalardaki savaşlar için Basklılardan daha fazla vergi, yardım, gümrük harcı talebinde bulunurlar (örneğin Amerika'yı "keşif" amaçlı masraflar için de Basklılara başvurulmuştur). Bölgesel Bask parlamentoları kağıt üstünde kralın taleplerini reddetme hakkına sahiptir. Ama durum o kadar yalın değildir: kimi zaman bu meclisler halkın arzusu hilafına evet derler; kimi zamansa ayaklanmalar olur, bastırılır; yine olur, yine bastırılır.

XVII. ve XVIII. yüzyıl boyunca hem Kuzey hem de Güney Bask'ın bir çok yerinde "matxinadas" olarak bilinen halk ayaklanmaları olur. Matxinadas, aynı tarihlerde Avrupa'nın farklı bölgelerinde, ağır bir sosyal ve ekonomik krizin ortasında baş gösteren ayaklanmaların da adıdır. Fakat Bask vakasında, daha çok Basklıların tarihsel siyasi haklarını garanti altına alan foral sistemi ihlal eden İspanyol hükümdarlığına karşı, geleneksel yasaları savunma amaçlıdır: daha az vergi ya da daha az gümrük harcı ödemek, zorunlu askerliği kabul etmemek vs.

O kadar hak ihlaline tek başına karşı koyacak güçleri olmayan Basklılar, dönem dönem sahip oldukları özgürlükleri tanıyıp, kendilerini rahat bırakacak olan devlet (güç) hangisi ise onun yanında yer alırlar; 1794, 1813, 1893'de Fransızların yanında yer almışlardır örneğin. Avrupa'nın iki büyük gücü arasında nefes almanın yolunu kimi zaman bu ikisi arasında-

[8] Castilla'nın ne zaman İspanya'ya dönüştüğü konusunda verilebilecek kesin bir yanıt yok. 1474'de Castilla prensesi İsabel, Aragon prensi Fernando ile evlenir. Bu tarihe kadar Castilla ve Aragon iki farklı krallık idiler. Kısa bir süre sonra İsabel kraliçe, Fernando kral olur ve Reyes Catolicos (Katolik Krallar) unvanını alırlar. Bu olayla birlikte Castilla Krallığı ve Aragon Krallığı tek monarşiye dönüşürler ve zamanla bunun da adı İspanya olur. Bu konuda tek bir tarih verilmemekle birlikte, İspanyolların büyük bir çoğunluğu Castilla'nın İspanya olma tarihi olarak, yani İspanyol imparatorluğunun başlangıç tarihi olarak 1492 yılını kabul ederler. Bu tarih aynı zamanda, Katolik Krallar'ın yarımadadaki son Müslüman krallık olan Granada Krallığı'nı fethettiği ve Amerika'nın keşfedildiği tarihtir.

ki çıkar çatışmalarından yararlanmakta görmeleri, seçeneksizliklerinin sonucudur. Fransız Devrimi kendi yakasındaki Basklıları hızla asimile etmişken, Fransa'nın aşağı yakadaki Basklıların özgürlüklerine dokunmayacağını vaat etmesinin nedeni, "kendimizinkileri değil ama öbür Basklıları seviyoruz"dan çok, İspanya ile çatışan çıkarlarıdır.

Carlist Savaşlar

Liberalizmin siyasi teorisi XVIII. yüzyıl sonları ile XIX. yüzyıl başlarında, Fransız Devrimi'nin etkisi ile İspanyol Devleti'nde de egemen olmaya başlar. Merkezi yönetimi güçlendirmek için Basklıların tarihsel yasaları olan fuero'lar yürürlükten kaldırılmaya başlanır, Basklılar da buna karşılık silahlı ayaklanmalar başlatırlar. 1833-76 arasında iki kez vuku bulun Carlist Savaşlar'da, Kraliçe II. İsabel'in liberal hükümetine karşı, tarihsel özgürlüklerini koruyacağına söz veren kardeşi Carlos'un yanında yer alır, kral olması için onu desteklerler.

Adını Carlos taraftarı olmaktan alan (Carlist, Carlocu) bu savaşlarda, "fuero"ları savunan Basklılar ile dini ve geleneksel monarşiyi savunan Carlos taraftarları, bölgesel farklılıkları tanımayan liberal monarşicilere, yani İsabel'cilere karşı birleşirler. Savaş her ne kadar devlet çapında bu iki karşıt görüş yanlıları arasında başlamış ise de ilki gibi (1833-39) ikincisi (1872-76) de temel olarak Güney Bask topraklarında cereyan eder. İlk Carlist savaş süresince Basklılar kendilerine ait yönetimi, ordusu, parası ve üniversitesi olan bir devlet organize ederler.

İkinci savaşta (1872-76) da ilki gibi, İspanyol Devleti içinde özerk hükümetini koruyan yegane bölge "Baskça konuşanlar" bölgesi de denen, o vakitler Bask dilinin en yoğun konuşulduğu Güney Bask Ülkesi olur.

İlk savaş 1839'da, İspanyol hükümeti tarafından, "krallığın anayasal birliği içinde" geleneksel yasaları tanımayı hükme bağlayan bir anlaşma ile noktalanır. En azından tarihsel siyasi haklarını koruyan bu düzenleme Basklılar tarafından "kötünün iyisi" anlamında kabul edilir. Ama merkezi İspanyol Hükümeti'nin müdahaleleri gecikmez. 1841'de Navarra Parlamentosu ortadan kaldırılır. Gümrük yerleri Bask sınırların-

dan kıyılara nakledilir. Güneyin diğer üç Bask bölgesi Bizkaia, Gipuzkoa ve Alava ise 25 yıl daha foral yapılarının bir bölümünü korumaya devam ederler.

İlk savaşın yenilgisi, Basklıların hoşnutsuzluğu, derken benzer karakterli ikinci bir Carlist savaşın başlaması gecikmez. 1872-76 arasında devam eden bu ikinci savaş, Bask topraklarındaki bölgesel Bask hükümetleri tarafından finanse edilir. Yeniden kendilerine ait bir yönetim oluşturulur, ordusu, parası, posta pulları, bir üniversitesi ve bir yüksek mahkemesi ile. Basklıların desteği karşılığında Bask bölgelerinin tarihsel siyasi haklarını koruyacağına ve egemenliklerine dokunmayacağına söz veren Carlistler'in ikinci ve sonuncu kez yenilmesinin anlamı, şanslarını yenik tarafla birleştirmiş olan Basklılar için felaketten başka bir şey olmaz: Bask "fuero"ları, Katalan (1715) ve Valensiyalılarda olduğu gibi kesin olarak tarihe karışır. Protestolar sonucu değiştirmez. Böylece, 1812 İspanyol Anayasası'ndan beri birleşik bir İspanyol milleti oluşturma fikrini aklına koymuş olan liberal burjuvazinin, foral (bölgesel) egemenliğe karşı yürüttüğü mücadele "başarıyla" sonuçlanır; "ulusal birlik" sağlanır, merkeziyetçi bir devlet yapısına geçilir.

Her savaşta olduğu gibi bu iki Carlist Savaşta da "katıksız iki düşman kanat" yoktur. Basklıların hepsi top yekun bir tarafta yer almaz. Bask ticaret ve maden burjuvazisi ile İspanyol aristokrasisiyle ilişki içinde olan bir kesim Carlistlerin karşısında yer alır. Foral sistem nihayetinde bu kesimlerin büyümelerinin önünde bir engeldir. Foral kısıtlamaların kalkması, gümrüklerin kıyılara inmesi, işgücü hareketliliği vs. onlar için önemli avantajlardır. Fuero'ların kalkmasından hemen sonra Bask topraklarından İngiltere'ye maden ihracı güçlü bir şekilde gelişir. Bizkaia'da modern karakterde yarımadanın ilk siderurji endüstrüsü yerleşir. Deniz taşımacılığı, gemi yapım ticareti ve bankacılık gelişir.

II. Bölüm

YİRMİNCİ YÜZYILDA BASK ÜLKESİ, BASK MİLLİYETÇİLİĞİ VE YÜZYILLIK DİRENİŞ TARİHİ

Bask Milliyetçiliğinin Doğuşu

Bask milliyetçiliği, XIX. yüzyıl sonlarında Sabino Arana Goiri'nin öncülüğünde, endüstrileşme ve göç olgularının beklenen bir sonucu olarak doğar. XIX. yüzyıl ortalarında başlayan endüstrileşme, şehirleşme ve göç olgularını da beraberinde getirmiştir. Bask topraklarına, özellikle Vizcaya madenlerinde çalışmak üzere İspanyol Devleti'nin başka bölgelerinden kitlesel göç akınları yaşanır. Nihayet Basklılar yalnız dil olarak değil etnik olarak neredeyse yok olmanın eşiğine varmışlardır. Milliyetçi Bask hareketi böyle bir ortamda, göçün hızlandırdığı asimilasyona da tepki olarak, yitirilen tarihsel siyasi hakları telafi ve tam bağımsızlık hedefleri ile politik arenaya çıkar.

Bask Milliyetçiliğinin Babası: Sabino Arana

Bask milliyetçiliğinin ideolojik babası kabul edilen Sabino Arana, bir kaç tersane sahibi Carlist bir ailenin çocuğu olarak 1865'de Bilbao'da doğar. 1882'de Bask dili ve geleneklerini

incelemeye başlayan Arana, 1892'de hukuk öğrenimi gördüğü Barselona'da Vizcaya'nın Bağımsızlığı İçin adlı ilk kitabını yayınlar. Baskçayı sonradan öğrenir. Politik, sosyal, dini konularda pek çok makale yayınlar, konuşma yapar. Başlıca teorik eseri Carlist Parti ve Navarra Bask Fueroları'dır. Arana'nın, dini motiflerle desteklenen ülke kavrayışı ve ulusalcılığı bazılarına göre ırkçılık boyutlarındadır. "Tanrı ve Fuero'lar" (Tanrı ve Tarihsel Haklar) sloganı ile meydanlara çıkar. Carlist'lerin "Tanrı ve Eski Yasa" sloganına epey yakın yani. Eski Yasa'dan kasıt Navarra Eski Fuero'sudur. 1893'de çıkarttığı Bizkaitarra dergisi yargı takibinden kurtulamaz, ömrü iki yılla sınırlı kalır. 1894'de kurduğu "milliyetçi" dernek, "İspanyol ulusu için tehlikeli" olduğu gerekçesi ile kısa sürede kapattırılır. Politik adımlarının neredeyse tamamı "İspanyol ulusu için tehlikeli" bulunan Arana, 1895'de bunların en tehlikesini atar. Bugün de Basklıların en önde gelen politik hareketlerinden biri olan, "Eusko Alderdi Jeltzalea"yı (EAJ, İspanyolca'daki kısaltması PNV, Milliyetçi Bask Partisi) kurar. "Fuero"ların İspanya kralına bağlı imtiyazlar değil, Basklılara ait hakiki bir anayasa olmasından yola çıkan Arana ve yandaşlarına göre, İspanyolların Euskal Herria'da bulunma hakkı olsa olsa işgal hakkıdır, dolayısıyla reddedilebilir. Arana, 1898'de Vizcaya'dan bağımsız milletvekili seçilir.

Daha çok orta sınıf şehirliler, köylüler ve bir kısım Carlizm takipçisi arasında taraftar bulan Bask milliyetçileri 1899'da Bilbao Belediyesi'ne beş meclis üyesi seçerler.

Bugünkü Bask bayrağı "İkurrinya"nın tasarımı ve Euzkadi adı da Bask milliyetçiliğinin babası Arana'ya aittir. Bayrağın üzerindeki yeşil çizgiler geleneksel Bask yasalarını, beyazlar Hıristiyanlığı temsil ederler. Zemindeki kırmızı ise Navarra'nın rengi olup halkı temsil eder. Şimdilerde Euskadi olarak yazılan, 7 tarihsel Bask bölgesinin tamamı için düşündüğü ülke adı Euzkadi, "euzko" Bask, "di" takısı ise beraber, "bütün", "kolektif" anlamındadır. 1903'de 38 yaşında ölen Arana, politik görüş ve etkinlikleri nedeniyle iki kez hapis yatmıştır. Bunlardan sonuncusunun nedeni, 1902'de, Küba'nın bağımsızlığı vesilesiyle ABD başkanına gönderdiği bir 'kutlama telgrafı'dır.

Milliyetçi Bask Partisi (PNV)

Kuruluşundan kısa bir süre sonra, Milliyetçi Bask Partisi (PNV) içinde görüş ayrılıkları belirmeye başlar. Bu durum Sabino Arana'nın ölümü üzerine partinin başına geçen kardeşi Luis Arena döneminde iyice su yüzüne çıkar. Partide iki kanat vardır artık: "Modern" kanat olarak bilinen "otonomiciler" ve "gelenekçi" kanat olarak da bilinen "bağımsızlık yanlıları", yani Sabinocular. 1908'de ilk, 1911'de ikinci, 1914'de üçüncü genel kongresini düzenleyen parti, bu süre içinde Gipuzkoa ve Bizkaia'da oldukça önemli bir güç haline gelirken, Alava ve Navarra'da hâlâ zayıf bir konumdadır. 1916'da "Comunion Nacionalista Vasca" (CNV, Milliyetçi Bask Topluluğu) adı altında yasal olarak yoluna devam eder. 1917'de İspanyol Devleti'nin yaşadığı ağır bir iç krizin de etkisiyle o güne kadar asla elde edemediği bir yükseliş yakalar. Partinin gelişimi, kültürel ve diğer alanlardaki oluşumları da beraberinde getirir. Milliyetçi Bask basını, Bask Gençlik Hareketi, daha sonra "Bask Dil Akademisi"ne dönüşecek olan "Bask Araştırmaları Kurumu" gibi oluşumlar genç Bask milliyetçiliğinin meyveleri olarak tarih sahnesine çıkarlar.

Milliyetçi Bask Topluluğu (CNV), 1917'de "Diputacion de Vizcaya"da (Yerel Vizcaya Parlamentosu) çoğunluğu elde eder. Bunu Bilbao belediye seçimleri zaferi, San Sabastian (Donosti) ve Pamplona belediye meclisi seçimlerinde elde edilen başarılar izler. Fakat bu yükseliş uzun sürmez ve iki yıl içinde Parti yönetiminin tutucu çizgisinden hoşnut olmayanlar artar, ki bunların başını "Solidaridad de Obreros Vascos" (Bask Emekçileri Dayanışması) ve gençlik organizasyonları çekmektedir. Bask milliyetçileri, 1921'de ikiye bölünür: ılımlı "Comunion Nacionalista" (Milliyetçi Topluluk) ve daha radikal ve bağımsızlıkçı "Aberrianocu"lar olarak.

Primo de Rivera Diktatörlüğü Dönemi (1923-30)

İspanya'da Primo de Rivera'nın 1923'teki askeri darbesi ile Bask milliyetçileri üzerindeki baskının dozu artar, diktatoryal boyutlara ulaşır. Bağımsızlıkçı kanadın etkinliklerine göz açtırılmaz. PNV'nin gazetesi Aberri kapatılır, partinin kendisi yeraltına çekilir. İçindeki bağımsızlıkçıları eleyen Comunion'un

(Topluluğun) etkinliklerine kısmen tolerans gösterilir, gazetesi Euzkadi kapatılmaz, ama sansürlenir. Yedi yıl süren diktatörlük döneminde, Bask milliyetçileri milli bilinci diri tutacak kültürel etkinliklerle yetinmek durumunda kalırlar.

1930 sonlarında Bask milliyetçiliğinin önemli bir kesimi olan ılımlı Comunion'cular ve radikal Aberreano'cular yine PNV adı altında tekrar bir araya gelirler. Liberal ve cumhuriyetçi kanat ise Milliyetçi Bask Hareketi (ANV "Accion Nacionalista Vasca) adı altında yeni bir oluşum başlatır.

İkinci İspanyol Cumhuriyeti: Özerklik Kapısı

Yerel seçimlerin Cumhuriyetçilerin zaferiyle sonuçlanacağını anlayan Kral XIII. Alfonso sonuçları beklemeden Paris yolunu tutar. 14 Nisan 1931'de "İkinci İspanyol Cumhuriyeti" ilan edilir. Bask bölgelerinde, "Geleneksel Bask yasaları ve din" ortak paydası ile seçimlere koalisyon olarak giden "milliyetçiler" ve "Carlistler" (katolik sağ) büyük bir galibiyet elde ederler.

Vizcaya'ya bağlı Getxo belediye başkanı olan Jose Antonio Agirre'nin bir "Bask Cumhuriyeti" ilanı yönündeki girişimi Madrid Hükümeti'nin müdahalesi ile önlenir. Cumhuriyet dönemi boyunca özerklik mücadelesi veren Bask milliyetçileri, 1932'de Carlistlerle "Navarra Statüsü"de denen özerklik projesini oluştururlar. Söz konusu proje Güney Bask'ın tamamı, yani bu yakadaki 4 Bask bölgesini kapsayan bir özerklik projesidir. Madrid'in müdahalesi ve koalisyonun iç sorunları, bu projeye bir girişim olmaktan başka bir yaşam hakkı tanımaz. Projenin iflası bu iki kanat arasındaki ittifakı da bitirmiş olur.

Cumhuriyetçi dönem boyunca Milliyetçi Bask Partisi (PNV), Vizcaya ve Guipuzcoa'da birinci siyasi güç, Alava'da orta, Navarra'da zayıf olmakla beraber, Bask topraklarında bir bütün olarak en etkili siyasi güçtür. Aynı dönemde, önce cumhuriyetçi-sosyalist blok ile ittifak yapan, nihayet 1936'da Halk Cephesi'ne (FP-Frente Popular) katılan Milliyetçi Bask Hareketi'nin (ANV) gücü ise oldukça sınırlı kalır.

Vizcaya, Guipuzcoa ve Alava'yı kapsayan ve "Bask Statüsü" olarak da adlandırılan Bask otonomisi üzerinde PNV ve

Madrid Hükümeti 1933 baharında uzlaşırlar. Statü, 5 Kasım'da yapılan referandumda % 84 oy oranı ile onanır. Navarra bu özerklik statüsünün dışında bırakılmıştır. Yıllar sonra, günümüzde bile, "yurtsever sol" olarak adlandırılan bağımsızlıkçı radikal Bask solu, bu durumdan dolayı hâlâ PNV'yi affetmez. Daha önce ikiye bölünmüş olan ülkenin, yani Euskal Herria'nın, Navarra'nın özerklik statüsü dışında bırakılmasıyla bu kez de üçe bölünmüş olmasından PNV'yi sorumlu tutar, kararsız ve pasifist davranmakla suçlar. Hatta bazıları "tarihsel suç işlemiştir" noktasına kadar vardırırlar bu eleştirilerini. PNV ise bu durumu, o vakitler Bask milliyetçilerinin Navarra'da oldukça zayıf olmasına bağlar. Şimdilerde, iki kesim de, yani hem önemli oranda milliyetçi Bask sağını temsil eden PNV ve hem de milliyetçi Bask solunu temsil eden "yurtsever sol", Madrid'in dört Bask bölgesini kapsayan bir otonomiyi önlemek için elinden geleni yaptığını ve bölünmenin asıl nedeninin bu olduğunu kabul etmektedirler.

Bask Statüsü'nun onaylanışından hemen sonra yapılan 1933 seçimlerinde PNV oy patlaması yapar. 1931 seçimlerinde çıkardığı 6 milletvekilini bu kez 12'ye yükseltir. Ancak kısa sürede sol ve sağdan gelen eleştiriler partiyi zayıflatır ve 1936 Şubatında yapılan seçimlerde kazanılan milletvekili sayısı 9'a düşer.

İspanyol İç Savaşı: Özerkliğe Veda

İspanyol Devleti çapında 16 Şubat 1936'da yapılan genel seçimler, cumhuriyetçiler, sosyalistler ve komünistlerin yer aldığı Halk Cephesi (FP- Frente Popular) koalisyonunun zaferiyle sonuçlanır. Bazıları beklemez, bazıları bekler ama inanmak istemez, Mart ayından itibaren hazırlıkları başlayan askeri ayaklanma çok gecikmez. Takvimler 17 Temmuz 1936'yı gösterirken İspanyol Ordusu'nun büyük bir bölümünce Cumhuriyetçi Madrid iktidarına karşı isyan başlar. Postal kokusunu hemen hiç alamayan Madrid Hükümeti hazırlıksız yakalanmıştır. İsyancıların kısa sürede devletin önemli bir kısmını ele geçirmeleri zor olmaz, özellikle Şubat seçimlerinde sağa oy veren bölgeleri: Galicia, Leon, Castilla la Vieja, Navarra, Aragon'un büyük bir bölümü, Endülüs'ün batı kıs-

mı, Kanarya Adaları ve Kuzey Afrika'da İspanyolların yönetiminde olan topraklar. Madrid, Bacelona, Bilbao ve Valencia gibi büyük ve en gelişkin endüstri şehirleri Madrid Hükümetinin kontrolündedir.

Üç yıl sürecek olan İspanyol İç Savaşı, Basklıları da ikiye böler. Vizcaya, Guipuzcoa ve Alava'nın bir kısmı Cumhuriyetçi Madrid Hükumeti'nin, Alava'nın geri kalanı ile özellikle Navarra ise darbeci ordunun yanında yer alır. Jose Antonio Agirre başkanlığındaki Bask Hükümeti, İspanyol Devleti genelinde aşırı sağ ve burjuva çevrelerinin desteğini alan darbecilere karşı cumhuriyetçileri desteklediğini ilan eder. Vizcaya ve Guipozcoa'da askerlerin bir kısmı da darbecilerin karşısında yer alır ve buralarda Francoculara karşı "savunma birlikleri" kurulur. İsyan başladığında "falagistler"in (İspanyol ağırı sağı) kontrolünde yer alan Loyola kışlası, çarpışmaların ardından anarşist, komünist, sendikacı ve yurtsever Bask kesimin kontrolüne geçer.

Navarra'nın tutumunu anlamak hem çok zor hem de çok kolaydır. Askeri darbenin baş aktörlerinden biri olan ve darbede Francisco Franco kadar önemli rol oynayan General Emilio Mola'nın başında bulunduğu kışla –ki burası ayaklanmanın hazırlandığı yerdir aynı zamanda- Navarra'dadır. Navarra'nın Bask milliyetçilerinin en zayıf olduğu bölge olması ve aşırı sağcıların isyandan önce yaptıkları hazırlıklar birlikte düşünülürse Navarra'nın neden isyancı ordudan yana olduğu anlaşılabilir. Navarra'yı içten fethetmiş olan isyancı orduyla birlikte, cumhuriyet karşıtları ve tutuculardan oluşan aşırı sağcıların, savaşın başlarında bu Bask bölgesinde kurşuna dizdiği insanların sayısı bazı kaynaklara göre 3.000'e ulaşır, hatta geçer.

Eylül sonlarında PNV'den Manuel İrujo, Cumhuriyetçi Madrid Hükümeti'ne bakan olarak girer. Madrid Parlamentosu, üç yıl önce referandumla Basklıların onayından geçen Bask Statüsü'nü (Bask Otonomisi'ni) 1 Ekim 1936'da onayladığında İspanyol İç Savaşı çoktan başlamıştır. Bu otonominin bu kadar bekledikten sonra, niye şimdi, savaşın ortasında imzalandığı sorusuna Bask milliyetçilerinin yanıtı oldukça nettir: "Madrid Frankoculara karşı Basklıların desteğinden yok-

sun kalmak istemiyor". Milliyetçilerin güçlü olduğu Bask bölgelerinde bu destek aslında savaşın başından beri sunulmuştur. Ama üç yıl raflarda onaylanmayı bekleyen bir statü (otonomi) hâlâ onaylanmazsa, varolan desteği kaybetme riski ortaya çıkabilir; ne de olsa bu savaş "İspanyol İç Savaşı"dır, Basklıların savaşı değil. Savaş öncesinde olduğu gibi savaş süresince de monarşistlerin, sağcıların liderleri "bölünmüş bir İspanya'dansa kızıl bir İspanya'nın" tercih edilebileceğini defaten dile getirirler. Halk Cephesi (FP) ile karşısındaki sağcılar arasında oy ya da güç açısından öyle büyük uçurumlar da yoktur aslında. Üstelik Halk Cephesi içinde yer alan bütün güçlerin de ittifak içinde bir Bask otonomisini gönülden desteklediklerı söylenemez. Ordunun zaten açık olan karşıt tutumu da hesaba katılacak olursa, cumhuriyetçi İspanyol ya da Madrid Hükümeti'nin Bask Özerk statüsünün hayata geçmesini bu kadar geciktirmesinin nedenleri o kadar da anlaşılmaz olmaktan çıkar. Madrid Hükümeti otonomiyi onaylayarak istediği desteğe kavuşur; PNV bu tarihten itibaren frankoculara karşı daha aktif bir rol alır.

Bizkaia, Gipuzkoa ve Alava olmak üzere İspanyol Devleti'nde yer alan dört Bask bölgesinden üçünü kapsayan bu Bask Otonomisi'nin Lehendakari'si Jose Antonio Agirre olur ('Lehendakari' Baskçada 'başkan' demek, bu durumda Bask Hükümeti'nin başı oluyor). İspanyol İç Savaşı'na kurban giden bu Bask Otonomisi'nin ömrü 7 ayla sınırlı kalır. Savaş nedeniyle neredeyse yalnız Vizcaya ile sınırlı kalan ve Haziran 1937'de Bilbao'nun da Frankocuların eline düşmesi ile tarihe karışan bu otonomi, Basklılar açısından ulusal özgürlüklerini kısmen ve kısa süreli yaşadıkları bir dönem olarak bile yer alamaz tarihte. Savaş koşullarında yararlanabilecekleri herhangi bir özgürlük söz konusu değildir çünkü. Üstelik bu ilk Özerk Bask Statüsü, yıllar sonra bugün bile milliyetçi Bask kanadının önemli bir kesiminde tartışılmakta olan yeni bir yaranın açılışına vesile olmuş ya da bu yarayı resmileştirmiştir: Navarra yarası. Yani bu tarihsel Bask bölgesinin otonomi dışında bırakılmış olması, dolayısıyla daha önce İspanyol ve Fransa devletleri arasında ikiye bölünmüş olan Bask topraklarının, İspanyol Devleti'ndeki bölümünün de bu kez

siyasi olarak ikiye bölünmesi durumu. İkinci Cumhuriyet dönemi boyunca bir otonomi için, önce Carlistler sonra Halk Cephesi ile ittifak yapan PNV, yıllar sonra bile radikal Bask solunun bir kısmınca bu bölünmüşlüğün sorumlularından biri olmakla itham edilmektedir.

Cumhuriyetçi Hükümet, Bask Otonomisi'ni onaylamasının ardından, askeri yardım göndereceğini vaat eder. Cumhuriyetçi hükümet ile yapılan pazarlıklardan sonra bir Bask Hükümeti'nin kurulması ile daha önce dağınık durumda olan direnişçi hareketler disipline kavuşur. Hükümetin kurulmasının hemen ardından "Bask ordusu" kurulur. Ancak isyancı İspanyol ordusuna karşı Cumhuriyetçilerin yanında çarpışan Bask ordusu, Frankocu ordu karşısında fazla dayanamaz.

1937 baharında, Almanya ve İtalya'nın da desteği ile Frankocu İspanyol ordusu, Alman Legion Condor uçakları ile Gernika, Durango, Eibar, Munguia ve daha bir kaç Bask kasabasını bombalar. 1 Nisan 1939'da tamamen sona erecek olan İspanyol İç Savaşı, 19 Haziran 1937'de Bilbao'nun düşüşü ile Bask topraklarında noktalanmış olur. Bask fabrikaları Frankocuların eline geçer, en çok da silah üretiminde kullanılır.

İspanyol İç Savaşı, Bask topraklarında bazı farklılıklarla yaşanır. Guipuzcoa ve Vizcaya'da, Cumhuriyetçi Madrid Hükümeti'ne bağlı diğer bölgelerden farklı olarak kiliseye ve din adamlarına saldırı olmaz mesela. Bunda bu iki bölgedeki kiliselerin Bask milliyetçilerinden yana ve ilerici tavırları da önemli rol oynar. Kendi denetimlerindeki yerlerde pek çok fabrikayı kamulaştırmış olan, ancak Frankocu ilerleme karşısında kaybedeceğini anlayan cumhuriyetçiler, İspanyol Devleti'nin diğer bölgelerinde bulundukları yerleri terk etmeden evvel kilise ve fabrikaları yakarken, bu tür olaylar ne Vizcaya ne de Guipuzcoa'da yaşanır. Bask milliyetçileri, Bask ekonomisinin geleceğini korumak için bulundukları yerlerdeki fabrikaları korurlar. Hem kendilerinin de Katolik olmaları hem de buralardaki kiliselerin kendilerinden yana tavır koymuş olmalarının da etkisiyle kiliselere dokunmaz, hatta korurlar; rahipleri de öldürmezler. Yine İspanyol İç Savaşı'nda, devletin diğer bölgelerinde rahipleri öldürenler genellikle solcular (anarşistler, komünistler vs) olurken, Bask Ülkesi'nde rahipleri

Frankocular öldürür. Zira özellikle Vizcaya ve Guipuzcoa'da rahipler genellikle cumhuriyetçilerden yana yer alan milliyetçi Basklılar iken, diğer bölgelerde öldürülenler daha çok Frankocu ordudan yana yer almış olanlardır.

Bilbao'nun düşüşü üzerine Santander'e çekilen Cumhuriyet yanlıları diğer bölgelerin aksine fabrikaları yakıp yıkmazlar mesela, yalnız köprüleri yakarlar. Bask Hükümeti'nin başı Agirre ve başka milliyetçi yöneticiler Fransa'ya, oradan da bir kısmı o sıralar hâlâ Cumhuriyetçilerin kontrolünde olan Katalonya'ya geçerler. Mahkeme haberleri gelir ard arda, tutsak düşenlerin çoğu idam cezasına çarptırılmıştır.1 Nisan 1939'da İspanyol İç Savaşı resmen sona erdiğinde Katalonya'da bulunan Bask milliyetçileri için bu kez de Fransa'ya sürgün yolları görünür.

Kimi ulusal meseleyi, kimi işçi meselesini, kimi de isyancıların getireceği otoriter ve gerici rejime karşı özgürlükleri savunma ve sahiplenme adına Cumhuriyetçi güçlerle ittifak ederek Frankocu İspanyol Ordusu'na karşı savaşmış olan Basklılara, kendilerinin olmayan bir savaşın, İspanyol İç Savaşı'nın faturasını ödemek düşer. Bu savaşta en ağır bedel ödeyenlerin başında gelen Basklıların verdiği kayıpların rakamsal boyutu bazı kaynaklarda şöyle ifade edilir: 50.000 ölü, 10.000 tutuklu ve 150.000 sürgün.

Bask Demokrasinin Bombalanan Beşiği: "Gernika"

Tarih 26 Nisan 1937. Günlerden Pazartesi. Yani kasabada pazarın kurulduğu gün, her hafta olduğu gibi. Öncekilerde olduğu gibi bugün de çevre köylerden, kasabalardan hayvan ya da toprak ürünlerini değiş tokuş etmeye ya da satmaya gelenlerden geçilmiyor. Kasabanın yeni misafirleri de az değil, Guipuzcoa'dan kaçıp gelenlerin sayısı durmak bilmiyor, savaşın kaybedenleri olarak. O gün Cumhuriyetçi birlikler kasabadan çok uzaktadırlar.

Havada Alman Legion Condor uçaklarının görünmesiyle binalara düşen bomba seslerinin duyulması bir olur. Alçaktan yapılan uçuşlardan atılan bombalar binaları; makineliler yolları, sağa sola ya da dağlara doğru koşuşanları hedef alır. Özellikle kasaba merkezine, yerleşim birimlerine yağdırılan

yıkıcı bombaları, fosfor yüklü yakıcı bombalar izler. Saat 16.30'dan 19.45'e kadar süren bombalamalar, ertesi gün şafak sökene kadar süren yangınlar kasabada taş üzerinde taş bırakmaz. Kaçmaya çalışanlar bu kez alçaktan uçan uçaklardan makineli tüfeklerle taranırlar. Yeni bir bombalama sisteminin sınandığı bir "deney" olduğu sonradan anlaşılan ve üç saatten fazla süren harekâtta, güzergâh üstündeki hemen hemen tüm binalar isabet alır. Kasabanın yüze 25'i bombardımanda yıkılır, ardından çıkan yangın ise binaların yüzde 70'ni harabeye çevirir.

Ertesi gün bütün dünyayı dolaşan "tarihte ilk kez bir kentin havadan bombalandığı" haberine konu olan bu kasaba Gernika'dır. Basklılara direnişlerinin cezasını ağır ödeyecekleri uyarısında bulunmuş olan ve Franco ordusunun kuzey cephesini yöneten General Mola, sözünde fazlasıyla durmuştur. Mola ve genelkurmayı ne denli kara gözlü olduklarını kanıtlayacak gösterişli bir operasyon için daha uygun bir yer bulamazlardı. Gernika, Basklılar için her hangi bir kasaba değil, bir semboldür zira. Bask demokrasisinin beşiği olarak görülen kasabada Vizcaya Parlementosu binası ve Basklıların kutsal meşe ağacı bulunur: "Gernika ağacı", özgürlüklerin ve bağımsızlığın simgesidir bu ağaç. Bombalanan yalnız bir kasaba değil, Bask halkının kalbidir.

İtalya'nın da desteği ile Alman hava kuvvetleri uçaklarının kullanıldığı bombardımanda Alman ordusu kendi stratejik hedeflerine dönük bir deney yapmıştır aslında. Günü ve saati özenle seçerler, zira bu deney için büyük bir sivil kitleye ihtiyaç vardır. Sivillere yönelik bu yeni strateji daha sonra İkinci Dünya Savaşı'nda uygulanacaktır.

Gernika'da da, Bilbao'nun diğer bir kaç kasabasında olduğu gibi, bir kaç sığınak vardır ama sığınak yapımı konusundaki deneyimsizlik ve bombaların sığınakları da vurması ölü sayısını artırır. Gernika bombardımanında ölenlerin tam sayısı hâlâ bilinmiyor. Bombardımanın ertesi günü kasabaya giren Frankocu birlikler durumun vahşetini gizleyecek önlemleri almayı ihmal etmemişlerdir zira. Efsane kasaba Gernika'nın kurbanlarının sayısı da efsanelere karışır gider. 1654'den 3000'e kadar değişen rakamlarla ifade edilse de kesin ölü sayısı

asla bilinemeyecektir, nasıl o gün kasabada bulunanların sayısı bilinmiyor idiyse. Yalnız Gernika'nin o tarihlerdeki nüfusunun 7.000 olduğu bilinir. Ama pazar nedeniyle gelenlerin, Franco birliklerinden kaçarken uğrayanların ya da o gün oradan geçmekte olanların sayısını kimse tahmin edemez.

Bazı savaş muhabirleri ve Picasso'nun ünlü tablosu Guernica, Basklıların bombalanan kalbini, Gernikasını savaş felaketleri sembolüne dönüştürecektir daha sonra. Savaş boyunca ve akabinde gelen 40 yıllık Franco diktatörlüğü boyunca, bombalayanlar Basklıların gözüne baka baka bütün dünyaya "Bask ordusunun Gernika'yı bombaladığını", yani Basklıların kendi kendilerini bombaladığını söyleyip alay edeceklerdi; kanıt olarak da her nasılsa bombalardan kurtulmuş küçük bir köprüyü ve ayakta kalmış bir silah fabrikasını göstererek. Diktatörlük dönemi boyunca, sağ kalan Gernikalılar ise kasabalarının bombalandığını telaffuz bile edemeyeceklerdi oysa. Zira 'bombalanmış olmak', generaller generali Franco'nun duymaktan hoşlandığı bir söz değildir. 26 Nisan 1937'den bahsederken "Gernika yangını" denilecektir mecburen.

Basklıların "bombalandığı için ünlenmiş değil, ünlü olduğu için bombalandı" dedikleri Gernika'ya, bu çalışmanın dördüncü bölümünde yeniden değinilecektir.

Frankizm: "Basklının İyisi İspanyol Olanıdır"

"Kızıl ordunun teslim alındığı ve silahsızlandırıldığı bugün, milliyetçi birlikler en son askeri amaçlarına ulaşmışlardır. Savaş bitmiştir" Generaller generali Franco imzasını taşıyan 1 Nisan 1939 tarihli bu bildiri ile İspanyol İç Savaşı'nın resmen bitişi ve "Yeni Devlet"in zaferi ilan edilir. Mimarının ömrü kadar uzun Frankocu yıllar böylece başlamış olur.

Bir önceki yüzyılı, Küba'yı, Filipin Adalarını vs'yi kaybetmiş olarak kapatmış olmak da ağırına gidiyordu Franco'nun ama oralar uzak memleketlerdi ne de olsa, hem de olan olmuştu yeniden bir önceki yüzyıla dönülemezdi. Fakat Galiçya, Katalunya ve Bask Ülkesi için yakın tehlike söz konusuydu. "Tek ve birleşik bir İspanyol' milleti oluşturma, ya da olanı pekiştirmeyi aklına koymuş olan Franco'yu, devlet içinde kendisininkinden farklı etnik kökene sahip insanlar

bulunması rahatsız etmeyebilirdi, ama tek şartla; İspanyoldan daha çok İspanyollaşmaları, kendi dillerini ve kültürel kodlarını tamamen unutmaları kaydıyla. Devlet içinde yer alan başka ulusal renklere olan alerjisi kızıla olandan çok daha ötelerdedir. Kızıllar kötüdür, adam etmek için ne lazımsa yapmak gerekir; ama milliyetçiler çok daha tehlikelidir, şimdi "dil" diyenler, yarın "hadi bize eyvallah" diyeceklerdir çünkü.

Kendi kendine "generaller generali" sıfatını takan Francisco Franco, Cumhuriyetçi dönemin bütün partilerini yasaklar. Memleketin partiye ihtiyacı varsa onu da kendisi kurmuştur zaten, Nisan 1937'de "Geleneksel İspanyol Falange"sini. Monarşistleri de muhalefete katmamak için krallık ilan eder, kendisini de devlet başkanı. Kralı olmayan bir krallıktır İspanya artık. Tarihte benzeri görülmemiş olan bu durumu oyların % 92'sini alacak olan bir referandumla demokratikleştirir. Sendikalara bakışı partilere bakışının aynısıdır. İşçi ile patronu aynı çatı altında bir araya getirecek tek sendika kurdurur. Şubat 1939'da kendisi dışındaki siyasi partileri, sendikaları, dernekleri, kısacası örgütlenme adına ne varsa yasaklayan "Siyasi Sorumluluklar Yasası"nı çıkartır.

Frankizm, İspanyol Devleti çapında muhaliflerine ağır baskılar uygular, adım atma hakkı tanımaz; ama farklı bir ulustan olup da ulusal kimliğini korumak isteyenlere, değil adım atma, ayakta durmayı bile yasaklar. Bask milliyetiçiliğine, Bask kültürüne, Bask diline, Bask sembollerine, Bask'a, Basklıya ait ne varsa yasaklar. Bask Ülkesi'ne ilişkin çıkardığı ilk kararname Vizcaya ve Guipuzkoa'nın "los conciertos economicos"larını (buna göre bu iki bölgede toplanan vergiler bu bölgelerin hükümetlerine gidiyordu) yürürlükten kaldırır. Gerekçe, bu bölge halklarının savaşta cumhuriyetçi cephede yer alarak "ihanet" etmiş olmalarıdır.

İktidarının meşruiyetini dini terimlere oturtmakla kalmaz, kiliseyi ve aileyi devletin temel kurumları yapar. Okullarda "haremlik selamlık" uygulaması başlatır. Din konusunda da Basklılarla sorunu vardır. Orada büyük bir din adamları sınıfının yenilen Bask milliyetçilerinin ya da cumhuriyetçilerin tarafında yer almış olmalarını unutmaz. Dolayısıyla pek çok Basklı rahip ya mezarda, ya cezaevinde, ya toplama kampla-

rında ya da sürgündedir artık. O bölgelerde savaş boyunca İspanyol Devleti'nin diğer bölümlerinin aksine kiliselerin korunup yakılıp yıkılmasına izin verilmemiş olması, cezalandırma anında 'hafifletici sebep' sayılmaz kuşkusuz.

İspanyol Devleti'nin endüstriyel açıdan en gelişkin bölgelerinden biri olan Bask Ülkesi, Frankizmin silah ihtiyacını karşılayan yerlerin başında gelecektir. Elektrik enerjisi dışında savaşta ciddi hasar gören başka üretim merkezi de yoktur.

Bu arada, Basklı pek çok işadamı savaşın neden olduğu kayıp yılların telafisinin telaşı ile yeni devletin çalışma hayatına getirdiği "düzen"e çabucak ayak uydurur. Franco'nun Yeni Devlet'inde bakan, belediye başkanı, büyükelçi vs. gibi mevkilerde Basklı soyadlarına rastlamak öyle yadırganacak bir durum değildir. Onun bir kere sevmediği komünistler, iki kere sevmediği "İspanyol değil Basklıyım" diyenler, yani "bölücülerdir"

Sağ kalan örgütlü Bask muhalefetinin bir bölümü cezaevinde, büyük bir bölümü de başta Fransa olmak üzere, sürgündedir. İlk yeraltı anti-Frankocu Bask örgütlenmeleri daha çok Milliyetçi Bask Partisi (PNV) mahreçlidir, bu muhalefet sonraları "Sürgündeki Bask Hükümeti" olarak iz bırakacaktır. Diğer partiler ve sendikalar "Direniş Birliği", "Sendikal İttifak" gibi yapılarla muhalefetlerini sürdürmeyi denerler. Bu gruplar daha çok gözaltındakilerin durumları, tutuklu ve kurşuna dizilmiş olanların ailelerine yardım ve benzeri insan hakları sorunlarıyla ilgilenirler.

İkinci Dünya Savaşı başladığında Fransa'da bulunan Bask milliyetçilerinin bir kısmı Amerika yollarını tutar. Fransa'da kalanların büyük bir bölümüyse faşizm karşıtı blokla ittifaka geçer. Bask Hükümeti'nin gizli servisi ya da örgütü, savaş boyunca neredeyse müttefikler için çalışır. 1940 sonlarında deşifre edilen bu grubun 19 üyesi idama çaptırılır. Ertesi yıl benzer bir grup daha oluşturulur. Basklıların umudu, müttefiklerin galip gelmesi durumunda Franco rejiminin sona erecek olmasıdır. Naziler geldiğinde, özellikle Kuzey Bask topraklarında bulunan Bask milliyetçilerinin çoğu Fransız direnişçilerinin yanında yer alır, pek çok Basklı anarşist direnişçilerin saflarında dövüşür.. PNV'ciler Nazilerin takibine uğrayan Fransızlara "yardım ve yataklık" yapar.

Sürgünde Bask Hükümeti, Agirre'nin başkanlığında, 1945'de New York'da yeniden örgütlenir, kendileri de sürgünde olan İspanyol Cumhuriyetçilerinin protestosuna rağmen. Merkezi Paris'te bulunan sürgündeki hükümet ve ABD'deki delegasyon, basın organları yoluyla yurt içiyle sürgündeki milliyetçi camia arasındaki ilişkilerin sürekliliğini sağlamaya çalışır ve uluslararası alanda propaganda faaliyetlerine devam eder. PNV 1950'de Paris'te parti meclisini toplar. Fakat çok geçmeden sürgündeki Bask Hükümeti, Fransız Hükümeti tarafından Paris'teki bürosundan atılır.

1946'da Franco rejimi ciddi bir krizle karşı karşıyadır. Birleşmiş Milletler, Franco rejimini anti demokratik olmakla suçlar ve İkinci Dünya Savaşı'nı provoke eden rejimlere benzerliğini gerekçe göstererek İspanya'ya karşı ekonomik ve siyasi ambargo kararı alır. Üye ülkeler hemen büyükelçilerini çekerler. Bu durumun getirdiği krizin de etkisiyle 1947'de ülkedeki bütün demokratik grupların ittifakıyla devlet çapında genel grev ilan edilir. Bir haftalık greve Vizcaya ve Guipuzkoa'da katılım oldukça yüksektir. 1951, 1953 ve 1956 yıllarında da benzer grevler gerçekleşecektir. Bask Ülkesi'nde daha çok ulusal niteliği ağır basan, yani sembollerine varıncaya kadar yasaklanmış olan ulusal kimliğe özgürlük talebinin yükseldiği bu grevlerde, Bask milliyetçi kanadına yakın ELA sendikasının yeraltı çalışmalarının rolü oldukça önemlidir.

Bu arada 1951 yılı Bask milliyetçileri için yeni bir dönemin habercisidir. 1951 genel grevi başarılı olmuştur ama ardından gelen baskılarla birlikte artan moral bozukluğu ve uluslararası konjonktürdeki değişiklikler PNV'nin yurt içinde önemli ölçüde güç kaybetmesine neden olur. Artık soğuk savaş dönemi başlamıştır; aynı yıl ABD Birleşmiş Milletler'den İspanya'ya yönelik ambargonun yeniden değerlendirilmesini, daha doğrusu kaldırılmasını talep eder. Bask Hükümeti'nin istihbarat birimleri, bu kez de soğuk savaşta müttefiklerine çalışmaya devam ededursun, PNV'de sorunlar başlar. Yurt içindekiler ABD'den umudu kesmişken, sürgündekilerin bir kısmı hâlâ ABD'nin Franco'ya karşı bir şeyler yapabileceği umudundadır. ABD'nin İspanyol Devleti'ne ihtiyacı vardır oysa; dört İspanyol ilinde kurulacak askeri üsse karşılık ola-

rak ambargonun kalkması için gerekli kapıları açar. 1953'de uluslararası izolasyon sona ermiş, Franco İspanyası BM'ye üye olmuştur. Ünlü "Marshall planı" kapsamına İspanya da alınır ve ABD kesenin ağzını açar. ABD'nin Basklıları terk ettiği ayan beyan ortadadır artık.

Sürgündeki Basklılar, 1956'da ulus olarak varlıkları, dilleri ve kültürleri üzerindeki baskılara dikkat çekmek için Paris'te "Birinci Dünya Bask Kongresi"ni düzenlerler. 1960'da Sürgündeki Bask Hükümeti'nin başı Jose Antonio Agirre ölür.

1960'lı yıllarda Bask milliyetçileri Frankocu rejim muhalifleriyle pek çok alanda birlikte hareket ederler. Bu yıllarda kültürel ve politik anlamda göreceli olarak bir hareketlilik görülür. Bu arada Bask Ülkesi'ndeki ekonomik gelişmişlik düzeyi beraberinde devletin geri kalmış bölgelerinden yeni göçler de getirir. Sokak etkinlikleri daha çok PNV'nin gençlik kolu EGİ'nin işidir. Parti yönetimi gençlik kolunu radikal, onlarsa yönetimi pasif olmakla eleştirirler. Aralarında ciddi sorunlar yaşanır. Kopanların seçtiği yeni adres, adı Bask sokaklarında giderek daha fazla duyulmaya başlanan radikal bir örgüttür: ETA.

Frankizme Radikal Bir Yanıt: ETA

ABD'nin ekonomik yardımları, turizm kampanyası, ikinci dünya savaşından sonra başka ülkelere giden işçilerin gönderdiği dövizler, özel sektöre getirilen kolaylıklar "disiplin altına alınan" bir çalışma hayatı ile birleşince, 1950'lerin sonlarında Franco'nun Yeni Devlet'i ekonomik cennetini yaşar. Buna, 60'lı yıllarda büyüyen bir orta sınıf eşlik eder. Bir yandan bu gelişmeler yaşanırken, Bask Ülkesi'ndeki ekonomik gelişim yeni göçler çekmektedir. Baskıcı rejimle birleşen bu olgunun da katkılarıyla asimilasyon alır başını gider. Zira Bask topraklarında göçle gelen İspanyolların sayısı artarken, Basklıların oranı düşer. 1947 ve 1951 genel grevleri rejime ciddi bir darbe vuramamış, dışarıdakilerin (sürgündeki Basklıların), Batılı müttefiklerin bir gün Franco rejimine son vereceği umudu ise ABD'nin Franco ile yaptığı askeri üs anlaşması ile hepten kaybolmuştur. Bask milliyetçiliğinin doğduğu yıllara benzer bir psikolojik ortam hüküm sürmekteyken -o

vakit de göçler asimilasyonu besliyor, Bask Dili için çanlar çalıyordu- bir yandan da rejimin çocukları büyümektedir. Bask sokakları yeni bir neslin doğuşuna tanıklık etmektedir. Milliyetçi İspanyol devletini daha da milliyetçileştiren Frankocu rejime karşı, radikal, askeri, bağımsızlıkçı bir yanıt çıkar bu yeni neslin arasından: ETA (Euskadi Ta Askatasuna, yani "Bask Ülkesi ve Özgürlük"). Hedef; İspanyol Devleti için "özgürlük", Bask Ülkesi için "bağımsızlık"tır.

ETA'nın yakın köklerini "Ekin" grubunda bulmak mümkündür. Ekin grubunun kökenleri ise PNV ve Bask Öğrenci Birliği'ne (BÖB) kadar gider. BÖB'nin üyeleri milliyetçi kökenli ailelerden gelen ve Bilbao'daki Deusto Üniversitesi'nde öğrenci olan gençlerdi. Bask kimliğine ait ne varsa hemen tamamının yok sayıldığı, yasaklandığı, aksi yöndeki en ufak girişimin Frankocu şiddetle karşılık bulduğu bir dönemde bu gençler Bask Dili ve kültürünü koruma amaçlı etkinlikler yürütmekteydiler. 1947 sonbaharında ilk toplantılarını Kuzey Bask'da (Fransız Devleti sınırları içindeki bölge) gerçekleştiren BÖB'nin önde gelenleri 1950'de bir ihbar sonucu tutuklanırlar. 1945'de PNV'nin gençlik kolu olarak kurulan EGİ ve Bask Öğrenci Birliği'nden gelen ve sayıları 10'u geçmeyen bu gençler, 1952'de Bilbao'da bir platform oluştururlar ve aynı yıl Ekin (Yapmak) dergisini çıkarırlar. Dolayısıyla grup adını dergiden alır. 1953'de, Ekin ile EGİ arasında birleşme görüşmeleri yapılır. 1956'da birleşme kararı alınır. 1957'de PNV Frankizme karşı mücadeleyi hızlandırmak için Paris'te toplanır. Gençlik kanadı bu iş için pasifist yöntemlerin artık işe yaramadığı görüşündedir, başka yöntemler aramayı savunur. Çok geçmez, bağlı bulundukları parti olan PNV'yi pasifizmle suçlayan EGİ'nin radikal kanadı, parti yönetimi ile ipleri koparır.

Aralık 1958'de Ekin, ETA adını alır. Bazıları yarı-legal olmak üzere kitle çalışması yapacak, Bask Dili etkinlikleri, propaganda ve yayın gibi faaliyetleri örgütleyecek bir kaç birimi olan ETA, ilk yıllarını daha çok propaganda faaliyetleri ve elemanlarının siyasi eğitimi ile geçirir; duvar yazıları yazar, bildiri dağıtır, "kendi topraklarına" Bask bayrağı diker. Fakat

çok geçmeden ilk şiddet eylemleri gerçekleşir: Bilbao, Vitoria ve Santander'de bombalar patlar.

ETA, bu yıllarda kendini örgüt değil hareket olarak tanımlar; "yurtsever özgürlük hareketi" olarak. Dil, ulusal inşanın en önemli anahtarıdır, "Bask dili yaşadıkça, Euskadi de yaşar" derler, bunun da yolu bağımsızlıktan geçer onlara göre. Yalnız bahsettikleri bağımsızlık türü o kadar net değildir. Bir çeşit Avrupa Federalizminden bahsederler. Yine ETA'nın bu yıllarına ilişkin söylenebilecek diğer iki önemli özelliklerinden biri de dine ilişkin tutumlarında bir belirginlik olmayışıdır. Bu o kadar yalın bir mevzu da değildir, zira kurucu ve üyelerinin pek çoğu dinci ailelerden gelmektedir. Bir başka dikkat çeken nokta da, özellikle kırsal kesimlerde, Bask kilisesinin rolüdür. Kilisenin İspanya İç Savaşı yıllarındaki tavrından daha önce bahsedilmişti, Bask kilisenin bir kesimi Franko yıllarında da önce PNV gibi geleneksel milliyetçilere, sonra sol milliyetçilere, yani ETA'ya sığınak olur. Bu nedenle Frankocu şiddetten Bask kilisesi de nasibini fazlasıyla alır. İkinci önemli olgu ise ETA'nın başlangıçta yola bir silahlı örgüt amacıyla çıkmayışıdır. ETA'nın Manifestosu sayılabilecek olan Beyaz Kitap'da her anlamda ulusal direnişten, mücadelede şiddet dahil her tür yöntemin mübah kabul edildiğinden söz edilse de ETA başlangıçta silahlı bir örgüt değildir.

ETA'nın ilk ses getiren eylemi, 18 Temmuz 1961'de, Cumhuriyetçi Hükümete karşı yapılan askeri ayaklanmanın 25. yıl dönümünü kutlamak amacıyla Franko militanlarını Donosti'ye (San Sabastian) taşıyan bir trene yapılan saldırıdır. Aynı gün, Donosti'de iki İspanyol bayrağı yakılır. Eylemlerde ölen ya da yaralanan olmaz ama onlarca şüpheli gözaltına alınır, işkence görür. Bu olaydan sonra bir çok genç Kuzey Bask'a kaçar. Biraz da bu nedenle ETA, kendisini "Bask Devrimci Ulusal Özgürlük Hareketi" olarak tanımladığı I. Kongresini, 1962 Mayıs'ında Kuzey Bask'taki İparralde'de yapar. İdeolojik formasyonunun temellerinin atıldığı bu kongrede, Euskadi'nin bağımsızlığı, Avrupa Federalizmi, insan hakları savunuculuğu gibi temel ilke ya da hedefler belirlenir, militarizm kınanır, ırkçılık reddedilir, Euskera (Bask Dili) yegane ulusal dil olarak ilan edilir ve bu amaçlara ulaşmak için şiddet dahil tüm yolların

meşruluğu karara bağlanır. ETA, Latin Amerika ve Cezayir başta olmak üzere Afrika'daki üçüncü dünyacı ulusal özgürlük hareketlerinden etkilenmektedir.

1962'de Vizcaya ve Guipuzcoa genel grevlere sahne olur. Fransa sınırları içindeki Kuzey Bask Ülkesi'nden ETA üyeleri ilk kez sınırdışı edilir. Aynı yıl, Vizcaya'lı akademisyen Federico Krutwig'in Baskça yazdığı, gerilla tarzı mücadeleyi ve bağımsızlığı savunan eseri Vasconia, ETA üyelerini derinden etkiler. Krutwig devrimci savaş (şehir gerillası), Bilbaolu Jose Etxebarrieta, Maoist bir tarz taraftarıdır.

Ertesi yıl Kuzey Bask Ülkesi'nde "Enbata" grubu doğar. Kuzey'de ulusal Bask mücadelesi veren bu grubun aynı adlı yayın organı hâlâ varlığını sürdürüyor. Bu yayın organının da ETA'nın ideolojik formasyonu üzerinde önemli etkisi olmuştur.

ETA, 1963'de ikinci kongresini yapar. Bu arada ETA'nın başucu kitaplarından biri olacak "Vasconia" yayınlanır. Bu yıllarda Bask milliyetçi hareketinde anti-komünist tabu yıkılmaya yüz tutmuş, biraz da buna bağlı olarak Basklı olmak etnik kökenden bağımsız bir şekilde tanımlanmaya başlanmıştır. "Kimdir Basklı?" sorusuna "göçmenler de eğer kendilerini Basklı hissediyorlarsa öyledirler" gibi yanıtlar verilebilmektedir artık. "devrimci savaş" ilkelerinin sıralandığı üç yenilik vardır Bask milliyetçiliği cephesinden.

ETA, 1964'de III., 1965'te IV., 1966-67 arasında V. kongresini yapar. III. Kongre'de, Bask davası için devrimci savaş ilke ve yöntemlerinin yanında "devrim vergisi" de bir finansman kaynağı olarak karara bağlanır. Bu arada Fransız polisinin bir baskını sonucu üst düzey bazı ETA yöneticileri sınırdışı edilir. Örgüt içinde kontrol içerdekilere, yani Güneydekilere geçer. Pratik olarak Ekin grubu etkisini yitirmeye başlar böylece.

ETA, 1964'de yayınladığı "Euskadi'de İsyan" adlı bildiride silahlı mücadelenin teknik ve ilkelerini açıklar. Bu bildiride açık bir şekilde Maoist etkiler göze çarpmaktadır.

Nisan-Mayıs 1964'de yapılan III. Kongrede anti-kapitalist bir ulusalcılık savunan ETA, PNV'yi burjuva olarak niteler ve ağır bir şekilde eleştirir. PNV ile ipler kopmuştur. ETA, IV. ve V. kongresini Güney Bask Ülkesi'nde yapar. Dördüncüde "ey-

lem-baskı-eylem" stratejisi resmi olarak kabul edilir, Marksizm ideoloji olarak benimsenir, ulusal ve sosyal sorunun aynı gerçekliğin iki yüzü olduğu savunulur.

Beşinci kongrenin Aralık 1966'da yapılan ilk bölümünde işçi sınıfı mücadelesine ağırlık verilmesini savunan kanat, partiyi İspanyol tandaslı bir işçi partisi yapmaya çalışmakla eleştirilir, tasfiye edilir. Ayrılanlar ETA-BERRİ'yi kurar, bu, daha sonra "Komunistak"a, en son da İspanya Komünist Hareketi'ne dönüşecektir. Beşinci kongrenin Mart 1967'de yapılan ikinci bölümünde ise ETA kendini "Bask Sosyalist Ulusal Özgürlük Hareketi" olarak tanımlar. Ve dört ayrı cephe kurma kararı alır: Kültür, ekonomi, siyasi ve askeri. Silahlı mücadele adımı atmak için Askeri Cephe hazırlanır; silahlı mücadele ile kitle mücadelesini birleştirmektir niyet.

ETA, 1964'e kadar temelde propaganda amaçlı bombalama eylemleri gerçekleştirir ve militanlarının ideolojik formasyonunun geliştirilmesi için çalışmalar yapar; Küba, Vietnam ve Cezayir modellerinden etkilenerek solcu bir ulusal özgürlük savaşı çizgisine oturur. IV. Kongreden itibaren radikal sol bir çizginin işaretleri artmaya başlar ki bu eğilim, ETA'nın sosyalizmi hedefleyen Marksist-Leninist bir hareket olduğunu ilan etmeye kadar varacaktır daha sonra. Bu durum ETA içinde daha ulusalcılar ile, daha az ulusalcı ve Bask işçi sınıfı ile İspanyol işçi sınıfının birlikte hareket etmesini, yani devrimci İspanyol partileri ile birlikte mücadeleyi savunanlar arasında tartışmalara yol açar önce, sonra da ETA'yı bölünmeye götürür.

1969'da yaşanan ilk bölünme, yukarıda sözünü ettiğimiz ETA-Berri'yi (ETA-Yeni) doğurur. İkinci bölünme, 1970'de VI. Kongrede yaşanır. Bu bölünmeden doğan "Troçkist" grup, 1972'de, en önemli İspanyol Troçkist grubu olan Devrimci Komünist Birlik (la Liga Comunista Revoluconaria) ile birleşir. Nihayet 1974'de, ETA-PM'den (ETA siyasi-askeri) ayrılan bir grup Euskadiko Ezkerra (Euskadi Solu) adını alır. Bu grup daha sonra 1993'de PSOE' ye (İspanyol Sosyalist İşçi Partisi) katılacaktır.

Haziran 1968'de, beşinci kongrenin önde gelen simalarından, ETA'yı en çok etkilemiş ve yön vermiş liderlerden olan

Bilbao'lu Txabi Etxebarrieta bir araba kontrolü sırasında bir polisi öldürür. Bu ETA'nın öldürdüğü ilk kişidir. Bir kaç saat sonra Etxebarrieta'nin arabası Guardia Sivil'in (İspanyol jandarma birimi) yaylım ateşine tutulur, Etxebarrieta ilk öldürülen ETA'lı da olur böylece. Ertesi ay ETA, işkenceciliğiyle ünlü bir siyasi polis şefi olan Meliton Manzanas'i Guipuzcoa'nın İrun kasabasındaki evinin önünde vurur. Bu eylemle ETA kesin olarak silahlı mücadeleyi başlatmış olur. Franco rejimi Guipuzcoa'da Olağanüstü Hal ilan eder, dozu arttırılmış ayrımsız bir baskı dönemi başlar. Baskılar toplumsal hareketlenmeyi de beraberinde getirir. ETA'nin öngördüğü çıkmıştır bir anlamda. Aynı yıl, rejim karşıtı en radikal kilise protestosu da gerçekleşir. 60 kişilik bir rahip grubu, Bask özgürlükleri ve daha demokratik bir kilise talebiyle, Vizcaya'daki Derio Rahipler Okulu'nu işgal eder. Rejimin rahiplere yanıtı da ağır olur; çok geçmeden hemen hepsi görevlerinden alınır.

1969'da ETA yönetim kadrosunun hemen tamamı polisçe tutuklanır. Silahlı mücadele askıya alınır. Deşifre olanlar dışarı gönderilir. Aynı yıl, Bask Ulusal Günü olan Aberri Eguna'da, PNV gençlik kolunun iki militanı ellerindeki patlayıcı maddenin patlaması sonucu ölürler. Bu süreçte içte, ETA'yı bir proleterya partisine dönüştürmeye çalışan Juan Jose Etxabe kendi hesabına hareket ederken, Euskubi dışarıda "kızıl hücreler" oluşturur. VI. kongre başladığında daha milliyetçiler ve daha toplumsal mücadele yanlıları arasında tartışmalar yaşanır. Madariaga, Krutwing, Etxabe bu kongrenin meşruluğunu reddederler. ETA tutukluları ve genelince desteklenen ETA VI, ETA V ve Kızıl Hücreler olarak bir bölünme yaşanır.

1970'de, San Juan de Luz'da (Kuzey Bask Ülkesi, yani Fransa yakasındaki Bask Ülkesi'nde bir kasaba) Anai Artea (Kardeşler Arasında) derneği kurulur. Amaç Kuzey Bask Ülkesi'ndeki her gün sayıları artan siyasi Bask mültecilerine yardımdır.

Bir dizi eylem, gözaltı ve tutuklamalar ardından, Aralık 1970'de, ünlü "Burgos Davası" başlar. Bu davada, askeri mahkemede yargılanan 16 ETA militanından, Manzanas'ı (yukarıda sözü edilen işkenceci polis şefi) öldürmekle suçla-

nan 6'sı hakkında idam cezası istenir. Dava, Bask Ülkesi'nde o güne kadar yapılan en büyük protesto gösterilerini provoke eder. Hem Bask'lı hem İspanyol anti-Frankocu örgüt ve hareketlerin tutuklular lehine protestoları doruktadır. Bask Ülkesi'nde destek amaçlı bir genel grev yapılır. ETA, Donosti'deki (San Sebastian) Alman konsolosunu kaçırır.

Davanın başlamasından bir kaç gün sonra Guipuzcoa'da yeni bir Olağanüstü Hal ilan edilir. Aralık sonlarında önde gelen 6 tutuklu ölüm cezasına, 9'u uzun hapis cezalarına çarptırılır, 1'i serbest bırakılır. Yaygınlaşan protestolar, aynı yılın son günü Franco'yu, ölüm cezasına çarptırılanların bu cezalarını affettiğini açıklamak zorunda bırakır. Daha doğrusu idam cezası 30'ar yıllık hapis cezasına çevrilir. "Burgos davası", ETA ve genel anlamda Bask davası için önemli bir propaganda işlevi de görmüş olur.

20 Aralık 1973'de ETA komandolarından "Txikia"[9], Başbakan Luis Carrero Blanco'nun arabasını Madrid'in göbeğinde havaya uçurur. Carrero, 1951'den beri Franco'nun sağ kolu, rejimin ikinci adamı konumunda idi. Bu, ETA tarihinin en çok yankı bulan ve en gösterişli eylemi olur. Tabi İspanyol solunun önemli bir kesiminde çok da eleştirilir bu eylem. Zira o gün, aynı zamanda, İşçi Komiteleri (CCOO) mensubu bir grubun mahkemeye çıkarılacağı gündür. İkisi de yeraltında olan İşçi Komiteleri ve İspanyol Komünist Partisi (PCE), epey önceden bu yargılamayı protesto amaçlı bir genel grev hazırlamışlardır. Greve, katılımı yüksek meydan gösterilerinin eşlik etmesi beklenmektedir. Carrero'nun öldürülmesi her şeyi alt üst eder, ne grev ne gösteri olur. CCOO ve PCE, ETA'yı bu eyleminden dolayı affetmez, Frankizmin çöküşünü durdurmakla suçlarlar. Öte yandan, hemen bütün tarihçiler Carrero'nun öldürüldüğü 20 Aralık 1973'ü "Frankizmin bitişinin başlangıcı" olarak kabul ederler. Bir kısım tarihçilere göre ise aynı zamanda "demokrasiye geçişi başlatan" tarihtir.

1974 yılı yalnız İspanyol İç Savaşı'ndan sonra şiddetin en yoğun olduğu yıl değil, aynı zamanda ETA'nın "politico-

[9] Bundan böyle, özellikle ETA ile ilgili konularda, tırnak içine alınacak isimler militanların kod adlarıdır.

militar" (ETA-PM, siyasi-askeri) ve "militar"(ETA-M, askeri) olarak bölündüğü yıldır. İlk grup, ETA'nın iki ayrı örgüt olarak, biri siyasi diğeri askeri karakterli olmak üzere bölünmesinden yanadır. ETA-M ise askeri karakterde tek bir örgüt olarak devam etmekten yana.

"Siyasi-askeri" kanat (ETA-PM), 1975 başlarında, VI. Kongrenin daha önce ertelenmiş oan ikinci toplantısını yapar. Eylül 1976'daki VII. Kongrede yasal bir siyasi parti kurma kararı alır ve 1977 yılında Bask Devrimi Partisi (EİA) kurulur. ETA-PM Şubat 1982'de VIII. ve son kongresini yapar, daha sonraki yıllarda kendi kendine dağılacaktır. Şimdiki ETA, o zamanki ETA-M'dir.

1974'de özgürlük ve ücretlerin iyileştirilmesi talebiyle bir genel grev yapılır.1975 Haziranında yapılan genel grev ise öncelikle sıkıyönetime varan baskılara karşıdır.

Aynı yılın Eylül ayı en gergin aydır. Üçü İspanyol Silahlı Komünist Örgütü (FRAP), ikisi ETA üyesi beş militanın idamının infazı için geri sayım başlamıştır. Devlet genelinde yapılan, katılımın Bask illerinde oldukça yüksek olduğu genel grevler, gösteriler, dış kamuoyunun baskısı vs. hiçbiri Franco'yu kararı uygulamaktan alıkoyamaz. Hatta özellikle dış baskıların Franco'yu tahrik ettiğini, baskılara boyun eğmediğini göstermek için infazda ısrar ettiğini iddia edenler bile olur. Olof Palme, idam edileceklerin avukatlığını üstlenerek Avrupa'da infazı önleme yönünde yapılan girişimlerde önemli bir rol üstlenmiş, Frankizmin teşhiri için aylarca çalışmıştır. Tarihe "Burgos infazı" olarak geçen bu infaz İspanyol Devleti için yeni bir uluslararası tecrit süreci başlatır. Ortak Pazar'a üye ülkelerden 7'si Madrid'deki büyükelçilerini çekerler. Devlet, Vizcaya ve Guipuzcoa'da bir kez daha sıkıyönetim ilan eder. Rejim idam muhaliflerine gücünü göstermek için bir miting hazırlatır. Madrid'de, Franco, bakanları ve halefi Prens Juan Carlos'un da katıldığı dönemin en büyük gösterisi yapılır, özellikle de Franco ve İspanyasını çekemeyen "dış düşmanlar" görsün diye.

20 Kasım 1975'de Franco ölür. Bu, İspanyol halkı için olduğu kadar, devlet içinde yaşayan diğer halklar için de yeni

bir dönem başlatan tarihtir. Yeni dönemi örgüt olarak tamamen reddedecek olan ETA için bile.

Bask Ülkesi'nde birer günlük genel grevler devam eder: Aralık 1975'te genel af, Mart 76'da grevdeki işçiler üzerine polisin ateş açması sonucu yaşanan ölümleri protesto için; Eylül 76'da yine genel af, Mart 77'de iki ETA militanının öldürülmesini protesto, aynı yılın Mayısında bir kez daha genel af talebiyle.

1972'de ulusal kurtuluş mücadelesi veren diğer örgütlerle dayanışma kararı alan ETA, başta IRA ve el Fetih olmak üzere, Kürdistan Demokrat Partisi ve Latin Amerika'daki bazı sol örgütlerle ilişki geliştirir. Bazı ETA militanlarının Filistin Kurtuluş Örgütü kamplarında silahlı eğitim aldıkları iddialar arasındadır. Yine de bu dayanışmanın pratikteki koşulların zorluğu nedeniyle destek dileklerinden öteye gitmediği sanılıyor.

ETA'ya yön veren liderlerden Txabi Etxebarrieta'nın öldürülmesinden 10 yıl sonra, onun gibi Vizcayalı olan Jose Miguel Beyaran ("Argala") 1978'de "parapolis"lerce (kontralar) öldürülür. Guipuzcoalı Txomin İturbe 1987'de Cezayir'de bir trafik kazasında ölür.

Diktatörlük yıllarında ETA, özellikle Bask topraklarında, önemli bir halk desteğine sahiptir. Yalnız Basklılar arasında değil, devlet içindeki diğer halkların Frankizm karşıtı kesimleri arasında da ETA'ya sempati duyanların sayısı az değildir. Bazı eylemlerini eleştirenler, hatta silahlı mücadeleye tamamen karşı olanlar arasında bile, diktatörlüğü öyle ya da böyle vuruyor diye belli oranda sempati toplar. Bu dönemde ETA'nın hedefleri temel olarak silahlı İspanyol güçleri, yani asker ve polistir.

Franco'nun Yeni Devleti'nin "Diğerleri"

Konu ne Frankizm ne de İspanyol tarihi olduğu için, bu çalışmada 40 yıllık diktatörlüğün Bask toprakları dışındaki yüzüne pek değinilmedi. Bu başlıkta o dönemin devlet çapındaki gelişmeleri ana hatlarıyla verilmekle yetinilecek. Bu da daha çok şimdilerde İspanyol okullarında okutulan tarihin özet bir hali.

1 Ekim 1936'da kendi kendini generaller generali ilan eden Franco, 1 Nisan 1939'da İspanyol İç Savaşı'nın bitişi ile, Yeni Devlet'inin zaferini ilan eder. Yeni Devlet, ömrü Franco kadar sürecek olan rejimin, babası tarafından konulan adıdır.

İkinci Cumhuriyet'in10 başı Manuel Azanya hükümeti ve o cephede yer alan asker, cumhuriyetçi, anarşist, sosyalist, komünist, Bask, Katalan, Galiçya milliyetçileri, kısacası sol cephede yer almış olan militan ve sivil önemli bir kesim Barcelona'nın düşüşüyle, Madrid'in de fazla dayanamayacağını anladıkları andan itibaren Fransa yollarını tutarlar. Kalanlar ya toplama kamplarında kurşuna dizilir ya cezaevlerinde ömür tüketir ya da yeni rejimce hâlâ deşifre edilmediyseler, ömürlerini susmakla geçireceklerdir. Daha sonra devlet partisi olacak Falange hariç, bütün siyasi partiler, dernekler ve her türden örgüt yasaklanmıştır.

Yeni Devlet, İkinci Dünya Savaşı sırasında Pasifik'te müttefiklerin (ABD vs.); Avrupa'da ise tarafsız görünmesine karşın aslında "komünistlere karşı savaşan" Almanya ve İtalya'nın yanındadır. Pratikte Almanya ve İtalya'nın yanındadır ama bir iç savaştan henüz çıkmış bir devlet olarak bu ikisinin her dediğini yapan, bedel ödeyen fakat küçük karşılıklarla yetinen bir devlet olmak da istememektedir. Temkinli davranır, her şeyini tek tarafa yatırmak istemez.

Savaşın ilk yıllarında yalnız Almanya ve İtalya'ya değil, karşı tarafa da malzeme satar. Ama sonlarına doğru özellikle Almanya aldıklarının karşılığını ödemiyordur artık; Ispanyol ekonomisi, kapıları karneli yıllara açacak noktaya gelmiştir.

1940'da, Devlet Güvenliği hakkındaki yasa çıkarılır. Sosyal güvenlik devletin görevleri arasına girer. Patron ve işçinin elele yürümeleri gibi düzenlemeler öngören bir dizi korporatist nitelikli yasa çıkarılır. 1942'de, Parlamento Yasası yürürlüğe girer. Buna göre Franco'nun kendi atadığı bakanlar kendisine, "Caudillo"ya, yani "Şef"e öneride bulunabilirler. Bu arada Franco kendi kendini Caudillo (şef) ilan edeli epey olmuştur.

---

[10] İspanya tarihinde 1873-1874 yılları arası 1. Cumhuriyet, 1931-1939 yılları arası 2. Cumhuriyet dönemi olarak adlandırılmaktadır.

1943'de, çalışanların haklarını düzenleyen yasa onanır. Çalışma hayatını "düzene" sokan bir düzenlemedir.

1945'de, devleti belediye, kasaba, eyalet ve bölgelere bölen yasa çıkar. Aynı yıl, referandum yasası da çıkarılır. Buna göre, önemli yasalar referandum yolu ile İspanyolların oylarına sunulacaktır. Referanduma sunulan ilk yasa da "İspanya bir Krallıktır" diyen yasa olup % 92 evet oyu alır. Ama Franco "kral" değil, "başkan"dır. Bu tuhaf duruma her hangi bir açıklama getirme gereği de duyulmamıştır.

Birleşmiş Milletler'in 1946'da Yeni Devlet'e karşı başlayan ambargosu neredeyse açlık yıllarını beraberinde getirir.

1947'de, devletin hakemliğinde işçi ve işveren komitesinin ücretler vs. konularda nasıl anlaşacağını düzenleyen yasa imzalanır.

1951'de Luis Carrero Blanco, hükümet başkanı yardımcılığına atanır. Carrero, ETA tarafından öldürüldüğü gün olan 20 Aralık 1973'e kadar, Franco'dan sonra rejimin ikinci adamı olacaktır artık. Yine 1951'de, Peron Arjantininin gönderdiği et ile ambargo delinir; 1948'den beri Franco rejimi ile gizli görüşmeler yapan ABD ise Birleşmiş Milletler'e ambargonun gözden geçirilmesini önerir.

1953'de Yeni Devlet, ABD sayesinde Birleşmiş Milletler üyesi olduğu gibi, Avrupa ile de o kadar "sorunlu" bir devlet değildir artık. "Demokratik Avrupa"nın, "insan hakları", "demokrasi" gibi konularda cılız itirazları olur ama Franco İspanyası ile ekonomik, siyasi ilişkiler de devam eder. ABD, zaten İspanya'ya her türlü yardımın kapılarını açmıştır. Yeni Devlet'in yalnızlığını bitiren sır, 4 İspanyol kentinde, Cadiz, Sevilla, Zaragoza ve Torrejon'da kurulmasına izin verilen ABD üslerindedir.

1958'de beş yıllık planlama dönemlerinin ilki başlatılır. Devletin ücret ve fiyatlar üzerindeki kontrolü kalkar. Özel sektöre her anlamda özgürlük getirilir, devlet teşvikleri sunulur. "Hareketin temel prensipleri" adlı bir yasalar paketi çıkarılır: Artık İspanya "kralı olmayan bir krallıktır." Aynı paket dahilinde siyasi parti kurma yasağı, anti -komünizm, devlet-kilise birliği vs. de yasal güvenceye alınır.

1966'da, "Fraga Yasası" diye ünlenecek olan "Basın Yasası" çıkarılır. Buna göre isteyen istediğini yazıp çizebilecektir artık, ama maketler baskıya verilmeden önce valilikler bünyesinde oluşturulan komisyonlardan geçecektir. "Sansür kurulu", devlet, din, aile vs. için uygun bulmadıklarına işaret koyacak, bunlar baskıdan çıkarılacaktır.

1967'de din ve inanç özgürlüğüne dair yasa çıkarılır.

1969'da Franco siyasi varisini tayin eder. Prens Juan Carlos'un, Franco'nun ölümünden sonra onun yerine geçeceği yasayla garanti edilir.

1971'de çıkarılan sendikal yasa ile devletin çalışanlar üzerindeki sınırsız kontrolü kısmen yumuşatılır.

III. Bölüm

DEMOKRASİYE GEÇİŞ DÖNEMİ

Genel Hatları ile Diktatörlükten Demokrasiye

"Generaller generali", devlet başkanı Francisco Franco'nun, neredeyse hastaneye dönüştürülen evinde uzatılan ömrü 20 Kasım 1975'de noktalanır. Son kez yüzünü görmek, saygılarını sunmak için uçsuz bucaksız kuyruklarda sıra bekleyenlerin görüntüleri devlet televizyonundan naklen yayınlana dursun, çanların yalnız Franco için değil, aynı zamanda rejim için çaldığını bilmeyen yoktur.

Son yıllarda devlet içinde, özellikle Bask illerinde yoğun olmak üzere, sokaklara dökülen muhalefet, rejimi düşürmeye yönelik silahlı hareketler, özellikle bunlar içinde ciddi bir kitle desteği olan ETA; PCE (İspanyol Komünist Partisi), PSOE (İspanyol Sosyalist İşçi Partisi) gibi sürgündeki İspanyol solu, PNV (Milliyetçi Bask Partisi) ve diğerlerinin uluslararası kamuoyu oluşturmak için yaptıkları çalışmaların boyutu ne olursa olsun Frankizmi bitirenin muhalefet olmadığı öyle bilinmeyen bir şey değil. Bu muhalefet, olsa olsa rejime güç anlar yaşatmış, arada Franco'nun uykusunu kaçırmış, ama diktatörlüğe son verecek kadar güçlenememiştir. Frankizm, şefi

Franco gibi, her şeyden çok ömrünü doldurduğu için bitecektir. Reformlar yolu ile kendini yenileyecek güçte de değildir. Batı Avrupa'da artık yeri olmayan bir rejimdir. Kazananı ve kaybedeni olmayan, bir uzlaşma ya da yumuşak geçiş ile, reformlar yolu ile Batı demokrasisine geçiş yapılacaktır. İspanyol tarihine "transicion" (geçiş) dönemi olarak geçecek olan bu süreç, genel anlamda gürültüsüz patırtısız tamamlanır. Rejimin devamından yana olanlar ile uzlaşmaktan çok kökten değişiklikler talep eden anti Frankocuların sesleri ise cılız kalır ya da duyulmazlıktan gelinir. Öyle ki, bu dönemi yönetecek olanlar Franco'nun bıraktığı hükümetin ta kendisi ve Franco'nun yıllar önce halefi ilan etmiş olduğu Prens Juan Carlos'dur.

Devlet çapında geçiş dönemi ana hatları ile şöyle gelişir: Franco'nun ölümünden iki gün sonra Milletvekilleri Kongresi'nde, Juan Carlos I'in krallığı şu sözlerle ilan edilir: "Franco'nun anısı heyecanına, yaşasın kral!". Böylece monarşinin kurumlaşması süreci başlatılmış olur.

Franco'nun zamanında lağvettiği bir cumhuriyet rejimi idi, bıraktığı ise monarşi olur. Üstelik, monarşik kurallar dahilinde krallık sırası baba Juan de Borbon'da iken, Franco'nun vasiyetine dayanılarak, oğul Juan Carlos kral olmuştur.

Temmuz 1976'da Kral Juan Carlos, Adolfo Suarez'i Başbakan atar. Kasım ayında aynı kongrede "siyasi reform yasası" onanır; genel af, siyasi partilerin yasallaşması, özgür seçim, bir anayasa komisyonu oluşturma gibi bir kararlar paketi hükme bağlanır. Bu paket, sürgündeki İspanyol solunun önemli bir kısmını temsil eden "Birlik Platformu"nun daha önce Paris'de almış olduğu kararlara benzer içeriktedir. Ama onlar, cumhuriyet umuyorlardı, monarşi bulurlar. Bir ay sonra adı geçen yasa referandum aracılığı ile de onanır. Anti Frankocu muhalefetin önemli bir bölümü, kendileriyle pazarlık yapılmamış olmasının da etkisiyle çekimser oy kullanmıştır.

1977'de "tarihsel partiler" de denen Frankizm öncesi siyasi partilerden hâlâ kendini feshetmemiş olanlar yasallaşır. Bu biçimde yasallaşan ve devlet çapında örgütlü olan partilerden başlıcaları: İspanyol Komünist Partisi (PCE) ve İspanyol Sosyalist İşçi Partisi'dir (PSOE) Yine devlet çapında örgütlene-

cek olan iki yeni parti kurulur. Bunlardan ilki, bütün Frankocu yasaları kabul etmekle birlikte, bazı reformlar yapılmasını uygun bulan, sol partilerin legalleşmesine izin vermeyen bir demokrasiyi savunan Halk İttifakı (AP)'dir. Vaktinde Franco'nun sağ kollarından biri olan Manuel Fraga yönetimindeki bu parti 1987'de Halk Partisi'ne (PP) dönüşecektir. Diğeri ise, Adolfo Suarez'in başkanlığında, pek çok reformist Frankocunun da içinde yer aldığı, merkez sağ çizgide olan Demokratik Merkez Birliği'dir (UCD).

"Bölgesel" diye nitelendirilen partilerden, 40 yıllık diktatörlük yasağından sonra yeniden yasallaşanlar ise şunlardır: Milliyetçi Bask Partisi (PNV), Galiçya Partisi (PG), Endülüsçü Parti (EP). Yeni kurulanlar ise: Bask Ülkesi'nde Halk Birliği (HB), Katalanların Amaç ve Birlik'i (CIU) ve Milliyetçi Galiçya Bloğu'dur (BNG).

Haziran 1977'de devlet çapında yapılan genel seçimleri Demokratik Merkez Birliği (UCD) kazanır. Adolfo Suarez bu kez seçim yoluyla Başbakan olur.

Aralık 1978'de İspanyol Anayasası referanduma sunulur ve onaylanır. Böylece İspanyol Devleti'nde "geçiş dönemi" bitmiş, "demokrasi" dönemi başlamış olur. 23 Şubat 1981'de bir grup jandarma meclisi basarsa da askeri darbe girişimi başarısız olur. Bazı tarihçilere göre ise geçiş dönemi burada biter, bazılarına göre ise bu dönem PSOE'nin ikinci genel seçimleri kazandığı gün olan 28 Ekim 1982'de noktalanır.

Bask Yakasında Demokrasiye Geçiş Dönemi

Juan Carlos, kral oluşundan 3 gün sonra, 25 Kasım 1975'te, bir genel af çıkarır. Bu aftan Bask siyasi tutuklularının yalnızca 200 kadarı yararlanır.

Bu süreçte, Franco döneminde yakalanan ve onun ölümünden sonra yeniden yasallaşan partilerden Milliyetçi Bask Partisi (PNV) ve Milliyetçi Bask Hareketi'nden (ANV) başka yeni partiler de siyasi hayata atılırlar: Sosyal demokrat çizgide ESB (Bask Sosyalistleri Meclisi) ve ESEI (Bask Sosyalistlerini Birleştirme Gücü). Yurtsever Bask Solu Koalisyonu oluşturan ve ETA siyasi-askeri (ETA-PM) tarafından desteklenen EMK (Bask Komünist Hareketi), EIA (Devrimci Bask

Partisi) ve ETA askeri (ETA-M) etrafındaki bazı politik gruplar, HASI (Devrimci Sosyalist Halk Partisi) ve LAIA (Yurtsever Devrimci İşçiler Partisi). Bu partilerden sosyalist çizgide olanlarının önemli bir bölümü biraraya gelerek 1978'de Herri Batasuna'yı (HB, Halk Birliği) oluştururlar. Ocak 1977'de Bask bayrağı "İkurrinya" artık İspanyol Devleti'nde yasaldır.

14 Nisan 1977'de "Bask Ulusal Günü" (Aberri Eguna) ilk kez yasal olarak kutlanır.

Haziran 1977'de yapılan genel seçimlerde devlet çapında UCD (Demokratik Merkez Birliği) birinci parti olarak çıkar. Güney Bask'da ise PNV (Milliyetçi Bask Parisi) birinci parti olur, ikinci olan PSOE'yi (İspanyol Sosyalist İşçi Partisi), UCD izler. Bask topraklarında PNV'nin en zayıf olduğu yer Navarra olur, burada UCD birinci, PSOE ikinci güç olarak çıkar. Devlet çapında partilere göre oy dağılımı ise şöyledir: UCD % 34.8, PSOE % 29.4, PC % 9.3, AP (Halk Birliği) % 8.4, CİU (Amaç ve Birlik) % 3.7, PNV % 1.7. "Yurtsever sol"diye tanımlanan çevrenin büyük bir bölümü Bask siyasi tutukluları için genel af çıkarılmamasını gerekçe göstererek seçimleri boykot eder. 1977'de iki tane günlük Bask gazetesi yayın hayatına başlar: PNV'ye yakınlığı ile bilinen Deia (Çağrı) ve yurtsever sol'a yakın Ekin (Yapmak).

1976-77 aynı zamanda Güney Bask'ın demokratikleşme ve politik tutuklular için genel af talebiyle yapılan mitinglere tanıklık ettiği dönemdir.

İspanyol Anayasası'na Bask "Hayır"ı

1978'in en önemli gelişmesi kuşkusuz, 6 Aralık'ta referanduma sunulan "İspanyol Anayasası"dır. Basklıların bu anayasayı benimseyip benimsememe meselesi, bugün hâlâ tartışılan bir mevzudur.

1977 seçimlerinden çıkan Bask Parlamenterleri Meclisi (APV) çalışmalarına başladığında, önündeki belki de en önemli mesele hazırlanacak olan anayasadır. Ancak Anayasa Hazırlık Komisyonu'nda yer almak için asgari 15 kişilik parlamenter grubuna sahip olma şartı getirilir. Milliyetçi Basklılara göre bu, Basklıları komisyon dışı bırakmak için bilerek getirilen bir şarttır. Bu durumda, sayısı 6 olan Bask temsilcileri Katalanlarla

grup oluşturmak durumunda kalırlar. Çoğunluğun, dolayısıyla grup başkanlığının Katalanlarda olması nedeniyle Bask temsilcileri etkin olamazlar. Anayasa taslağını hazırlayan 7 üyelik komisyonda hiçbir Bask temsilcisi yer almaz. Katalanların Amaç ve Birlik (CİU) partisinin bir temsilcisi vardır. Komisyona damgasını vuran iki güçten biri Demokratik Merkez Birliği (UCD), ikincisi İspanyol Sosyalist İşçi Partisi (PSOE)'dir. Etkinliği kısmi de olsa üçüncü parti olarak İspanyol Komünist Partisi (PCE)'nden de söz edilebilir.

O dönem Bask milliyetçiliğinin önde gelen partisi olan Milliyetçi Bask Partisi (PNV), Basklıların tarihsel haklarını, dolayısıyla otodeterminasyon hakkını da içerecek şekilde, Güney Bask topraklarının tamamı için tek bir otonominin yolunu açacak bir anayasadan yanadır. Meclis komisyonundaki anayasa taslağı görüşmelerinde PNV, Güney'deki dört tarihsel Bask bölgesinin bir bütün olduğunu savunur, bu nedenle dördünün aynı otonomide yer almasını talep eder. UCD bu talebi, yani Navarra'nın Bask otonomisine dahil edilmesini, "sömürgecilik girişimi" olarak niteler. Bask Solu (EE) otodeterminasyon ve federal bir devlet yapılanması yönündeki taleplerinde diretir. Daha önce otodeterminasyonu da içeren bir anayasadan yana beyanlarda bulunmuş olan PSOE, 1977 sonlarında bu konuda sesini iyice cılızlaştırmış, bir sonraki yıl, özellikle anayasa hazırlık komisyonunda bu söylemlerini tamamen unutmuştur. Bu haktan ve federal bir yapıdan taraf olan PCE de anayasa görüşmeleri sürecinde PSOE'ye benzer bir tutum sergiler. İspanyol solunun önde gelen bu iki gücüne göre Bask toprakları İspanya sömürgesi olmadığına göre bu hakkı onlar için talep etmek doğru olmaz. İkisi de ideolojik olarak otodeterminasyondan yanadır, ama pratikte bu hakkı savunmazlar. İspanyol sağı, UCD ve özellikle AP ise otodeterminasyon hakkını tavizsiz bir tavırla reddederler. Navarra meselesine gelince, İspanyol sağına göre Navarra, Bask değil İspanyoldur, bu nedenle adı geçen dört tarihsel Bask bölgesinin birlikteliğini düşünmek bile saçmalıktır.

Sonuçta ortaya çıkan Anayasa metni bu iki Bask milliyetçi kesimin - sağ PNV ve sol EE – taleplerinin de çok uzağında kalır. 6 Aralık 1978'de referanduma sunulan İspanyol Anaya-

sası, Bask'tan onay alamaz. PNV, ELA, ESİE gibi geleneksel milliyetçi kesim sandık başına gitmez; ETA-M, ETA- PM, EİA, HB gibi yurtsever solun oyu ise "hayır"dır. İlk gruptakiler, bir yandan doğrudan "hayır" demeyip işi yokuşa sürmek istemezken, diğer yandan kendilerine yer bulamadıkları bir anayasayı onaylamadıklarını göstermek için evet oyu da vermezler. İkinciler, yani milliyetçi radikal sol, Güney Bask'ı iki ayrı otonoma böldüğü ve otodeterminasyon hakkını tanımadığı için ret oyu verirler. Devlet genelinde evet oyları % 87.9 iken, Bask topraklarında bu oran % 50'nin altında kalır. Devlet genelinde katılım % 67.1 iken, tarihi Bask topraklarında bu oranın en yüksek olduğu yer % 66.6 ile Navarra'dır, Alava'da katılım oranı yüzde 60'ın, Bizkaia (Vizcaya) ve Gipuzcoa'nın her birinde yüzde 45'in altındadır. Vizcaya ve Gipuzcoa'nın oy kapasitesinin diğer ikisinin 2.5 katı kadar olduğu göz önüne alınacak olursa, Basklıların bu referanduma katılım oranının oldukça düşük kaldığı görülür. Yine, ret oyları devlet genelinde % 7.8 iken, bu oranın en düşük olduğu Bask bölgesi Navarra'da bile "hayır"cıların oranı bunun iki katının üstündedir; aynı oran Bizkaia'da üçe, Gipuzkoa'da dörde katlanmıştır. Devlet genelinde seçmen sayısının % 59'unun "evet" oyunu alan İspanyol Anayasası, Bask toprakları genelinde seçmenlerin sadece % 35'i tarafından benimsenir.[11]

Bask, Katalan ve Galiçya halklarının özerklik talebine, devleti 17 "otonom topluluğa" ayırarak bölgesel idari bir modelle yanıt veren İspanyol Anayasası'nın, devlet içinde yer alan diğer uluslarla ilgili bazı maddeleri şöyledir:

Mad.1,2. Devlet güçlerinden hâsıl egemenlik İspanyol halkına mevcuttur.

Mad. 1,3. İspanyol Devleti'nin siyasi şekli parlamenter monarşidir.

Mad.2. Anayasa İspanyol Ulusu'nun dağılamaz birliği, bütün İspanyolların ortak ve parçalanamaz vatanını temel alır,

[11] Navarra'da % 50.38, Alava'da % 42.33, Bizkaia'da %30.93, Gipuzcoa'da % 27.75 evet oyu alır. Yani dört Bask bölgesinin genelinde % 35'i bulmaz evet oyları.

ve bunun dahilindeki vatandaşlıkların ve bölgelerin otonomi hakkını tanır ve bunlar arasındaki dayanışmayı garantiye alır.

Mad 3,1. "Castellano" (İspanyolca) devletin resmi İspanyol dilidir. Bütün İspanyollar bilmek zorunluluğunda ve kullanma hakkına sahiptir.

Mad 3,2. Otonom Topluluklarda, statülerine uygun olarak, her biri kendinin olan geri kalan İspanyol dilleri de resmidir.

İspanyol Anayasası, devlet içinde bir tek ulusu, "İspanyol", ulus olarak adlandırır, diğerlerini "topluluk", "vatandaşlık", "bölge" gibi kavramlarla ifade eder; hepsinin İspanyol Ulusu'na dahil olduğunu söyler. Yine, diğer dillerin varlığını kabul eder, ama bunların "diğer 'İspanyol' dilleri" olduğu söyleyerek. Bahsettiği ulusal bütünlüğün garantisi, yine anayasaya göre, İspanyol Silahlı Kuvvetleri'dir. Bask milliyetçi kanadı genel olarak bu gibi tanımlamaları benimsemez ve bu maddelere karşı çıkar. Keza aynı kesim, Avrupa Birliği içinde ulusal bütünlüğün garantisini silahlı kuvvetlere veren tek anayasanın İspanyol Anayasası olduğunun altını çizer.

Geçiş Döneminde ETA

Bask bölgelerinde, özellikle milliyetçi Bask kesiminin genel af talebi, istenenin gerisinde yanıt bulur. Çıkarılan af "terör" suçlarından yatmakta olanları dışta bırakmıştır. Bu durum Bask milliyetçilerini, bunlar içinde en çok ETA ve ona yakın kesimi sokaklara dökse de sonucu değiştirmez.

Geçiş dönemi başlarında ETA-M eylemlerinin hedefleri Frankocu belediye başkanları, "işbirlikçiler" ve güvenlik güçleridir. ETA-PM, temel olarak "kaçırma, rehin alma" eylemleri yapar. Kaçırma eylemleri içinde en çok dikkat çeken ve tepki uyandıran eylem PNV'ye yakınlığı ile tanınan zengin bir aileden olan Angel Berazadi vakasıdır. Fidye ödenmemesi üzerine genç Berazadi öldürülür.12 ETA-M bile, öldürülenin

---

[12] Angel Berazadi olayı ETA tarihinde pek çok açıdan ilk denebilecek yeni bir dönem başlatır. Hatırlanacağı gibi örgüt daha önce de adam kaçırmıştı. İlk rehini aralık 1970'de San Sabastian'daki Alman konsolosu Eugen Beihl olur. Ama bu siyasi ve propaganda amaçlıdır, kısa sürede bırakır. Şubat 1972 ilk kez basklı bir iş adamı, Lorenzo Zabala kaçırılır. O sıralar Zabala'nın fabrikalarında grev vardır. ETA işçilerin de talebi

Bask milliyetçisi bir aileden oluşu nedeniyle bu eylemi kınayanlar arasında yer alır. Ancak çok geçmeden, 10 Şubat 1976'da bu kez ETA-M bir işadamı olan Julian Galarza'yı yanlışlıkla13 öldürür, kınama sırası ETA-PM'ye geçer. İki ETA birbirini eleştirirken yeni süreç değerlendirmeleri de farklıdır. ETA-M'ye göre, bu dönemde de faşizm, bir takım liberal makyajlarla da olsa devam etmektedir. ETA-PM ise yeni dönemin demokrasi getireceğinden kuşku duysa da, faşizmin, mimarı Franco'nun ölümüyle bittiğini kabul etmektedir.

Yine, bu yeni dönemde, devlet güvenlik güçlerinin baskıları bitmediği gibi, devletin "kontrol edilemeyenleri" de iş başındadır. Hatta bu baskının boyutları karşısında bir grup üniversite öğretim görevlisi, rahip ve pek çok sivil toplum örgütü Kral Juan Carlos'a mektup yazarak bir şeyler yapılmasını isterler. Öte yandan Bask sokaklarında genel af lehine kitle gösterileri yapılır.

1976'da ETA-PM VI. Kongre'sini yapar. "Pertur" (O dönem ETA'yı yönetenlerden birinin kod adı) başkanlığındaki "Otsagabia" diye adlandırılan ekip yeni dönemin koşullarını değerlendirerek yasal siyasi bir parti kurma önerisinde bulunur ve bu öneri kabul edilir. Kurulacak legal parti silahlı mücadele kanadının tamamen dışında tutulacaktır. 1977'de kurulacak olan Bask Devrimi Partisi (EİA) bu kararın bir ürünüdür. Buna göre, ETA'nın silahlı kanadı ise özel komandolar, bilgi aktaran birim, lojistik servis, iç güvenlik birimi ve merkezi bir genel

---

olan işten atılmaların durdurulmasını ve ücretlerin arttırılmasını talep eder, bunları elde edince de iş adamını serbest bırakır. Ama Berazadi olayı bu ve benzerlerinden oldukça farklıdır. Örgüt, ilk kez sadece fidye almak amacıyla adam kaçırmıştır. Üstelik kaçırılan kişi de Bask milliyetçisi bir aileye mensuptur. Ama hepsinden öte bu eylemin en önemli ayırt edici özelliği, ilk kez kaçırılan kişinin öldürülmesidir. Bütün bu nedenlerden, özellikle sonuncusundan dolayı, bir Basklının deyimiyle o güne kadar ETA'yı neredeyse Robin Hood'la özdeşleştiren pek çok yurtsever ve solcu Basklının sempatisi antipatiye dönüşmeye başlar.

[13] ETA-M eylemin hemen akabinde hata yaptığını kabul eder ve özür diler. Açıklamasına göre, Galarza'yı kasabanın (Gipuzkoa'ya bağlı Zizurki kasabası) belediye başkanı ile karıştırmıştır. ETA-M'nin o dönemde 3-4 Frankocu belediye başkanını öldürdüğü hatırlanırsa açıklamanın gerçeği yansıttığı kabul edilebilir.

kurmay olarak yapılanacaktır. Aynı kongre iki ETA'nın birleşmesi çağrısında da bulunur. Çağrı başlangıçta ETA-M tarafından olumlu karşılanır, ama Bereziak'larca (yerel komandolar) reddedilir. Aynı yılın haziran ayında Pertur'un ölümü bu birleşme meselesini tamamen rafa kaldırır.

Aynı yılın yazında, politik güçler koordinasyon bloğu olarak Yurtsever Sosyalist Koordinasyon (KAS) kurulur.14 Bu sırada İspanya Başbakanı Suarez'dir ve bazı siyasi reformlar gündemdedir. Haziran 1977'de yapılacak genel seçimlerin bu reformları hızlandırması beklenmektedir. KAS başlangıçta seçimlere dair net bir tutum alamaz. ETA-M ve koordinasyon içindeki bir grup katılmamaktan yana, ETA-PM ve diğer bir grup katılmaktan yanadır. ETA-PM ile Madrid Hükümeti arasında, siyasi tutukluların bırakılması ve seçimlere katılım konuları üzerinde görüşmeler yapılır. Bu görüşmelerin ürünü olarak bazı siyasi tutuklular, yurt dışına çıkmaları ve bir daha dönmemeleri kaydı ile serbest bırakılırlar. EİA seçim için oluşturulan Bask Solu (EE) koalisyonu ile seçimlere katılır, bir milletvekili ve bir senatör çıkarır bu seçimlerde. ETA-M ise, Suarez reformlarını "antidemokratik" bulur; genel af çıkarılması ve bütün partilerin yasallaştırılması gibi katılımın asgari ortamını oluşturacak taleplerin bile yerine getirilmediğini öne sürerek seçimleri protesto eder. KAS'ın seçim protestosu kararına uymayarak. (KAS bir süre tereddüt ettikten sonra seçimleri protesto etmeye karar vermişti) seçimlere katılan EİA ile de ipleri koparır. Onun yerine, 1975'de kurulan ve KAS platformunda yer alan, seçimlerde onun kararına uyan EHAS (Euskal Herria Sosyalist Partisi) ile yakınlaşır. EHAS aynı yıl HASİ'ye (Devrimci Sosyalist Halk Partisi) dönüşür.

40 yıl aradan sonra yapılan seçim sonucu oluşan Madrid Parlamentosu ve Suarez Başbakanlığındaki hükümet, aynı yılın sonbaharında, 1977 Genel Af Yasası'nı onaylar. Görüşmeler sırasında parlamentodaki iki EİA milletvekilinden biri olan Ortzi, diktatörlük karşısında bütün yolları kullanarak var olma hakkını savunan bir halkın bu hakkının meşru olduğunu

[14] KAS hakkında biraz ileride bilgi verilecek.

savunarak ve bu nedenle hükümetin kimseyi affetme yetkisinin olmadığını söyleyerek bu yasayı reddeder. Ancak yasa yürürlüğe girer ve kapsam dâhilindeki tutuklular yavaş yavaş bırakılmaya başlanırlar.

Bu arada otonomi ön metnini (taslak) oluşturacak, aynı zamanda Madrid Parlamentosu'nda onaylanmasını sağlamak için gerekli pazarlığı yapacak olan bütün Baskh parlamenterlerin katıldığı Bask Parlamenterleri Kongresi (APV) kurulur. EİA'nın iki temsilcisi APV'nin onayladığı metni reddederler; Ortzi pazarlık sürecine katılmayacağını söylerken, diğer parlamenter olan Bandres ise benimsenmemesine rağmen yine de savunacağını açıklar. Bu süreçte ETA-PM eylemlerini durdurur; kaçırma eylemi yapmadığı gibi, "devrim vergisi" de tahsil etmez; kitle eylemlerine destek vermekle yetinir. ETA-M ise silahlı mücadelede inisiyatifi elinden bırakmaz, eylemlerine devam eder. Çok tepki çekecek olan bir eylemini de bu dönemde gerçekleştirir: Gipuzkoa bölge parlamentosu başkanını öldürür.

Bu arada ETA-M ile Madrid Hükümeti arasında kısa ömürlü bir diyalog süreci yaşanır. Alternatif KAS'ın -ileride ayrı bir başlık altında değinilecek olan- koşullarının kabulünü talep eden ETA-M ile Madrid arasındaki bu görüşmeler, ETA-M'nin görüşmelerin kamuoyuna açık yapılmasında, Madrid'in ise gizlilikte diretmesi üzerine yol almadan biter. 1978 yılına ilişkin ilave edilebilecek en önemli notlardan biri de Yurtsever Sol diye tanımlanan radikal milliyetçi Bask solu da denebilecek olan kesimin önemli bir bölümünün bu tarihten itibaren artık üç koldan birden mücadele verecek olmasıdır: ETA-M silahlı kanat, Halk Birliği (HB) siyasi kanat ve KAS koordinasyon birimi. ETA-M aynı dönemde hâlen sahip olduğu yapısına da kavuşur: Daha çok polisçe deşifre edilmiş, legal ya da yarı legal alanda faaliyet gösteremeyecek olanlardan oluşturulan ve büyük eylemler için seçilip yetiştirilmiş olan "özgürlük komandoları" ile bunlara lojistik destek sunacak olan "yardım komandoları" O dönem, başında "Argala"nın bulunduğu yönetim komitesi en yüksek organıdır. "Argala"nın 78 sonlarında İparralde'de öldürülmesi üzerine bu görevi Txomin İturbe Abasolo devralır.

Kötünün İyisi Özerkliğe "Evet"

Haziran 1977 seçimlerinin ardından dört Bask bölgesinin milletvekili ve senatörlerden oluşan temsilcileri Gernika'da toplanırlar. Bir araya gelenler, Milliyetçi Bask Partisi (PNV), İspanyol Sosyalist İşçi Partisi (PSOE), ESEI (Bask Sosyalistlerini Birleştirme Gücü) ve Demokratik Merkez Birliği'nden (UCD) oluşan 42 temsilcinin 28'idir. Bunlardan yalnız 3'ü Navarra temsilcisidir. Bu toplantıların amacı Güney Bask'ın tamamını içine alan bir otonom projesi oluşturmaktır. Ancak Madrid'ten gelen siyasi ve askeri baskı ya da endişeler böyle bir projenin imkansızlığını gösterir niteliktedir. Navarra söz konusu projenin dışında kalacaktır. Kasım 1978'de özerklik statüsü tasarısı hazırlamak için toplanan Bask Parlamenterler Meclisi'nde (APV) artık Navarra temsilcileri yoktur.

Gernika Statüsü de denen, Alava, Gipuzcoa ve Bizkaia'yı kapsayan otonomi projesi Mart 1979 sonlarında Bask Parlamenterler Meclisi'nde 29 lehte oyla onanır. Halk Birliği'nin (HB) 4 temsilcisi oylamaya katılmamıştır.

Madrid'in bu projeyi reddi üzerine, Madrid Hükümeti Başbakanı Adolfo Suarez ve APV'yi temsilen Carlos Garaikoetxea arasında pazarlık süreci başlar. Bu arada statüyü (sözkonusu otonomi taslağını) destekleyen ETA-PM statünün Madrid tarafından kabul edilmesi için baskı yapmak, ETA-M ise reddettiği taslağı mahkûm etmek için eylemlerine hız verir.

Madrid'deki pazarlıklar sonunda nihai şekli verilen otonomi metni 25 Ekim 1979'da kapsadığı üç Bask bölgesinde referanduma sunulur. Milliyetçi Bask Partisi (PNV), Bask Solu (EE), İspanyol Sosyalist İşçi Partisi (PSOE) ve Demokratik Merkez Birliği'nin (UCD) desteklediği otonomiyi Halk Birliği (HB), başka nedenler yanında temel olarak bu otonominin Bask sorununa politik bir yanıt değil, yerel yönetim çerçevesinde bir yanıt verdiği, Navarra'yı içermeyerek Güney Bask'ı bir kez daha böldüğü gerekçeleri ile reddeder. Referandumda yüzde 51 evet oyu alan statü bir ay sonra da İspanyol Parlamentosu'nda onanır. 11 Ocak 1981'de resmi gazetede yayınlanarak "Bask Otonom Topluluğu" (CAV) adı altında yürürlüğe giren Bask Otonomisi, Bask sorununa nokta koymaz. Zira CAV'a sandık başında evet diyen Bask kökenli partilerden

PNV ve EE bu onayı "kerhen" vermişlerdir. Bu kesimin ileride de sık sık gündeme getirip, egemenlik yolunda umut bağlayacağı madde, son anda Suarez'e kabul ettirdikleri "Bu otonominin kabulü Basklıların tarihinden gelen haklarından vazgeçtiği anlamına gelmez" maddesi olur. Aynı, karşı çıktıkları İspanyol Anayasası'nın kısmen de olsa içlerini rahatlatan şu maddesine bel bağlamaları gibi: "Navarra bir gün isterse referandumla Euskadi otonomuna katılabilir". Zira bu iki kesimin de, yani Bask topraklarının en çok oy alan siyasi gücü Milliyetçi Bask Partisi'nin (PNV) ve ılımlı Bask milliyetçi solunu temsil eden Bask Solu'nun (EE) parti programlarındaki nihai hedefleri bağımsızlıktır. Kendi söylemleriyle, günün koşullarını göz önünde bulundurarak beklentilerinin oldukça gerisinde kalan böyle bir oluşuma evet derler ve teselliyi yukarıda sözü edilen iki maddede bulurlar. Zira bu kesime göre söz konusu iki madde de Bask Otonom Topluluğu (CAV) ötesi oluşumlar için hafif de olsa bir kapı aralamaktadır.

Sandık başında bu otonomiye evet diyenlerin bir bölümü de İspanyol sağının bir kesimidir. Frankizmle barışık olan bu kesimin evet demesinin nedeni, bu çözümü "aşırı" bulmakla birlikte, otonominin referandumda geçmemesi durumunda Bask milliyetçiliğini frenlemenin zorluğunu hesaba katmalarıdır. Bu kesime göre bu otonomiyle hiç olmazsa bağımsızlık yolu kapanmış olacaktır.

Söz konusu çözüm Basklıları yalnız coğrafya olarak bölmez, bu otonom yapı içinde yer alanlar da üçe-beşe bölünür. ETA-M, Bask sorununa getirilen bu çözümü "İspanyolcu" olarak niteler ve silahlara veda etmez. Ona yakınlığı ile bilinen Halk Birliği (HB), Milliyetçi Bask Partisi'ni (PNV) Bask davasını satmakla, İspanyollarla işbirliği yaparak Bask topraklarını CAV (Bask Otonomisi Topluluğu) ve Navarra olmak üzere bir kez daha bölmekle suçlar. Otonominin mimarlarından biri olan PNV de bu çözümü sevmemiştir ama "kötünün iyisi" olduğu için kabul eder, hatta referandum kampanyasında ateşli biçimde savunur. O dönem bu bölgelerin birinci partisi durumunda olan PNV, bunu bir ilk adım sayar.

Bu arada, CAV, yani Bask Ülkesi ya da Euskadi otonomisinin Katalunya otonomisi ile aynı gün referanduma sunul-

muş olduğunu belirtmek gerekir. İspanyol Devleti içinde yer alan 17 otonomiden yalnız bu ikisi otonomici ve bağımsızlıkçı partilerin egemen oldukları topraklardır. Otonomi ya da daha ilerisi oluşumlar talep edenler yalnız Basklılar ve Katalanlardır. Bu ikisinden başka bir de Galiçya'da otonomcu ve ya bağımsızlıkçı bir kesim olduğu söylenebilir, her ne kadar azınlık bir kesim olsa da. Bir başka dikkat çeken nokta ise Navarra otonomisinin referanduma sunulmamış olmasıdır.

İleriki bölümlerde, Araba (Alava), Gipuzkoa (Guipuzcoa) ve Bizkaia'yı (Vizkaca) kapsayan Bask Otonomisi ya da "Bask modeli" denen yapının kurumları ve işleyişi üzerinde daha ayrıntılı olarak durulacak. 1982'den itibaren "Navarra Foral Topluluğu" adı altında ayrı bir otonomi statüsü ile yoluna devam edecek olan Navarra ve İparralde (Fransa yakasındaki Bask bölgesi) ise çok zorunlu kalmadıkça bu çalışmanın kapsamı dışında tutulacaktır.

1979'un önemli gelişmelerinden biri de, Nisan sonlarında bu üç Batı Bask bölgesinden her birinin, 102 yıl aradan sonra, tekrar tarihi bölgesel parlamentoları olan "Juntas Generales"lerine kavuşmaları olur. Haziran ayında, 46 yıllık yeraltı hayatından sonra ELA (Bask Çalışanları Dayanışması) sendikası IV. Kongresini yapar.

1978-79 sürecinin dikkat çeken bir olgusu da, faili meçhuller ya da aşırı sağın devletçe göz yumulan cinayetlerindeki artıştır. Örneğin ETA-M'nin lideri "Argala" bir arabaya yerleştirilen bir bomba ile öldürülür. Madrid Hükumeti, ETA'lılara politik iltica vermemesi için Paris'le temas trafiğini artırır. Bask tutuklularını farklı cezaevlerine dağıtacakları sinyallerini verir.

Yeni Dönemin Toptan Retçileri: "Yurtsever Sol"

Diktatörlükten demokrasiye geçiş döneminin Bask sayfası, "Franco öldü, Basklılar kendilerini siyasi, sosyal, kültürel ve daha bir dizi alanda ifade edecek bir özerklik elde etti, böylece Bask sorunu çözülmüş oldu" türünden bir yorumla kapanacak gibi değildir. Kökleri Bask topraklarında olan parti ya da örgütler için ne her şey yeni başlamaktadır ne de tüm sorunlar çözümlenmiştir. Bu dönem olsa olsa bir yeniden yapılanma dönemi olarak anlaşılabilir.

Söz konusu hareketlerden bir kısmı kendini fesheder, ardılları çıkar; bir kısmı bölünür, bir kısmı aynı adla varlığını devam ettirir. 2000'li yıllarda, Bask Otonom Topluluğu (CAV) referanduma sunulduğunda evet diyenlerden hangisine sorulursa sorulsun, öyle koşa koşa gidip evet demediklerini anlatırlar. Başlayacak yeni dönemin en memnunları ya da en az memnuniyetsizleri belki de İspanyol sosyalistleridir, yani PSOE. İspanyol sağının önemli bir kısmı hiç de içine sindirmeyerek bu Bask Otonumu'na evet demiştir. Zira nasıl ki geleneksel ya da ılımlı Bask milliyetçileri böyle bir otonomiyi "hiç yoktan iyidir" ya da "kötüler içinde en az kötü olan çözümdür" biçiminde yorumlamışlarsa, otonomiyi kabul eden İspanyol sağı için de durum tersinden öyledir. Bunlar, "evet oyları yüzde 50'yi geçmezse Bask meselesi daha da büyür, belki de bir gün ayrılık noktasına varır" korkusuyla "evet" demişlerdir. İspanyol sağının daha radikal bir kesimi ise zaten otonomiyi reddetmişlerdir.

Bütün bu memnunlar, az ya da kısmi memnunlar, öyle ya da böyle yeni döneme ayak uyduracak ve mevcut otonominin yanında yürüyeceklerdir. Ama yeni dönemin getirdiklerini toptan reddedenler de vardır. Toptan redciler Yurtsever Sol (İzquierda Abertzale) diye çağrılan kesimdir. Bu kesime Bask Ulusal Özgürlüğü Hareketi de (MLNV) denir. Bu kesim için geçiş dönemindeki düzenlemelere verilen her onay, Basklıların yitirilen egemenliklerini geri getirmediği gibi, bu egemenliği gelecekte demokratik mücadele biçimleri ile elde etmenin yollarını da kapatmıştır. Bunlar, otodeterminasyon hakkının anayasa dışı bırakılmış olması ve Navarra'nın Bask Otonom Topluluğu'na dahil edilmemiş olması gibi iki temel nedenin yanında, Bask topraklarında resmi dilin İspanyolca olması ve İspanyol silahlı güçlerinin Bask topraklarında kalmaya devam etmesi gibi bir dizi nedenle daha, Bask Otonom Topluluğu'nun hem oluşum sürecini hem de uygulanma biçimini toptan reddeden kesimdir. Milliyetçi Bask Partisi (PNV), retçilerin seçtiği yolu "toptan intihar" diye nitelerken, retçiler de PNV'yi neredeyse ihanetle suçlarlar. Onlara göre, PNV bu çözüme razı olmasaydı işin rengi değişirdi, Madrid bu durumu hesaba katmak zorunda kalırdı; özellikle de geleneksel

Bask milliyetçileri ve radikal Bask solu birlikte davranabilselerdi önemli bir güç olup mevcudun çok daha ilerisinde bir siyasi çözüm yakalanabilirdi.

Yurtsever Sol, bağımsızlık ve sosyalizmi birlikte savunan Bask kesimi için kullanılan bir nitelemedir. Bu kesimin silahlı kanadı ETA'dır. Ama 1970'li yıllarla ortaya çıkan başka oluşumlar da vardır; benzer ya da aynı görüşleri paylaşan, gizli örgütlenmiş ya da oluşum düzeyinde olan yapılar. Yurtsever Sol; siyasal, sendikal, kültürel ve diğer toplumsal alanlarda örgütlü olan ve silahsız mücadele veren bu türden oluşumların, Yurtsever Sosyalist Koordinasyon (KAS) şemsiyesi altında ETA ile birlikte yürüyecek olan kesimidir. KAS şematik yapısı açısından anlaşılması kolay gibi görünse de, epeyce karışık bir yapı aslında. Ne legal ne illegaldir mesela. Yurtever Sol'un hemen bütün örgütlerinin bir araya gelmesinden oluşan bir üst kurul gibidir kısmen. KAS içinde ve yasal alanda yer alan iki önemli örgütten biri Halk Birliği (HB), ikincisi ise sendika olarak Yurtsever Çalışanlar Komiteleri'nden (LAB) gelen temsilcilerdir. KAS içinde bazı kadın örgütleri ile kültürel alanda faaliyet gösteren örgütler de yer almaktadır. Bu kesimin gençlik örgütlenmesi ise Yurtsever Gençlik diye adlandırılan yarı legal Jarrai'dir. KAS, faaliyetlerini, üye örgütlerin temsilcilerinin periyodik olarak bir araya geldiği toplantılarla yürütür. KAS da Jarrai gibi, yasal başvuruda bulunmadığı için pratikte yarı-legaldir. Dolayısıyla bir bürosu, sabit bir yeri de yoktur. Koordinasyon toplantılarının gizliliğini belirtmeye gerek yok. KAS bir anlamda legal ve illegal mücadele veren örgütler arasında köprü işlevi görmektedir.

KAS, kökenini, 1975 yılında 2'si ETA'lı, 3'ü FRAP'dan (Antifaşist Yurtsever Devrimci Cephe) 5 militanın infazını önleme kampanyası için bir araya gelenlerin o dönemde yaptığı toplantılardan alır. Kampanyayı örgütleyenler ağırlıklı olarak ETA-PM, ETA-M ve diğer radikal Bask sol gruplarıdır. İdamlar önlenemez, Eylül 1975'de infaz edilir. Ama o kampanyalar sırasında oluşturulan koodinasyon devam eder ve 1976 ortalarında "Alternatif KAS" adlı 8 maddelik bir program deklare eder. İki yıl sonra 5 maddeye inecek olan bu program bir an-

lamda Yurtsever Sol'un yeni dönemdeki talepleri ve aynı zamanda ETA'nın da silahları bırakma koşullarıdır.

KAS'ın programında savunulan başlıca hedefler şunlardır: Bütün Bask politik tutukluları için genel af; bütün bağımsızlıkçı partilerin yasallaşması; İspanyol silahlı güçlerinin Bask topraklarından geri çekilmesi (jandarma ve polis teşkilatı); çalışan sınıfın çıkarlarını savunacak olan anti oligarşik bir ekonomi; yeni bir otonom statü. (Bu otonomi, Güney'in 4 Bask bölgesini de kapsayacak ve buralarda Baskça resmi dil olacaktır. Güney ve Kuzey arasındaki ulusal bağların varlığı kabul edilecek, bağımsız bir devlet kurma hakkının da dahil olduğu otodeterminasyon hakkı tanınacaktır. Savunma gücünü Bask Hükümeti oluşturacak ve denetleyecektir).

Herri Batasuna

"Herri Batasuna" (HB, Halk Birliği), Nisan 1978'de, HASİ, LAİA, ESB ve ANV gibi politik gruplar ve herhangi bir grupta yer almayan politik şahsiyetler, kısacası ortak paydası "yurtsever sol" olarak bilinen kişi ve gruplardan oluşan bir koordinasyonun bir yılı aşkın süren toplantılarından doğar. Bir çeşit koalisyon da denebilecek olan ve programı yukarıda sözü edilen Alternatif KAS programıyla aynı olan bu parti, zamanında yapılan referandumlarda "hayır" diyerek hem İspanyol Anayasası'nı hem de Bask Otonomi Topluluğu'nu (CAV) reddetmiş olup, bu ikisinden doğan temsil organlarında yer almaz. İkisini de, anayasa ve mevcut otonomi, Euskal Herria'daki İspanyol işgalini meşrulaştıran metinler olarak yorumlar. İspanyol Parlamentosu ve Bask Parlamentosu için yapılan seçimlere katılır, kendi deyimleriyle politik gücünü göstermek amacıyla, ama seçilmiş temsilcileri bu iki organın da çalışmalarında yer almaz. Yalnız Euskal Herria'nın kaderi ile direkt ilgili bulduğu Bask Parlamentosu'nun bazı oturumlarına katılır. Buna karşılık artık bir çeşit yerel ya da mini parlamento işlevi gören "Juntas Generales"lerde ve belediyelerde yer alır; bunları Basklıların tarihsel kurumları olarak gördüğü için ayrı tutar. Avrupa Parlamentosu'nda da temsil edilir, o da protesto etmediği siyasi kurumlardan biridir.

İlk 10 yıllık dönemde artış gösteren HB'nin oy oranı, 1990'dan sonra zaman zaman kısmi düşüşler gösterir. Yine de HB, 2001'de yapılan seçimlere kadar Euskadi'nin üçüncü politik gücü pozisyonunu korur. 25 yılı aşkın Euskadi Otonomu tarihinin belki de en çok konuşulan, en olaylı partisi olur. GAL'in hedefleri arasında yer alır, 1990'lar boyunca diğer siyasi partiler tarafından izole edilmeye çalışılır; 1998'de diğer Bask kökenli partilerle birlikte yürümeye başlarsa da 2000'li yıllarda yine yalnız kalır. Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde HB'ye tekrar dönülecek.

Yerel Seçimlerde 'Baskçılar', Genellerde 'İspanyolcular'

1978'in değinilmesi gereken bir diğer olayı da yeni dönemin ilk yerel seçimleridir. 3 Nisan'da yapılan Belediye Meclisi seçimlerinde PNV (Milliyetçi Bask Partisi) 349.000 oy ile, Alava, Gipuzkoa ve Bizkaia'da birinci olur. Bu üç bölgenin başkentlerinde –sırasıyla Vitoria, Donosti (San Sabastian) ve Bilbao- belediye başkanlıklarını elde eder. İkinci olan HB'nin (Halk Birliği) oyları PNV'nin yarısından biraz fazladır, bu ikisini sırasıyla PSOE (İspanyol Sosyalist İşçi Partisi), UCD (Demokrat Merkez Birliği) ve PCE (İspanyol Komünist Partisi) izler ki her birinin oy oranı HB'nin çok gerisindedir. HB bu seçimlerde Navarra'da da önemli bir güç elde eder.

1 Mart 1979'da yapılan erken genel seçimlerde devlet çapındaki tablo bir önceki seçimlerdeki durumu küçük farklarla yineler. Yine UCD birinci, PSOE ikinci olur. Bask Otonom Topluluğu'nda ise, yani Alava, Gipuzkoa ve Bizkaia'da PNV % 27,6, PSOE % 19,1, UCD % 16,9, HB % 15, EE (Euskadi Solu) % 8, PCE % 4,6, UFV (Bask Ülkesi Foral Birliği) % 1,1, diğerleri %4,2 oy alırlar.

Navarra seçimlerine ilişkin söylenebilecek en önemli husus demokrasiye geçiş döneminden beri genel olarak bu otonomide de İspanyol sağına yakın Navarra sağının birinci olduğu, bunu PSOE'nin izlediğidir. Navarra'da, 1 Mart 1979 seçimlerinde Bask milliyetçilerinin aldığı toplam oy oranı % 17'yi geçmez. Bu konuda ikinci dikkat çekici mevzu ise HB'nin burada PNV'den daha güçlü olduğudur.

Tekrar Euskadi seçimlerine dönülecek olursa, genel olarak İspanyol tandanslı -ya da Bask milliyetçilerinin deyimiyle İspanyol milliyetçisi- partilerin devlet çapında yapılan genel seçimlerde; Bask tandanslılarınsa Bask Parlamentosu, Bölgesel Parlamentolar ve Belediye seçimleri gibi otonomi çapındaki seçimlerde daha avantajlı oldukları, bu durumun seçim tablolarına yansıdığı görülür.

Bu arada 1979 genel seçimlerinde İspanyol Parlamentosu'na 3 milletvekili, Senato'ya ise 1 senatör çıkaran Halk Birliği (HB), yeni döneme nasıl iştirak edeceğinin sinyallerinden birini de bu seçim sonrasında verir. HB'nin ne bu temsilcileri ne de bundan sonra seçilecek olanları, Madrid Parlamentosu ve Senatosu'nu tanımadıkları için Meclise ve Senatoya gitmeyeceklerdir. HB, bu dönem ve sonrasında Basklıların öz temsil organlarından kabul ettiği Bölgesel Parlamentolar ve Belediye meclislerine aktif iştirakte bulunur. Bask Parlamentosu'nda ise sadece "Basklıların kaderini direk olarak etkileyeceğini" düşündüğü belli oturumlarda oy kullanır. Özünde bu parlamentoyu da tanımadığı için pek çok oturumuna iştirak etmez. Bu aslında Euskadi'de üç politik kamplaşmanın da başladığı ya da kesinleştiği tarih olur: radikal Bask milliyetçileri (yurtesever sol), reformist Bask milliyetçileri (sağ) ve İspanyol milliyetçileri (sağı ve solu). Üç ayrı dünyanın çelişkileri ve çekişmelerine tanık olacaktır bundan böyle Bask politik arenası.

Bir Askeri Darbe Girişimi

İki ETA'nın eylemleri geçiş dönemi sonlarında da devam eder. ETA-M, mühendis Lemoniz Ryan'ı öldürür. Derken kışladaki aşırı sağ, olup bitenlere tepkisini askeri darbe deneyecek noktaya vardırır. 23 Şubat 1981'de, gecenin ilerleyen saatlerinde, İspanyol Parlamentosu'nda, istifa eden Suarez'in yerine UCD'den (Demokratik Merkez Birliği) Başbakan seçilecek olan Leopoldo Calvo Sotelo için oylama yapılmaktadır. Yardımcı albay Antonio Tejero Molina'nın başını çektiği bir grup Guardia Civil (jandarma birimi), Milletvekilleri Kongresi'ni basar. Sağa sola ateş eden grup gergin anlar yaşatırken Kral Juan Carlos, askerleri yatıştırmak ve darbeden vazge-

çirmek için bütün kışlaların komutanları ile konuşur. Tankları sokaklara çıkarmış olan Valencia dışındakiler krala itaat ederler. Saatler 00.25'i gösterirken kral İspanyol Televizyonu'na çıkıp ordunun en tepesindeki adam sıfatıyla her şeyin kontrol atlında olduğunu söyler. Bir kaç dakika sonra Molina ve grubu da teslimiyeti kabul eder.

İki ETA'nın girişim aşamasında kalan darbeye ilişkin yorumları farklı olur. Bu tür girişimleri frenlemek için kitle gösterilerine ağırlık vermek gerekir görüşünü savunan ETA-PM, Bask sorununu görüşmenin yolunu açmak için ateşkes ilan eder. ETA-M'ye göre ise, özellikle ordu mensuplarını hedef alan silahlı eylemlere devam etmek lazımdır; böyle bir darbe girişimi silahlı mücadelenin varlık nedenlerini daha da güçlendirmektedir. Darbe girişiminin ardından artan ETA-M eylemlerine karşılık, Madrid Hükümeti HB'ye (Halk Birliği) yüklenmeye başlar. ETA'nın neredeyse her eyleminden sonra gözlerini HB'ye çeviren Madrid, eylemleri kınamadığı için onu da bu eylemlerin sorumluluğuna ortak eder. 1990'lara gelindiğinde bu politikanın uygulamaları iyice ayyuka çıkacak, Madrid, neredeyse ETA'nın öldürdüğü her adamın "intikamını" HB'den almaya çalışacaktır.

Ve ETA-PM Tarihe Karışır

1982'de ETA-PM VIII. Kongresini yapar. Kongre öncesi Bask Solu (EE) ile Madrid Hükümeti arasında bir dizi görüşme, silahları bırakma pazarlıkları yapılır. Bu arada askeri darbe girişiminden sonra başlattıkları ateşkesten dolayı bu süre zarfında ETA-PM'nin silahlı eylem yapmadığı da hatırlanmalı. Kongrede silahlı mücadelenin imkansızlığını tartışan ve yasal mücadele yapılmasını savunan görüşe karşılık, silahlı mücadeleye dönülmesinden yana olan ve sol içi bir tartışma süreci başlatılmasını talep eden "Orreaga"cılar galip gelir. VIII. Kongreyi tanımadıkları için "yedinciler" diye de adlandırılan ve silahlı mücadeleyi bırakma taraftarı olan azınlık kanattakiler ateşkesi korumaya devam ederler ve Madrid Hükümeti ile ETA-PM arasında yaptığı aracılıkta EE'yi desteklerler. Bu arada EE ile Madrid Hükumeti arasında bir süredir adına "reinsercion" denen, bir tür "pişmanlık yasası" da de-

nebilecek "suçluyu yeniden topluma kazandırma" politikası üzerine yapılan pazarlıklar karara bağlanır. "Yedinciler" "pişmanlık uygulaması" yolu ile eve dönmeye sıcak bakanlardır aynı zamanda. "Sekizinciler" de denen çoğunluk ise, EE'nin aracılığını tanımadığını ilan edip, bu iş için İspanyol Sosyalist İşçi Partisi (PSOE) ve Halk Birliği (HB) gibi başka sol güçleri kabul edebileceklerini beyan ederler. Ama bu kanadın içinde de çok geçmeden eylem hedefleri ve benzeri konularda anlaşmazlıklar baş gösterir. Cezaevindeki adamları da bölünür. Derken 1984'de ETA-PM dağılır. Bu duruma varılmasında, Bask Hükümeti'nin aracılığı ile "pişmanlık uygulaması"nı kabul edenlerin artması ve legal politika yapmaları yönünde götürülen teklif etkili olur. Zaten "sekizinciler"in önemli bir kısmı o tarihe kadar ETA-M'ye geçmiştir. ETA-PM'nin yok oluşundan bir müddet sonra, ETA-M'den kısaca "ETA" diye söz edilecektir. "ETA-M" yalnızca örgüt bildirilerinin altında kullanılan bir imza olarak kalır.

"Yeniden Topluma Kazandırma" ya da "Pişmanlık"

İleriki bölümlerde de sıkça adı geçecek olan ve suçluyu "yeniden topluma kazandırmak" anlamına gelen "reinsercion" politikası nedir? Bir tür 'pişmanlık uygulaması' olarak da yorumlanabilecek bu politika, devlete karşı işlenen suçlarda "pişmanlık" karşılığında ve suçun ağırlığına göre suç işleyenin cezasının hafifletilmesi ya da affedilmesini içerir. ETA'nın silah bırakmasını teşvik için ilk kez 1982'de Calvo Satelo başbakanlığındaki Madrid Hükümeti ile EE (Bask Solu) arasında yapılan pazarlıklar sonucunda, eve dönecek olanlara bir tür güvence verilmesini içeren bir uzlaşma olarak gündeme gelir. Sonraları PSOE hükümetlerinin de sıkça gündeme getirip uyguladığı bu politikanın sonucunda örgütü terk edenler olur olmasına ama, bu politikaya örgütü bitirecek en önemli silahlardan biri olarak bel bağlayanlar yanılırlar. Bunun göstergelerinden biri, bu 20 yıllık uzun dönem boyunca "pişmanlık uygulaması"na başvuranların sayısının örgüte katılanlara oranla oldukça önemsiz kalmış olmasıdır. Pişmanlık uygulamasının en başarılı olduğu dönem ETA-PM'in dağılma dönemleridir. Silahları bırakan ETA-PM'nin önemli bir kesimi bu uygulama-

dan yararlanmıştır. Bir militanın yararlanmak için yerine getirilmesi gereken ilk koşul, anayasaya bağlı kalacağına, bir daha eline silah almayacağına dair yemin etmesi, terörü lanetlemesidir. Bunu sözle yapmak yeterli sayılmaz, bu içerikli yazılı metni imzalamak da gerekir.

Bu politikanın en büyük yandaşları önce İspanyol Sosyalist İşçi Partisi (PSOE), sonra da Milliyetçi Bask Partisi (PNV)'dir. En büyük karşıtı da kuşkusuz ETA-M olur, başından beri bu politikaya karşı çıkar, uygulamasının gündeme geldiği her dönemde buna kanlı eylemlerle karşılık verir. Halk Birliği (HB) ise, bu politikanın var olan siyasi sorunu çözmeyeceğini, üstelik neredeyse her Basklıyı devlet ajanı olmaya teşvik ettiğini söyleyerek muhalefet eder. İspanyol sağını temsil eden Halk İttifakı (AP, bu parti sonradan Halk Partisi'ne (PP) dönüşecektir) da bu politikaya karşıdır. Bu parti, devlete karşı suç işleyenlerin bir yemin içmekle affedilmelerinin doğru olmadığını savunur.

Daha evvel de değinildiği gibi, Şef Fransisco Franco'nün ölümü ile başlayan ve Franco'nun ölümünden evvel ardılı olarak atadığı Kral Juan Carlos ve onun Başbakan atadığı Adolfo Suarez öncülüğünde gerçekleştirilen bir dizi reformdan dolayı diktatörlükten demokrasiye "geçiş dönemi" olarak adlandırılan süreç, 28 Ekim 1982'de PSOE'yi iktidara taşıyan genel seçimlerle noktalanır.

IV Bölüm

BİR OTONOMİ: EUSKADİ

Euskadi Otonomisi Yürümeye Başlıyor

Resmi Gazete'de ilanının üzerinden 40 gün geçmekle 11 Ocak 1980'de, Güney Euskal Herria'ın "vascongades" olarak da anılan üç Tarihsel Bask Bölgesi; Gipuzkoa, Bizkaia ve Araba, "Bask Otonomi Topluluğu" (CAV) adı altında İspanyol Devleti'nin 17 otonomi topluluğundan biri olarak hayata başlamış olur. Pratikte daha çok Euskadi ya da Pais Vasco (Bask Ülkesi) denir. Her ne kadar isim babası Sabino Arana Euskadi ile bütün Bask coğrafyasını kastetmiş olsa da, bu yeni siyasi oluşumda Arana'nın kurduğu Bask Milliyetçi Partisi'nin (PNV) önemli rolü var. Milliyetçi Bask kesimi İspanya sınırları içindeki Bask Ülkesi'ni, Navarra'yı da katarak tabii, daha çok Güney Bask Ülkesi, Fransa sınırları içindeki İparralde'yi de Kuzey Bask Ülkesi olarak adlandırır. Ayrıca milliyetçi Bask'lıların önemli bir bölümü adı geçen ülkelere basitçe İspanya ve Fransa denilmesini pek doğru bulmaz. Zira ilki İspanyolların, ikincisi Fransızların ülkesi demektir; ama günümüz İspanya'sı denen devlette başka halklar ve onların ülke-

leri de yer alır, keza Fransa için de benzer şeyler söylenebilir. Bu nedenle ikisinden de bahsederken genellikle "devleti" kelimesini ilave etmeyi tercih ederler: İspanyol Devleti, Fransız Devleti. Onlar için, Madrid'de iseniz, "burası İspanya" diye başlayan ya da biten bir cümle kurmanız normal karşılanabilir. Ama mesela Bilbao'da iseniz, "bu ülke İspanya" türünden başlayan ya da biten bir cümleniz, dil sürçmesi ürünü değilse eğer, "Euskal Herria'dasın" ya da "burası İspanya değil, Euskadi" türünden bir uyarı almanız hiç de istisnai bir durum olmaz. İki devlet arasında bölünmüş olan ve üç ayrı yönetim altındaki bir ülkede- ki Fransa sınırları içindeki İparralde siyasi olarak ayrı bir yönetim sistemine de sahip değildir- bu kavram karmaşası pek çok alanda yaşanıyor hâlâ.

Bask Ülkesi Otonomisi'nin başkenti, Alava'nın da başkenti olan, Gasteiz'dir (İspanyolca versiyonu Vitoria). Bask Parlamentosu ve Hükümeti'nin de bulunduğu Vitoria'nın başkent seçilmesinde, bu bölgenin Bask milliyetçiliği duygusunun en zayıf olduğu yer olması ve Alavalıları memnun etme isteğinin de rolü olduğunu söylemek pek yanlış olmaz.

Devlet ile otonomi arasındaki yetki dağılımını, bunun üst düzey siyasi organlarını ve bunların görev ve yetkilerini, ikisi arasındaki anlaşmazlık durumlarında gidilecek adresleri belirleyen bir çeşit anlaşma da olan Yasa 3/1979, Bask Ülkesi otonomi topluluğunun daha önce bahsedilen sınırlarını belirler, bunlara Tarihsel Bask Bölgeleri (ya da toprakları) diyerek. Aynı yasanın birinci bölümde Euskera'nın (Baskça), Bask Halkı'nın kendine ait dili olarak, Castellano (İspanyolca) ile birlikte, Euskadi'nin resmi dili olduğu ifadesi yer alır. (Daha önce de bahsedildiği gibi, İspanyol Anayasası'na göre, "İspanyolca devletin resmi dilidir" ve her yurttaş bu dili bilmek zorundadır. Bununla birlikte Anayasa "diğer İspanyol dilleri"nin varlığını da tanımakta ve onları da İspanyolca ile birlikte ait olduğu otonominin resmi dili kabul etmektedir).

Bask Ülkesi otonomisinin yetki alanlarını belirleyen başlık altında ise, Bask Hükümeti'nin ve bölgesel parlamentolar olan Juntas Generales'lerin yetkileri sıralanıyor. Bunlar içinde en önemlileri kuşkusuz kamu düzeninden sorumlu polis gücünün ve vergilerin bölgesel parlamentoların hükümet or-

ganlarına bırakılmasıdır. Yani Euskadi'de bütçe yetkisi otonominin kendisine aittir.

Bask Ülkesi Kuvvetleri başlığı altında ise, yukarıdaki iki siyasi organın, Bask Parlamentosu ve Hükümeti ile Bölgesel Parlamentoların (Juntas Generales) ve bunların hükümet organlarının (Diputasion) nasıl seçileceğine değiniliyor, sorumlulukları vs. sıralanıyor. Aynı kısım Bask Parlamentosu'nun İspanyol Senatosu'na göndereceği senatörlerden de bahseder.[15]

Söz konusu yasanın beşinci bölümünde, Bask Parlamentosu'nun çıkaracağı yasaların anayasaya uygunluğunu denetleyecek kurumun Anayasa Mahkemesi olduğu belirtilir. İzleyen başlıkta, Otonomi Maliyesi'nden bahseder. Başka bölümlerde de bahsedildiği üzere maliye, bütçe ve dağılımı otonomi yetkisindeki belki de en önemli alan olup, pratikte vergileri tarihsel yerel hükümetler toplar. Ne kadarının nereye tahsis edileceğine karar vermek de Yerel Hükümetler ve Bask Hükümeti'nden oluşan bir komisyonun işidir.

"Statünün reformu" başlıklı son bölümde, statüde değişiklik yapma önerilerinin Bask Parlamentosu'nun en az beşte birinin oyu ile Bask Hükümeti ya da İspanyol Parlamentosu'na yapılabileceği belirtilir. Bu tür önerilerin yasalaşabilmesi için Bask Parlamentosu'nun mutlak çoğunluğunun onayını alması, referanduma sunulması ve İspanyol Parlamentosu'nun onayından da geçmesi gerekir. Yetki devrinin (devletten otonomi yönetim organlarına) Bask Hükümeti ve İspanyol Hükümeti arasında oluşturulacak bir karma komisyon aracılığı ile çözüme bağlanacağını belirten otonomi metnine, Bask tarafının o günlerde oldukça önem verdiği bir cümle de ilave edilir; "bu statünün kabulü, Bask Halkı'nın, tarihinden gelen haklarından vazgeçmesini gerektirmez"

Euskadi ya da Bask Ülkesi Otonomisi seçmenleri, yalnız Bask Parlamentosu'na temsilci göndermezler. Genel seçimlerde de (yani İspanyol Parlamentosu ve Senato seçimleri) oy kullanırlar. 1999 yılından önce bölgesel parlamentolar ve belediyeler için aynı anda oy kullanılır, Avrupa Parlamentosu

[15] Çalışmanın ilerleyen bölümlerinde bu organlar hakkında geniş bilgi verilecektir.

için de ayrı bir tarihte seçim yapılırken, 1999 yazında yapılan Avrupa Parlamentosu seçimleri döneminde her üç seçimin de aynı tarihte yapılması kararlaştırılmıştır. Seçimler dört yılda bir yapılmaktadır.

Euskadi gibi nüfusu 2 milyon küsur olan bir otonominin Madrid'in temsili organlarında pek varlık göstermesi beklenemez. Bu organlardan Senato teoride daha çok otonomilere ait ortak bir organ olarak düşünülmüş olsa da, pratikte siyasi işlevi çok sınırlıdır.

Bask Parlamentosu ve Hükümeti

"Bask Parlamentosu", her hangi bir demokratik parlamentoda olduğu gibi, yasama organı olup, Bask Hükümeti'ni denetleyen birimdir. 75 parlamenterden oluşan bu organa, 4 yılda bir yapılan seçimle, temsil ettiği üç tarihsel bölgeden her biri 25 üye seçer. Bu yüzden nüfus yoğunluğu epey farklı olan bu bölgelerden her birinde bir milletvekili çıkarmak için gerekli oy sayıları arasında büyük farklılıklar vardır; Alava'da aşağı yukarı 11.200, Gipuzkoa'da 27.200, Bizkaia'da ise 46.400 oy gerekmektedir. Bu eşitsiz duruma rağmen, kendi tarihsel sistemlerine, demokrasi geleneklerine uygun olduğu için bu modeli benimsemişlerdir.

Yürütme organı olan Bask Hükümeti ise, Lehendakari'nin yönetiminde, kendi otonomisinin yönetimini üstlenen, genel siyasi hedefleri belirleyen icra organıdır. "Lehendakari" Bask dilinde ülke ya da devlet başkanı anlamında olup, Bask Hükümeti Başkanı ve Euskadi'nin en üst düzey temsilcisidir. Parlamentonun seçtiği Lehendakari, hükümeti oluşturacak consejero'ları atar. Bask Hükümeti'ni oluşturan "consejero"lar her hangi bir hükümetteki "bakan" konumundadırlar. Bask Hükümeti'nde bakan olmak için milletvekili olma şartı yoktur, ama pratikte büyük oranda parlamento üyeleri arasından seçilmektedir.16

---

[16] Bu bağlamda Navarra'daki duruma da kısaca değinelim. Navarra Foral Topluluğu'nun yasama organı 50 milletvekilinden oluşan "Navarra Foral Parlamentosu", yürütme organı ise Navarra Hükümeti'dir. 2003-2007 yasama döneminde parlamentoda yer alan partilerin milletvekili sayısı şöyledir: UPN (Navarra Halk Birliği, PP'nin bir tür Navarra versi-

Bask Hükümeti'nin yapısı:

"Lehendakaritza" (Hükümet Başkanlığı)

Başkan yardımcılığı (ki aynı zamanda maliye ve halkla ilişkilerden sorumludur)

Eğitim, Üniversite ve Araştırma

İçişleri

Endüstri, Tarım ve Balıkçılık

Adalet, Ekonomi, İş ve Sosyal Güvenlik

Sağlık

Kültür

Bölge Düzenlemesi, Konut ve Çevre

Ulaşım ve Bayındırlık

Ticaret, Tüketim ve Turizm

9 Mart 1980'de yapılan ilk Bask Parlamentosu seçimleri geleneksel Bask milliyetçilerinin (PNV) zaferiyle sonuçlanır. Euskadi'nin ikinci siyasi gücünün HB (Halk Birliği) olduğunun tescil edildiği bu ilk otonomi seçimlerinin tablosu şöyle:

Parti	Oy sayısı	Oy oranı (%)	Milletvekili sayısı
PNV	349.102	38.1	25
HB	151.636	16.5	11
PSE-PSOE	130.221	14.2	9
EE	89.953	9.8	6
UCD	78.095	8.5	6
PCE-EPK	36.845	4.0	1
AP	43.751	4.7	2

Otonominin ilk Lehendakari'si, 1977'de Milliyetçi Bask Partisi'nin (PNV) başkanı seçilen Carlos Garaikoetxea olur. Garaikoetxea, aynı zamanda Basklıların XX. yüzyıldaki üçün-

---

yonu) 23, PSOE (İspanyol Sosyalist İşçi Partisi) 11, İUN (Birleşik Sol'un Navarra federasyonu) 4, Aralar 4, CDN (Navarra Demokratları Yakınlaşma Partisi) 4 ve PNV-EA (Milliyetçi Bask Partisi-Bask Dayanışması) 4. Hükümet UPN ve CDN koalisyonu ile kurulur. Bask milliyetçileri bu otonomide hep azınlıkta oldular. Bask milliyetçilerinin Navarra'daki en güçlü grubu olan HB (Halk Birliği) yasaklı olduğu için seçimlere iştirak ettirilmedi. Ve bu partinin daha önceki yasama dönemindeki millietvekili sayısı 8 idi.

cü Hükumet Başkanı'dır. Zira Cumhuriyet dönemindeki Bask Otonomisi'nin ilk başkanı Agirre, onun ölümüyle, artık sürgünde bulunan Bask Hükümeti'nin ikinci başkanı ise Leizaola olmuştu. Garaikoetxea'nin bu göreve gelmesi üzerine, otonomi dönemi boyunca Bask tarihine damgasını belki de en çok vuracak olan siyasi kişiliklerden biri olan Xabier Arzalluz PNV başkanı seçilir. PNV'de Lehendakari olmaya adaylığını koyacak biri, parti başkanı ise önce bu görevinden istifa etmek durumundadır.

Euskadi'nin en üst siyasi kurumu olan Bask Parlamentosu ve Hükümeti'nin çeyrek yüzyılı geride bırakan tarihinde başrol hemen hep PNV'nin olur. Doğumunun üstünden 100 yıl geçen ve bağımsızlık nihai hedefiyle ortaya çıkan ve başlangıçta dini motifleri ağır basan merkez sağ eğilimli PNV, 1980'e gelindiğinde epey evrim geçirmiştir. Programında hala birleşik ve bağımsız bir Bask Devleti hedefine yer veren bu parti, mevcut otonominin en önemli mimarlarından biridir aynı zamanda; "başka seçeneğimiz yoktu, ret intihar olurdu" diyerek savunur kendini. Yeni dönemin PNV'si kendilerinin deyimiyle dini yönü epey hafiflemiş bir partidir. Hâlâ merkez sağda diye tanımlanabilir ama pek çok PNV'li, son yıllarda özellikle, partilerini sosyal demokrasiye yakın diye tanımlıyorlar. Bask Hükümeti'nde, 1986'ya kadar tek başına, o tarihten itibaren 1998 sonbaharına kadar hemen hep İspanyol Sosyalist İşçi Partisi'nin (PSOE) bu otonomideki örgütü olan Euskadi Sosyalist Partisi ile (PSE), 1999 başlarından itibaren ise Bask Dayanışması (EA) ile koalisyon halinde hep iktidarda oldu. İspanyol Hükümeti ile yaptığı pazarlıklar sonucu otonomisine düşen yetki devrini önemli oranda gerçekleştirmiş olan, bu konuda merkezi Madrid hükümetleri ile kimi kez sorunsuz, kimi kez kavga ederek, öyle ya da böyle uzlaşan ve Euskadi'yi şimdiki durumuna getirmiş olan PNV, yine de ne Madrid'e ne de içteki muhalefete yaranabilmiştir. İspanyol partileri ve hükümetleri genellikle PNV'nin "niyetinden" kuşkulanırlar, mevcut otonomi ile yetinmeyip, gözünü aslında "ayrılığa" diktiğini iddia ederler; HB'ye 'Halk Birliği' (bu parti özellikle 2000'li yıllarda yasaklamalar sonucu pek çok kez ad değiştirmiştir) yeteri kadar tepki göstermemesinden yakınır-

lar. Kendisi dışındaki Bask milliyetçileri ise, özellikle HB, bu partiyi Madrid'in güdümünde olmakla suçlar. PSOE ve Halk Partisi (PP), devletin iki önde gelen partisi olarak, genel olarak kendileri muhalefetteyken PNV'yi ETA'yı koz olarak kullanarak devleti tehdit etmekle, hatta ETA'ya yaranmakla suçlarlar; iktidarda oldukları zamanlarda ise "modern milliyetçi" olarak tanımladıkları bu partiyi otodeterminasyon ya da bağımsızlık kavramlarını öne çıkarmadığı sürece, her şeye rağmen Bask milliyetçiliğinin uzlaşılabilir bir kanadı olarak değerlendirip diğerlerine tercih ederler; öyle ya da böyle diyaloga girer, uzlaşma yolları ararlar. 2000'li yıllara doğru değişen bu duruma daha sonra değinilecektir.

1986'da PNV'nin bölünmesi tek başına iktidar olma dönemine de nokta koyar. Bu yılın sonlarında yapılan Bask Parlamentosu seçimlerinde PNV oylarının beşte ikisini kendisinden ayrılanların kurduğu Bask milliyetçisi ama sosyal demokrat çizgideki EA'ya (Bask Dayanışması) kaptırır. Bundan böyle iktidarı PSE (PSOE'nin Bask Ülkesi'ndeki kolu) ile paylaşacaktır. O yıllarda gittikçe kan kaybeden PNV, 1990'a epey toparlanmış olarak girse de bir daha tek başına iktidar olamaz. 1991'de bu iktidarı EA ve bu tarihten iki yıl sonra PSE'ye katılacak olan EE (Bask Solu) ile paylaşır. 1993'den 98'e kadar PNV ve PSE-EE (PSOE) koalisyonları yaşanır. 1998, Euskadi'de yeni bir siyaset sayfasının açıldığı yıldır. Euskadi otonomisi tarihinde ilk kez o yıl Bask milliyetçileri Madrid'e karşı ittifak yapmış, aynı yıl ETA ateşkes ilan etmiş ve Euskadi'de silahların suskun kalacağı bir dönem başlamıştır.

Euskadi'de Partiler: "Bask Milliyetçileri", "İspanyol Milliyetçileri"

Euskadi'nin Bask Parlamentosu ve bölge parlamentolarında temsil edilen siyasi partileri temsil alanlarına göre iki gruba ayrılırlar: Yalnız Bask bölgelerinde örgütlü olanlar ve devlet çapında örgütlü olanlar.

İlk grubun önde gelen siyasi partileri Milliyetçi Bask Partisi (PNV), Halk Birliği (HB) ve Bask Dayanışması'dır (EA). Bu üçü genel anlamda "Bask milliyetçisi" olarak bilinip "Baskçı"

partiler de denir. Merkez sağ eğilimli PNV, onun bölünmesinden çıkan sosyal demokrat EA ve radikal solda olan HB, Euskal Herria'yı (Yani İspanya ve Fransa arasında bölünmüş durumdaki Bask ülkesinin tamamını) bir bütün olarak aldıklarından örgütlenme alanları da genel olarak Euskal Herria'dır. Yalnız Alava'da örgütlü olan Alava Birliği (UA) ise diğerlerinden merkezci çizgisi ile ayrılan, milliyetçilik sınıflandırmasında daha çok 'İspanyolcu'lara yakın olan aşırı sağ bir partidir.

İkinci grupta ise devlet çapında örgütlü olan Euskadi Sosyalist Partisi-Euskadi Solu (PSE-EE), Halk Partisi (PP) ve Birleşik Sol (İU) sıralanabilir. PSE-EE, İspanyol Sosyalist İşçi Partisi'nin (PSOE) Euskadi'deki örgütüdür. Madrid'de Bask Ülkesi'ndeki partiler için iki tanımlama vardır, "milliyetçiler" ve "milliyetçi olmayanlar", ki aynı tanımlamayı devlet çapında örgütlü olan bu partilerin Euskadi örgütleri de yapar. Buna göre PNV, HB ve EA "milliyetçi" partilerdir, diğerleri, yani ikinci gruptakiler ise "milliyetçi" olmayanlardır. İlk gruptakilerin hoşuna gitmeyen bir tanımlamadır bu aslında. Çünkü onlar "doğru biz milliyetçiyiz, ama onların milliyetçi olmadığı doğru değil" derler. Zira bunlara göre kendileri "Bask milliyetçisi", diğerleri, özellikle PSE-EE ve PP "İspanyol milliyetçisi"dir, "İspanyolcu"dur. Yalnızca Birleşik Sol (İU) -en azından onun Euskadi'deki örgütlenmesi-, bu kamplaşmanın dışında görülür; İU'nun İspanyol ya da Bask milliyetçisi olduğunu ileri süren hiç kimse yoktur.

İlk gruptakiler, Bask milliyetçi partileri, genel olarak otonomi seçimlerde daha fazla oy alırlarken; ikinci gruptaki partiler, merkezi ya da devlet genelinde yapılan seçimlerde, yani Madrid'e temsilci göndermekte daha avantajlıdırlar. Euskadi otonomisi seçim panoraması için şöyle bir genelleme daha yapılabilir: PNV birinci, HB üçüncü parti konumunda olurlar genel olarak; PP ve PSOE ise Madrid iktidarında olup olmamalarına göre ikincilik ya da dördüncülükte yer alırlar. Yani Madrid Hükümeti PSOE'nin ise mesela Bask Parlementosu'ndaki yeri ikincilik iken, muhalefete düştüğünde PP ile yer değiştirir neredeyse, tabi bu durum genel olarak böyle bir seyir gösterir, her zaman böyle olduğu anlamına gelmez. Daha önce dördüncü

sırada yer alan EA 2001 seçimlerinden itibaren PNV ile ittifak halinde yoluna devam eder. İU ve UA ise oy oranı en az olan partilerdir.

Bask Dayanışması (EA-Eusko Alkartasuna), 1986'da PNV'den ayrılan bir grupça kurulmuş olup, kendisini Euskadi'nin ulusal özgürlüğünü savunan, daha adil ve dayanışmacı bir toplum için çalıştığını söyleyen bir parti olarak tanımlar. Programında, bağımsız ve birleşik bir Bask Devleti yolunu açacak olan, Bask Halkı'nın otodeterminasyon hakkını talep eder. Hedefinin otodeterminasyonu da tanıyan bir Avrupa Halkları Federasyonu projesi ile de hayata geçebileceğini söyler.

1990'da kurulan Alava Birliği (UA-Unidad Alavesa), geleneksel yasaları Alavizim içinde dönüştürme amacında olup, Alava'nın İspanyol Ulusu'nun bir parçası olduğunu ve gidişatın o yönde olması gerektiğini savunur. Programında neredeyse hiç Bask kelimesi geçmeyen UA, kendini ilerici bir parti olarak tanımlar.

"Euskadi Sosyalist Partisi-Euskadi (Bask) Solu" (PSE-EE, Partido Socialista de Euskadi-Euskadiko Ezkerra), bir anlamda PSOE'nin Euskadi koludur. 1977'de "Euskadi Sosyalist Partisi" (PSE-PSOE) olarak doğar. Aynı yıl yapılan seçimlerde Euskadi'nin ikinci politik gücü olan ve 2000'li yıllara kadar da bu durumunu koruyan PSE-PSOE de Bask Ülkesi Otonomu Statüsü'nün proje çalışmalarında, metnin redaksiyonunda yer alan parti olarak mevcut otonominin mimarlarından biridir. 1993'de, 1977'de kurulmuş olan komünist Bask solunu temsil eden Euskadi Solu'nun (EE) da katılmasıyla PSE-EE (PSOE) olur. Bu parti sonuç olarak hep PSOE yönetimiyle aynı kararları alsa da yer yer ters düştüğü de olur. Mesela demokrasiye geçiş döneminde otodeterminasyon hakkından yana olan PSOE, iktidara geldiği 1982'den itibaren bu söylemini unutur, hatta şimdi bu haktan bahsedenlere anayasayı hatırlatır sık sık. PSE-EE'nın ise, kimi zaman Bask Parlamentosu'nda otodeterminasyondan yana konuşmalar yaptığı da olur, ama PSOE'nin şimşeklerini üzerine çekmemek için bu tür beyanlarda bulunan parti yöneticileri çok kez bunun kendilerinin bireysel görüşü olduğunu belirtirler.

Halk Partisi (PP-Partido Popular), 1987'de kurulan merkez sağ çizgide bir parti olup, Frankocu ağırlıklı Halk İttifakı'nın (AP) devamıdır. Euskadi örgütlenmesi 1989'a dayanan PP, kendini muhafazakâr, geleneksel özgürlükçü olarak tanımlar. Basklıların İspanyol Ulusu'nun bir parçası olduğunu, dolayısıyla bu yönde ilerleyen bir İspanya'yı savunur. Hâlâ içinde önemli oranda aşırı sağ unsurlar barındırmakla beraber, 90'lı yıllarla birlikte gittikçe aşırı sağdan merkeze yaklaşan ve devlet çapındaki örgütü 1996-2004 tarihleri arasında Madrid iktidarında olan PP, Euskadi'de aldığı oylar açısından 1990 ortalarına kadar ciddi bir varlık gösteremezken, 1998'de yapılan otonomi seçimlerinde ciddi bir yükseliş yaşar.

Birleşik Sol (İU -İzquierda Unida-) 1980 sonlarında irili ufaklı komünist, sosyalist, sol tandanslı bir kaç parti ya da hareketin kurduğu bir koalisyondur. İU federasyonu içindeki oluşumlardan her biri parti olarak varlıklarını sürdürmeye devam ederler hâlâ. Bu partinin Euskadi örgütü İU-EB'dir. EB (Esker Batua) Birleşik Sol'un Baskçasıdır. Federal ve sosyalist bir devletten yana olan İU-EB önceleri hızla yükselirken, 1998 seçimlerinden itibaren hızlı bir düşüş yaşar. "Milliyetçiler-milliyetçi olmayanlar" ya da "Baskçılar-İspanyolcular" sınıflandırmasının dışında tutulan yegane partidir.

Sosyalist İktidar ve ETA İçin Zor Yıllar

28 Ekim 1982 genel seçimlerinde, sandıktan İspanyol Sosyalist İşçi Partisi'nin (PSOE) zaferi çıkar. Devlet çapında % 48 gibi ezici bir çoğunluk elde eder.

Kuruluşu bir asrı geride bırakan PSOE, dünya ölçeğinde 1980'lerde başlayan değişim rüzgarına hızla ayak uydurur ve giderek daha sağ bir çizgiye kayar, neo-liberalizmi benimser. Muhalefetteyken, UCD'nin (Demokratik Merkez Birliği) NATO'ya alınma yönünde attığı adımları şiddetle eleştiren PSOE, NATO karşıtı kitle gösterileri organize edenlerin başındadır. Ne var ki iktidara geldikten sonra fikir değiştirir, artık PSOE'nin gözünde NATO, ne öyle "halklar ve özgürlükler düşmanı" ne "emperyalist" ne de başka olumsuz sıfatları hak eden bir örgüttür. Derken 1986'da PSOE Hükümeti, NATO'ya katılıp katılmama konusunda bir referanduma gi-

der, kıl payı ile "evet"çiler kazanır. NATO karşıtı gösterilerin başında "no" tişörtü ile onlarca gösteriye katılan PSOE'nin önde gelenlerinden Javier Solana, 90'larda NATO başkanı olur. Franco diktatörlüğünde kendisi de "terörist" muamelesi gören PSOE, "terörle mücadelede" Franco'yu bile geride bırakır, işi, devlet içinde illegal bir örgüt (GAL) kurmaya kadar vardırır. PSOE, muhalefetteyken şiddetle karşı çıktığı özelleştirmeyi, iktidara geldikten sonra o kadar çok sever ki, satmadık kamu kuruluşu bırakmaz. Öyle ki, kendisinden sonra iktidara gelecek merkez sağcı Halk Partisi'ne (PP) özelleştirecek alan kalmamıştır neredeyse. PSOE iktidara geldiğinde sol projelerin arka arkaya hayata geçirileceğini uman İspanyol solunun önemli bir kesiminin bu beklentisi, 90'lara gelindiğinde, PSOE ve Genel Sekreteri Felipe Gonzalez'in "İspanyol solunun hayallerini bile özelleştirdiği" türünden traji-komik tespitlerle yer değiştirir.

Sosyalist iktidarın Bask meselesi ve ETA konusunda izleyeceği tutumun sağcı Demokratik Merkez Birliği (UCD) 'nden farklı olmayacağının anlaşılması için de çok beklemek gerekmez. Bu sorunun çerçevesinin demokrasiye geçiş için yapılan reformlarla belirlendiği, bunun bir parti ya da iktidar politikasından öte bir devlet politikası olduğu, sosyalistlerin Felipe Gonzalez başbakanlığında 14 yıl sürecek olan iktidarının daha ilk ayında belli olur.

PSOE'nin konuyla ilgili resmi görüşü, Bask sorununun 1978 Anayasası ve Bask Otonom Topluluğu (CAV) ile çözüldüğü yönündedir. Dolayısıyla ETA eğer hâlâ silahlı mücadelede diretiyorsa, bitirilmesi için yasalar çerçevesinde mücadele edilmesi gereken bir terörist örgüttür. Bu, "yasalar çerçevesinde" belirlemesi ise sadece sözdedir. Çok geçmeden ETA'ya karşı devlet içinde kurulan "illegal örgüt"ün kokusu sızmaya başlayacaktır.

Mevcut otonominin henüz emekleme dönemi bile sayılmayacak olan 1982 yılı, milliyetçi Bask kesimi içinde mevcut otonomiyi "kerhen" tercih edenlerin silah sesi duymak istemediği, retçilerin bir bölümünün de, en azından fiiliyatta, silahlı bir mücadele yolunda artık bedel ödemekten sakındığı dönemin başlangıcıdır. Bu arada otonominin kazanımları da

yavaş yavaş kurumsallaşmaya başlamıştır: Bask dili okullara girmiş, Bask televizyonu kurulmuş, Bask polis teşkilatı faaliyete geçmiştir. PSOE'nin, yalnız silahlı mücadeleye devam edecek ve onları besleyecek olanlara değil, onları "söz"le savunacak olanlara bile sağ iktidarı hiç aratmayacak sertlikte yanıt vereceğinin anlaşılmasıyla, gelecek günlerin, yalnız ETA için değil genel olarak İzquierda Abertzale (Yurtsever Sol) kesim için de büyük güçlüklere gebe olduğu belli olmuştur.

PSOE iktidarının daha ilk günlerinde, İçişleri Bakanı Jose Barrionuevo "pişmanlık uygulaması" ve "anti terör" politikalarının tavizsiz devam edeceğini beyan eder. ETA-M, bu açıklamayı her şey eskiden olduğu gibi devam edecek şeklinde yorumlar, dolayısıyla kendi stratejisinin de olduğu gibi devam edeceğini bildirir.

Sosyalisterin bu anti terör politikasında en çok dikkat çeken ve milliyetçi Bask kesimlerinin tepkisine neden olan unsur "Kuzey Özel Bölgesi Planı" anlamına gelen ZEN Planı'dır. 1983'de yürürlüğe konan ve devlete epey pahallıya mal olan bu planın amacı ETA ve çevresinin politik olarak yalıtılması, yalnızlaştırılması ve zayıflatılmasıdır. Bunun için işbirlikçiler yaratılacak, örgüt içine ve yandaş çevreye adam sızdırılacak, aynı kesimde güvensizlik, kuşku ve korku yayılacaktır. Plan, yanlız ETA'ya yakınlığı ile bilinen Halk Birliği (HB) tarafından değil, Bask Solu (EE) ve Euskadi'de iktidarda olan Milliyetçi Bask Partisi (PNV) gibi diğer milliyetçi Bask kesimleri tarafından da şiddetle eleştirilir. Planın anti demokratik olduğu ve meseleyi iyice yokuşa süreceği ileri sürülür.

1983'te bir yandan ZEN Planı uygulamaya konulurken, bir yandan da Bask Hükümeti'nin bir girişimi olarak, PSOE, PNV ve HB'nin katılımıyla "Barış Masası İnisiyatifi" oluşturulur. Bu inisiyatif, akabinde başlayacak olan Madrid ile ETA-M arasındaki görüşmelere ortam sağlayacak bir oluşum olarak düşünülür. Bu görüşmelerde, şiddetin durdurulması, bağımsızlıkçı parti ya da örgütlerin legalizasyonu, silahlı mücadeleyi bırakanların durumu, Navarra sorunu gibi mevzular masaya konur. Bir kaç toplantıdan sonra pek bir ilerleme sağlanamadan görüşmeler noktalanır. Nedenler arasında ETA-M'nin şiddet eylemlerindeki artış, Madrid Hükümeti'nin Bask sorununu

yalnız ETA sorununa indirgeyerek onu da şiddet yolu ile bitirme politikasındaki ısrarı, HB'nin görüşmelerin kamuoyuna açık yapılması talebine karşılık PSOE'in gizlilikte ısrarı ve nihayet oluşumdan resmi olarak çekilmesi sıralanabilir.

1978'den beri Fransa'dan ETA'ya karşı mücadelede işbirliği talep eden Madrid'in bu ısrarı nihayet 1983-84 yıllarında karşılık bulur. Fransız Hükümeti'nin bu kararında, Kuzey Bask yakasındaki Basklıların Paris'ten ulusal nitelikli hak taleplerinin son yıllarda ciddi boyutlar kazanmış olması, hatta bu amaç doğrultusunda mücadele etmek üzere bir de silahlı örgüt (İparretarrak) kurulmuş olmasının payı vardır. 1980'de Fransız Sosyalist Partisi, bir "Bask Departmanı" kurmaktan söz etmekteyken 1982'ye gelindiğinde, böyle bir oluşumun bağımsızlıkçı niyetleri besleyeceğinden korkulur ve plan rafa kaldırılır. ETA ise Fransız Devleti'nin kendisine fazla güçlük çıkarmaması için "tek cephe" teorisini ortaya atar. Buna göre, Bask davasında temel mücadele, ETA'nın İspanyol Devleti'ne karşı sürdürdüğü mücadeledir, dolayısıyla İparretarrak, Kuzey Bask Ülkesi'ni ETA için barınılmaz hale getirmeden eylemlerini durdurmalıdır. İparretarrak, ETA'nın bu önerisini reddeder. Ancak İspanyol devleti Fransa'dan önce davranacak, kısa süre sonra başlayacak olan GAL eylemleri, neredeyse tek başına, Kuzey Bask'ı ETA ve destekçileri için barınılmaz hale getirecektir.

Geleneksel Milliyetçiliğin Ayrılan Yolları: PNV ve EA

Bu arada 26 Şubat 1984'de yapılan İkinci Bask Parlamentosu seçimlerinde Milliyetçi Bask Partisi (PNV) oylarını 350.000'den 451.000'e çıkararak tarihindeki en büyük oy oranını, % 42, yakalar. Garaikoetxea yeniden Lehendakari (Hükümet Başkanı) seçilir. Halk Birliği (HB) oy oranını korumuştur.

1980-84 arasında Bask Hükümeti ile Madrid Hükümeti arasındaki özerlik görüşmelerinde yetkilerin merkezden Euskadi'ye devri konusunda Garaikoetxea'nın sergilediği ısrarcı tutum PNV'nin seçimlerdeki başarısının altında yatan belki de en önemli faktördür.

Ama PNV'nin tarihindeki en yüksek seviyeyi yakalaması çoktandır kaynamakta olan bu partinin bölünmesine engel

olamaz. 1980'de daha bağımsızlıkçı küçük bir grup tasfiye edilmişti. 1983'de PNV'deki çatlak sesler, ertesi yıl partinin Navarra örgütünü tasfiyeye kadar götürür işi, yılsonlarına doğru Garaikoetxea partisi tarafından Lehendekari'likten alınmış yerine Jose Antonio Ardanza getirilmiştir. Aynı dönemde yaşanan yeni kopuşlar, gidenleri 1986 sonbaharında Carlos Garaikoetxea liderliğinde yeni bir parti kurmaya kadar götürür: EA (Bask Dayanışması- Eusko Alkartasuna). Bölünme nedenleri üzerine rivayetler pek çoktur: liderlik anlaşmazlığı, Garaikoetxea (Hükümet Başkanı) ile Artzalluz'un (PNV genel başkanı) anlaşamaması, gidenlerin daha sosyal demokrat eğilimde oluşları ve Bask Hükümeti'nde daha merkeziyetçi bir yapıyı savunmaları, buna karşılık kalanların daha çok Basklıların tarihsel, geleneksel yerel kurumları yönünde tavır koymaları vs vs. Mesela Garaikoetxea'cılar parlamentoda temsil oranlarının nüfusa göre olmasından yana iken, diğer kanat geleneksel sistemin korunmasından, yani her tarihsel Bask bölgesinin eşit sayıda milletvekili göndermesinden yanadır. Görüntüdeki en büyük tartışma da bu mevzuda, yani "Tarihsel Bölgeler Yasası" tartışmalarında yaşanır.

Garaikoetxea'nın yerine Lehendakari (Hükümet Başkanı) olan Ardanza ile, Madrid'le daha uzlaşmacı bir dönem başlar. PNV'den tasfiye edilenler, ayrılanlar ve kendini ne bu partide ne de ETA ile yakınlığı bilinen hatta örgütün siyasi kanadı olarak görülen Halk Birliği'nde (HB) ifade edebilen Bask milliyetçilerinin biraraya gelmesiyle kurulan Bask Dayanışması (EA), sosyal demokrat olarak nitelenebilecek bir partidir. PNV'nin Bask Parlementosu'ndaki 32 milletvikilinden 11'i EA'ya geçer. EA, programında otodeterminasyonu savunan ve nihai hedef olarak da bağımsızlığı gösteren bir partidir. PNV'nin de nihai hedefinin bağımsızlık olduğu düşünülecek olursa, aralarındaki en büyük farkın, programlarından çok pratikteki tavırlarında olduğu söylenebilir. EA, kurulduğu günden itibaren bağımsızlık hedefini daha sesli ifade etmiş, Madrid'e karşı daha tavizsiz bir çizgi izlemiştir. EA'nın günümüz koşullarında mümkün gördüğü bağımsızlık ise artık sınırların kalmadığı Avrupa Birliği içinde federal bir yapılanmadır. Böylece, EA'nın sosyal

demokrasiye vurgu yapması, PNV'nin de giderek daha fazla sosyal demokrat bir söylemi benimsemesine yol açar.

Geleneksel Bask milliyetçiliğindeki yol ayrımı erken seçimi de beraberinde getirir. 30 Kasım 1986'da yapılan Bask Parlamentosu seçimlerinde PNV yine birinci parti olarak çıksa da artık tek başına iktidar olamayacaktır. Böylece Euskadi'de koalisyonlar dönemi başlar. Seçim sonuçları şöyledir (Euskadi'deki partilerin yalnızca bu tabloda yer alanlarla sınırlı olmadığını belirtmek gerekir. 1986 seçimlerine katılan parti sayısı tablodakinin nerdeyse iki katı. Burada sadece temsilci çıkarabilen partilere yer verildi)

Parti	Aldığı oy	Oy oranı (%)	Milletvekili sayısı
PNV	271.208	23.71	17
PSE-PSOE	252.233	22.05	19
HB	199.900	17.47	13
EA	181.175	15.84	13
EE	124.423	10.88	9
AP	55.606	4.86	2
CDS	40.445	3.5	2
EB-IU	6.750	0.59	0

Bu seçim tablosundan çıkan sonuca göre 1987 başlarında kurulan Milliyetçi Bask Partisi ile Euskadi Sosyalist Partisi (PNV ve PSE-PSOE) bir koalisyon hükümeti oluştururlar. Hükümetin başına PNV'li Jose Antonio Ardanza geçer. Madrid'in en çok arzuladığı koalisyondur bu. Madrid iktidarında olan PSOE, böyle bir hükümetle, yani geleneksel Bask milliyetçiliğinin işbirliğine daha yatkın kanadı PNV ile, Euskadi-Madrid ilişkilerini daha uyumlu sürdüreceğini ummaktadır. Böylece milliyetçi Bask kanadını "uysallaştırma" politikasının zemini de kuvvetlenmiş olur. PNV'ye göre ise, Madrid iktidarındaki bir parti ile koalisyon, mevcut otonominin ilerlemesini kolaylaştıracak, merkezin hâlâ devretmemekte direndiği yetkilerin devrinde önceki döneme göre daha az sıkıntı yaşa-

nacaktır. Yıllar bu iki partiyi kısmen doğrular kısmen de yanıltır. Madrid, PNV'nin de desteği ile yalnız "anti-terör" politikasını daha kolay uygulama imkanına kavuşmaz, Bask Yurtsever Sol'una (ETA ve yandaşı olarak bilinen HB gibi) karşı çok kez yasal sınırları da zorlayan mücadelesinde epey bir rahatlık elde eder. Ama sosyalistler (PSOE), bir devlet politikası olarak düşündükleri bu işte, yani PNV'yi uysallaştırma ve onunla işbirliği ederek yurtsever solu "yola getirme" ya da etkisizleştirme işinde pek de başarılı olamaz. Yetki devrine gelince, Bask Hükümeti ile Madrid Hükümeti arasındaki ilişkilerin uyumu sayesinde Bask Hükümeti'ne düşen bazı yetki alanlarının icrası kolaylaşır belki, ama Madrid sosyal sigortalar, cezaevleri gibi pek çok yetki alanını bir türlü devretmez.

Devletin "Kontrol Edilemeyenleri" ve GAL

4 Aralık 1983'de Segundo Marey adlı Fransa uyruklu 51 yaşındaki bir Kuzey Basklı, Hedaia'daki (Fransız yakasındaki Bask Ülkesi'nde bir kasaba) evinde 5 kişi tarafından kaçırılır. Sınırdan gizlice Güney Bask'a geçirilen Marey, Kuzey'deki ETA'lılar ve sempatizanları hakkında sorgulanmak üzere Jose Amedo adlı İspanyol polisine teslim edilir. Kaçırılma olayından bir kaç saat sonra Fransız polisi şüphe üzerine Santander'li bir İspanyol'u gözaltına alır. Şüphelinin arabasında Kuzey Bask'daki (çoğu ETA'lı) siyasi ilticacılara ait fotoğraflar, adresler ve benzer nitelikli çeşitli dokümanlar bulunur. Marey 10 gün sonra yine Kuzey Bask'da serbest bırakılır. İspanyol Jandarma birimi nezaretinde İspanyol polisine teslim edilmiş ve kayıp olduğu süre boyunca İspanya'nın kuzeyinde yer alan Santander şehri yakınlarındaki bir barakada ETA'lıların yerleri, finans kaynakları vs. üzerine sorgulanmıştır. Marey, ETA hakkında hiçbir bilgi vermemiştir, çünkü ETA ile hiç bir ilgisi yoktur. Hata olmuştur, başka bir işadamı ile karıştırılmıştır. Marey sıradan bir vatandaş olsa da olayın hiç de öyle sıradan olmadığı kısa sürede anlaşılır. Eylemi o güne kadar adı hiç duyulmamış bir örgüt üstlenir: "Grupos Antiterroristas de Liberacion" (GAL, Antiterörist Özgürlük Grupları). GAL imzalı üstlenme bildirisinde, ETA'nın Fransa topraklarında planlayıp yönettiği, ama İspanyol topraklarında

icra ettiği şiddet eylemlerinin artış gösterdiği belirtilerek, GAL'ın bu duruma son verme kararında olduğu vurgulanır ve "her ETA cinayetinin intikamının alınacağı" bildirilir. Marey'in kaçırılışı ve bırakılışı da şu cümlelerle ifade edilir: "İyi niyet işareti ve Fransız Hükümeti'nin jestine minnettarlığımızın ifadesi olarak, ETA teröristleri ile işbirliği ettiği için örgütümüzce tutuklanmış olan Segundo Marey'i serbest bırakıyoruz." Fransız Hükümeti'nin buradaki jesti olayla ilgili gözaltına aldığı dört İspanyol polisini serbest bırakmasıdır; Marey, bu polislerin bırakılmasından bir kaç saat sonra özgürlüğüne kavuşmuştur.

Kendisini ETA'dan intikam almaya vakfettiğini beyan etse de GAL, bir "aşırı sağ vatanseverler" örgütü olmanın çok ötesindedir. Bir devlet örgütü olduğu çok sonra anlaşılacaktır. GAL, İspanyol Devleti'nin bu türden ilk örgütü olmasa da, belki en aktifi ve en iyi kontrol edilen "devletin kontrol edilemeyeni"dir.

Devletin "illegal ETA karşıtı örgütleri"nin Franco ile herhangi bir ilgisi yoktur. Franco'nun, diktatörlüğünün, yönetime karşı silahlı gruplarla istediği gibi mücadele etmesinin önünde "demokrasi gibi bir engel" yoktur zira. İspanyol Devleti'nin, ETA ve çevresine karşı mücadelede, kendi illegal grup ya da örgütlerini oluşturması merkez sağ eğilimli Demokratik Merkez Birliği (UCD) iktidarı ile başlar. Yani Franco döneminde istisna olan "devlet düşmanlarını" fiziki olarak ortadan kaldırma, "kontrol edilemeyenler"in bu icraatlarının sistematik bir hal alması, Franco sonrası dönemde ortaya çıkar. 1975-80 arası bir kısmı üstlenilmeyen, büyük bir bölümü değişik adlar altında üstlenilen eylemleri gerçekleştiren bu grupların sayıları da kafa karıştıracak kadar çoktur: ATE (ETA Anti Terörizmi), BVE (Bask İspanyol Taburu), kısmen adı daha az geçen ANE, GAE gibi. 1985'de bir GAL'cinin İspanyol basınında çıkan şu açıklamaları bu tür grupların adının pek de önemli olmadığını gösterir: "UCD Hükümeti döneminde bizi BVE adına çalıştırıyorlardı, şimdi aynı şeyi GAL olarak yapıyoruz. Ama her iki grubun da arkasında aynı adamlar olarak yer almaya devam ediyoruz." Bask Hükümeti'ne yakınlığı ile bilinen Deia gazetesi 1980 sonbaharında "aşırı sağ" dediği bu

grupların icraatlarına ilişkin şu bilançoyu yayınlar: Son beş yılda aşırı sağın Bask Ülkesi'nde gerçekleştirdiği saldırı sayısı 500, bunlardan geriye kalan yaralı sayısı 128, ölü sayısı 38'dir. Bu komandolardan Kuzey bölümünde (Kuzey Bask toprakları) 15, Güney'de 4 kişi ele geçirilmiştir.

Yalnız 1976'da, bu "kontrol edilemeyenler" tarafından Güney Bask'da ETA ve ona yakınlığı ile bilinenlere karşı sekiz bombalı saldırı, bir kaçırma, üç öldürme eylemi gerçekleştirilmiştir. Bu eylemlerde onlarca kişi de yaralanmıştır. Bu işlerin yalnız aşırı sağın icraatları olmadığı kuşkusu, yukarıda söz ettiğimiz olayda Fransız polisince gözaltına alınan kişinin oradaki (Kuzey Bask) İspanyol Konsolosu'nun devreye girmesi üzerine serbest bırakılmasıyla iyice artar. 1976 ortalarında Navarra'ya bağlı Montejurra kasabasında yapılan Carlist bir gösteriye bir grupça ateş edilir, göstericilerden ikisi ölür. Şüphe üzerine gözaltına alınan İtalyan kökenli ilticacı, İspanyol Güvenlik Güçleri ile işbirliği halindeki ATE'nin (ETA Anti Terörizmi) Fransa'daki operasyonlarında da yer aldığını itiraf eder.

1978 sonlarında sahneye bu kez BVE (Bask İspanyol Taburu) adlı bir örgüt çıkar. Bu örgüt de ETA'ya ve Bask milliyetçilerine karşı onlarca eyleme imza atar. Bu icraatlar, 1979 sonlarında dönemin Fransız Başbakanı Giscard d'Estaing'e şu sözleri telaffuz ettirecek boyutlara varır: "İspanyol polisinin Fransa topraklarına gelip kendi hesaplarını görmesi müsamaha edilmeyecek bir durumdur."

1980 Kasımında, Hendaia'daki (Kuzey Bask'da) bir bara girip rastgele ateş eden bir grup iki kişiyi öldürür. Fransız polisinin olay yerinde bulduğu mermiler, İspanyol polisinin kullandığı mermilerdendir. Fransa İçişleri Bakanı, İspanyol Polisi'nin bu işlerde parmağı olduğunu belirterek, durumdan rahatsızlığını ifade eder.

Bu gruplardan GAL'in, eylem sayısı ve etkinliği bir yana, çıkış dönemi de önemlidir. İspanyol resmi tarihi, diktatörlükten demokrasiye geçiş dönemini en son PSOE'yi iktidar yapan 1982 seçimleri ile noktalar. Yani 1981'de bir askeri darbe girişimini de geride bırakan yeni dönem İspanyol demokrasisinin, sosyalistlerin bu genç iktidarında artık bütün kurum ve mekanizmaları ile işlediği kabul edilir. Böyle bir dönemde

ortaya çıkması ve bir de 40 yıl boyunca Franco'nunki gibi bir diktatörlüğe muhalefet eden Sosyalist Parti tarafından yönlendiriliyor olması, GAL'i diğer "kontrol edilemeyenlerden" ayırır. PSOE, muhalifler "bölücü" olunca, demokrasiyi onlarla mücadelenin önünde bir engel olarak görmüştür. "Muhalifler" kelimesinin özellikle seçilmesinin nedeni GAL'in yalnız ETA'yı değil, genel anlamda "yurtsever sol" diye adlandırılan Bask kesimini de, yani silahsız, sivil vatandaşları da hedef almasındandır.

Ekim 1983 - Şubat 1986 arasında 28 kişiyi öldüren GAL, iki temel görevi icra için organize edilir: ETA yöneticilerini fiziksel olarak tasfiye etmek ve Fransız Hükümeti'ni oradaki ETA'lıları İspanyol Devleti'ne iade etmesi ya da en azından sınır dışı etmesi için zorlamak. İkinci amaca ulaşmak için de Kuzey Bask'da gerginlik yaratacak, tansiyonu yükseltecek eylemlere girişilir.

İlk hedeflerinde başarılı oldukları söylenemez GAL'cilerin. Ama ikinci hedeflerinde, hem de kısa sürede ciddi bir mesafe alırlar. Fransız Devleti'nin Baskh ilticacılara ilişkin politikası radikal bir biçimde değişir. Hükümet, varlığı kamu düzenini tehdit eden bir yabancının, kendi isteği ile ülkeyi terk etmemesi durumunda sınır dışı edilmesini sağlayan prosedürü uygulamaya başlar. GAL'in ellerinin ETA ile ilgisi olmayan İparralde (Kuzey Bask Ülkesi) sakinlerine kadar uzanmaya başlaması, Segundo Marey vakasında olduğu gibi, Fransa'nın "ikna edilmesinde" oldukça etkili olur.

GAL'cilerin ilk eylemi, sonraları "Lasa ve Zabala vakası" olarak anılacak olanıdır. 16 Ekim 1983'de Bayona'da (Kuzey Bask topraklarındaki bir şehir) ETA'lı oldukları varsayılan Jose Antonio Lasa Arostegi ve Joxe İgnacio Zabala Artano kaçırılırlar. İkisini de bir daha gören olmaz. İspanyol Güvenlik Güçleri'nin olayda parmağı olduğundan şüphelenilir.[17]

[17] Nitekim olaydan bir buçuk yıl kadar sonra sorgulanan bir GAL üyesi, bu işi yapan gruba Jose Amedo adlı bir İspanyol polisinin yüklü miktarda para ödediğini söyleyecektir. Kaçırılanların cesetleri olaydan 12 yıl sonra, 20 Mart 1995'de Butos adlı bir İspanyol kasabasının mezarlığında kireçe gömülmüş halde bulunacaktır. Öldürülmeden önce barbarca işkence gördüklerini gösteren izler hâlâ kaybolmamıştır.

Bu olaydan üç gün sonra, bu kez üst düzey bir ETA'lıyı kaçırma girişimi başarısızlıkla sonuçlanır. Olay üzerine İspanyol polisi olduğu söylenen dört kişi gözaltına alınır. Bu olayın planlayıcısı, Bilbao Komiserliği'nin en üst düzey adamı Francisco Alvarez'dir. Çok sonra GAL'in kurucularından biri olduğu ortaya çıkan Alvarez, önceleri Fransız yetkililere, "insani nedenlerle" böyle bir iş yaptıklarını, ETA'lıların elindeki bir rehine ile söz konusu ETA'lıyı değiş tokuş amacıyla kaçırmak istediklerini söyler. Fakat sonradan bu söylediklerini inkar eder. Yukarıda sözünü ettiğimiz Segundo Marey'in kaçırılması bu olaydan iki hafta sonradır. Bundan bir kaç gün sonra Fransız polisinin şüphe üzerine gözaltına aldığı İspanyol kökenli eski bir paralı askerin üzerinden 35 kişilik Bask ilticacısı listesi, bunlara ait fotoğraflarla birlikte Francisco Alverez'in telefonu da çıkar. Bu listede adı geçenlerden 26'sı, iki buçuk yıl içinde, GAL tetikçilerinin kurşunları ile ölür.

Faaliyet alanı öncelikle Kuzey Bask Ülkesi olan GAL, Güney'de de devletin demokratik yollarla göremediği bir kısım hesaplarını halleder. Güney'deki ilk hedefi aynı zamanda bir çocuk doktoru olan Halk Birliği (HB) yöneticisi Santiago Brouard'dır. 20 Kasım 1984'de Bilbao'daki muayenehanesinde bir bebeği muayene etmekteyken kurşun yağmuruna tutularak öldürülür. GAL, olayı üstlenmekten çekinmez. Bu kez Madrid Hükümeti de olayı şiddetle kınayanlar arasındadır, yapanların mutlaka bulunup cezalandırılacaklarını söyler. Fakat diğer GAL eylemlerinde olduğu gibi, sorumlu, ne aranır, ne bulunur ne de cezalandırılır. Gerçi, Brouard'ın yanında çalışan hemşirenin tetikçilerden birini tanıdığı anlaşılır, üstelik hemşirenin bir polis işbirlikçisi olduğunu gösteren deliller de vardır ama soruşturma sürerken hemşire birdenbire sırra kadem basar. Örgütün, eylemlerini, en azından İspanyol polisi ile işbirliği içinde yaptığı şüphesi ilk eyleminden beri vardır ama GAL-devlet ilişkisi, bu olayla bir kez daha ayyuka çıkar: Olayı soruşturmakla görevli savcının olaya adı karışan bir kaç polisi sorgulama talebi reddedilir, kendisi bu davadan alınır.

Eylül 1985'de Bayona'da çoklukla Basklı ilticacıların gitmekte olduğu bir bara giren yüzleri maskeli, silahlı bir gru-

bun içeridekileri taraması sonucu 4 kişi ölür, 10'dan fazla yaralı kalır geriye.

Bu arada çok iyi planlandığı ve yönetildiği belli olan GAL yine de hatalardan kendini koruyamaz. Merey'in başka biriyle karıştırılarak kaçırılması ve 1984'de Handaia'da Fransız uyruklu bir demiryolu görevlisinin öldürülmesi vakalarında olduğu gibi. Yine aynı günlerde, Cezayir uyruklu Jean Pierre Cherid, eylem hazırlığı içinde iken elindeki patlayıcının patlaması sonucu ölür. Öldüğünde üzerinde Madrid nüfusuna kayıtlı olduğunu gösteren sahte bir kimlik bulunan Cherid'in eşi, kocasının GAL adına çalışmasını gerekçe göstererek İspanyol İçişleri Bakanlığı'ndan kendisine dul maaşı bağlanmasını ister.

GAL'in bir devlet örgütü olduğuna dair iddiaların ardı arkası kesilmez, üyelerinden bir kısmı sıklıkla basına, özellikle Fransız basınına demeçler verir; devlete hizmet etmekten gurur duyduklarını söylerler. Hatta devletin en tepesine kadar uzanan isimler verilir: İçişleri Bakanı Jose Barrionuevo, Devlet Güvenlik Sekreteri Rafael Vera, Vizcaya Valisi Julian San Cristobal, General Cassinello ve daha onlarcası, Başbakan Felipe Gonzalez'e kadar. Franco döneminde işkenceciliği ile ün salan bir polis olan ve GAL'in hem kurucularından hem aktif elemanlarından olan Gonzalez Pacheco, 1986'da kendisiyle yapılan bir röportajda, daha fazla bilgi istenmesi üzerine sinirlenerek, "Ben yalnızca verilen emirleri yerine getiriyorum. Gidin Krala, İçişleri Bakanına sorun" der.

GAL'in İspanyol İçişleri Bakanlığı içinde "özel operasyonlar birimi"ne paralel örgütlendiği, devletin en üst düzey görevlilerinin bilgisi dahilinde, istihbarat, polis ve jandarma birimlerinin üst ya da seçkin elemanlarınca organize edilmiş olduğu artık bilinen bir gerçek. Örgüt içindeki polis ve jandarmalar genellikle işin kirli tarafına bulaşmazlar. Tetikçiler, daha çok, para ile iş yapan aşırı sağcılar ve eski polislerdir; bunların çoğu da Fransız hüviyetlidir.

Bazı milletvekili grupları GAL hakkında çeşitli zamanlarda meclis araştırmaları talep ederler. Özellikle Euskadi'de onlarca protesto gösterisi, çocuk doktoru Brouard'ın ölümünden

sonra olduğu gibi genel grevler yapılır. Hiçbiri somut bir sonuç vermez, hiçbir sorumlu bulunup cezalandırılmaz.

1986 sonbaharında artık ipi iyice pazara çıkan GAL'in icraatlarına son verilmesi için düğmeye basılır.

GAL, ETA yöneticilerini fiili olarak eleme, örgüt ve çevresini psikolojik olarak çökertme hedefinde umduğu kadar başarılı olamaz. Hatta yurtsever sol kesim içinde daha önce ETA'yı eleştirenlerin bir kısmı bu saldırılar karşısında örgütün etrafında kenetlenirler. Fakat GAL çeşitli provokasyonlarla, ETA'yı, eylemlerindeki seçicilikten uzaklaştırmayı başarır. Bu dönemde Bask polisi de ETA'nın hedefleri arasına girer. Güvenlik güçlerine yapılan saldırılarda ailelerin de zarar görmesi ETA'ya göre artık meşru bir durumdur. Aynı dönemde işadamlarına karşı yaptıkları eylemler artar, uyuşturucu ticaretine bulaşanlar hedefler arasına alınır. ETA bu dönemde, hedefin arabasına bomba yerleştirme gibi riski kendisi için nispeten düşük eylemlere yönelir. Hedefi vurmaktan çok kendi eylemcisinin can güvenliğini sağlama kaygısı öncelik kazanır. Bu dönemde en çok tepki getiren ETA saldırılarından biri de 1984' de sosyalist Senatör Enrique Casal'ın öldürülmesidir.

Fransa hem GAL'e göz yumduğu hem de GAL'in eylemleri ile birlikte bir kısım ETA üyesini iade ya da sınırdışı ettiği için örgütün hedefleri arasına girer. ETA, özellikle Fransız ekonomisine zarar verecek eylemlere yönelir; ekonomik tesisleri bombalama, araba yakma eylemleri gibi. Ama sınır dışı etme ve İspanya'ya iadeler, Mart 1986'daki Fransız genel seçimlerinden sonra hız kazanır. Merkez sağcı yeni hükümet, Madrid'in talep ettiği ETA'lıları iade etmeye başlar. GAL'in son eylemini Şubat 1986'da yaptığı dikkate alınacak olursa, hedeflerinden en azından birinde (yani ETA'lıların Fransız devleti tarafından İspanyol devletine iadesini ya da sınır dışı edilmesini sağlama meselesinde) başarılı olduğu söylenebilir.18

---

[18] Bu tarihten sonra gerçekleştirilen tek eylemin (Juan Goena'nın öldürülmesi), GAL'cilerden Jose Amedo Fouce'nin bireysel bir işi olduğu söylenir. GAL tarafından öldürülen kişilerin yaklaşık üçte birinin ETA ile hiçbir ilişkisi olmadığı bilinmektedir.

Yeni Fransız Hükümeti'nin politikası ETA için önemli bir darbe olur. Yine aynı dönem Madrid, yurtsever sol kurumlarına yönelik politikasını sertleştirir: Egin gazetesi yayın yönetmenine 2 yıllık hapis cezası verilmesi, bir seçim koalisyonu olduğu ve bu nedenle seçim dönemleri dışında yasal bir dayanağının olmadığı ileri sürülerek Halk Birliği'nin (HB) partileşmesinin önüne geçilmek istenmesi gibi engeller bu kesime zor bir dönem yaşatır. Bu arada, HB, Anayasa Mahkemesi'ne açtığı davayı kazanır, Haziran 1986'da yasallaşır. Bu dönemin dikkat çeken olgularından biri de, GAL eylemleri karşısında, yurtsever sol kesim içindeki memnuniyetsizlerin tavrıdır; bunlar, "kirli savaşa pirim vermeme" düşüncesi ile ETA'ya yönelik eleştirilerini yüksek sesle ifade etmekten kaçınırlar.

1986 yılında, dikkat çeken, daha doğrusu oldukça tepki uyandıran iki ölüm olayı olur. Yıllarca ETA içinde yer alan, 1980'e kadar örgütün önde gelenlerinden biri olan Maria Dolores Gonzalez Catarain, daha çok kod adı olan 'Yohes' olarak bilinir, 80 ortalarında örgütten ayrılır. Silahlı mücadeleyi bırakan Yohes çocuğu ile birlikte Euskadi'ye döner. ETA ile konuşarak, yani kavgasız ayrılan Yohes'in seçtiği yeni hayat 10 Eylül 1986'da örgüt tarafından noktalandırılır. Yohes, çocuğu ile birlikte sokakta iken ETA'nın kurşunlarına hedef olur. Bu eylem, Bask milliyetçi çevrelerinin büyük tepkisini çeker, hatta ETA yandaşları tarafından bile hazmedilemez.

İkinci olay, ilkinden iki ay sonraya denk gelir: Örgüt, PNV üyesi ve işadamı Lucio Aginagalde'yi kaçırır, kurtarmak için giden Bask polisi ile ETA komandosu arasında çıkan çatışmada (ki bu, ETA ile Bask polisi) arasındaki ilk silahlı çatışmadır) Aginagalde kurtarılır, ama arkadaşı Jenaro Garcia de Andoain ölür. Kendisi de bir Bask milliyetçisi olan ve Franco döneminde rejime karşı militanlığı ile tanınan Andoain'ın ölümü de Yohes'inki gibi binlerce kişi tarafından protesto edilir; kalabalık sokak gösterilerine katılanlar "şiddete hayır" diye haykırır.

Aynı yıl, mevcut otonomi ve KAS Alternatifi'ni konu alacak görüşmelere başlangıç mahiyetinde, Milliyetçi Bask Partisi (PNV) ve Halk Birliği (HB) arasında temaslar yaşanır. Bu sı-

ralarda ETA, Madrid'de İspanyol jandarma birimine ait bir arabayı havaya uçurur, içindekilerden beşi ölür. PNV, bunu görüşmelere büyük bir darbe olarak niteler ama görüşmeye devam edeceklerini söyler. Çok geçmeden, bu kez Madrid diplomasi yolunu konuşturur: Paris, ETA'nın önde gelenlerinden Txomin İturbe'yi Atlantik Okyanusu kıyısında yer alan bir Afrika ülkesi olan Gabon'a sürer. Txomin'i ETA'nın "yumuşak" kanadı olarak gören PNV, bu tür icraatlarıyla görüşmeleri yokuşa sürdüğü gerekçesiyle Madrid'i sert bir biçimde eleştirir. Aynı günlerde Madrid'in de aslında Txomin ile görüştüğü, bu ikincisinin KAS Alternatifi'nde diretmesi üzerine, Madrid'in atılması için Paris'e baskı yaptığı ortaya çıkar.

Avrupa Birliğine Katılım ve NATO'ya Bask "Hayır"ı

Diğer yandan, bu olayların yaşandığı 1986 yılında, ilk adımı 1962'de Franco tarafından atılan, İspanya'nın Avrupa Birliği'ne katılım süreci nihayet sonuçlanır. İspanya, Portekiz'le birlikte 1 Ocak 1986 tarihinde AB'nin resmi üyesi olur. Euskadi'de büyük bir kesim üyeliği desteklemektedir. Bask kökenli partilerden özellikle PNV, ülkenin geleceğini AB içinde bir tür bağımsızlıkta gördüğü için üyelikten memnundur. Buna karşılık HB, Euskadi ekonomisine pahalıya mal olacağını ileri sürerek üyeliğe karşı çıkmaktadır.

İspanya'nın NATO'ya üyelik görüşmeleri ise 1982'de Demokratik Merkez Birliği (UCD) Hükümeti döneminde başlamıştır. Daha önce de değinildiği gibi, İspanyol Sosyalist İşçi Partisi (PSOE) muhalefetteyken üyeliğin en ateşli karşıtları arasındaydı. Fakat iktidarının ilk yıllarında bu karşıtlığını unutmaya başlamıştır. Yine de bu amaçla yapılacak referandumu epey geciktirir. Bunun en önemli nedeni "hayır"cıların galip gelmesinden çekinmesidir. Nihayet, AB üyeliğinden iki ay sonra, bu üyeliğinin partisine ve hükümetine kazandırdığı artı puanı da gözeterek, referandum için ortamın olgunlaştığına karar verir. İspanya'yı askeri kanadın dışında bırakacak, böylece topraklarına nükleer silah yerleştirilmesine izin vermeyecek biçimde düzenlenen NATO üyeliği, 12 Mart 1986'da referanduma sunulur. Devlet genelinde %51 gibi kritik bir oranla onaylanan NATO üyeliği, Euskadi'de büyük bir farkla

reddedilir. Bu sonuçta, Milliyetçi Bask Partisi'nin (PNV) taraftarlarını referandumda serbest bırakmasının yanında, Bask Solu (EE) ve özellikle Halk Birliği'nin (HB) başını çektiği "hayır" kampanyalarının etkisi büyük olur. "Evet" oyları % 33'de kalırken, "hayır" oylarının oranı % 65'i bulmuştur. Navarra ve Katalunya'da da NATO'ya "hayır" diyenler çoğunluktadır.

Cezayir Görüşmeleri

Madrid ve Paris'ten üst üste darbe yemiş olan ETA'nın Kuzey Bask'da barınma koşullarının artık epey zorlaşmıştır. Fransa tarafından Gabon'a sürülmüş olan Txomin İturbe oradan Cezayir'in başkenti Cezayir'e geçer. Bu arada örgütün iki üst düzey yöneticisi Macario Aracama Mendia ve Carmen Gonzalez Penyalva da Cezayir'e varır. Madrid'in, ETA ile temaslarda görevlendirdiği Rafael Vera hemen Cezayirli otoritelerle ilişkiye geçer. Devlet Güvenlik eski başkanı Julian San Cristobal, İspanyol heyetinin başındaki adam olarak Txomin ile görüşür. Txomin'in 1987 Şubatında bir trafik kazasında ölmesi bu görüşmeleri su yüzüne çıkarır. Madrid ilk tepki olarak reddetse de sonra sesiz kalmayı tercih eder. ETA, bir defa Rafael Vera'nin temsilcisi avukat Jorge Argote ile, bir defa da Julian San Cristobal ile görüştüklerini, hatta Txomin'in ölümünden sonra bir görüşme daha yapıldığını söyler. Bu arada doğum yeri olan Mondragon kasabasına gömülen Txomin'in cenaze töreni yurtsever solun o dönemdeki en büyük gösterilerinden birine dönüşür.

Bu görüşmelerde iki tarafın beklentileri birbirinden farklıdır. Madrid, örgütün silahları bırakması karşılığında Bask politik tutukluları konusunda adım atmayı göze alırken, ETA, daha önce değinilen KAS Alternatifi'nin koşullarını öne sürer.[19]

Madrid'e baskı yapmak için saldırılarına hız veren ETA'nın en kanlı eylemlerinden biri, belki de en çok aleyhine dönecek olanı Barcelona'daki Hipercol süpermarketine yerleştirilen

[19] Daha önce de değinildiği gibi, KAS (Yurtsever Sosyalist Koordinasyon) 1970'lerde ETA ve diğer bazı radikal sol Baskh grupların bir araya gelmesiyle oluşan bir çatı örgütüydü. "KAS Alternatifi" de, bu örgütün, -Bask sorununun çözümü ve ETA'nın silah bırakması için gerçekleştirilmesini şart koştuğu talepler dizisini içeren- programıydı.

bombadır. 17 Haziran 1987'de patlayan bomba 21 kişinin ölümü ve 40'ın üzerinde yaralanmayla sonuçlanır. Halk Birliği'nin (HB) Avrupa Parlamentosu milletvekili Txema Montero bile olayı şiddetle kınayanlar arasındadır. Ertesi gün, Barcelona ve diğer pek çok şehir dönemin en büyük ETA karşıtı gösterilerine sahne olur. ETA, biraz da gördüğü tepkiler sonucu, olayın sorumluluğunu polise yükler. Daha doğrusu ETA'nın açıklamasına göre olay şöyle gelişir; ETA aynı gün öğle saatlerinde, Hipercol'e bomba yerleştirdiğine dair üç kez polisi uyarır, polis hiç bir önlem almaz ve nihayet saat 16:12'de bomba patlar. Örgüte göre, polis ETA'ya prestij kaybettirmek amacıyla bilerek marketi boşaltmamıştır. 1994'de "Audencia Nacional"in (Ulusal Mahkeme) kararı da polisin bu konuda görevini ihmal ettiği yönünde olur. Ama ne olursa olsun nihayetinde bomba ETA'nındır. Çok büyük tepki görmesi üzerine, benzer durumlarda yaptığı gibi, yıllar sonra da olsa ETA bu eylemi için özeleştiride bulunacaktır.

Hipercol eyleminden sonra Madrid Hükümeti, ETA'dan bir ateşkes talep eder, aksi takdirde görüşmelerin kesileceğini haber verir. ETA kabul eder. Madrid'in girişimleri sonucu, Txomin'den kalan görüşmeleri devam ettirebilmek için, Eugenio Etxebeste "Antxon" Ekvator'dan Cezayir'e nakledilir. Antxon ile, biri Ağustos, ikincisi Eylül aylarında olmak üzere iki görüşme yapılır. Hükümet sözcüsü Javier Solanas yaptığı bir açıklamada ETA ile görüşmeler yaptıklarını ve bunları sürdüreceklerini açıklar. PNV'den Fransa Cumhurbaşkanı François Mitterand'a kadar, konuyla uzaktan yakından ilgili pek çok parti ve şahsiyet görüşmeleri destekler nitelikte beyanlarda bulunur. Bununla birlikte, Ekim ayında ETA Paris'ten büyük bir darbe yer. Bir kısım üyesi düzenlenen operasyonlarla gözaltına alınır, bunlardan bir kaçı doğrudan İspanyol polisine teslim edilir.

Yine de görüşmeler devam eder. Madrid-ETA temaslarının o tarihe kadar en önemlisi olan Cezayir görüşmelerine, aynı dönemin önemli gelişmelerinden biri olan "Ajuria Enea Paktı" ile verilen aradan sonra dönülecektir.

"Ajuria Enea Paktı" ya da "Demokratik Blok"

Kasım 1987'de, devlet çapındaki bütün partiler, Katalanların Amaç ve Birlik'i (CİU), Bask partilerinden Milliyetçi Bask Partisi (PNV) ve Bask Solu'nun (EE) katılımıyla "Madrid Paktı" imzalanır. Ocak 1988'de, bu kez Euskadi'nin başkenti Vitoria'da, ilkine benzer içerik ve amaçlı "Ajuria Enea Paktı" imzalanır. Devlet çapındaki partiler ve Milliyetçi Bask Partisi'nin (PNV) yanısıra imzalayanlar arasında bu kez Bask Dayanışması (EA) da vardır. EA, Bask halkının siyasi haklarına yer verilmemesi ve şiddetin bu yolla bitirilmesini mümkün görmemesi nedeniyle bu paktı pek benimsemese de, pakt metninin başlarında yer alan "demokrasi yanlıları" ve "şiddet yanlıları" ayrımında "şiddet yanlıları" sıfatına mahkum edileceği kaygısıyla, bir çekince maddesi ilave ettirdikten sonra, son anda imzalar. Sınırlar o kadar keskin konulmuştur ki imzalayan demokrasi, imzalamayan şiddet yanlısı olacaktır bundan böyle. Paktın amacı, şiddete karşı demokratik bir blok oluşturmak, her tür araç ile Euskadi'de şiddetsiz bir ortam tesis etmek olarak açıklanır. Terörle mücadelede hükümet ve yargı organları arasında işbirliğini, bu mücadelenin demokrasi sınırları içinde yapılmasını, siyasi sorunların yalnız seçimlerle işbaşına gelen partiler tarafından çözümünü öngören Ajuria Enea Paktı, Bask yurtsever sol çevreye göre ise "Anti-ETA", "Anti-Abertzale" (anti yurtsever) bir anlaşmadır. Anlaşmada şiddeti bırakanlara pişmanlık önerilmekte, bütün kesimler şiddet kullananları toplumdan dışlayacak bir kuşatma oluşturmaya davet edilmektedir. Bu anlaşmanın bir benzeri de Ekim 1988'de, PNV ve EA hariç Navarra'daki diğer yerel partilerin de katılımıyla, Pamplona'da imzalanır.

Bu anlaşmaların amaçlarından biri de, MLNV'yi (Bask Ulusal Özgürlük Hareketi), yani Bask "yurtsever sol"unu (birleşik, bağımsız ve sosyalist bir Euakal Herria için mücadele veren ve KAS, ETA, HB ve bunların yöresindeki dernek, sendika, sivil toplum örgütlerinden oluşan kesim), kurumsal ve yasal zemine çekmekti. Fakat bu paktların üzerinden o kadar yıl geçmesine rağmen imzacılardan milliyetçi Bask kesimi bile, bu anlaşmayla "yurtsever sol"u "kazanmak" yerine daha çok "kaybettikleri"ni kabul eder. ETA'ya karşı güç birliği

yapma yolunda ise önemli bir mesafe kaydettikleri söylenebilir, ama bunun bedeli milliyetçi Bask güçleriyle "yurtsever sol"un arasının giderek açılması olmuştur. Zaten Madrid'in bu anlaşmadan muradı, Halk Birliği'nin (HB) yalıtılma ve yalnızlığa dayanamayarak "uysallaşması"dır. Anlaşma, pratikte, HB'lilerin elini sıkmayı, onlara selam vermeyi bile "illegal", "ayıp", "günah" hale getirmektedir neredeyse. Örneğin PNV'nin HB ile dönem dönem başlattığı diyalog girişimleri anlaşmaya karşı bir hareket olarak yorumlanıp Madrid'i ayağa kaldırır. Bu paktın en önemli uygulamaları, imzalayıcı siyasi partilerin her ETA eylemini kınamaları, özellikle ölümle sonuçlanan eylemlerden sonra gösteriler düzenlemeleri, hatta bu gösterilerde yalnız ETA'yı değil, "katil HB" türünden sloganlarla HB'yi de hedef göstermeleri, eylemi kınamadığı için bu partiyi eylemin ortağı, hatta teşvikçisi ilan etmeleridir.

Ajuria Enea Paktı'nın uygulama alanının genişliğine, Euskadi'de politikanın, daha doğrusu politik kamplaşmaların hayatın pek çok alanına ne derece girdiğine en iyi örneklerden biri, bir otoyol projesi ya da hikayesidir. Leizaran Otoyolu Projesi'nin geçirdiği süreç Euskadi'de yaşananları algılamayı kısmen kolaylaştırabilir. 1970'de doğan Navarra-Gipuzkoa otoyolu projesi Leizaran Vadisi'ne takılıp kalır. Vadiden en az 250 hektarlık yeşil alana mal olacağı gerekçesiyle çevreci grupların ve Bask milliyetçi kesimlerinin tepki gösterdiği proje uzun süre hayata geçirilemez. 1986 ortalarında yeniden gündeme gelen proje bu kez Navara Parlamentosunun da onayından geçer ve uygulamaya konulur. Fakat ETA'nın ihaleyi alan firmaya karşı eylemleri firmanın adım atmasına engel olur. Projeye en çok arka çıkanlar, Ajuria Enea Paktı'nın 'İspanyolcu' kanadıdır. Bask milliyetçisi PNV ve EA ise bir yandan ETA'nın otoyol karşıtı şiddet eylemlerini kınamadığı için HB'yi eleştirirler, diğer yandan bir orta yol bulmak için bu partiyle diyalog girişiminde bulunurlar. Fakat bu kez de paktın İspanyolcu kanadı, özellikle sosyalistler, ayağa kalkar; "şiddet kullananlarla görüşülüyor, ETA'ya taviz veriliyor" diyerek. Donosti (San Sabastian) Belediyesi, projede vadinin korunmasına öncelik verilmesi için, Avrupa Parlamentosu'na başvurur. Daha çok HB kitlesi ve çevrecilerin katıldığı miting-

ler yapılır. Çevreciler, bu amaçla hazırladıkları alternatif projelerin çok daha az maliyetli ve vadinin yeşil alanını koruyor olmasına rağmen dikkate alınmamasını protesto için açlık grevi yaparlar. PNV 1992 başlarında çevreci gruplar ve HB ile proje üzerinde bir uzlaşmaya varmak için yeniden görüşür. Nihayet çevreciler tarafından sunulan ve vadiye asgari ölçüde zarar verecek proje üzerinde anlaşılır. İspanyol Sosyalist İşçi Partisi'nin Esukadi'deki kolu olan PSE-PSOE, hükümet ortağı olarak, PNV'nin yanında bu projeye evet oyu verir; istemeyerek de olsa, Ajuria Enea Paktı'nın ruhuna aykırı da bulsa. PSE-PSOE'ye göre, bu durum paktın ruhunu zedelemiştir, zira Leizaran Vadisi'nin korunmasından yana olan HB de kazananlar arasındadır.

Madrid-ETA Görüşmelerinin En Kayda Değeri Sonuçsuz Biter

Tekrar "Cezayir Görüşmeleri"ne dönecek olursak, Ajuria Enea Paktı'nı müteakip, Başbakan Felipe Gonzalez görüşmelerin önüne Anayasa'yı koyar. Yani üzerinde anlaşılacak mevzuların çerçevesi İspanyol Anayasa'dır. Bunun üzerine ETA, Madrid'de Emiliano Revilla adlı ünlü bir işadamını kaçırır. 8 ay sürecek olan rehinelik süresince epey gergin anlar yaşanır. Madrid, Ajuria Enea Paktı'nı harekete geçirir, bunun gereği olarak ETA karşıtı gösteriler yapılır. Revilla'nın bırakılmasının ardından tekrar ETA temsilcisi "Antxon" ile görüşmeler başlar. Antxon görüşmeleri olumlu değerlendirir. ETA, polisiye operasyonların da durdurulması şartı ile bir ateşkes başlatır.

1989 Ocak-Mart ayları arasında, Madrid Hükümeti'ni temsilen Juan Manuel Eguiagaray ve Rafael Vera, ETA'yı temsilen Antxon, Carmen ve Macario arasında toplam 5 görüşme yapılır. Pek çok kesim görüşmelerin devamı yönünde görüş bildirir; keza Euskadi'de yapılan kamuoyu yoklamaları, görüşmelerin devamından yana olanların çoğunlukta olduğunu gösterir. Aynı dönemde Madrid iktidarındaki İspanyol Sosyalist İşçi Partisi (PSOE) ile ETA'ya yakınlığı ile bilinen Halk Birliği (HB) de bir kaç kez bir araya gelirler. 27 Mart'ta ETA 8 maddelik bir anlaşma metni yayınlar. Örgüte göre, üzerinde uzlaşılan bu maddeler Hükümet'in isteği ile önce

kendileri tarafından açıklanmıştır, Hükümet de bunu takiben metni onayladığına dair bir açıklama yapacaktır. Madrid Hükümeti, ETA'nın açıklamasını müteakip bir açıklama yapar yapmasına ama bu örgütün beklediği içerikte bir açıklama değildir; Madrid, örgütün uzlaşma konularını çarpıttığını ileri sürer. ETA ise, Madrid'i varılan anlaşmaya uymamakla suçlar ve açıklamanın düzeltilmesi için 72 saatlik bir süre tanır. Madrid'den ses çıkmaz, böylece Cezayir Görüşmeleri noktalanmış olur. 8 Nisan'da, ETA demiryollarında 7 bomba patlatır. Madrid, Cezayir'den oradaki ETA'lıların atılmasını talep eder. Cezayir önce reddederse de, kendi iç sorunlarının da etkisiyle Madrid'in baskılarına uzun süre dayanamaz ve 18 Nisan'da, başta Cezayir Görüşmeleri'nde yer alan Antxon, Macario ve Carmen olmak üzere oradaki ETA'lılardan 6'sı Dominik Cumhuriyeti'ne, diğerleri de Latin Amerika'nın çeşitli yerlerine sürülür. Çok geçmeden Madrid, cezaevindeki ETA'lıları, komün olarak birlikte hareket etmelerini önlemek ve zayıflatmak amacıyla dağıtmaya başlar.

Cezayir Görüşmeleri'nin önemi o güne kadar ve ondan sonra günümüze kadar Madrid ile ETA arasında yapılmış en kapsamlı, en uzun ve ciddi görüşmeler olmasıdır. Aslında Franco'dan sonra hemen her dönemde Madrid ETA ile bir dizi temasta ya da görüşmede bulunmuştur ama bunların neredeyse tamamı gizli yapılmıştır. Cezayir görüşmeleri ise ilk kez kamuoyuna açıklanır ve resmi düzeyde gerçekleştirilir. Bu görüşmelerden neden bir sonuç alınamadığının kesin bir yanıtı yoktur. Görüşlerden birine göre, Madrid bu görüşmeleri o kadar da ciddiye almamıştır aslında, ETA fazla abartmıştır. PSOE Hükümeti'nin aynı yıl yapılacak seçimlerde oy kaybetmekten korktuğu için bir anlaşma imzalamak istemediği de söylenir. Belki de en önemlisi, iki tarafın bu görüşmelerden beklentilerinin birbirinden oldukça uzak olmasıdır. Madrid temelde Anayasa ve mevcut otonomi anlaşmalarının dışına çıkmak istemez, ETA'nın silahları bırakmasına karşılık cezaevindeki tutukluların durumunu müzakere etmek ister. ETA ise esas olarak politik meseleleri (Euskal Herria'nın geleceğinin yalnız oranın kendi vatandaşları tarafından belirlenmesi, İspanyol polisi ve jandarması gibi işgal kuvvetleri

olarak değerlendirdiği birimlerin Bask topraklarından geri çekilmesi gibi konular) masaya yatırmaktan yanadır. Ama muhatapları bu tür mevzuları dinleme niyetinde bile değildir.20 ETA, Cezayir görüşmelerinden bir şey çıkmaması üzerine adam kaçırmalara, araba bombalamalara hız verir. Cezayir Masası'nın dağılmasından bir süre sonra Rafael Vera, bu kez Barrionuevo'dan sonra bir süre içişleri bakanlığı da yapmış olan Rafael de Francisco'yu "Antxon" ile temasa geçmesi için Santa Domingo'ya gönderir. Bu temaslar gizli kalır. Vera yeni bir ülkede, yeni bir görüşme masası hazırlatmak niyetindedir. Ancak Cezayir'den sonra iki tarafta da bir güvensizlik duygusu hakimdir.

Aynı yılın, 1989, 20 Kasım'ında Madrid'deki bir otelde akşam yemeği yiyen, İspanyol Parlamentosu'na henüz seçilmiş 4 HB milletvekiline iki silahlı kişi tarafından ateş edilir. Josu Muguruza ölür, İnyaki Esnaola ağır yaralanır. 20 Kasım tarihi İspanyol tarihinde sıradan bir gün değildir. 20 Kasım 1936, falanjist (İspanyol aşırı sağı) lider Jose Antonio Primo de Rivera'nın solcularca öldürüldüğü, 20 Kasım 1975 ise Franco'nun öldüğü gündür. Bu nedenle aşırı sağ İspanyol gruplar bu iki ölümü anmak için her yılın 20 Kasım günü gösteriler yapar, intikam amacıyla "devlet düşmanı" addettiklerine yönelik saldırılarda bulunurlar. Basın, HB milletvekillerine saldırının aşırı sağ bir komando tarafından yapıldığını yazar. HB olayı bir "devlet cinayeti" olarak niteler.

Bask Parlamentosu Otodeterminasyon Kararı Alır

1989 sonbaharında, Bask Parlamentosu'nda yer alan Bask kökenli partiler otodeterminasyon hakkını yeniden gündeme getirirler ve Bask Parlamentosu, Bask halkına bu hakkın tanınması yönünde bir karar alır. Bu durum merkeziyetçi ya da İspanyolcu kesimin büyük tepkisini çeker.

Madrid'den ilk büyük tepki, Başbakan Felipe Gonzalez ve partisi PSOE'den gelir. Gonzalez karşı çıkışını iki nedene bağlar. İlki bu yönlü bir kararın İspanya'nın bölünmez bütünlü-

[20] Cezayir Görüşmeleri'nde bir dikkat çekici nokta da hükümeti temsil edenlerin Rafael Vera, Julian San Cristobal gibi iki üst düzey devlet yetkilisi olmaları ve bunların daha sonra GAL'den yargılanacak olmalarıdır.

günü tehlikeye atacak olması, ikincisi ise bu kararın İspanyol Anayasası'na aykırı olmasıdır. Böyle bir girişime şiddetle karşı çıkan ikinci büyük güç ise Halk Partisi (PP) olur. 1990'ın başlaması ile birlikte Milliyetçi Bask Partisi (PNV), Bask Dayanışması (EA) ve Bask Solu (EE) otodeterminasyon isteyen karar tasarılarını Bask Parlementosu'na sunarlar. Bu girişim aslında yadırganacak bir durum da değildir, zira İspanyol merkeziyetçisi Alava Birliği (UA) dışındaki Bask kökenli partilerin hepsinin parti programlarında, o ya da bu şekilde, yalnız otodeterminasyon hakkı değil nihai hedef olarak bağımsızlık da yer almaktadır.

Dönem de böyle bir girişim için uygundur. Avrupa Birliği'ne üye ülkeler kısa bir süre önce birleşen iki Almanya için kendi kaderini belirleme hakkını onaylamışlardır. Bunun özellikle Bask ve Katalanları harekete geçirmesi beklenen bir durumdur. Nitekim Katalunya Parlamentosu 1989'da Katalan halkı için otodeterminasyon kararı almakta Basklılardan da erken davranmıştır. Bask kökenli partiler bu nedenlerle ve Başbakan Felipe Gonzalez'in Almanlar için alınan kararda imzasının olmasını da göz önünde bulundurarak koşulların olgunlaştığını düşünmüşlerdir. Zira Madrid Hükümeti ayağa kalkacak olursa Gonzalez'in bir kaç ay önce Almanlar için atmış olduğu imza hatırlatılacaktır. Nitekim öyle de olur. Ayrıca başta EA ve PNV olmak üzere otodeterminasyon kararını alan partilere göre, karar hukuki açıdan dayanaksız da değildir. Kararın İspanyol Anayasası'na karşı olduğunu öne sürenlere, Bask özerklik metninde yer alan "bu anlaşmanın kabulü Basklıların tarihsel haklarından vazgeçmesini gerektirmez" ibaresini hatırlatırlar, otodeterminasyon kararının dayanaklarından biri olarak bu maddeyi gösterirler. Sonuçta, PNV, EA ve EE'nin üzerinde uzlaşmış oldukları otodeterminasyon kararı Bask Parlamentosu'nda, PSE-PSOE ve PP'nin karşı oylarına rağmen, onanır. HB, metni yetersiz bulduğu için evet diyemez ama bu hakkın en başta gelen savunucusu olarak, kararın karşısında da yer almamak için oylamaya katılmaz. 1990 yılı boyunca Euskadi'de büyük heyecan yaratan, Madrid'i ise çok öfkelendiren bu karar; bir niyet belirtisi, sembolik bir değer taşımanın ötesinde bağlayıcı tarafı olmayan bir me-

tin olarak kalır. Zira bu türden bir kararın referanduma sunulabilmesi için Madrid'in de onayı şarttır. İspanyolcu partilerin karara karşı çıkmalarının temel nedeni ise, otodeterminasyon hakkının bağımsızlıkla sonuçlanacağını düşünmeleridir. Bask milliyetçilerinin asıl hedefinin bağımsızlık olduğundan öteden beri şüphelenmektedirler zaten. Baskçılar ise "hele bir bu hak verilsin, sonrasına bakarız" diye düşünürler: "İspanyollarla birlikte mi yoksa ayrı ayrı mı yolumuza devam edeceğimize *biz* karar verelim." Çünkü söz konusu hakkın tanınmasından ziyade asıl zor olanın bu hakkın hayata geçirilmesi olduğunun farkındadırlar.

ETA'ya Darbe Yılı: 1992

Nisan 1990'da Endülüs'ün Sevilla kentinde, bir ETA komandosu Sevilla Polis Amirliği'ni havaya uçuracak miktarda patlayıcı madde ile yakalanır. O güne kadar polisçe varlığı dahi bilinmeyen bir komandodur. Madrid'e göre, hükümeti görüşmeye zorlamak için örgütün asıl hedefi 1992 yılında gerçekletirilecek olan iki önemli uluslararası etkinliktir: Sevilla'daki uluslararası Expo Fuarı ve Barselona'daki Uluslararası Olimpiyat Oyunları. Bu tarz ETA'nin starteji ve taktiklerine de uzak değildir. Bu sıralarda örgüt ile İspanyol Hükümeti arasında Santa Domingo görüşmeleri de devam etmektedir fakat son gelişmeler üzerine Hükümet temsilcisi Rafael Vera, "Anxon"un örgüt üzerinde yeterli gücü olmadığını öne sürerek, görüşmelere nokta koyar. Bu dönemdeki diğer bazı "uzlaşma" girişimlerinden de bir sonuç elde edilemez.

Madrid'in bu dönemde diyalog girişimlerine ağırlık vermesinin esas amacı, ETA ile uzlaşmaya varmaktan daha çok, örgütü oyalamak, özellikle silahlı eylem gücünü zayıflatmak, uluslararası ilişkiler açısından önemli bir yıl olan 1992'yi mümkün olduğunca çatışmasız atlatmaktır. 1992'de, hem Barselona'da Uluslararası Olimpiyat Oyunları hem de Sevilla'da uluslararası Expo92 Fuarı düzenlenecektir. ETA'nın böyle bir dönemde hem uluslararası propaganda için, hem de hükümeti görüşmelere zorlamak için bu iki şehirde eylemler yapması kuvvetle muhtemeldir. Bunu önlemek için bu dönemde ETA ile bir kaç koldan temasa geçilir. Sonuç

olarak bir ilişkiler karmaşasından öteye gitmeyen bu temaslarda hiçbir mesafe alınamaz. Antoni Asuncion'un içişleri bakanı olmasından sonra da bu yönlü girişimler sona erer.

Devlet, başta Barcelona, Sevilla ve Madrid'de olmak üzere olağanüstü güvenlik önlemleri alır. Hatta bu amaçla 10.000 de asker görevlendirilir. Madrid'den Paris'e hükümet ve üst güvenlik birimleri düzeyinde ziyaretler artar. Bu yılın ilk ayında 5 kişinin ölümüne neden olan ETA eylemleri tehlikenin boyutlarını gösterir niteliktedir. Devletin her koldan hız verdiği çalışmalar örgüte darbe üstüne darbe vurur. 29 Mart'ta Fransız polisi Bidard'da "Broma-Queso" (şakapeynir) adını verdiği bir operasyonla, üst düzey üç ETA'lıyı,21 yakalar. Operasyon, polisiye yöntemlerle ETA'yı bitirebileceğini inanların başında gelenlerden Jandarma Genel Müdürü Luis Roldan'ın başarısı olarak ilan edilir. Aynı dönemde Santo Domingo'daki ETA temsilcileri üzerinde de, iade tehdidi dahil, büyük baskı vardır. Antxon, Macario ve Carmen, KAS'a hitaben bir mektup yazarak özeleştiri süreci talep ederler.

Yıl boyunca yalnız Kuzey Bask'da gözaltına alınanların sayısı 200 dolaylarındadır. Bunların bir kısmı örgüt üyesi suçlamasıyla tutuklanmışlardır, bir kısmının ise örgütle hiç ilgileri olmadığı anlaşılmıştır. Yalnız Kuzey ve Güney Bask'la sınırlı kalmayan, İspanyol ve Fransız devletlerinin pek çok yerinde yapılan operasyonlarla ETA'ya son yılların en büyük darbelerinden biri vurulur. Madrid'in, vurduğu her darbeden sonra yıllardır yaptığı gibi, örgütün artık "bitirildiği" iddiasına ETA yeni eylemlerle karşılık verir. Bu yılın ETA eylemlerinin bilançosu, 200'ün üstünde saldırı ile 26 ölüdür.

Hükümet 'Şahinlerini' Görevlendirir, ETA Önemli Şahsiyetlere Yönelir

Haziran 1993'de yapılan genel seçimlerin birincisi, epeydir soldan merkeze doğru kayma sürecini tamamlamış olan İspanyol Sosyalist İşçi Partisi'dir (PSOE) yine. Ama bu kez salt çoğunluğu yitirmiştir. İçişleri Bakanlığına Gonzalez'in gözdesi,

[21] Yakalanan örgüt yöneticileri, Jose Arregui Erostarbe "Fitti", Mugica Garmendia "Pakito" ve Alvarez Santacristina "Txelis"dir.

ünlü Bidard operasyonu ile neredeyse ulusal kahraman ilan edilen Jandarma Genel Müdürü Luis Roldan'ın getirilmesi düşünülür önce. Gazetelerde Roldan'ın yolsuzluklarına dair haberlerin çıkması üzerine Antonio Asuncion getirilir bu göreve. Bu atama, ETA'yı polisiye yöntemlerle bitirme geleneğinin en sert biçimde sürdürüleceğine dair bir işaret olur. Asuncion, daha önce de belirtildiği gibi, diyalog karşıtı, polisiye yöntemlerde direten biridir çünkü. Beklentiler yaptığı yolsuzluklar iyice ayyuka çıkan Jandarma Genel Müdürü Roldan'ın hemen görevden alınması yönünde iken, Roldan bir anti ETA kahramanı olarak görevini sürdürmeye devam eder.

1994 başlarında, yıllardır ETA ile temas ve diyalog yürüten ekibin başındaki Rafael Vera, Devlet Güvenlik Sekreterliği görevinden alınır ve bu makam uzun süre boş kalır. Aynı dönemde Fransız yetkilileriyle devam eden işbirliği sayesinde Bask topraklarının iki yakası da ETA'ya dar edilir. İspanyol ve Fransız emniyet güçleri ETA operasyonlarına aralıksız devam eder, yakalananlar karşılıklı olarak iade edilir. Örgüt, operasyonlara Fransız çıkarlarını sabote edici eylemlerle karşılık verir, özellikle ekonomik tesisleri hedef alır.

Görevi devralan her yeni içişleri bakanının yaptığı gibi ETA'yi bir kaç ayda bitireceğini vaat ederek işe başlayan Asuncion, türlü yolsuzluklara karıştığı iddia edilmesine rağmen görevden almadığı Roldan'ın nihayet aleyhinde soruşturma açılmasıyla yurtdışına kaçması üzerine istifa etmek durumunda kalır. Roldan'in önce görevden alınmasının gecikmesi, ardından elini kolunu sallayarak kaçması ve içişlerinin bu durum karşısında elinin kolunun bağlı kalması, sadece bu eski Jandarma birimi başkanının ETA karşıtı mücadelenin "kahramanlarından" biri olması ile açıklanamaz. Hakkında soruşturma başladığında hükümeti "kirli savaş"ta GAL ile ilişkileri konusunda ağzını açmakla tehdit etmiş biridir. Belloche, her ne kadar ETA'nin salt polisiye tedbirlerle bitirilemeyeceğini düşünenlerdense de, ne bakanlığının ne de hükümetin hiçbir şekilde ETA ile diyaloga girmesinden yana değildir. Ona göre bu iş partiler aracılığı ile olmalı ve gizli kalmalıdır. Düşündüğü, bu yolla soruna politik bir çözüm aramaktan çok, diyalog sayesinde örgütün ateşkes ilan etmesini

sağlamak ya da varolan ateşkesi uzatmaktır. Bu dönemdeki politika, genel olarak, Madrid ve Ajuria Enea Paktları yolu ile örgütün yalnızlaştırılmaya çalışılması, polisiye operasyonlara ağırlık verilmesi, Fransa ile bu alandaki işbirliğine devam edilmesi ve nihayet "pişmanlık" yasasının yeniden uygulamaya konulmasıdır. Yeniden uygulanmaya başlanan 'pişmanlık' ya da suçluyu "yeniden topluma kazandırma" uygulaması, örgüt suçlularının cezalarının tamamını çekmesinden yana olan ana muhalefetteki sağcı Halk Partisi'nin (PP) şiddetli tepkilerine neden olur.

1995'te, Madrid'le örgüt arasında aracılık yapması için Arjantin'den 1980 Nobel Barış ödül sahibi Perez Esquivel getirilir. Getirenler örgüte yakın şahsiyetlerdir. ETA, 6 aylık bir ateşkes ilan eder ama yılın son ayında Madrid'de bir jandarma arabasını havaya uçuran bomba, 6 kişinin ölümüne neden olur. Örgütün açıklamasına göre, Esquival'ın götürdüğü her öneri polisiye operasyonlarla yanıt bulduğu için ateşkes bitmiştir. Örgüt, Ocak 1996'da cezaevi memuru Ortega Lara'yı kaçırır. Mayıs 95'te kaçırdığı Guipuzkoa'lı işadamı Jose Maria Aldaia'yı da hâlâ bırakmamıştır. İki rehineye karşılık istediği, devletin hemen her tarafındaki cezaevlerine dağıtılmış olan ETA tutuklularının Bask cezaevlerine nakledilmesidir. Ertesi ay, PSOE üyesi ve aynı zamanda Adalet Bakanı Enrique Mugica'nın kardeşi olan Fernando Mugica'yı ve Anayasa Mahkemesi eski başkanı Francisco Tomas'ı öldürür. Bu olaylar, bir yandan bir şeyler yapması için PSOE hükümeti üzerinde bir kamuoyu baskısı oluşturur, diğer yandan ETA karşıtı büyük gösterilere yol açar. Bu dönemde yaklaşan seçimler nedeniyle hükümet herhangi bir diyalogu göze alamaz. 1993'te, Guipuzkoa'lı bir işadamı olan Julio İglesias Zamora'nın kaçırılması ile başlayan, sonraları hemen bütün kaçırma eylemlerinden sonra görülen ve rehinenin serbest bırakılmasını amaçlayan büyük kitle gösterilerinin bazıları sonuç verir; bazılarında ise ETA öne sürdüğü koşulların yerine getirilmesi için diretir. Taleplerinin yerine getirilmemesi üzerine de çoğunlukla rehineyi öldürür. Bu eylemlerin de etkisiyle 1994'de yapılan Bask

Parlementosu seçimlerinde en çok sosyalistler (PSE-EE) ve yurtsever sol (HB) oy kaybeder.[22]

Mahkumları Böl Yönet Politikası: "Dispersion"

Daha önce sözü edilen, pişmanlık karşılığında cezanın hafifletilmesi olarak da özetlenebilecek olan "reinsercion" politikası, suçluyu yeniden topluma kazandırmaktan çok ETA'lı mahkumların cezaevlerinde birlikte hareket etmelerini engelleme amaçlıdır. En azından 1980 başlarındaki ilk uygulamadan sonrakiler bu amaca hizmet etmiştir. Bu yolla örgütü zayıflatmada bir ölçüde de olsa başarı sağlanır. Ama bunun da devlet açısından kazanımları bir noktaya kadardır. "Pişmanlık"ın sınırlı başarısını takviye için belki de ondan daha etkili olacak bir başka politikaya başvurulur: "Dispersion", yani "dağıtma". 1989'da hayata geçirilen bu uygulama 1994 başlarında hızlandırılır. ETA'ya üyelikten ya da yardım yataklıktan bir kaç cezaevinde yatmakta olan 600'ün üzerindeki mahkum, en çok 3-5 kişilik gruplar oluşturabilecekleri şekilde, Afrika'da yer alan Meliya dahil, devletin dört bir yanındaki cezaevlerine dağıtılır. Amaç birlikte hareket etmelerini önlemektir. Bunda başarılı da olunur. Bir kaç cezaevi dışında neredeyse ETA komünü diye bir şey kalmaz. Adli mahkumlarla aynı koğuşlarda kalırlar. Daha önce atölye, kurs gibi cezaevi etkinliklerine katılmayan ETA mahkumları, cezaevi yönetmeliğinin ilgili maddelerine uymaya zorlanırlar. Bu politikadan dönülmesi yönünde giriştikleri açlık

---

[22] PNV oy sayısını biraz arttırarak (289.701'den 304.346'ya) birinci parti konumunu devam ettirir. PSE-PSOE'nin bir önceki seçimlerde başlayan hızlı düşüşü bu seçimlerde de devam eder. Bu partinin seçimlere, 1993'de kendini feshederek EE ile birleşmiş olarak girmesi de hesaba katılacak olursa, aldığı oyların 202.736'dan 174.682'ye düşüşü oldukça önemli miktarda oy kaybettiğini gösterir. HB oy oranındaki % 2'lik düşüşle inenler arasında yer alır, bunu EA izler benzer bir kayıpla. Bu seçimde oyunu 83.719'dan 146.960'a yükselten Halk Partisi (PP) -devlet çapında örgütlü, merkez sağ parti- Euskadi'nin en çok büyüyen partisi olur, oy oranı % 8'den 14'e fırlar; benzer bir gelişmeyi Birleşik Sol (İU) izler, oyları 14.440'dan 93.291'e çıkar. Bask Hükümeti, PNV-PSE(PSOE) koalisyonu ile kurulur. Lehendakari (Hükumet Başkanı) Jose Antonio Ardanza'dır.

grevleri "dağıtma" politikasından dolayı etkili olmaz ve sonuç getirmez. Tutuklu ailelerinin yaptığı açlık grevleri ve HB kitlesinin de katılımıyla yapılan gösteriler Madrid'e hiçbir şekilde geri adım attıramaz.

Bu arada "pişmanlık" politikasını desteklemiş olan Milliyetçi Bask Partisi (PNV), Bask Dayanışması (EA) ve Birleşik Sol (IU) da "dağıtma" politikasına karşı çıkarlar. Bunun yalnız mahkumu ve örgütü değil, ziyaret için binlerce kilometre ötedeki cezaevine gitmek zorunda kalan aileleri de cezalandırmak olduğunu söylerler. Bu politikanın karşısında olanların hukuki dayanakları ise bu durumun hem anayasanın eşitlik ilkesine hem de cezaevleri yönetmeliğinin mahkumların ailelerinin bulunduğu yere en yakın cezaevinde bulundurulmasına ilişkin hükmüne karşı olmasıdır. Bask Parlamentosu İnsan Hakları Komisyonu çeşitli defalar bu konuda raporlar düzenler, bu uygulamanın geri alınması için öneriler sunar. 1995'de Bask Parlamentosu, ETA mahpuslarının ailelerin bulunduğu yere yakın cezaevlerine nakli yönünde bir karar alır. Hatta Bask Parlamentosu İnsan Hakları Komisyonu bu amaçla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne başvurur. Bilindiği gibi AİHM'nin bir başvuruyu değerlendirmesi için konunun birinci dereceden muhataplarının, bu durumda mahkum ya da ailesinin talepte bulunması gereklidir. Bask Parlamentosu İnsan Hakları Komisyonu'nun reddileceğini bile bile bu yola başvurmasının amacı, soruna dikkat çekmek, Madrid'i geri adım atmaya zorlamaktır. Fakat hiçbir şey Madrid'in "dağıtma" politikasındaki kararlılığını etkilemez.

Sağ İktidar Döneminde Bask Meselesi

3 Mart 1996 genel seçimleri Halk Partisi'nin (PP) zaferiyle sonuçlanır. Gerçi PP salt çoğunluğun epey uzağında kalmıştır ve İspanyol Sosyalist İşçi Partisi (PSOE) ile arasında az bir fark vardır (PP'nin 156 sandalyesine karşılık PSOE 141 sandalye kazanmıştır) ama İspanyol sağı, demokrasi döneminde aldığı en yüksek oy oranı ile Madrid Parlamentosu'nda ilk sıraya yerleşir. Sağın bu yükselişinde kuşkusuz PSOE'nin rolü oldukça önemlidir. PSOE, 13 yılı aşkın aralıksız iktidarı döneminde başta GAL, ardından üst düzey yöneticileri hakkında ard arda

basına yansıyan yolsuzluk skandalları yüzünden epeyce yıpranmıştır. Üstelik PSOE'nin sosyalist ideolojiden gittikçe uzaklaşarak, bizzat kendi yöneticileri tarafından sosyal demokrat olarak tanımlanan merkez çizgiye oturması ve aşırı sağ denebilecek Halk İttifakı'nın (AP) devamı olan Halk Partisi'nin (PP) de gittikçe merkez sağa kaymasıyla bu iki parti arasındaki ideolojik farklar gün geçtikçe daha hissedilmez tonlara inmiştir. Böyle bir tablodan çıkan bu sonuç kimse için süpriz değildir. Felipe Gonzalez'in Avrupa Birliği dönem başkanlığı yapmış olması ve uluslararası alandaki prestiji PSOE'nin daha fazla düşmesini bir nebze frenleyebilmiştir ancak.

PP elindeki 156 milletvekili ile tek başına iktidar olamadığından, bekleneni yapar; seçim kampanyalarında en sert eleştirdikleri partilerle, yani başta Kanarya Adaları sağını temsil eden Kanarya Koalisyonu (CC), Katalan sağını temsil eden Milliyetçi Amaç ve Birlik (CİU) ve Bask sağını temsil eden Milliyetçi Bask Partisi (PNV) ile anlaşır. PP Genel Başkanı Jose Maria Aznar başkanlığında kurulan, içişleri bakanlığına bu partinin Euskadi başkanı Mayor Oreja'nın getirildiği sağ hükümetin Bask sorunu ve ETA'ya bakışı, sorunun sosyalistlerin bıraktığı yerden aynen devam edeceğini tahmin edenleri destekler. PP'ye göre, Bask sorunu diye bir şey yok, "milliyetçi olanlar" ve "olmayanlar" diye bir sorun vardır. Bu da, Bask milliyetçisi olanların; Milliyetçi Bask Partisi (PNV), Bask Dayanışması (EA) ve özellikle ETA'yı destekleyen Halk Birliği'nin (HB), eldeki özerklikle yetinmeyip halkı kamplaşmaya teşvik ederek yarattıkları bir sorundur. Bir de ETA terörü sorunu vardır ki bunu da bitirmenin yolu tavizsiz polisiye operasyonlardır. Hükümet, anti terör politikasında; kararlılık, terörizmi destekleyenlere karşı birlikte hareket, demokratik güçler arasında birlik ve yasaların üstünlüğü gibi ilkeleri esas alacak, hukuki zemin olarak da Madrid, Ajuria Enea ve Pamplona paktlarına daynacaktır. Bask sorununa bakışta PP ile PSOE'nin çok farkları olmadığını herkes kabul etmektedir. Gerek Bask sorunu gerek ETA'ya ilişkin politikalar parti değil devlet politikasıdır çünkü.

ETA, PP döneminde daha çok bu partinin üye ve yöneticilerini hedef alır. Stratejisi, iktidar partisine yönelerek onu gö-

rüşmeye zorlamaktır. Aslında ETA içinde silahlı mücadeleyle amaçlarına ulaşma beklentileri azalmaya da başlamıştır. Bu çelişkili durumda ETA, bu davada çekilen acıdan iktidardakilerin de pay almasının, onları masaya oturmaya zorlayacağını düşünmektedir. Bu tarzın sonuçlarına daha sonra değinilecek.

Bu strateji daha 1995'de, yani seçimlerden önce uygulanmaya başlanır. PP'nin bir sonraki yıl yapılacak seçimlerde iktidar olacağını tahmin eden ETA, bu partinin üyelerine karşı kampanyayı Ocak 95'de başlatır. 23 Ocak 1995'de Donosti'deki (San Sebastian) bir lokantada yemek yiyen PP'nin Gipuzcoa başkanı ve Euskadi sözcüsü Gregorio Ordonyez ETA'nın kurşunları ile ölür. Bunu Madrid'de PP Genel Başkanı Jose Maria Aznar'ın geçeceği sokağa yerleştirilen bomba izler. Patlayan bombadan Aznar'ın arabası hasar almadan kurtulur.

Miguel Angel Blanco

ETA, özellikle otonomi döneminden beri etik sınırları zorlayan onlarca silahlı eyleme imzasını atmış olan bir örgüttür. Ama bunlar içinde kendi yakın çevresince bile kabul edilmesi zor olanlar, binleri sokaklara dökenler, kuşkusuz Yohes, Hipercol marketi ve Migel Angel Blanco eylemleridir.

ETA, 10 Temmuz 1997'de, Halk Partisi'nin (PP) Ermua kasabası belediye meclisi üyesi olan Miguel Angel Blanco'yu kaçırır. Yayınladığı bir bildiride Madrid Hükumeti'ne 48 saat vererek, Bask siyasi tutuklularının Euskal Herria'daki (Euskadi'deki) cezaevlerine naklini talep eder, aksi taktirde rehineyi öldüreceğini söyler. Ertesi gün toplanan Ajuria Enea Paktı üyeleri, başta Bilbao olmak üzere büyük şehirlerde protesto gösterileri düzenlenmesi kararı alır. Yapılan gösterilerde ETA karşıtı sloganlar atılarak örgütün Blanco'yu koşulsuz serbest bırakması istenir. 12 Temmuz'da Bilbao'da üst düzey parti görevlilerinin de katılımıyla onbinlerin yaptığı gösteride Blanco'nun derhal serbest bırakılması istenir. Ne var ki bir kaç saat sonra Blanco kafasına kurşun sıkılmış olarak bulunur.

Bu, ETA tarihinin belki de en çok tepki toplayan eylemidir, öyle ki Blanco öncesi ve sonrası diye tarihi ikiye böldüğü

bile söylenebilir. Hemen her ilde günlerce süren protesto gösterileri düzenlenir. Yalnızca ETA lanetlenmez, "aynı yolun yolcusu" olmakla suçlanan Halk Birliği'ne (HB) de küfredilir. Ajurua Enea Masası, HB'den olayı kınamasını istemiş, HB, benzer durumlarda daha önce olduğu gibi, kınama ile Bask sorununun çözülemeyeceği görüşünü yineleyerek, kurbanın ailesi ve arkadaşlarının acısını paylaştığını söylemekle yetinmiştir. Bu protesto gösterilerinden yalnız Madrid'dekine bir milyonun üzerinde kişi katılır. Blanco'nun öldürülmesi yalnız HB'ye değil, genel olarak "yurtsever sol"a çok zor günler yaşatır. Öyle ki, polis, bu kesimin binalarını, örneğin HB şubelerini koruma altına almak durumunda kalır. Yurtsever sol uzunca bir süre neredeyse sokağa çıkamaz hale gelir. Bu saldırılarda İçişleri Bakanı Mayor Oreja'nın "HB'yi yalnızlaştırın" çağrılarının da etkisi olur.

Bu kadar tepkinin yegane nedeni ETA'nın bir politikacıyı öldürmüş olması değildir. Bu örgütün daha önce de yapmış olduğu bir şeydir. Bu son olayda başka duyarlıklar da kitlelere "buraya kadar" dedirtir: Migel Angel Blanco 19 yaşında sıradan bir PP'lidir. Yani kaçırılana kadar adı bile duyulmamış biridir. Serbest bırakılması için öne sürülen koşulu Madrid Hükumeti'nin kabul etmeyeceği ETA'lılarca bile bilinen bir gerçektir. İlk kez milyonlarca kişi iki gün boyunca sokaklarda kalıp örgütten rehineyi bırakmasını istemiştir. Sonra ETA Blanco'nun kafasına iki kurşun sıkıp ıssız bir yerde yaralı olarak terk etmiştir. Blanca yaralı bulunur ama artık çok geçtir, hastaneye yetişemeden ölür.

Blanco'nun öldürülmesinin sonuçlarından biri de, yeni dönemde "yurtsever sol"un kurumlarına karşı hızlandırılan polisiye operasyonlar ve açılan davaların beklenenin çok altında toplumsal tepki bulmasıdır.

Blanco'nun ölümüyle ayyuka çıkan ETA karşıtlığı, İspanyol devletine uluslararası arenada da olumlu bir ortam sunar. Fransa 50 kişiyi gözaltına alır. İspanyol İçişleri Bakanlığının Anxon Etxebeste, İnyaki Arakama ve Jose Maria Gantxegi'nin iadesi için Santo Domingo yetkililerine yaptığı başvuru kısa sürede yanıtlanır. Cezayir Görüşmeleri'nin bu üç temsilcisi Madrid'teslim edilir. PP, aynı havadan yararlanarak "terör suç-

larında cezai ehliyet yaşını 16'ya indirme" tasarısını yasallaştırmak ister. Fakat başta PNV, hemen hemen bütün muhalefetin şiddetle karşı çıktığı tasarının yasalaşması mümkün olmaz.

Eylemlerine iki ay ara veren ETA, bundan sonra neredeyse her ay bir PP'li öldürmeye başlar. PNV'nin parti bürolarına karşı da molotof kokteyllerle saldırıda bulunan örgüt, onu da Madrid'in oyununa gelerek HB'nin dışlanması sürecinde başrol oynayanlar arasına girmekle suçlar. Euskadi'deki Belediye Meclisi toplantıları sık sık olaylara sahne olmaya başlar. Kimi zaman, öldürülen PP belediye meclisi üyeleri için yapılan kınamaya HB'li üyeler katılmadığı için, kimi zaman HB'liler cezaevleri sorununu gündeme getirdikleri için (yani devletin dört bir yanındaki cezaevlerine dağıtılmış olan Bask tutuklularının Euskadi'deki cezaevlerine naklini talep ettikleri için) sürtüşmeler yaşanır. Yılın son ayında HB Başkanlık Divanı'nın üyeleri hapsedilir. (Bu olaya ileride ayrıca değinilecektir).

31 Ocak 1998'de PP'li Sevilla Belediye Meclisi üyesi Alberto Jimenez ve eşinin öldürülmesi üzerine yine büyük protesto gösterileri yapılır. Mayıs ayında Navarra Halk Birliği'nin (UPN) Pamplona Belediye Meclisi üyesi Tomas Caballero, ardından eski bir jandarma birimi üyesi olan Alfonso Parada'nın öldürülmesi ETA'nin bu dönemdeki son kanlı eylemleri olur.

"Demokratik Alternatif" ve HB Mahkumiyeti

ETA, 1996 seçimleri arifesinde adını "Demokratik Alternatif" koyduğu bir "barış önerisi"nde bulunur. Alternatif KAS'ın güncelleştirilmiş hali olduğunu belirttiği bu öneriyi içeren 20 dakikalık bir video konuşmasını başta İspanyol Televizyonu (TVE), Halk Birliği (HB) olmak üzere çeşitli kurum ve siyasi partilere gönderir. İki başlık altında sunulan önerinin "İspanyol Devleti ile üzerinde anlaşılması gerekenler" dediği ilkinde tanınmasını istediği hakları sıralar: "Euskal Herria'nın tanınması, otodeterminasyon hakkı ve toprak bütünlüğünün tanınması". Bu hakların tanınması durumunda bir ateşkes ilan edeceğini söyler. "Euskal Herria'da demokratikleşme prosedürünün açılması" dediği ikincisinde, Bask vatandaşlarının İspanyol Devleti'nin hiçbir müdahalesi olmadan her alanda kendi

yapılaşmasını kendilerinin oluşturacağı bir prosedürden bahseder.

HB'nin adı geçen kaseti seçim kampanyasında kullanmaya başlaması Audiencia Nacional'i (Ulusal Mahkeme) alarma geçirir. Silahlı örgüt kurma, yönetme, bu tür örgütlere üyelik, yardım yataklık ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi "devlet güvenliğini tehdit eden" suçlara bakan bir çeşit özel mahkeme de denebilecek bu kurum, kaseti toplatma kararı alır ve kaseti çoğaltıp dağıtarak "törörle işbirliği yaptığı" gerekçesi ile HB yönetimi hakkında dava açar. Bu arada HB, kaseti hem Kral Juan Carlos'a kadar pek çok devlet ve hükümet yetkilisine gönderir, hem de seçim kampanyası sırasında düzenlediği toplantılarda izletmeye devam eder. Bu toplantıların pek çoğuna polis müdahalede bulunur, gösterime engel olur. HB'nin bu kaseti seçim kampanyasında kendisine ayrılan propaganda süresinde Bask Televizyonu'nda (ETB) yayınlatmak istemesi üzerine tansiyon iyice yükselir. Sonuçta yayınlanmaz. Kaset nedeniyle HB'nin en üst yönetim organı olan "Mesa Nacional" (Ulusal Masa, bir tür parti meclisi, ya da Başkanlık Divanı) aleyhine açılan dava Ekim 1997'de başlar. Bir ay sonunda parti yönetiminin her bir üyesi "silahlı çete ile işbirliği" suçu sabit görülerek, ceza yasasının 576/1 maddesinden 8 yıl ağır hapis cezasına çarptırılır. Aralık ayı başında "Tribunal Supremo"nun (Yüksek Mahkeme, yargıtay dengi bir mahkeme) kararı onaylaması ile tüm HB yönetimi tutuklanarak cezaevine konur. HB dava boyunca ve sonrasında da bütün suçlamaları reddeder, Bask sorununa barışçıl bir çözüm bulma amacına hizmet etmek için ETA'nın bu önerisini kamuoyuna sunmayı görev bildiklerini, kaset içeriğini bu nedenle seçim kampanyasında tartışmaya açtıklarını söyler.

HB yönetiminin tutuklanması kararını Milliyetçi Bask Partisi (PNV), Bask Dayanışması (EA) gibi Bask kökenli partiler ve Birleşik Sol (İU) "düşünce özgürlüğü"ne karşı bulup kınarlar. Halk Partisi (PP) ve İspanyol Sosyalist İşçi Partisi (PSOE) ise destekler. Destekleyenler her ne kadar "bağımsız yargının kararı" olarak nitelerseler de, durumun pek de öyle olmadığı, HB yöneticilerinin 20 aylık bir hapisten sonra, Ağustos 1999'da Anayasa Mahkemesi kararı ile serbest bırakılmaları ile anlaşı-

lır. Bu gelişme hemen her kesimce Eylül 1998'de Euskadi'de başlayan yeni "barış süreci"ne Madrid iktidarının bir jesti olarak yorumlanır.

Bu arada HB parti yönetiminin mahkum edilmesi, daha sonra aynı çevrenin gazetesi Egin'in kapatılması gibi gelişmeler, genel olarak milliyetçi Bask, özel olarak yurtsever sol çevrelerce, PP Hükümeti'nin her alanda yurtsever sol'u kıskaca aldığı yorumlarına neden olur. Bu gelişmelerin endişe verici boyutu, "yurtsever sol"u, HB'nin olası bir kapatılma tehlikesine karşı 1998 otonomi seçimleri arifesinde "Euskal Herritarrok" (EH, Bask Vatandaşları) adı altında yeni bir seçim bloğu oluşturmaya kadar vardırır.

GAL Davası

Daha önceki bölümlerde sözünü ettiğimiz Kuzey Basklı (Fransız vatandaşı) işadamı Segundo Marey'in 1983 sonlarında GAL tarafından yanlışlıkla kaçırılıp sorgulanması vakası, basında, özellikle Fransız basınında, GAL'in icraatları, sorumluları ve elemanları hakkında pek çok haber yayınlanmasına neden olur; medya, bu örgütün üzerine gider. Madrid basını ise Fransız muadillerine göre biraz daha geç davranır bu konuda. Bu yayınların pek çoğu neredeyse her bir GAL eylemini, yapanları ile birlikte detaylı olarak yansıtsa da, yargı prosedürünün başlaması oldukça gecikecektir. Devlet yetkilileri, GAL tetikçilerinin çarşaf çarşaf yayınlanan itiraflarını, bir kaç kendini bilmez dengesizin kayda değmez saçmalıkları olarak yorumlayıp geçerler.

GAL ile ilgili ilk dava, 1987'de, Fransız ve Portekiz polisinin Portekiz'de yaptığı ortak bir operasyondan sonra açılır. ETA'lı olduklarını sandıkları Lasa ve Zabala'yı kaçırıp öldürenlerden biri olduğu iddia edilen Jean Philippe Labede'nin ifadesi, Bilbao Polis Amirliği'nde görevli polis memuru Jose Amado ve müfettiş Michel Dominguez'i adres gösterir. İddiaya göre, bu isimler, hem GAL'in kurucuları, hem de Lasa ve Zabala ile Marey'in kaçırılması olaylarında emirleri veren kişilerdir. Bu iki ülkede de hakkında dava açılan Amedo ifade vermekten kaçınır, amirleri tarafından korunur. Nihayet Ulusal Mahkeme sorgu hakimi Baltzar Garson (eski Şili Diktatörü hakkında tu-

tuklama emri çıkartan ünlü İspanyol yargıç) bu gelişmeler üzerine Amedo hakkında dava açar. Yapılan soruşturma, Amedo'nun GAL'in faaliyette olduğu dönemde Fransa ve Portekiz'e yaptığı seyahatlerin maliyetinin, ki fahiş rakamlardır, İçişleri Bakanlığının gizli ya da özel fonundan ödendiğini gösterir. Bu gizli fonun akıbeti ile ilgili yapılan araştırmalarda, İçişleri Bakanı Jose Barrionuevo "devlet sırrı" zırhına sığınarak ifade vermeyi reddeder, kimseye de bu konuda herhangi bir açıklama yaptırtmaz. Hükümet davanın ilerlememesi için elinden geleni yapar.

Nihayet Ulusal Mahkeme'nin 9 Eylül 1991'de polis Amedo ve müfettiş Dominguez'i 108'er yıl hapis cezasına mahkum etmesi üzerine, hükümetin ve dava arkadaşlarının kendilerine sahiplenmeyişine kızan bu ikili (Amedo ve Dominguez), İçişleri Bakanlığının en tepelerini, hatta Başbakan Felipe Gozalez'i de dahil ederek GAL örgütlenmesine ilişkin konuşmaya başlarlar. İkisi de yalnız yanmak istemezler bir anlamda. Zira genel kanı, hükümet ve devlet görevlileri bulaştırılmadan GAL davasının kapatılacağı yönündedir. Bu ikisinin ifadeleri, yanlışlıkla kaçırılıp bırakılan Fransız uyruklu Segundo Marey olayının da yeniden soruşturulmasına sağlar. Aynı yılın sonlarında Devlet Güvenlik Genel Müdürü Julian Sancristobal, Terörle Mücadele Birimi eski başkanı Francisco Alvarez, Bilbao İstihbarat Tugayı eski sorumlusu Miguel Planchuelo ve Francisco Saiz ve Julio Hierro adlı iki müfettiş tutuklanırlar.

1995'in ilk günlerinde GAL döneminin Devlet Güvenlik Sekreteri (İçişleri Bakanlığına bağlı olup Bakan'dan hemen sonra ama Devlet Güvenlik Genel Müdürlüğü'nden önce gelen bir makam) Rafael Vera'nın sekreteri Juan de Justo hakkında tutuklama emri çıkar. Şubat 95'de Rafael Vera ve İspanyol Sosyalist İşçi Partisi (PSOE) Bizkaia il örgütü Başkanı Ricardo Garcia tutuklanırlar. Mart'da Alvarez ve Planchuelo kefalet karşılığında bırakılırlar. İki hafta sonra Planchuelo tekrar tutuklanır. Nisan'da sorgu hâkimi Baltazar Garzon, Vera, Sancristobal, Planchuelo ve Garcia'yı İçişleri Bakanlığınca finanse edilen silahlı örgüt GAL'i kurmakla suçlar. Aynı ay Garcia ve Juan de Justo kefaletle serbest bırakılır. Mayıs'ta Amedo, Ulusal Mahkeme'ye bir bant kaydı sunar. Bir yıl önce-

ye ait bu kayıtta Devlet Güvenlik Müdürü Julian Sancristobal, GAL'in, dönemin başbakanı ve PSOE Genel Sekreteri Felipe Gonzalez'in bilgisi dahilinde kurulduğunu ve faaliyette bulunduğunu anlatmaktadır. Temmuz'da Vera cezaevinden çıkar. Alvarez, Sancristobal, Planchuelo ve Garcia, yanlışlıkla kaçırılıp sonra bırakılan Segundo Marey olayıyla ilgili sorumluluklarını kabul ederler. Aynı olayla ilgili daha üst düzey sorumlular olarak, Başkaban Gonzalez, İçişleri Bakanı Barrionuevo, Başbakan Yardımcısı Narcis Serra ve PSOE Euskadi Genel Sekreteri Jose Maria Benegas de suçlanmaktadır. Sosyalistlerin (PSOE) Bizkaia Genel Sekreteri Damborenea aynı ay sonlarında yaptığı basın açıklamasında GAL'in kuruluşuna katıldığını kabul eder, her şeyin Başbakan Felipe Gonzalez'in bilgisi dahilinde geliştiğini söyler. Sorgu hakimi Baltazar Garzon, silahlı çete kurmak, üye olmak, yönetmek ve kamu mallarını kötüye kullanmak suçlarını içeren dava dosyasını, (Serra, Bengas ve Barrionuevo'yu da dahil ederek) Yüksek Mahkeme'ye gönderir.

Bu arada 1996 başlarında, baharda yapılacak genel seçimlerin arifesinde, İspanyol askeri istihbarat birimi olan CESID arşivinden basına sızdırılan gizli belgeler, GAL'in, ETA'ya karşı devlet tarafından kurulmuş olduğuna dair şüphe bırakmaz. Gal, illegal ve silahlı bir örgüt olarak, kuruluş amacından stratejisine, çalışma biçiminden kadro yapısına kadar her şeyiyle devletin üst katlarında tasarlanmıştır. Söz konusu belgeyi, daha önce CESID'den atılmış olan Albay Alberto Perote, uzunca bir süre İçişleri Bakanı Barrionuevo'ya karşı şantaj olarak kullanmış, sonra da basına sızdırmıştır.

Nihayet CESİD'den sızdırılan bu belgeler ve Yüksek Mahkeme'ye gönderilen GAL dosyalarının birikmesi, Felipe Gonzalez'i PSOE Genel Sekreterliği'ni bırakmaya zorlar.

25 Mayıs 1998'de Yüksek Mahkeme'de başlayan Segundo Marey davasında Başbakan Felipe Gonzalez de şahit olarak dinlenir. 29 Temmuz'da sonuçlanan ilk GAL davası olan Segundo Marey davasında, adam kaçırma ve kamu mallarını kötüye kullanmaktan GAL döneminin İçişleri Bakanı Jose Barrionuevo, Devlet Güvenlik Sekreteri Rafael Vera, Devlet

Güvenlik Genel Müdürü Julian Sancristobal 10'ar yıl hapis cezasına çarptırılır.

Fakat sonuçlanan ilk GAL davasında dikkat çekilmesi gereken çok önemli bir durum vardır; sanıklar, savcılık iddianamesinde yer alan suçlamalarından biri olan "silahlı çeteye üyelik"ten beraat ederler. Dolayısıyla GAL'in bir devlet örgütü olarak varlığı resmi olarak kabul edilmemiş olur, hüküm giyenler Marey'i kaçırmaktan ve kamu mallarını (devlet fonlarını) bu amaçla kötüye kullanmaktan suçlu bulunmuştur.

Gonzalez ve partisi PSOE karara büyük tepki gösterirken, iktidar partisi PP bağımsız yargının kararı olarak yorumlar. Bask kökenli partiler ise kararı genel olarak memnuniyet verici bulmakla birlikte, sanıkların silahlı örgüt kurmak, üye olmak ve yönetmek suçlarından beraat etmiş olmalarını eleştirir, bu kararla GAL'in aklandığını öne sürerler.

1998'in özellikle son iki ayında Euskadi'de, ETA mahpuslarının Euskadi'deki cezaevlerine naklini sağlamak amacıyla, bütün Bask milliyetçi partileri (PNV, EA ve HB), Birleşik Sol (İU) ve çeşitli sivil toplum örgütlerinin katılımıyla büyük mitingler düzenlenir. Bu kesimler, Madrid Hükümeti'nin, yılsonuna doğru sayıları 700'ü aşan mahpuslardan bir kısmını Euskadi'deki cezaevlerine naklederek 1998 sonbaharında başlayan pasifikasyon ve ateşkes sürecine bir "jest"le karşılık vermesini beklerler. Ancak söz konusu jest ETA'lılara değil GAL'cilere nasip olur. Madrid Hükümeti, 10 Eylül 1998'de, cezaevine giren eski İçişleri Bakanı Jose Barrionuevo ve eski Devlet Güvenlik Sekreteri Rafael Vera'ya, "yeni yıl hediyesi" olarak yılbaşını evde geçirme izni verir ve cezalarında indirim yapar. Buna göre cezanın yalnız üçte birini yatacak, hafta sonlarını evlerinde geçirebilecek, yılda 48 gün izin kullanabilecek ve bir süre sonra cezaevinin de onayı ile iş bulmaları durumunda cezaevine yalnız akşamdan akşama yatmaya gideceklerdir. Bu yılbaşı jesti Bask kökenli partilerin tepkisine yol açar. ETA'lılar için söz konusu üçte iki indiriminin uygulanması için suçlunun "pişman olduğunu beyan etmesi" şartı koşulurken, aynı koşulun GAL'ciler için aranmamış olması tepkinin nedenlerinden biridir. Üstelik Barrionuevo ve Vera defalarca, asla pişman olmadıklarını belirtmişlerdir. Dava arkadaşlarını ceza-

evi kapısında karşılayan eski başbakan Gonzalez ve diğer PSOE'lilerin görüntüleri, GAL'le ilişkili siyasetçilerin 1998 yılındaki son "mutluluk fotoğrafı" olarak tarihe geçer.

GAL'cilerin yargılandığı Lasa ve Zabala davası Nisan 2000'de sonuçlanır. Ulusal Mahkeme; General Enrique Rodriguez Galindo, o dönemin Guipuzcoa Valisi Julen Elgorriaga, yardımcı albay Angel Vaquero ve jandarma erleri Enrique Dorado ile Felix Bayo'yu iki cinayet ve yasadışı adam alıkoymaktan toplam 70 yıl hapis cezasına çarptırır.

Sırada GAL'cilerin yargılandığı başka davalar da vardır. Ancak Bu davaların hiçbiri yasadışı örgütle ilişkilendirilmez, münferit/adli suçlar olarak değerlendirilir. Zaten Segundo Marey vakasından hüküm giymiş olan Barrionuevo, Vera, Sancristobal, Planchuelo ve Garcia 1998 yılbaşı jestiyle çıktıktan sonra bir daha cezaevine uğramamışlardır. Yapılan bir dizi adli düzenlemeyle yeniden içeri girmeleri başarıyla engellenmiştir (!). En son 30 Mayıs 2001'de lütfedip sekiz saatliğine mahpushaneye dönerler ama, cezaevi yönetimi derhal toplanarak -adreslerinde düzenli olarak kaldıkları kontrol edilmek kaydı ile- serbest bırakılmalarına karar verir.

2004 sonbaharında Yüksek Mahkeme, GAL dönemi Devlet Güvenlik Sekreteri Rafael Vera'yı bu kez de devlet fonlarını kötüye kullanmaktan 7 yıla mahkûm eder. Burada bahsedilen GAL için harcanmış olan 'gizli fonlar'dır. Vera, bir daha cezaevine girmemek için elinden geleni yapar. Önce hükümetin, 'psikolojik durumunun kötülüğü'nü göz önüne alarak kendisini affetmesini bekler. Olmayınca, usturuplu bir biçimde, eğer içeri girecek olursa 'ağzını açmakla' tehdit eder "ilgilileri". Şubat 2005'de cezaevine girdiğindeyse, "ne yaptıysa devleti için yaptığı"nı söyleyerek ve "konuşma" tehditleriyle sürekli gündemde kalmayı başarır. Bir yıl sonra, resmi olarak affedilmese de, yapılan çeşitli "düzenlemeler" sayesinde, yalnızca hafta sonlarını cezaevinde geçirecek, bir süre sonra buna da gerek duyulmayacaktır.

Başka GAL davaları da vardır sırada, ama cezaevine giren GAL'cilerin pratikte pek de cezalandırılmadıkları bu örneklerle yeterince kanıtlanmıştır.

Euskadi'de Bir Barış Umudu

1998 sonbaharında Euskadi'de yaşanan gelişmeler, önemli bir çoğunluğun, şiddetin bitebileceğine dair umutlanmasına yol açar. Umut, siyasal ve toplumsal atmosferin yumuşamasına yol açan bir dizi gelişme sonunda yeşermiştir.

Her şeyden önce, Madrid'te iktidara kim gelirse gelsin, Bask sorununa ve ETA'ya yaklaşımın değişmeyeceği, bunun, partiler üstü bir "devlet politikası" olduğu artık herkes tarafından anlaşılmıştır. Öteden beri Bask milliyetçileri tarafından dile getirilen bu iddia, yaşanan süreç sonunda hemen herkes tarafından kabul edilmiştir artık. Demokrasi döneminin ilk 13 yılında aralıksız olarak iktidarda olan İspanyol Sosyalist İşçi Partisi'nin (PSOE), Bask milliyetçiliğinin özellikle "yurtsever sol" olarak bilinen kesimini "uysallaştırmaya", hatta "bitirmeye" yönelik politikalar izlediğini daha önce belirtmiştik. Sosyalistler, ETA'yı "terörist" bir örgüt olarak tanımlayıp salt polisiye yöntemlerle bitirme yolunu seçmişlerdi. Bu temel politika uygulamada "demokrasi duvarına" çarpınca da devlet içinde illegal bir örgüt kurmakta tereddüt etmemişlerdi.

1996'da başlayan sağcı Halk Partisi (PP) iktidarı, bir yandan ETA ile mücadelede polisiye önlemleri sürdürürken, diğer yandan "yurtsever sol"u daha da yalnızlaştırmaya ağırlık verir. Bu dönemde Halk Birliği (HB) yönetimi mahkum edilir, aynı çevrenin gazetesi olan Egin kapatılır. Fakat her iki parti iktidarı döneminde görevi devralan her içişleri bakanının neredeyse rutinleştirdiği "ETA'nın sonu yakın" sözleri yine havada kalır. Halk Birliği (HB) önemli oranda yalnızlaştırılır, ama pek "uysallaştırılamaz." Bask Parlamentosu'ndaki temsil oranı göz önüne alınacak olursa HB, 1990'a kadar yavaş yavaş yükselen bir seyir izler, bu seçimlerde % 18 ile en yüksek oy oranını yakalar. Gerçi bu oran 1994'deki seçimlerde % 16'ya (milletvekili sayısı da 11'e) düşer, -ki bu rakamlar 1980 yılındaki ilk otonom seçimlerinde elde edilen sonucun aynısıdır- ama eğer bu bir başarısızlıksa, aynı durum PSOE'nin Bask seksiyonunda (PSE-PSOE) çok daha dramatik ölçülerde yaşanır: 1994'de, 1986'da aldığı oyların yarısını bile alamaz bu parti.

Sonuçta HB'nin yıllar içinde kitlesini üç aşağı beş yukarı koruduğu söylenebilir. Benzer politik amaçlarla oluşturulan

paktlar, ki bunlar içinde en önemlisi Ajuria Enea'dır, 10 yılı aşkın bir dönemde "anti-demokratik" olarak adlandırdığı yurtsever sol'u ne "demokratikleştirebilmiş" ne de bitirebilmiştir. Daha çok varolan kutuplaşmayı keskinleştirmiştir.

1995'le birlikte ETA'nın Halk Partisi (PP) üyelerini hedef alan silahlı, bombalı eylemleri işi iyice çığırından çıkarır. Epeydir hedeflerinde seçici olmayı bırakmış olan örgüt, artık daha çok siyasi parti yönetici ve üyelerini hedef seçer, öyle ki bu tür eylemlerin sayısı neredeyse asker ve polise yönelik saldırıların sayısını geçer. PP'lilerin de canı yansın, ölenlerin yerine yenisini koyamayacak, hatta seçimlerde aday bulamayacak bir noktaya gelsinler, böylece Euskadide'ki PP'liler Madrid'deki hükümeti (1996'dan itibaren PP'li) ETA ile masaya oturmaya zorlasınlar gibi bir hesapla bu partiye yönelik saldırılar artar. Ancak işler örgütün umduğu gibi gitmez. ETA'nın öldürdüğü her PP'linin cenaze töreni yalnız ETA'yı değil, HB'yi de hedef alan gösterilere dönüşür. Örgütün bu eylemlerine muhalif HB'liler de vardır ama özellikle devletin neredeyse her ETA eyleminden sonra kendilerine yönelmesi karşısında, ETA'yı yüksek sesle eleştirmeyi doğru bulmazlar. Diğer Bask kökenli partiler, başta Milliyetçi Bask Partisi (PNV) ve Bask Dayanışması (EA) olmak üzere, bu durumun sorunu iyice çıkmaza soktuğu görüşündedirler. Örgütü kınarlar, ama sorunun polisiye yöntemlerle de bitmeyeceğini savunurlar. Bu iki parti, Euskadi'de Bask sorunu diye bir sorun olduğunu, bunu özerklik statüsünün de çözmediğini, ETA'nın bu sorunun bir ürünü olduğunu ileri sürerler. Şiddete karşı oldukları için ve silahlı mücadelenin demokratik yollarla mücadele etmenin önünde engel oluşturduğunu düşündükleri için ETA'yı eleştirirler. Madrid iktidarlarının Bask sorununu demokratik yollarla çözmemek için ETA'yı bahane ettiğini; sorunun çözülmeyişinin örgütün; ETA'nın silahları konuşturmasının ise Madrid'in ekmeğine yağ sürdüğü görüşündedirler. Bu kesime göre, ETA'nın PP üyelerine yönelmesi yalnız etik olarak değil siyasi olarak da yanlıştır; çünkü bu partiyi "kurban" pozisyonuna sokmaktadır ve bu parti, bir sonraki seçimlerde aday sıkıntısı yaşasa bile, büyük ihtimalle oylarını yükseltecektir.

HB yönetiminin hapsedilmesi ve Madrid'in bununla yetinmeyerek baskı politikalarını devam ettirmesi, ETA'nın bu stratejisinin yalnız örgütü değil, Bask meselesini de çıkmaz bir yola sokmuş olduğu yönündeki gözlemleri pekiştirir ve Bask milliyetçisi bu iki partiyi -PNV, EA- harekete geçirir. Bu kesim, ne ETA'nın silahlı mücadele yoluyla devleti "yenebileceği" ne de devletin polisiye yöntemlerle ETA'yı bitirebileceği inancındadır: Biri öldürülüp beşi tutuklanarak ETA bitirilemeyeceği gibi, var olan siyasi sorunu çözmeye yönelik adımlar atılmadığı sürece örgüte katılmaya hazır bir kitle hep var olacaktır. Unutmamak gerekir ki ETA, aktif militan kadrosu belki de 200'ü geçmeyen bir örgüttür.

1998 yılında PNV ve EA, mevcut otonominin artık ömrünü doldurduğuna dair düşüncelerini daha yüksek sesle ifade etmeye başlarlar. Bunun nedeni basitçe Madrid'in sosyal güvenlik gibi bir dizi yetki alanını hâlâ otonomi yönetimine devretmemiş olması değildir. Bu kesime göre kalan yetkiler devredilse de özerklik statüsü ömrünü doldurmuştur. Unutmamak gerekir ki bu partiler zaten mevcut statüyü asgari bir çözüm olarak kabul etmişlerdir, yoksa onların da nihai amacı bağımsızlıktır. 1990 yılında Bask Parlamentosu'nda Bask halkının otodeterminasyon hakkı yönünde alınan kararda imzaları vardır ve zamanında İspanyol Anayasası'na verdikleri ret oyları hâlâ geçerlidir.

Özellikle son bir yıl içindeki gelişmelerden endişe duyan Bask milliyetçisi bu güçler, 1998 başlarından itibaren, bu durumdan çıkış için bir şeyler yapmaya, o güne kadar denemedikleri bir yol aramaya koyulurlar. Bask kökenli partileri, kendi söylemleriyle, acilen bir şeyler yapmaya zorlayan ve gelinen durumun vahametini gösteren şey, 1997'de gerçekleşen iki vahim olaydır. Daha önce de sözünü ettiğimiz bu olaylar, ETA'nın 12 Temmuz'da PP'nin 19 yaşındaki üyesi Miguel Angel Blanco'yu öldürmesi ve yılsonuna doğru da HB yönetiminin hapsedilmesidir. Blanco'nun öldürüldüğü günler pek çok HB'li sokağa çıkmakta zorlanır, Bask Polisi bazı yerlerde HB'lilerin kafasını talep eden öfkeli göstericilere karşı bu partinin bürolarını koruma altına almak durumunda kalır. Bu

arada "yurtsever sol" içinde de ETA'nın bu tür eylemlerinden hoşnutsuz olanların sayısı artmaktadır.

Blanco'nun ölümüyle başlayan Bask milliyetçiliği karşıtı havanın etkisiyle, Euskadi Sosyalist Partisi (PSE-PSOE), sonbaharda yapılacak otonomi seçimlerinde oy kaybına uğramamak için, PNV ile yıllardır süren ittifakı 30 Haziran 1998'de bozar, Bask Hükümeti'ndeki ortağı PNV'yi terk eder.

Blanco sonrası da denebilecek dönem yalnız politik arenada değil sokaklarda da havanın iyice gerginleştiği bir dönemdir. Böyle bir havanın hakim olduğu bir dönemde HB yönetiminin tutuklanması, başka bir dönem olsa bu olaya şiddetle karşı koyacak kesimin tepkilerini cılızlaştırır.

ETA'nın bu stratejiden beklediği sonuçlardan biri, Madrid'in yalnız yurtsever solu değil, PNV ve EA gibi Bask milliyetçisi diğer kesimleri de "kötüler" listesine alması, böylece bu kesimlerin "reformcu" arayışlarının önünün tıkanmasıdır. Bunda kısmen başarılı olduğu da söylenebilir. Blanco'nun ölümü ile başlayan gergin ortamda, ETA eylemlerine karşı yapılan her gösteride yalnız ETA ve çevresi değil, diğer Bask milliyetçisi kesimler de aynı yolun yolcusu olmakla suçlanıp hakaretlere hedef olur.

Kutuplaşma giderek derinleşir. Madrid'in baskıcı politikalarını artırması, Bask çevrelerini daha radikal politikalara yöneltir. Mesela Euskadi'nin birinci sendikası konumunda olan ELA, bu yılın baharında Gernika Ağacı'nın altında yayınladığı bir deklarasyonla mevcut otonomi statüsünü artık ölü ilan eder. Bundan bir süre sonra Bask Parlementosu, Euskadi'li sporcuların, özellikle uluslararası müsabakalarda bir ulus olarak Euskadi adına yarışmalara katılmalarını öngören bir karar alır.

Lizarra Deklarasyonu ve Kuzey İrlanda Kıyaslaması

Bask kökenli partilerden Milliyetçi Bask Partisi (PNV), Bask Dayanışması (EA) ve Halk Birliği (HB) arasında aylarca süren görüşmeler, keza PNV'nin ETA ile temasları, Navarra'nın Lizzara kasabasında imzalanan bir deklarasyonla sonuçlanır. 12 Eylül 1998'de, siyasi partiler, sendikalar ve diğer bazı kitle örgütlerinin (toplam 19 örgüt) imzaladığı deklarasyon, Kuzey

İrlanda Barış Anlaşması deneyimine atıfta bulunarak, Bask sorununun çözümü için toplumun her kesiminin katılacağı limitsiz bir diyalog yolu önermektedir. Sorunun tanımıyla başlayan deklarasyon, Bask sorununu, İspanyol ve Fransız devletlerinin içinde, tarihi kökenleri olan siyasi bir sorun olarak tanımlar. Dolayısıyla çözüm de siyasidir ve bunun yolu da, Bask toplumunun hemen her kesiminin sorunu bütün yönleri ile tartışmasından geçmektedir. Bu sürecin başlayabilmesi içinse öncelikle şiddetin durması gerekir. Ayrıca taraflar görüşme ve pazarlık için hiçbir önkoşul koymamalıdır. Kastedilen çözümün nihai ve kapalı bir anlaşma olmayacağı, Euskal Herria vatandaşlarının egemenlik haklarına yanıt verecek yeni düzenlemelere açık bir çerçevenin amaçlandığı belirtilir. Deklarasyon, kendi geleceği üzerinde son sözü söyleme hakkının Euskal Herria vatandaşlarında olduğunu ve ilgili devletlerin (İspanyol ve Fransız) bu karara saygı duymaları gerektiğini de vurgular.

Lizarra Deklarasyonu, özellikle Bask milliyetçisi çevrelerde, Euskadi'de şiddetin son bulması ve Bask sorunun çözümü yönünde o güne kadarki en umut verici gelişme olarak karşılanırken; başta Halk Partisi (PP) ve İspanyol Sosyalist İşçi Partisi (PSOE) olmak üzere merkeziyetçi ya da 'İspanyolcu' denilen kesimler tarafından kaygı verici bulunur ve şiddetle eleştirilir.

ETA, Lizarra'dan 4 gün sonra yayınladığı bir bildiride, deklarasyonu 1978'deki gibi bir fırsat olarak gördüğünü belirtir ve barış sürecine bir şans tanımak için, 18 Eylül 1998'de yürürlüğe girmek üzere süresiz ateşkes ilan eder. Örgüt temsilcileri, kısa bir süre sonra BBC ile yaptıkları bir röportajda, bu ateşkesten sonra ETA olarak bir daha silahlara başvurmayacaklarını deklare ederler, ama Bask sorununa siyasi bir çözüm bulunmaması durumunda başka Bask gençlerinin yeniden silahlı mücadeleye yönelebilecekleri doğrultusunda bir "uyarı" da bulunmayı da ihmal etmezler.

Bir ay sonra, 25 Ekim'de yapılan Bask Parlamentosu seçimlerinin temel gündemi Lizarra Deklarasyonu ve ETA ateşkesi olur. Bu arada, özellikle son yıllarda Bask sorunu gündeme geldikçe Bask kökenli partiler sık sık Kuzey İrlanda modelini ortaya atarlar. PSOE ve PP ise, Lizarra'dan sonra alevlenen bu tartışmada, mevcut Euskadi Otonomisi'nin sağladığı haklardan

hiçbirinin Kuzey İrlanda'da olmadığını söyleyerek bu karşılaştırmayı doğru bulmazlar. Bask milliyetçileri ise bu savı, "evet doğru, ama orada sağlanan anlaşma otodeterminasyon gibi çok önemli bir olanak sunuyor ve önü açık bir prosedür, buradaki özerklik statüsünün ise önü kapalı" şeklinde cevaplandırır ve devam ederler: "Kuzey İrlandalılar bir gün bağımsızlık için sandık başına gidebilecekken Basklılar bu haktan yoksun durumdalar." Böyle bir karşılaştırmada, her iki sorunun da "ulusal sorun" olması, iki ülkenin de Avrupa Birliği sınırlarında olması, iki ülkede de çeyrek asrı aşkın bir süredir silahlı mücadele verilmesi -İRA, ETA-, gibi bir dizi benzerlik sıralanır. İki hareket arasında dolaylı ya da doğrudan bir etkileşim olduğu da açıktır. Bu çerçevede, Sin Fein lideri Gary Adams'ın, HB'nın misafiri olarak ve Lizarra sürecini desteklemek amacıyla 1998 sonlarında Euskadi'ye yaptığı ziyarete değinilebilir.

1998 Otonomi Seçimleri'nde Referandum Havası

25 Ekim 1998 Bask Parlamentosu seçimleri, iki kesimce de, Lizarra'cılar ve karşıtları, bir çeşit referandum havasında yapılır. Bir tür otodeterminasyon referandumu. Lizarra ile tekrar gündeme gelen İspanyol Anayasası ve otodeterminasyon tartışmaları bunun belirgin göstergesidir. Seçimlerin oy oranını arttıran iki partisi, oylarını %14'den %20'ye çıkan PP ile %16'dan %18'e çıkan Bask Dayanışması (EH; HB yerine seçime katılan koalisyon)'dır. En çok oy kaybeden partiler ise; Birleşik Sol (İU-EB) ve EA'dır. Bu seçimlerde katılım oranı da yükselmiş, % 59'dan %70'in üstüne çıkmıştır. Kazananlar, Bask sorunu konusunda karşıt politikaları savunan iki kesimin en net, en radikal partileridir: PP, Lizarra Deklarasyonu'nu reddeden partilerin en radikali, EH de deklarasyonun en kararlı savunucusudur. Kuşkusuz bu durumun başka nedenleri de vardır. Ne Anayasa'dan ne de merkeziyetçilikten hiç bir biçimde taviz vermeyeceğini ilan eden PP'nin oyları, bu kararlı tutumu ve bazı üyelerinin ETA tarafından öldürülmesine duyulan tepki nedeniyle artmıştır. Diğer taraftan ETA'nın bir kısım eylemlerini özellikle tasvip etmeyen "yurtsever sol", örgütün aynı yola dönmesini engellemek için Lizarra'ya bir şans vermek istemiş ve bu amaçla EH'yi desteklemiştir.

Bu seçim tablosuna göre Bask Parlementosu'nda "Lizarracılar"ın oy oranı % 60'ın üstünde; "Lizarra karşıtları"nın ise % 39 dolaylarındadır, ki bunun da % 55'i Bask milliyetçisi kesiminindir. Keza karşıtların milletvekili sayısı 32, imzalayıcıların 43'tür. PNV birinci, PP ikinci, EH (HB) üçüncü, PSOE dördüncü, EA beşinci, İU altıncı ve UA (Alava Birliği) sonuncu olmuştur.

	1998			1994		
Partiler	**M.Vekili Sayısı**	**Oy sayısı**	**Oy Oranı %**	**M.Vekili Sayısı**	**Oy Sayısı**	**Oy Oranı %**
EAJ-PNV	21	350.322	27	22	304.346	30
PP	16	251.743	20	11	146.960	14
EH (HB)	14	224.001	18	11	166.147	16
PSE-PSOE	14	220.059	18	12	174.682	17
EA	6	108.635	9	8	105.136	10
İU-EB	2	71.064	6	6	93.291	9
UA	2	15.738	1	5	27.797	3
Diğerleri	0	9.010	1	0	1.462	0

Yeni Bask Hükümeti; PNV, EA Koalisyonu ve EH'nin desteği ile kurulur. Lehendakari (Hükümet Başkanı) PNV'li Juan Jose İbarretxe'dir. EH'nin Bask Parlamentosu'na iştiraki bu seçimlerden sonra ilk kez düzenli ve aktif olur; bu hükümet, desteklediği ilk hükümettir. Yeni Bask Hükümeti amaçlarını, barış ve Euskal Herria'nın ulusal yapılanması olarak ilan eder. Seçim arifesinde ve izleyen aylarda İbarretxe, sık sık, PP ve PSOE'ye Euskadi'nin geleceğini birlikte kurma çağrılarında bulunur. Bu iki parti ise, bu yolun aslında bağımsızlığa gideceğini, anayasa dışı olduğunu ve ETA'ya pirim vermek olduğunu öne sürerek bu teklifleri reddeder.

"Ulusal Yapılanma" ve Anayasa Meselesi

Lizarra, hazır bir reçete değildir. Deklarasyon özetle, Bask sorununa siyasi yollarla çözüm aranmasını, şiddetin bitirilmesi için iki taraf -İspanyol Hükümeti ve ETA- arasında diyalog kurulmasını ve Bask halkının çoğunluğunca verilecek olan kararlara İspanyol ve Fransız devletlerinin saygı duyma-

sını önerir. İmzalayıcılarının, "Euskal Herria'nın ulusal yapılanması"nın önünün açılması olarak yorumladıkları bu yeni süreçle gündeme oturan "ulusal inşa ya da yapılanma" nedir, nereden çıkar?

Her şeyden önce Kuzey ve Güney olarak ikiye bölünmüş Euskal Herria'nin uzun yıllar maruz kaldığı asimilasyon süreci nedeniyle ulusal yapılanmasını gerçekleştirememiş olması böyle bir ihtiyaca kaynak gösterilir. Ulusal yapılanma sürecinden, Euskal Herria'daki ulusun ortak kurumlarının oluşturulması, özellikle dil alanında mesafe alınması vs. kastedilmektedir. Ama bu işin hiç de kolay olmadığı, projeyi destekleyen Bask milliyetçisi kesim tarafından da kabul edilir. Bask Ülkesi Otonomisi, Navarra ve İparralde olarak üçe bölünmüş bir coğrafyada ulusal yapılanmanın önünü açacak kurumları oluşturmanın önündeki engel yalnız bölünmüşlük de değildir. Böyle bir yapılanmanın telaffuzunu bile duymak istemeyen Madrid ve Paris bir yana, ulusal düzeyde kurumlaşmayı gereksiz bulan ya da karşısında olan PSOE-EE (İspanyol Sosyalist İşçi Partisi PSOE'nin Euskadi kolu) ve özellikle Halk Partisi (PP) gibi oldukça önemli Bask kesimleri de "ulusal yapılanma" sürecine muhaliftir. PP, PSOE, UA gibi merkezci partilerin oy oranı Euskadi otonomisinde bile % 40'ı bulmaktadır ve bu kesim mevcut otonomiden memnundur, hatta içlerinde onu fazla bulanlar da vardır.

Mevcut otonomiyi artık yetersiz bulan, zamanında kerhen kabul eden ya da zaten baştan itibaren reddetmiş olan Bask milliyetçilerinin gücü ise, oy oranlarına bakılacak olursa Euskadi bir tarafa- Navarra'da %20'nin altında, İparralde'de (Kuzey Bask) ise çok daha sınırlıdır (bugüne kadar %10'u geçmemiştir). Fakat ilginç bir şekilde, Navarra ve İparralde'de HB diğer milliyetçi Bask partilerinden daha güçlü bir pozisyondadır. Navarra'da mesela, UPN (Navarra Halk Birliği, Navarra PP'si de denebilir) ve PSOE'den sonra gelen HB, Foral Parlamento'nun üçüncü siyasi gücüdür bu yıllarda.

Elbette ulusal yapılanma projesinin sahipleri de sıralanan bu engellerin ya da gerçekliğin farkındadır. Ama bunu ulus olarak kendi vazgeçilmez hakları olarak görmekte ve denemekten başka seçeneklerinin olmadığını düşünmektedirler.

Lizarra Deklarasyonu ile yeniden gündeme gelen konulardan biri de İspanyol Anayasası'dır. Zira Lizarra'nın "yegâne söz Euskal Herria'nın olmalı" sözlerinin anlamı otodeterminasyon hakkının tanınmasıdır. Ne var ki İspanyol Anayasası buna kapalıdır. PP ve PSOE, Lizarra sonrası demeçlerinde, eskiden olduğu gibi, Baskçı kanattan gelen her önerinin önüne anayasa ve otonomi statüsünü koyarlar. Yine unutmamak gerekir ki İspanyolcu kanadın anayasaya bakışı oldukça katıdır. PSOE'nin Euskadi örgütünde şahıslar düzeyinde de olsa anayasanın değiştirilebilirliğini zaman zaman telaffuz edenler bulunsa da devlet çapındaki PSOE çok kez bunun telaffuzunu bile vatanın ve ulusun bölünmesi olarak algılar. Bask milliyetçileri ise, mevcut İspanyol Anayasası'nın Euskadi'nin onayını almadığını hatırlatarak, otodeterminasyon hakkını tanımayan bir anayasayı hiçbir zaman benimsemeyeceklerini yineleyip dururlar.

Euskadi'de Ateşkes

Lizarra ile başlayan süreç, ETA'nın 18 Eylül 1998'de başlatmış olduğu süresiz ateşkes ile desteklenince, Euskadi'de bir süreliğine silahlar susar. Bu süre, son 30 yıl içinde silahlı mücadeleye verilen en uzun ara olacaktır.

Ateşkes döneminde Madrid, Lizarra Deklarasyonunu sert bir şekilde eleştirmeye devam eder, Milliyetçi Bask Partisi'ni (PNV) ETA'nın "maşası" olmakla suçlar. Fakat gene de Halk Partisi (PP) Hükümeti ateşkesten memnundur. Kasım 1998'de, Hükümet sözcüsü Josep Pique hükümetin ETA ile diyaloga hazır olduğunu açıklar. Aralık ayı ortalarında Başbakan Jose Maria Aznar, hükümetin, örgütün siyasi kanadı olarak bilinen ve o günlerde kapatılma tehdidi ile karşı karşıya bulunan Halk Birliği (HB) dahil, bütün politik güçlerle diyalog süreci başlattığını bildirir. Ancak ETA ile yapılacak görüşmelerde yalnızca örgüt üyesi mahpusların durumu ele alınacaktır.

Bask Parlamentosu seçimlerinin akabinde, politik mahkumların Euskadi cezaevlerine naklini sağlamak amacıyla, PNV, HB, EA ve İU-EB tarafından organize edilen ve bu partilerin en üst düzeyde temsil edildiği kitlesel mitingler

yapılır. Euskadi ve Navarra otonomilerinde onbinlerce kişi katılır bu gösterilere. Ne var ki Aznar Hükümeti'nin yılbaşından evvel bu yönde bir "barış jesti" yapacağı yönündeki beklentiler sonuçsuz kalır. Daha önce de sözünü ettiğimiz gibi, Başbakan Aznar, jesti GAL'in mimarlarından olarak bilinen ve bir kaç aydır Segundo Marey davasından cezaevinde yatmakta olan eski İçişleri Bakanı Jose Barrionuevo ve eski Devlet Güvenlik Sekreteri Rafael Vera'ya yapar. Basında "yılbaşı hediyesi" olarak yorumlanan bir kararla adı geçen kişiler serbest bırakılır. Barrionuevo ve Vera'yı cezaevi kapısında karşılayanlar arasında GAL döneminde Başbakan olan Felipe Gonzalez de vardır. Gonzalez bu iki dava arkadaşından duyduğu gururu yineler.

1999'un Ocak ayında, son seçimlerle EH'den (Bask Vatandaşları, HB'nin yeni veriyonu) milletvekili seçilen iki ETA'lı tutuklunun merkezinde yer aldığı olaylar nedeniyle Bask Parlamentosu'nda tansiyon yükselir. Bu tutuklulardan biri, 1996 yılında tutuklu bulunduğu Fransa tarafından İspanyol yetkililerine teslim edilmiş olan Antonio Urritikoetxea "Josu Ternera"dır. (Urritikoetxea milletvekili olmasına rağmen basın sürekli olarak ETA'daki kod adı olan Josu Ternera'yı kullanır). Ternera, ETA tarihinin en kanlı dönemlerinden biri olan 1987-88'de örgüt yönetiminde yer almış olup halen bir dizi davadan yargılaması devam eden biridir. Önce Bask Parlamentosu milletvekili iki ETA tutuklusunun parlamento oturumlarına nasıl katılacakları sorunu gündeme gelir. Parlamentonun bu iki üyesinin Euskadi'deki cezaevlerinden birine nakli yönündeki talep yanıtsız kalır. Ardından Ternera, EH'yi (HB) temsilen İnsan Hakları Komisyonu'na seçilir. Bu durum Halk Partisi (PP) ve İspanyol Sosyalist İşçi Partisi'nce (PSOE) şiddetle eleştirilir. PP bu durumda komisyonda yer almayacağını beyan eder, PSE-EE (PSOE) bu durumu şiddetle protesto eder. Madrid basını günlerce Ternera'nın "kasaplığına" dair yayınlar yapar. HB, bu tepkilere rağmen Ternera'nın komisyonda yer almasında diretir.

Bu arada ETA tutuklularının Euskadi cezaevlerine naklini talep eden mitingler devam eder. PSOE ve PP, bu mitinglerde yer alan PNV'yi ETA'nın emrinde olmakla suçlarlar. PNV ise

tutukluların naklinin en temel haklardan biri olduğunu, PP'nin nakli gerçekleştirmemekle insan haklarını ihlal ettiğini söyler ve Madrid Hükümetini tutukluları şantaj olarak kullanmakla suçlar. Tutukluların nakli için Madrid üzerinde baskı yapmak amacıyla ETA'nın bir tür gençlik kolu olan Jarrai, sokak eylemlerini ("kale barroka") artırır; korsan gösteri, molotof kokteyl vs. EH (HB) lideri Arnaldo Otegi bu kesime barış süreci için hassas davranması çağrısı yapar. Ocak ayında Bilbao'nun Getxo kasabasındaki jandarma birimine ait lojmanlarına yapılan bir molotoflu saldırıyı HB kınar. HB'nin geçmişte çok daha fazla şiddet içeren ETA eylemlerini bile kınamadığı hatırlandığında bu tutum değişikliği dikkat çeker.

6 Şubat 'ta Bask milliyetçisi partilerin Euskadi, Navarra ve İparralde'deki (Kuzey Bask Ülkesi) temsilcilerinin (yaklaşık 700 kişi) katıldığı "Bask Belediyeleri Meclisi" Navarra'nın başkenti Pamplona'da toplanır. Bu buluşmada, Euskal Herria'nin ulusal yapılanması için birlikte eylem kararı alınır. Böylece ulusal yapılanma konusu gündeme geldiğinden beri arzulanan bir hedef doğrultusunda ilk adım atılmıştır. Bu hedef; dil başta olmak üzere kültürel konularda kapsamlı çalışmalar yapmak amacıyla -belediyeler düzeyinde de olsa- Euskal Herria'nın tamamını kapsayacak ve ortak hareketi koordine edecek bir organ oluşturmaktır. PNV, HB ve EA'lı belediye başkanları ve belediye meclisi üyelerinin katıldığı toplantı, Madrid hükümeti ve PSOE tarafından sertçe eleştirilir ve ETA'nın artık PNV'yi iyice dize getirdiğinin bir göstergesi olarak yorumlanır. Belediyeler düzeyinde bir üst organ oluşturma fikri, yurtsever solun son yıllardaki en önemli projesidir.

Bu arada Mart 1999'da ETA komandolarının şefi olarak bilinen Jose Javier Arizkuren, "Katauri", Fransız polisince gözaltına alınıp tutuklanır. 13 Haziran seçimleri arifesinde Başbakan Jose Maria Aznar, ETA ile görüşüldüğünü ilan eder. Özellikle PSOE bu durumu seçim fırsatçılığı olarak niteler ve sert bir şekilde eleştirir.

13 Haziran 1999'da yapılan belediye, bölgesel parlamentolar ve Avrupa Parlamentosu seçimlerinde milliyetçi Bask ke-

simi Euskadi'de % 60 kadar oy alır. Bölgeler bazında partilerin aldığı oy oranı ve kazandıkları sandalye sayısı şöyledir:

Partiler	Alava		Bizkaia		Gipuzkoa	
	Oy Oranı	San-dal. Say.	Oy Oranı	San-dal. Say.	Oy Oranı	Sandal. Say.
EAJ-PNV/EA	29.0	16	37.1	21	34.7	19
EH	13.9	6	16.7	9	28.1	14
PP	29.2	16	19.7	10	14.7	8
PSE-PSOE	17.1	9	19.2	10	18.2	10
İU-EB	4.7	2	5.3	1	3.6	--
UA	6.2	2	--	--	--	--

Ana muhalefet partisi olan İspanyol Sosyalist İşçi Partisi (PSOE), bütün bu süreç boyunca Halk Partisi (PP) Hükümeti'nin ETA ile görüşmelerde anayasayı koruyamayacağına dair endişesini yineler. 1999 yaz aylarında, Madrid Hükümeti'nin ETA ile 19 Mayıs'ta Zürih'te bir görüşme yaptığı ortaya çıkar.

Ateşkesin birinci yıldönümüne yakın bir tarihte, 6 Eylül 1999'da, Madrid Hükümeti 104 tutuklunun Euskadi ve civarındaki cezaevlerine nakledileceğini açıklar. Fakat bu listeden yalnızca 26 kişinin gerçekten Euskadi'ye götürüleceğini saptayan Bask milliyetçisi partiler bu karardan pek memnun olmazlar. Kararı PNV "ayıp" olarak, HB "dalga geçme" olarak niteler.

18 Eylül'de, 13 Haziran seçimlerinden çıkan yeni temsilcileri ile Bask Belediyeleri Meclisi'nin ikincisi toplanır. ETA, ateşkesin birinci yıldönümü nedeniyle yayınladığı bildiride Madrid Hükümeti'ni adım atmamakta direnmekle suçlar. Devlet güvenlik güçlerinin Euskadi'yi terk etmesini ve Euskal Herria'nın iradesine saygı duyulmasını talep eder. Bunlar bir nevi görüşme koşulu olarak algılanır. Buna karşılık Madrid Hükümeti, görüşmelerde yalnız tutukluların ve sürgündekilerin durumunun ele alınacağını yineler.

Ekim başlarında PNV barışın tesisi için ateşkesten beri ETA ile 3 kez görüştüğünü ve görüşmeye devam edeceğini duyurur. 25 Ekim'de Euskadi Otonomisi'nin 20. yıl dönümü nedeniyle

Bask Hükümeti'nin ortakları PNV ve EA tarafından yapılan ortak açıklamada, statünün önemli kazanımları olmakla birlikte, Madrid hükümetleri tarafından gereklerinin yerine getirilmediğine dikkat çekilir; hukuki-siyasi bir anlaşma olarak nitelendirilen statünün sınırlarının yalnız Bask halkının kendi iradesi olabileceği vurgulanır.

Ve ETA Yeniden Silahları Konuşturur

1999 Mayıs ayında başlayan ve bir kaç teması geçmeyen Madrid Hükümeti-ETA diyalogunda ciddi adımlar atılamaz. PP (Halk Partisi) Hükümeti bu temasların bitmesinden sonra da ETA ile görüşebileceğini yineler; görüşülecek konunun yalnızca ETA mahkumlarının durumu olduğunun altını bir kez daha çizerek. PP bu konuda ana muhalefet partisi PSOE'nin de tam desteğine sahiptir. Lizarracılar yüklendikçe ya da politik tansiyon yükseldikçe, Madrid bir kaç tutuklunun Euskadi cezaevlerine naklini yapar; ETA herhangi bir hareketlilik işareti verdikçe gözaltı operasyonlarıyla karşılaşır.

Böyle bir ortamda, ETA, 28 Kasım 1999'da o güne kadarki tarihinin en uzun süren tek taraflı ateşkesini bozduğunu duyurur. Yaptığı açıklamada ateşkese son vermesinin nedenini her ne kadar İspanyol Hükümeti'nin adım atmamış olması ve süreci ETA'ya yönelik operasyonlar ile zora sokması olarak gösterse de, temel ya da en azından tek nedenin bu olduğuna inanmak zordur. Madrid Hükümeti'nin Lizarra ile başlayan ateşkes sürecinde takındığı tutum örgütün beklentilerini karşılamaktan uzak kaldıysa da, sürpriz bir durum da değildi. ETA'nın, ateşkesi bozma kararında sorumluluğu daha çok Milliyetçi Bask Partisi'ne (PNV) yüklediği söylenebilir. Örgüt, beyanlarında, PNV'nin kendileriyle yaptığı anlaşmanın gereklerini pratiğe geçirmemesinden yakınır, ama bu anlaşmanın içeriğinin ne olduğunu açıklamaz. PNV, ETA ile aralarından gizli bir anlaşma olduğu iddiasını yalanlar. ETA, PNV'den Madrid karşısında daha 'sıkı', daha 'radikal' bir duruş beklemiştir.

Örgüt gerçekten PNV'nin Madrid'e giden köprüleri yakacağına inanıyor muydu? Buna politikanın yanından bile geçmemiş kişilerin bile inanması zor... İddialardan birine göre, "silahlara dönmeyeceğiz' diyen ETA'nın o tarihlerdeki yönetim

kadrosunun, bunda samimi olma ihtimali yabana atılacak bir varsayım değil. Fakat bu kadronun bir kısmı ateşkes döneminde tutuklanmış, öte yandan aynı dönemde ETA'nın gençlik kolu olan Jarrai kökenli genç ve daha radikal bir kesim örgüt yönetimini ele geçirmiştir. Örgüt 2000'li yıllara, önceki dönemlere kıyasla daha çok para, silah, militan ve çok daha genç bir yönetim kadrosu ile girer. Toplumsal desteği ise her zamankinden daha zayıf olarak.

Halk Birliği (HB), 1999 sonbaharında, 2000 yılı baharında yapılacak İspanyol Parlamentosu seçimlerine katılmama kararı alır. Diğer milliyetçi Bask partilerinden de benzer bir tutum almalarını ister. ETA, ateşkesi bozmakla bir anlamda PNV ve EA'ya bir mesaj yollamıştır. Zira kendi hesabına göre eğer bu iki parti de İspanyol kurumlarını protesto eder, daha doğrusu birlikte kazan kaldırırlarsa, Madrid'in tutum değiştirmekten başka bir şansı kalmayacaktır.

21 Ocak 2000 sabahı Madrid'de bir araba bombası eylemi ile subay Pedro Antonio Blanco'nun ölümüne neden olan ETA, tekrar silahları konuşturmaya başlamış olur. Bu eylem yalnız ETA tarihinin yaklaşık 16 ay süren o güne kadarki en uzun ateşkesine nokta koymaz, Bask milliyetçisi kesimlerin son 20 yıldaki yegâne barış umuduna büyük bir darbe vurarak, Lizarra sürecini ve ulusal yapılanma projelerini bitkisel hayata sokar. Blanco'nun öldürülmesi Lizarra Deklarasyonu'nu destekleyenler üzerinde soğuk bir duş etkisi yapar. Zira bu kesim pasifikasyon sürecinin koşullarından biri olan ateşkesin devam edeceğini umuyordu. Lizarra'nın yürümesi önemli ölçüde ateşkesin devam etmesine bağlıydı. Aynı gün, ETA eyleminden bir kaç saat sonra, olay yerinin yakınlarında bulunan Juan Carlos adlı bir vatandaş İspanyol Polisi'nin açtığı ateş sonucu ölür. Resmi açıklamaya göre adı geçen şahıs dur ihtarına uymadığı için ETA'lı sanılmıştır. Ertesi gün başta Madrid olmak üzere devlet çapında ve Euskadi'nin pek çok yerinde gösteriler düzenlenir. Bu gösterilerin pek çoğunda ETA lanetlenir ve Bask kökenli partiler suçlanır. Euskadi'de, Lehendakari (Bask Hükümeti Başkanı) Juan Jose İbarretxe'in çağrısı üzerine gerçekleştirilen gösterilerin adı ise "barışa ihtiyacımız var"dır.

Bilbao'dakinde olduğu gibi bunların bir kısmında HB (EH) diğer partilerin de katıldığı bir gösteride ilk kez yer almış olur.

Ateşkesin bozulmasından sonra iki önemli ETA komandosu gözaltına alınır. Örgüte yönelik polisiye tedbirler hızlandırılır. 29 Ocak'ta Fransa 'Pakito'yu İspanya'ya iade eder. 3 Şubat 'ta 'Gadafi', Fransa'da gözaltına alınır. İspanyol İçişleri Bakanlığı' na göre ikisi de ETA'nın en önemli adamlarındandır. Yine Ocak ayı sonunda HB'nin uluslararası ilişkilerden sorumlu biriminin hemen tamamı, ETA ile HB arasındaki ilişkiden sorumlu tutularak ve terörü desteklemekle suçlanarak tutuklanır.

ETA ölümle sonuçlanan ikinci eylemini ilkinden bir ay sonra, 22 Şubat 2000'de bu kez Euskadi'nin başkenti Vitoria'da gerçekleştirir. Bask Parlamentosu'na 200 metre kadar uzakta bir kamyonete yerleştirdiği patlayıcı maddeyi uzaktan kumanda ile havaya uçurur. Bu kez hedef Euskadi Sosyalist Partisi'nin (PSE-EE) Alava örgütü başkanı, aynı zamanda Bask Parlamentosu milletvekili, bir dönem Lehendakari yardımcılığı da yapmış olan Fernando Buesa olur. Buesa ve korumasının ölümüyle sonuçlanan patlama politik ortamı iyice gerginleştirir. Saldırı, son iki yıldır sürmekte olan demokratik çözüm arayışlarına ciddi bir darbe vurur. PSOE, PP ve Madrid basını, eskiden olduğu gibi yalnız EH'yi (HB) olayı kınamadığı için ETA eylemine ortak etmekle kalmaz, diğer milliyetçi Bask kesimine, özellikle PNV'ye de yüklenir. Bu tarih, bu kesimlerin her ETA eyleminden sonra suçlu olarak gözlerini PNV'ye ve özellikle onun genel başkanı Arzallus'a çevirdiği bir dönemin de başlangıcıdır. Lehendakari İbarretxe, aynı akşam, önceki eylem sonrası dondurmakla yetindiği Bask Hükümeti - EH (HB) ilişkisinin bittiğini ilan eder. EH (HB), 2000 yılının Nisan ayında, eskiden (1998 öncesi) HB'nin yaptığı gibi, artık Bask Parlamentosu'ndaki oturumların bazılarına –yalnızca Bask sorunu için çok temel önemde gördüğü konularla ilgili olanlara- katılacağını açıklar.

12 Mart 2000'de yapılan genel seçimlerde, devlet çapında 183 sandalye elde eden sağcı Halk Partisi (PP), mutlak çoğunluğu elde ederek tek başına iktidara gelir. 1996'da yüzde 38.8 olan oy oranını yüzde 44.5'e çıkaran PP bu artışla, demokrasi döneminden beri, yani Franco'nun ölümünden sonra, merkez

sağ bir partinin aldığı en yüksek oy oranını yakalamıştır. İkinci olan İspanyol Sosyalist İşçi Partisi'nin (PSOE) oy oranı yüzde 37.6'dan 34.1'e düşer; üçüncü olan Birleşik Sol (İU) ise yüzde 10.5'den 5.5'e gerileyerek tarihinin en büyük yenilgisini alır.

EH'nin (HB) protesto ederek girmediği bu seçimlerde PNV ise sandalye sayısını 5'den 7'ye çıkarır. EH aylarca PNV'nin de protestoya katılması için uğraşmış, ancak bu partiyi ikna edememiştir.

ETA Öldürdükçe Madrid Bask Milliyetçilerine Yönelir

Yeniden silahlı ve bombalı eylemlere dönen ETA, ateşkes döneminde daha genç kadrolar yetiştirdiğini, kapasitesini arttırdığını ard arda yaptığı eylemlerle gösterir. Bu dönemdeki katılımlarla ETA'lıların yaş ortalamasının 28'e indiği söylenir.

ETA'nın her öldürme eyleminin akabinde başta Halk Partisi (PP), PSOE ve içlerinde pek çok sendika ve sivil toplum örgütünün de yer aldığı "Basta Ya", " Espiritu de Ermua", "Manos Blancos" inisiyatiflerince organize edilen protestolar yaygın olarak devam eder. Ateşkesin bozulmasından sonra başlayan dönemde yapılan bu ETA karşıtı gösterilerde eskiden olduğu gibi yalnız ETA ve HB değil, artık hemen tüm Bask milliyetçisi çevreler kınanmaktadır. Bu gösterilerde PNV lideri Arzalluz, partisi, HB ile görüşmeleri tamamen kesmediği için en az ETA kadar suçlanır ve onlardan fazla hakaret görür.

Euskadi'de ise ETA eylemlerini protesto gösterileri ikiye bölünür. Bask toprakları bir taraftan hemen her ETA eleminin ardından Lizarra karşıtlarının (PP, PSOE) ETA ve Lizarracıları protesto gösterilerine, diğer yandan Lehendakari (Bask Hükümetinin başı) İbarrexe'nin çağrısıyla daha çok PNV, EA ve İU-EB çevrelerinden oluşan Lizarra Deklarasyonu destekçilerinin yine "ETA'ya hayır" diyen ama daha çok "barış" temasını öne çıkaran gösterilerine sahne olur.

Bu arada ETA'nın Güney Bask'taki gençlik örgütü Jarrai ve Kuzey'deki Gazteriak'ın birleşmesinden oluşan Haika, molotoflu sokak gösterilerine, ETA ise bombalama ve kurşunlama eylemlerine hız verir. İspanya Başbakanı Jose Mari Aznar "yurtsever Bask solu"nu tehdit etmeye devam eder, PP ve PSOE ise daha çok Bask Hükümeti'ndeki PNV ve EA'ya yükle-

nirler. PNV ve EA bir yandan "kendi kaderini tayin" hakkının önünü açacak anayasal reform talep ederken, bir yandan da ETA'nın şiddeti durdurmasını talep etmektedir. Bu tutum ise hem "anayasalcılar"ın (PP, PSOE) hem de ETA ve HB'nin sert eleştirilerine hedef olur.

Ateşkesten sonra PNV ve EA, belediye meclislerinde HB ile başlatmış oldukları ittifak politikasına pek çok yerde son verirler. Lizzarra'da en çok diretmiş olanlardan PNV Genel Başkanı Ağustos ayı ortalarında söz konusu deklarasyonun şiddet tarafından işlevsizleştirildiğini, ETA ile Madrid'den sürekli darbe yediğini söyleyerek umudun azalmakta olduğuna işaret ettiğinde aslında bu paktan geriye sadece arşivlik bir metin kalmıştır.

Yılsonuna doğru PP ve PSOE arasında yeni bir "anti-terör" paktı imzalanır. Madrid Hükümeti, ETA ve destekçilerine karşı mücadeleyi içeren Ajuria Enea Paktı'nın tekrarı da sayılabilecek terör karşıtı bu anlaşmaya PNV ve EA'yı da davet eder, ancak iki parti de bu oluşumu reddeder.

2001'e girildiğinde Lehendakari (Bask Hükümeti Başkanı) İbarretxe, önce PP (Başbakan Aznar, Euskadi için 2000 yılının Nisan ayından beri erken seçim talebinde bulunmaktaydı), sonra PSOE'den gelen erken seçim baskılarına daha fazla dayanamaz erken seçim ilan eder. Bask Hükümeti, ETA'nın ateşkesi bozmasından sonra girilen süreçte Bask Vatandaşları'nın (EH, eski HB) desteğinden yoksun kalmakla epeydir azınlık konumuna düşmüş durumdadır ve hükümet başkanı, oluşan bu tıkanıklığı giderecek başka bir çözüm bulamamıştır.

2001 Bask Parlamentosu Seçimleri

2001 yılında Euskadi son yılların en sert seçim kampanyalarından birine sahne olur. Bir yandan ateşkesi bozduğundan beri 31 ölüme neden olan ETA eylemleri, öte yandan artık en az üçe bölünmüş olan politik bir kamplaşma ortamında sandık başına gidilir. Bu seçimlerde ne Ajurea Enea Paktı'nı savunanların ne de Lizarra Deklarasyonu'nu destekleyenlerin safları nettir. Zira Ajurea Enea'cılar, 1998 sonbaharında imzalanan Lizarra Paktı'ndan sonra Halk Partisi (PP), İspanyol Sosyalist İşçi Partisi (PSOE) ve Alava Birliği'nden (UA) ibaret kalmışlardır. Hatta PP ve PSOE 2000 yılı bitmeden yeni bir 'anti terör'

anlaşmasına imza atmışlardır. Birleşik Sol (IU-EB) ise ETA'nın tekrar silahları konuşturmaya başlamasından kısa bir süre sonra Lizarra'dan ayrılmıştır. Milliyetçi Bask Partisi (PNV), Bask Dayanışması (EA) ve Halk Birliği'den (HB, EH) her biri ayrılıklarını tek tek beyan etmemiş olsalar da Lizarra Paktı bir ceset olarak ortada durmaktadır. Hükümet partisi olan ilk ikisi, ki seçime de birlikte katılmaktadırlar, EH ile yolları çoktan ayırmışlardır.

Bu seçim kampanyasında en çok hedef alınanların başında PNV ve özellikle genel başkanı Xavier Arzulluz yer alır. Kampanyadan çok önce, Madrid'den hemen her alanda Artzalluz'a karşı bir eleştiri ve küfür yağmuru başlamıştır. PP ve PSOE gibi, Madrid basını da Lizarra'dan çekilmediği için her ETA eyleminin baş sorumlusu olarak Arzalluz'u gösterir. Üstelik ETA da Lizarra'nın yürümemesinin baş sorumluluğunu PNV'ye yüklemektedir, dolayısıyla seçim kampanyasında EH, PP ve PSOE kadar, yer yer onlardan da çok PNV'yi de karşısına alır. PP'nin bu seçimlerdeki Lehendakari adayı Mayor Oreja'dır. Oreja, PP Euskadi örgütünün eski başkanı, PP hükümetlerinde iki dönemdir içişleri bakanıdır. PSOE bile, Oreja'nın bakanlıktan ayrılıp Euskadi'ye Lehendakari adayı olarak gönderilmesini provokatif bulur. Madrid basının önemli bir kısmı dahil pek çok kesim, daha seçim yapılmadan PP'yi bu seçimlerin neredeyse galibi, Bask milliyetçisi kesimi ise kaybedeni ilan eder. 13 Mayıs 2001 tarihinde yapılan Bask Parlamentosu seçimlerinde ortaya çıkan tablo şöyledir:

	2001			1998		
Partiler	**Oy miktarı**	**Oy oranı**	**Millet vekili sayısı**	**Oy miktarı**	**Oy oranı**	**Millet Vekili sayısı**
EAJ-PNV/EA	599.746	42.7	33	458.957	36.7	27
PP	323.918	23.0	19	267.481	21.3	18
PSE-EE/PSOE	250.919	17.8	13	220.052	17.6	14
EH	142.784	10.1	7	224.001	17.3	14
EB-İU	78.448	5.5	3	71.064	5.6	2

Seçimlerin galibi % 43 ile kuşkusuz PNV-EA koalisyonu olur. PNV-EA koalisyonu, PP ve PSOE'nin toplam oylarını geçer. Bunda şiddete karşı koydukları tavır ve barış temasını öne çıkarmış olmaları kadar, merkeziyetçi PP ve PSOE'nun ters tepen baskılarının da payı olmuştur. PP, tarihinde ilk kez PNV'yi de geçip Bask Hükümeti'nde iktidar olmayı beklerken aldığı oy sayısı PNV-EA'nın aldığı oyların yarısını ancak geçebilmiştir. PP'nin oyları % 21'den 23'e yükselmiştir, ama bu oran ne bu partinin kendisini, ne de onun iktidar olacağına kesin gözle bakmış olan çevreleri memnun eder. Çünkü bekledikleri Bask milliyetçilerinin yenilgisi, İspanyolcuların zaferidir; sandıktan çıkan sonuç ise bu değildir. PP'nin oy oranını arttırmasında iki etkenin payı belirleyici olmuştur: Çoktandır çok geniş kesimlerin tepkisine neden olan ETA eylemleri ve 'Bask milliyetçileri tehlikesi' karşısında bu partinin kendisinden daha sert başka bir güç olmadığını gösteren pratiği. Bu seçimin en açık mağlubu ise seçmen desteği % 17'den % 10'a düşen EH'dir (HB). Yurtsever sol, tarihinde ilk kez bu kadar büyük bir yenilgi alır. ETA'nın tekrar silahlara dönmesiyle, başlangıçta kendilerinin de otonomi döneminin en olumlu gelişmesi olarak gördükleri bir barış denemesinin sona erdirilmiş olması bu yenilginin en önemli nedenidir.

Birleşik Sol (EB-İU)'un desteği ile yeni Bask Hükümeti'ni PNV-EA koalisyonu kurar. Yeniden Lehendakari (Hükümet Başkanı) olan Juan Jose İbarretxe, yeni dönem hedeflerini "otodeterminasyon ve Euskadi'nin pasifikasyonu" olarak açıklar.[23] Bu açıklamalar merkezi Madrid Hükümeti'ni rahatsız eder. Temmuz başlarında, mevcut otonominin gözden geçirilmesi amacıyla Madrid Hükümeti ile ortak bir komisyon oluşturulmasını öneren Lehendakari İbarretxe'nin bu önerisi, İspanya Başbakanı Jose Maria Aznar tarafından böyle bir oluşumun anayasa dışı olacağı gerekçesiyle ve şiddetle reddedilir.

[23] "Euskadi'nin Pasifikasyonu"ndan kast edilen, kısaca, silahların susturulması, yani ETA'nın silahlı mücadeleye son vermesinin sağlanmasıdır.

Yeni Bir Parti: Aralar

ETA'nın o güne kadarki en uzun süren ateşkesini bozması genel olarak Bask milliyetçisi çevre üzerinde soğuk bir duş etkisi yapar. ETA'nın siyasi kanadı olarak da bilinen Halk Birliği'nde (HB, EH) bu yeni durumdan memnun olmayanların bir kısmı örgütü yüksek sesle eleştirmeye ve hareketten ayrılmaya başlarlar. 2000'in sonlarına gelindiğinde HB'nin Navarra'daki en önemli ismi olarak bilinen Patxi Zabaleta öncülüğündeki bir grup yeni bir siyasi oluşumun adını telaffuz etmeye başlarlar: Aralar. Adını Gipuzkoa ve Navarra arasındaki bir dağdan alan bu grup 2002 başlarında ilk kongresini yaparak partileşir. Tabanı daha çok Navarra'da yer alan Aralar ile HB arasındaki temel fark, yeni oluşumun ETA'dan silahlı mücadeleyi terk etmesini istemesindedir. Kendilerini yurtsever ve sol bağımsızlıkçılar olarak niteleyen Aralar, hedefini tarihsel Bask bölgeleri arasında gönüllü bir birlikteliğe dayanan bir Euskal Herria Federal Cumhuriyeti olarak koyar. Aralar, 2003 yılında yapılan Navarra Parlamentosu seçimlerinde 4 sandalye elde eder.

2000'li Yıllarda ETA

18 Eylül 1998'de başlayan, tarihinin o güne kadarki en uzun süren ateşkesini 28 Kasım 1999'da bozduğunu ilan eden ETA, 2000'li yılları eskisinden daha yoğun ve daha az seçici bir eylem dönemi ile başlatmış olur. Üç buçuk yıl içinde silahlı saldırı, arabalara patlayıcı madde yerleştirme, ev ve iş yerlerine bombalı paket gönderme gibi 100'e yakın şiddet eylemi gerçekleştirir. Bu eylemlerde 47 kişi ölür, onlarca kişi yaralanır. Örgüt, İspanyol polisi, jandarma, asker, Bask polisi teşkilatları ile siyaset, iş, basın ve yargı dünyasından oluşan geniş bir kitleyi hedef almaktadır. Ölümle sonuçlanan eylemler arasında en çok tepki duyulanlardan bir kaçı şunlardır: Temmuz 2000'de arabasının yanında park ettikleri bir arabaya yerleştirdikleri bombanın patlaması üzerine PNV'ye yakınlığı ile bilinen Guipuzkoa Ticaret Odası Başkanı Jose Maria Korta'nın öldürülmesi; aynı yılın Mayıs ayında El Correo gazetesi editörlerinden Jose Luis Lopez'in kurşunlanması, Kasım ayında Barselona'da eski sosyalist bakan Ernest Lluch'un arkadan kafasına sıkılan kurşunlarla öldürülmesi, 24 Mayıs 2001'de El Diario Vasco (Bask

Günlüğü) gazetesinin sahiplerinden Santiago Oleaga'nın kurşunlanması. Kasım 2001'de karısının ve oğlunun önünde kurşunlanan Bilbao Adliyesi hakimlerinden ve öğretim görevlisi Jose Maria Lidon, aynı zamanda ETA'nın Euskadi'de öldürdüğü ilk hakimdir. Ağustos 2002'de Santa Pola (Alikante) tatil kasabasında bomba yerleştirilen bir arabanın havaya uçurulması sonucunda 6 yaşında bir kız çocuğu ve 57 yaşında bir vatandaş ölür, onlarca kişi de yaralanır. (Bu eyleme karşı gösterilen büyük tepki, biraz ileride de değineceğimiz gibi, Madrid'e, Batasuna'nın kapatılma prosedürünü başlatmak için en uygun fırsatı da vermiş olur).

Şubat 2003'te Euskadi'nin Andoain kasabasında PSE-EE üyesi, 'Basta ya'cı Joseba Pagazaurtundua'nın bir barda kahvaltı yaparken kafasına üç el ateş edilerek öldürülmesi ise PP ve PSOE'nin tepkilerinin ETA'dan çok PNV'ye yönelmesini beraberinde getirir. Aynı yılın ölümle sonuçlanan ikinci eylemi 30 Mayıs'ta gerçekleştirilir. Örgüt Navarra'nın Sangüesa kasabasında patlayıcı maddelerle havaya uçurduğu bir polis arabasında iki polisin ölümüne neden olur. Bu aynı zamanda örgütün bu dönemde ölümle sonuçlanan son eylemi olur. Üç buçuk yıl boyunca 47 ölüme neden olan ETA bu tarihten itibaren üç yıl boyunca daha çok propaganda amaçlı eylemlerle yetinecek, ölümle sonuçlanacak eylemlerden kaçınacaktır.

2000'li yıllarda İspanyol birimlerinin Fransız güvenlik güçleriyle işbirliği de yoğunlaşır. Yalnız 2000 yılında 100'den fazla kişi ETA'lı oldukları iddiasıyla gözaltına alınır, bunlardan 16'sı kefaletle, 13'ü takipsizlik sonucu serbest bırakılır. 15 Eylül 2000'de Fransız güvenlik güçlerince yakalanıp İspanyol meslektaşlarına iade edilen İnyaki de Renteria'nın örgütün bir numaralı adamı olduğu iddia edilir. Yine aynı yıl boyunca 109 kişi yardım yataklıktan gözaltına alınır. 7 Ağustos 2000'de kullanmakta oldukları arabada taşıdıkları patlayıcı maddenin patlaması sonucu 3, aynı şekilde evde sakladığı patlayıcının patlaması sonucu ise 1 ETA'lı ölür. Bu sonuncusu, ETA'nın benzer şekilde ölen 33'üncü üyesidir ama sonuncusu olmayacaktır. Eylül 2002'de 2 örgüt üyesi daha arabalarında bulunan patlayıcı maddenin kazara patlaması sonucu ölürler. Bir yıl sonra yine aynı tarihlerde 2 ETA'lı Bask polisiyle girdikleri bir çatış-

mada yaralanırlar. Bir kaç saat sonra yaralanan ETA'lılardan biri ölü olarak bulunur. 2003 yılı, İspanyol ve Fransız güvenlik güçlerinin örgüte en ağır darbe vurduğu yıllardan biri olur: Üyelik ve yardım yataklığından yakalananların sayısı 200'e yaklaşır. Bunlar arasında basında en çok yer bulanlardan biri 4 Aralık 'ta Fransız polisince iki arkadaşı ile birlikte yakalanan İbon Fernandez İradi "Susper" olur. İspanyol güvenlik güçlerince 18 eylemden aranan "Susper", örgütün o dönemdeki ikinci adamı olarak bilinmektedir.

2000'lerin ilk yıllarında, İspanyol güvenlik güçleri, yalnız ETA'ya değil, "destekçileri" olmakla suçladığı "yurtsever sol"a karşı da çok sert davranırlar.

Yeni Yasaklar Dönemi

2000'li yıllar aynı zamanda sağcı Halk Partisi'nin (PP) Madrid'de ikinci kez iktidara geldiği yıllardır. PP önceki dönemde başlattığı yasaklama pratiğine, bu kez elde ettiği salt çoğunluğun da verdiği güç sayesinde son sürat devam eder.

HB (Halk Birliği), 23 Haziran 2001'de gerçekleştirdiği kongresinde adını değiştirir, yeni adı Batasuna (Birlik) olur. Yurtsever Sol'u isim değişikliğine götüren, bir süredir Madrid Hükümeti'nce giderek daha yüksek sesle telaffuz edilmeye başlayan yasaklanma tehditleridir.

14 Temmuz'da, İbarretxe'nin Lehendakari (Bask Hükümeti Başkanı) yemininde bulunduğu gün, bir araba bombası eylemi ile Navarra Halk Birliği (UPN) üyesi Javier Mugica ve Bask Polisi amirlerinden Mikel Uribe'yi kurşunlayarak öldüren ETA, yeni kurulan Bask Hükümeti'ne bir mesaj göndermiş olur.

Aralık 2001'de, bu kez Madrid, Gestoras'ı (ETA mahkumları ile dayanışma derneği) yasaklayarak yurtsever sol'un pek çok kesimine bir mesaj verir: Yasaklar dönemi başlamaktadır ve Batasuna'nın yasaklanması gündemdedir.

Mayıs ayında Bask Hükümeti'ni oluşturan üç parti (PNV, EA, IU), Batasuna'yla birlikte bu partinin kapatılmasına karşı oy kullanırlar; Bask Parlamentosu'nun bu tür kararlarının Madrid karşısında bağlayıcı bir hükmü olmasa da. Yaza doğru Basklı din adamları da yasaklamaya karşı tavır alırlar. Önce, Basklı piskoposlar bu tavırlarını kamuoyuna duyururlar:

Batasuna ile ETA arasındaki ilişkinin türü ne olursa olsun bu partinin yasaklanması toplumsal provokasyondan başka bir işe yaramayacaktır. Bunu, Basklı rahiplerin Vatikan'a otodeterminasyon hakkını destekler nitelikte bir mektup göndermeleri izler. Mektubun altında 358 imza vardır. Basklı din adamlarının bu tutumu, iktidar partisi PP, ana muhalefet partisi PSOE ve Madrid basını tarafından eleştiri yağmuruna tutulur. Bütün bu kesimlerin ortak eleştiri noktaları din adamlarının tarafsız olması gerektiği, siyasete bulaşmamaları gerektiği iken bir ay kadar sonra yaşanan bir olay asıl rahatsız edici noktanın pek de bu olmadığını gösterir: Bir grup üst düzey İspanyol din adamı ellerinde İspanyol bayrakları ve vatanın bölünmezliği sloganı ile bir askeri törene iştirak ettiklerinde, aynı basın olayı övgülü bir biçimde birinci sayfadan verecektir.

Nihayet Ağustos 2002'de, Batasuna'nın yasaklanmasına olanak tanıyan siyasi partiler yasa tasarısını meclisten geçirmek için Madrid'in eline bir fırsat geçer: ETA'nın, Alicante ilinin Santa Pola kasabasında sahile bıraktığı bir bomba aralarında 6 yaşında bir kız çocuğunun da bulunduğu iki sivilin ölümüne neden olmuş ve Batasuna diğer ETA eylemlerinde olduğu gibi bu eylemi de kınamamıştır. PP ve PSE'ye göre Batasuna'nın bu tutumu yasaklamayı haklı kılacaktır. Epeydir her ETA eyleminin akabinde diğer Bask milliyetçisi kesimlere de yüklenmeyi neredeyse rutinleştirmiş olan Madrid Hükümeti, ETA ile PNV Genel Başkanı arasında, -ellerini kana bulaştırıp bulaştırmama detayı dışında- özünde bir fark olmadığını belirten bir açıklama yapar. Böyle bir havada 26 Ağustos'ta tatilini yarıda kesip olağanüstü toplanan İspanyol Parlamentosu yasa tasarısını kabul eder. İktidardaki Halk Partisi (PP), ana muhalefetteki İspanyol Sosyalist İşçi Partisi (PSOE), Katalanların Amaç ve Birlik Partisi (CIU), Kanarya Koalisyonu ve Endülüsçü Parti tasarıya "evet" derken, ret oyu kullananlar yalnızca Milliyetçi Bask Partisi (PNV) ve Bask Dayanışması (EA)'dır. Devlet genelinde üçüncü siyasi güç olan Sol Birlik (IU) ise çekimser kalır. Aynı gün Ulusal Mahkeme hâkimi Baltazar Garzon, Batasuna'nın etkinliklerini yasaklar.

Bir yıl boyunca hiç gündemden düşmeyen bu kapatılma konusunda Madrid'de hemen herkes hemfikirdi zaten: İktidar,

ana muhalefet partisi, basın. Batasuna'nın kapatılıp kapatılmaması değil, nasıl kapatılması gerektiği tartışılıyordu yalnızca. PSOE ve sol basın Batasuna'nın -parlamento bulaştırılmadan- yargı tarafından kapatılmasını istemektedir örneğin. Sonunda bulunan çözüm, partinin kapatılmasında parlamento ve yargının işbirliği yapması, işi daha da sağlama almışçasına tüm bu kesimlerin derin bir nefes alması ile sonuçlanır. Oysa, basının bir kısmı da dahil, kapatılma gerekçelerini pek de tatmin edici bulmayanlar da vardır. Mesela Hakim Garzon'un hazırladığı dosya "Batasuna'yı kapatan 1000 Gerekçe" diye basına sunulmuştur ama -niye tam olarak 1000 rakamının seçilmiş olduğu bir yana-, bunlardan çoğu pek de anlaşılabilir nitelikte değildir. Anlaşılabilen ve çokça konuşulan gerekçeler ise şöyle özetlenebilir: Batasuna'nın amaçları ETA'nın aynısıdır. Dolayısıyla Batasuna, ETA'dır. Batasuna'nın ETA'nın bir parçası olduğuna en iyi kanıt ise hiçbir ETA eylemini kınamamış olmasıdır.

Kapatmayı protesto için Bask Ülkesi'nde düzenlenmek istenen mitingler yasaklanır. Bunların bazısında Bask Polisi Madrid yönetimince- göstericileri dağıtmada pasif davranmakla suçlanır. Dikkat çeken bir başka konu da, yönetim kadrosu ve milletvekilleri dahil Batasuna'dan hiç kimsenin ETA'lı olmakla suçlanmaması ve haklarında dava açılmamasıdır. ETA'nın bir parçası olmakla suçlanıp kapatılan bir partiden hiç kimsenin örgüt üyeliği ile suçlanmamış olmasında bir tuhaflık vardır ama bunu sorgulayan olmaz. Navarra dahil Bask topraklarında bu partiden seçilmiş olan milletvekilleri, belediye başkanları, belediye meclisi üyeleri gibi çeşitli düzeylerdeki temsilcilerin kaderi ise seçilmiş oldukları kurumların inisiyatifine kalmıştır. Vitoria Belediyesi'nde olduğu gibi, yönetimin PP ve PSOE'nin elinde olduğu belediyelerde Batasuna grupları lağvedilir. Bask Parlamentosu gibi çoğunluğun Bask milliyetçisi kesimlerde olduğu kurumlarda ise (Hakim Garzon'un ve Madrid Hükumeti'nin baskılarına, hatta 2003 Nisan ayı sonlarında anayasa mahkemesinin vermiş olduğu dağıtma emrine rağmen) Yurtsever Sosyalistler (SA) adı altında çalışmaya devam ederler. Bu ismin önüne de bulundukları şehir, bölge ya da kasabanın adını koyarlar: Mesela Bibao parlamentosunda-

kiler Bilbao Yurtsever Sosyalistleri, Bizkaia Bölgesel Parlamentosu'ndaki grup Bizkaia Yurtsever Sosyalistleri adını alır.

Madrid basını, devlet genelinde yapılan kamuoyu anketlerinin İspanyolların çoğunlukla kapatılmadan yana olduğunu gösterdiğini ileri sürer. Bask Ülkesi'nde yapılan ve bunun tam tersi sonuçlar veren anketleri ise görmezden gelir.

Nihayet 25 Mayıs'ta yurtsever Bask kesimi dışta bırakılarak belediye ve bölgesel parlamentolar için sandık başına gidilir. Yasaklı Batasuna'nın katılamadığı bu seçimlerde bu partinin oyları, tahmin edildiği gibi, daha çok Milliyetçi Bask Partisi (PNV) ve Bask Dayanışması (EA) koalisyonuna gider.

Alava, Bizkaia ve Gipuzkua parlamentolarında önceki seçimlerde 29 milletvekili çıkarmış olan, EH adıyla katıldığı 1999'daki belediye seçimlerinde % 20 oy alan Batasuna artık sistem dışı kalmıştır. 1999 ve 2003 yılında yapılan yerel parlamento (Alava, Bizkaia ve Gipuzkua Parlamentoları) seçimlerinde partilerin kazandıkları milletvekili sayısı şöyledir:

PARTİLER	1999	2003
PNV-EA	56	73
PP	34	34
PSE-EE	29	35
EH	29	-
İU-EB	3	9
UA	2	1
Aralar		1

Ve Baskça'nın Tek Günlük Gazetesi de Kapatılır

2003'ün Bask topraklarındaki en önemli gelişmelerinden biri kuşkusuz Baskça yayın yapan yegane günlük gazete Euskaldunun Egunkaria'nın (Bask Günlüğü) 21 Şubat'ta sürpriz bir biçimde yasaklanmasıdır. 15 bin civarında satışı olan ve Bask diline ve kültürüne yaptığı hizmetleriyle hemen her kesimin saygısını kazanan bu gazetenin kapatılması Bask milliyetçilerinde bomba etkisi yapar. Egunkaria'ya oldukça geniş bir kesim tarafından sahip çıkılmasının nedeni, gece yarısı nöbetçi hâkimce alelacele alınan bu kararın Bask diline bir saldırı ola-

rak yorumlanmasının yanında, tarafsızlığı en az kuşku götüren bu yayın organının kapatılmasının 'sırada şimdi kim var?' sorusunu akla getirmesidir. Yurtsever Sol"un gazetesi olarak bilinen ve 1998'de yasaklanan Egin'in tersine Egunkaria ile ETA arasında herhangi bir ilişki olduğuna, iktidar partisi PP hariç, hiç kimse ciddi olarak inanmaz. Madrid basını ise kararı sessizce eleştirmekle yetinir. Euskadi'de yapılan yüz bini aşkın katılımlı protesto gösterileri Madrid basınında sıradan trafik kazalarından daha az yer kaplar. Bu tür durumlarda her zaman ilk akla gelen suçlama olarak 'örgüt propagandası yapıyor' iddiası Egunkaria için öne sürülemediği gibi, kapatmaya gerekçe gösterilen Egunkaria-ETA arasındaki finansman ilişkisinde kimin kimi finanse ettiği hususu tepkilere rağmen açıklığa kavuşturulamaz.

Gazetenin kapatıldığı gece yarısı aralarında yayın yönetmeni Martxelo Otamendi'nin de bulunduğu 5 yönetici gözaltına alınır. Üç gün sonra bırakılan Otamendi, onlarca televizyon kamerası önünde, işkence gördüklerini söyler. İçişleri Bakanı Angel Acebes'in bu açıklamalara yanıtı, işkence şikâyetinde bulunanlara karşı devleti karalamaktan dava açmak olur.

Bu arada kapatılmanın ertesi gününden itibaren gazete çalışanları bir kaç sayfayı geçmeyen Egunon'u (Günaydın) çıkarmaya başlarlar. Bir süre sonra Egunkaria'ya benzeyen Berria'yı (Haber) çıkarırlar. Egunkaria 15 bin satarken bu ikincisi başlangıçta 100 bine yakın satar, bir süre sonra da tirajı 20 binlere oturur. Bask Hükümeti bu gazeteyi de desteklemeye devam eder.

Bu yeni yasaklar döneminin Bask milliyetçilerine karşı başlattığı yol, yılsonlarına doğru Bask Parlamentosu Başkanı Juan Maria Atutxa'yı Yuksek Mahkeme'de sanık sandalyesinde oturtmaya kadar götürür. Atutxa, yardımcısı ve sekreteri artık yasaklı olan Batasuna'nın parlamentodaki grubu SA'yı (Yurtsever Sosyalistler) dağıtmadıkları için yargı kararına itaatsizlikten 3 yıla kadar hapis cezası ile yargılanmaya başlarlar. Sanıklar ise, parlamento genelgesine göre siyasi bir grubu dağıtmanın yalnız parlamento kararıyla olabileceğini söyleyerek tutumlarını savunurlar.

İbarretxe Planı

İlan edildiği 27 Eylül 2002 tarihinden itibaren Euskadi ve Madrid'te en çok konuşulan konularından biri kuşkusuz Lehendakari (Bask Hükümeti başı) Juan Jose İbarretxe'nin "özgür birliktelik" planı olur. 'İbarretxe Planı' diye tanınan bu öneri "çok uluslu bir devlet içinde ulusal kimliğin tanınması ve İspanyol Devleti ile özgür bir birlikteliğe dayalı yeni bir siyasi anlaşma"dan bahseder. Bask Hükümeti Başkanı'nın bu planı Madrid tarafından kıyamet habercisi olarak değerlendirilir ve bağımsızlık isteği olarak yorumlanır. Madrid basını da 'İbarretxe'nin egemenlik planı' diye adlandırdığı bu önerinin içeriğine karşı çıkar.

Metin, plan içeriğinin şiddetsiz bir ortamda referanduma sunulmasını öngörür ki bununla yeni bir ETA ateşkesinin kastedildiği varsayılır. Fakat ETA ve Batasuna, mevcut otonominin revizyonu olarak yorumladıkları bu planı reddederler. Radikal sol milliyetçilerin 'daha gelişmiş bir otonomi', PP ve PSOE'nin ise 'Bağımsızlık yolunda bir adım' olarak nitelendirip karşı oldukları öneri, aslında bu iki görüş arasında bir orta yol arayışı olarak da değerlendirilebilir. Planda, İspanya Devleti içinde mevcut otonomiden daha ileri bir oluşum öngörülmekte ve direkt olarak otodeterminasyondan bahsedilmese de Bask halkının kendi geleceğini kendisinin belirlemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu amaçla Madrid hükümeti'nin gerekli adımları atması talep edilmektedir.

Lehendakari İbarretxe, geleneksel yılsonu mesajlarının ana konusunu iki yıl üst üste 'özgür birliktelik' planına ayırır ve bu planın şiddetsiz bir ortamda referanduma sunulmasında kararlı olduğunu belirtir.

Bu arada 2004'e birkaç gün kala Madrid Hükümeti, ceza yasasında İbarretxe'nin yargılanmasının yolunu açacak olan bir değişiklik yapar. Buna göre İbarretxe "özgür birliktelik planı"nı referanduma götürecek olursa suç işlemiş olacak, dolayısıyla Bask Hükümeti'nin en tepesindeki kişiye de cezaevi yolu görünecektir.

Carod Depremi

2004 yılı başlarında ETA ile bir görüşme yapan Katalunya Cumhuriyetçi Solu (ERC) Genel Başkanı Josep Lluis Carod'un ateşle oynadığını anlaması için çok beklemesi gerekmez. Ocak ayı sonlarında basına sızdırılan Carod-ETA görüşmesi siyasi bir depreme neden olur. Özellikle devlet çapında örgütlü olan iktidar ve ana muhalefet partilerinin ve basının baskısı Carod'u conseller en cap (bir tür Katalunya Başbakan yardımcılığı) görevinden istifaya götürür. Ama çok geçmeden, 18 Şubat'ta ETA'nın Katalunya için ateşkes ilan ettiğini açıklaması gözleri yeniden Carod ve partisi ERC'ye ve Katalan Hükümeti'ne çevirir. Devlet çapındaki siyasi ortam yine toz dumana döner. Her ne kadar Carod, ETA ile hiç bir pazarlıkta bulunmadığını söylese, ve örgüt adı geçen ateşkesin 1 Ocak'tan itibaren, yani görüşmeden önceki bir tarihten itibaren, yürürlüğe girdiğini belirtse de, bu argümanlar daha önce söz konusu görüşmeyi "bitmek üzere olan ETA'ya oksijen pompalamak" olarak niteleyen kesimleri yatıştırmaya yetmez. Carod'un bir daha o yasama dönemi Katalan hükümetinde herhangi bir görev üstlenmeyeceğine dair söz vermesi kendi hükümetini yatıştırsa da, sağcı Madrid iktidarı yalnız Carod'un değil Katalan Hükümeti'nin de istifasını istemektedir.

Madrid'den gelen baskılar üzerine Katalunya Cumhuriyetçi Solu'nun (ERC), Katalan Hükümeti ve ana muhalefet partisi CIU ile birlikte ETA'yı kınayıp, bu ateşkesi ahlak dışı bulduklarına ilişkin bildirinin altına imza atmaları bile Madrid iktidarındaki Halk Partisi (PP) ve basının önemli bir bölümünce yeterli bulunmaz. Bu olayların genel seçimler arifesine denk gelmesi ateşi iyice alevlendirir. Carod'un da hatırlattığı gibi, uzun süredir ilk kez bir ETA beyanı devlet çapında bu kadar ciddiye alınmakta, örgütün sözü bu kadar önemsenmektedir. Fakat bu gürültü patırtı içinde örgütün Carod'la pazarlık yapmadığına dair sözleri ise kulak ardı edilmektedir. Carod'un, kendisinden önce başkalarının da, partiler, hükümetler ve bireysel inisiyatifler seviyesinde, farklı dönemlerde ETA ile görüştüğünü hatırlatan sözleri de bu toz duman içinde kaybolur gider. Madrid Hükümeti'nin, Carod-ETA görüşmesini belgeleyip basına sunmak yerine neden görüşmede yer alan iki ETA'lıyı

gözaltına aldırtmadığını soranların sayısı üçü beşi geçmez. Hele bu ETA'lılardan birinin Josu Ternera olduğu göz önüne alınacak olursa bu sorunun önemi iyice ortaya çıkar. Çünkü basındaki sıfatı "Zaragosa Kasabı" olan Ternera, pek çok kanlı ETA eyleminden aranan biridir.

Öte yandan ETA neden yalnızca, -1980'den beri 50 kişinin ölümüne sebep olduğu- Katalunya için ateşkes ilan etti? Bu sorunun yanıtı kuşkusuz varsayımlarla sınırlıdır. Örgüte göre sebep, Katalan topraklarında yükselmekte olan bağımsızlıkçı havadır. Fakat hiç kimsenin böyle bir argümanı ciddiye alması beklenemez. Çünkü örgütün bu beyanı yalnız devlet çapında değil Katalunya'da da en çok oranın bağımsızlıkçıları ERC'yi yıpratmıştır. Başka bir görüşe göre ise ETA, ateşkesi özellikle seçim arifesinde ilan ettiği de dikkate alınacak olursa, genel seçimleri PSOE'nin kazanmasını istemediği için böyle hareket etmiştir. Çünkü bu partinin Katalan kolu, ERC ile koalisyon halinde Katalan Hükumeti'ndedir; dolayısıyla görüşmenin açığa çıkmasından yalnız örgütle görüşmüş olan ERC Genel Başkanı Carod ve partisi değil, PSOE de olumsuz yönde etkilenecektir. Nitekim PP seçim kampanyasında bu kozu en büyük rakibi olan PSOE'ye karşı kullanmıştır. ETA niye sağcı PP iktidarını sosyal demokrat PSOE'ye tercih etsin? Aynı varsayıma göre, ki bu örgütün bile gizlemediği bir gerçektir, PP kazanacak olursa Bask topraklarındaki siyasi cepheleşme daha da kızışacak, PP 8 yıllık iktidar döneminde olduğu gibi, muhtemelen PNV ve EA gibi ılımlı Bask milliyetçilerinin üstüne daha çok gidecektir. Dolayısıyla bu iki parti de 'saflarını' kesin olarak belirlemek zorunda kalacaktır. Öte yandan ETA, ERC gibi bağımsızlıkçı bir partiyi dost olarak görüyorsa neden zarar vermek istesin? Yine aynı iddiaya göre, örgüt için devrim ve Euskal Herria'nın bağımsızlığı mücadelesinde gerekirse herkes kurban edilebilir, bazen istemeyerek de olsa. ETA'nın son yıllardaki stratejisi ve son dönemlerde üst üste aldığı darbeler vs. de göz önüne alınacak olursa bu hiç de yabana atılacak bir yorum değildir.

Nihayet 14 Mart 2004 tarihinde yapılan genel seçimler 'Carod depremine' kısmen de olsa nokta koymuş olur. Seçim arifesinde yapılan anketler, sağcı Halk Partisi'ni (PP) oy kaybı-

na uğrasa da yeniden iktidarın en büyük adayı göstermektedir. Fakat seçimlerden 4 gün önce yaşanan büyük bir terör olayı iktidar partisi PP'yi muhalefete götürecek olan bir dizi gelişmeyi de başlatır. Madrid'de İslamcı bir grubun (El Kaide) trenlere yerleştirdiği bombaları patlatmasıyla 191 kişinin ölmesi ve yaklaşık 1500 kişinin de yaralanması bütün gündemi altüst eder. Yalnız ETA ve destekçisi dediği kesime değil, genel olarak Bask ve Katalan milliyetçilerine karşı da sert bir tutum almış olan PP, böyle bir katliamı yapanın ETA olması durumunda seçimlerde oy patlaması yaparak mecliste salt çoğunluğu elde edeceğini hesap eder. Bu nedenle olayı manipüle ederek, aksi yöndeki tüm bulgulara rağmen terör saldırısını ETA'nın düzenlediğini iddia eder. Ancak "yanlış hesap Bağdat'tan döner" ve PP bu manipülasyonun bedelini ağır öder. Birkaç gün içinde saldırının ETA tarafından değil El-Kaide tarafından düzenlendiği netlik kazanır. Seçimlerden bir önceki akşam binlerce kişi pek çok yerde PP büroları önünde sabahlayarak bu durumu protesto eder. Ve sandıktan PSOE çıkar. Genel kanı, PP'nin Irak savaşında ABD'nin yanında aldığı aktif konumun ve özellikle de son birkaç günkü manipülasyonlarının bedelini ödediği yönündedir. Bu seçimlerde oyunu en çok yükselten parti ise Katalanların ERC'si olur. Bu parti Madrid Parlamentosu'ndaki sandalye sayısını 1'den 8'e yükseltir. Bu da kuşkusuz bu partiye ve liderine karşı yürütülen bir kaç aylık siyasi linç politikasına Katalanların yanıtıdır.

ETA'nın 'Silahsız' Yılları ve Batasuna'dan Bir Yenilik

Daha önce de belirttiğimiz üzere, 2000'li yıllara silahlarla başlangıç yapan ETA, üç buçuk yılda 47 kişiyi öldürür. En son 30 Mayıs 2003 tarihinde Navarra'da 2 polisin ölümüne neden olan örgüt, bu tarihten itibaren uzunca bir süre 'ölümle sonuçlanmayacak" eylemlere yönelir. Mesela 2004 yılındaki en ses getiren eylemler, turizmi baltalamaya yönelik, ufak tefek maddi hasarlara ve bazen hafif yaralanmalara yol açan propaganda amaçlı bombalama eylemleridir. Buna karşılık aynı yıl İspanyol güvenlik güçlerince 26, Fransızlarca 46 kişi ETA'lı oldukları iddiası ile tutuklanırlar. Yalnız ekim ayında Fransız polisince tutuklananların sayısı 20'dir.

Bu dönemde bazı çevreler, Madrid basını gibi, örgütün Fransız ve İspanyol güvenlik güçlerinden yediği darbeler nedeniyle adım atamaz duruma düştüğünü iddia eder. 2003 ve 2004, örgütün yediği polisiye darbeler nedeniyle, hiç bir ETA yöneticisinin bu görevini bir kaç aydan çok icra edemediği yıllardır. Fakat 1968'den bu yana 1069 ölü, 3400'ün üzerinde yaralı bırakan ETA gibi bir örgütün, yalnız polisiye operasyonlar nedeniyle zayıf düştüğü için 'ölümcül' eylemler 'yapamadığı' varsayımının o kadar da gerçekçi olmadığını bilmek için ETA uzmanı olmak gerekmiyor. Fransız ve İspanyol güvenlik güçlerinin örgüte karşı 1992 yılında gerçekleştirdikleri operasyonların yanında 2003 ve 2004'dekiler 'şaka' kalır çünkü. 1992'de 10 bin İspanyol askeri ETA için görevlendirilmişken ve Fransız polisi 200 kişiyi gözaltına alırken örgüt yine de 26 kişi öldürmüştü. Yalnız bu örnek bile, örgütün, ne kadar zayıflatılırsa zayıflatılsın, 'öldürmüyor' ise bunun nedeninin polisiye operasyonlar olmadığını kanıtlar. En azından tek ve temel neden bu değildir. Örgüt, Madrid Hükümeti ile yeniden 'konuşmak' niyetindedir mesela.

ETA, bir yanda da 'güçsüz' olmadığını göstermek için eylemlere devam eder. 2004'ün bitimine bir kaç gün kala Madrid'in giriş çıkış yollarındaki benzin istasyonlarına 4 adet küçük çaplı patlayıcı madde içeren paket bırakır ve patlamadan önce uyarıda bulunur. Üç gün aradan sonra 6 farklı ilde benzer eylemler gerçekleştirir. Aynı günde Madrid'de 4 ayrı yere patlayıcı bırakarak ya da 6 farklı ilde aynı saatlerde benzer eylemler yaparak, "zayıfladığı için eylem yapamayan bir örgüt" olmadığını göstermeye çalışır. ETA 'gürültüsü çok', 'hasarı az' olan propaganda amaçlı eylemler tercih etmeye başlamıştır. 2005 yazında, bir sonraki olimpiyatlara ev sahipliğine soyunan Madrid'in adaylığını olumsuz yönde etkilemek için patlattığı bombalarla bir yandan isterse İspanyol çıkarlarına epey zarar verebileceği mesajını verir; diğer taraftan, önceki bir kaç eylemde olduğu gibi, "ETA bitti" diyenlere isterse eylem yapabileceğini, ama bir "iyi niyet" göstergesi olarak bu eylemlerin ölümle sonuçlanmamasına gayret edeceğini göstermeye çalışır.

Yurtsever Bask soluna gelince, bu kesimdeki en önemli gelişme iki yılı aşkın bir süredir yasaklı olan Batasuna'nın (Birlik)

14 Ekim 2004'de ilan ettiği yeni bir açılımdır. Batasuna'nın lideri Arnaldo Otegi, Donosti'de (San Sabastian) iki bin kişinin katıldığı bir toplantıda, mücadeleyi sokaklardan çıkarıp siyaset masasına taşımak istediklerini belirtir ve ikili bir görüşme planı önerir. Bir yandan, örgütün silahsızlandırılması ve tutuklularının durumu konularında ETA ve Madrid Hükümeti arasında görüşmeler sürerken, diğer yandan siyasi sorunlara çözüm yolu bulunması amacıyla bütün çevrelerin dahil olacağı bir siyasi partiler masası açılacaktır. Milliyetçi Bask Partisi (PNV) ve Bask Dayanışması (EA) gibi diğer Bask milliyetçileri bu öneriyi olumlu, fakat ETA'ya yönelik bir ateşkes çağrısı içermediği için yetersiz olarak değerlendirirler. Birleşik Sol (IU) ve bir kaç aydan beri Madrid iktidarında olan İspanyol Sosyalist İşçi Partisi (PSOE), Batasuna ile her hangi bir diyalog için silahların susmasını şart koşmaktadır. Ana muhalefetteki Halk Partisi (PP) ise öneriyi toptan reddeder.

Muhataplan tarafından pek kabul görmese de Batasuna aslında bu öneriyle çok önemli bir ilke adım atmıştır. ETA'nın siyasi kanadı olarak bilinen Batasuna, tarihinde ilk kez, örgütü siyasi görüşmelerin dışında bırakmayı önermiştir. Diğer Bask milliyetçileri bu durumu önemli bir gelişme kabul edip değerlendirilmesi gerektiğini düşünürler ama "İspanyolcu" taraf bunu dikkate almaz.

Bu arada hem İspanyol hem de Fransız güvenlik güçlerinin örgüt ve çevresine karşı operasyonları devam etmektedir. 2004 bitiminde o yıl boyunca İspanyol Devleti'nde ETA üyesi olmaktan ya da yardım ve yataklıktan tutuklananların sayısı 74, Fransa'da ise 57'dir. Bir iddiaya göre, 2004 sonbaharında yapılan ETA karşıtı bu operasyonların bir amacı da muhtemel bir ateşkes girişimini baltalamaktır. Bu iddiayı öne sürenlere göre, hükümet, örgütü zayıflatmak istemekle birlikte, ETA silah sıktığı müddetçe Bask milliyetçilerinin her tür talebine karşı elinde 'ama şiddet var' kozunu saklı tutacağı için örgütün tamamen bitmesini de istememektedir. Başka bir iddiaya göreyse PSOE, Bask vakasındaki tavrı PP kadar net bir parti değildir. İçinde kimi diyalog yanlısı isimlerle birlikte, Roza Diaz gibi, bu konuda PP'nin bile sağında kalan isimleri de barındırmaktadır. Bir başka yoruma göre ise PSOE'li Madrid Hükümeti, bu operas-

yonlarla ETA'yı indirebileceği en zayıf noktaya getirecek, ardından diyalog yolunu açacaktır.

İbarretxe Planı'na Son Darbe: Bask Parlamentosu Seçimleri

İspanyol Sosyalist İşçi Parti'li (PSOE) Madrid Hükümeti önceki iktidar döneminde kesilen Madrid-Vitoria ilişkilerini 2004 yazına doğru yeniden başlatır: Bask Hükümeti'nin yıllardır talep etmekte olduğu 30'un üstündeki yetki alanı üzerinde pazarlık yapmaya hazır olduğunu söyler, ama İbarretxe Planı'nı konuşma niyetinde olmadığını çeşitli ağızlardan yinelemeye devam eder. Plan'ın Bask Parlamentosunda oylamaya sunulmasına bir kaç gün kala PSOE'nin Euskadi örgütlenmesi alternatif olarak yeni bir plan sunar. Sosyalistlerin planı özetle mevcut otonominin anayasal sınırlar dahilinde biraz daha geliştirilmesini ve Euskadi'nin 'ulusal bir otonomi' olduğunun kabul edilmesini içerir. Kendileri dışında hiçbir kesimden destek bulmayan bu öneri ile amaçlanan İbarretxe Planı'nı frenlemek, Bask milliyetçilerinin elindeki "bizimkini beğenmiyorsunuz ama bir alternatif de önermiyorsunuz" söylemini işlevsizleştirmeye çalışmaktır.

Nihayet 30 Aralık 2004'de oylamaya sunulan İbarretxe Planı sürpriz bir biçimde Bask Parlamentosu'nun onayını alır. Bir gün öncesine kadar Plan'a karşı olduğunu yineleyen yasaklı Batasuna'nın parlamentodaki grubu Yurtsever Sosyalistler'in (SA) üç milletvekili İspanyol Sosyalist İşçi Partisi (PSOE-EE) ve Halk Partisi (PP) ile birlikte "hayır" oyu kullanırken, diğer üç milletvekili ise sürpriz bir biçimde Milliyetçi Bask Partisi (PNV), Bask Dayanışması (EA) ve Birleşik Sol (İU) ile beraber plana "evet" der. Fakat bu durum ETA'nın siyasi kanadı olarak bilinen Batasuna'nın bölündüğü anlamına gelmez. Aksine Batasuna böyle yapmakla oldukça pragmatik davranmıştır. Öyle ki, yasaklandığı tarihten beri epey zor bir dönemden geçen ve ETA'nın son dönemlerde yediği darbelerin de etkisiyle iyice bunalan Batasuna (SA), plana tümüyle "hayır" deseydi, "İspanyolcu" dediği PP ve PSOE ile aynı kefeye girmiş olacaktı ve bu durumu kendi tabanına anlatmakta büyük güçlük çekecekti.

Bu arada Bask meselesinde siyasi yorumların bir uçtan öbürüne nasıl çekildiğine bir örnek de bu oylamadan sonra yaşanır. PP ve PSOE, başka suçlamalar yanında, yasaklı Batasuna'nın oyları ile kazandıklarını öne sürerek "evet"çilerin aldığı sonucun meşruluğunu tartışma konusu yaparlar. Oysa aynı yasaklı Batasuna'ın üç milletvekili de kendilerinden yana oy kullanmıştır.

İbarretxe Planı ilk sınavdan başarıyla geçmiş olsa da, bu henüz başlangıçtır. İspanyol Parlamentosu 2 Ocak 2005'de İbarretxe ve planını ağırlar. Bask Hükümeti Başkanı söz konusu planı savunan bir konuşma yapar. Aynı gün yapılan oylama ile plan görüşülmeye bile gerek duyulmadan ezici bir çoğunlukla reddedilir. Yalnız Bask, Galiçya, Katalan milliyetçileri ve Katalunya İnisiyatifi planın görüşülmesi yönünde oy kullanır. İbarrexte, bu sonucu Bask Parlamentosu'nun kararına bir saldırı olarak algılar ve ülkesine döner dönmez erken seçim kararı alır. Hesabı, partisi PNV ve EA koalisyonunun sandıktan salt çoğunlukla çıkması ve Madrid'e hiç de arzu etmediği bir yanıt vermesidir. Batasuna da yasaklı olduğuna göre seçimlerden zaferle çıkmak neredeyse kesindir. Ama İbarretxe'nin kafasından geçenleri herkes gibi Madrid'de kolayca okur ve yanıtını seçimlere bir haftadan az bir zaman kalana kadar saklar. Yurtsever Bask Solu'nun seçimlere girebilmek için sunduğu bütün formüller bir bir reddedilmişken, sürpriz bir biçimde bu kesimi temsil edecek olan Bask Toprakları Komünist Partisi'nin (EHAK ya da PCTB; ilki Baskçasının kısaltması, ikincisi İspanyolca versiyonudur) seçimlere girmesine izin verilir. Yurtsever Bask Solu'nun tamamını yıllardır ETA ile aynı kefeye koyup taşlayan Madrid basınının önemli bir kısmı ilk kez bu çevreye ait bir partiyi negatif sıfatlar kullanmadan tanıtırlar. Oysa yıllardır Halk Birliği (HB), Bask Vatandaşları (HB), Batasuna (Birlik) ve Yurtsever Sosyalistler'e (SA) karşı tarafsızmış gibi davranma gereği bile duymamışlardır. Ama bu kez İspanyol basını PCTB'nin seçimlere girmesini en az PSOE ve PP kadar arzular. Zira o günlerdeki hedef nettir: Yeter ki PNV Bask Parlamentosunda salt çoğunluğu elde etmesin.

Böylece PSOE ve basının önemli bir kesiminin arzusu gerçekleşmiş olur: PNV-EA koalisyonu salt çoğunluğa ulaşa-

mamıştır. Bunu en iyi PSE-EE/PSOE 'nin (İspanyol Sosyalist İşçi Partisi'nin Euskadi versiyonu) Genel Sekreteri Patxi Lopez'in seçim sonuçlarını değerlendiren ilk sözleri özetler: "İbarretxe Planı kaybetti." Lopez, partisinin üçüncülükten ikinciliğe çıkmasından çok, İbarretxe Planı'nı savunan Bask milliyetçilerinin yenilgisine sevinmiştir.

Bu seçim tablosunun değerlendirilmeye değer önemli bir noktası da Yurtsever Bask Solu'nun elde ettiği 9 sandalyedir. Nasıl ki daha önce bu kesimi temsil eden EH, ETA'nın ateşkesi bozmuş olmasının faturasını 1998'de 14 olan sandalye sayısını 2001'de 7'ye düşürerek ödediyse, son yıllarda ETA'nın kimseyi öldürmemiş olmasının ödülünü de aynı kesimin şimdiki temsilcisi PCTV-EHAK 9 sandalye kazanarak almıştır. Elbette bu başarıda, ETA ve Batasuna'nın son aylarda silahları bırakma yönünde niyet belirtmeleri ve tabanın, bu kesimin maruz kaldığı baskı ve yasaklanmalara karşı büyüyen öfkesinin de payı olduğu söylenebilir. Gerçi PCTV-EHAK, EH'nin 1998'de aldığı oy oranının epey gerisinde kalmıştır ama içinde bulunulan koşullarda 2001'deki seçimlere göre iki milletvekili daha fazla çıkarmış olması yine de yabana atılamayacak bir başarıdır. Unutmamak gerekir ki seçimlere bir hafta kala katılmasına izin verildiğinde, bırakın merkezini, bürosu, hatta bir sandalyesi bile olmayan bir parti olan EHAK'ın adını bile duyanların sayısı sınırlıdır. Adaylarının adını bilenlerin sayısı neredeyse bir elin parmaklarını geçmemektedir. Yurtsever Sol, bütün bunlara rağmen iki günde bütün Bask sokaklarını bu partinin ne zaman hazırlandığı anlaşılmayan seçim afişleriyle donatmış, bütün seçim sandıklarında kendi partilerinden de gözlemci bulundurma işini iki üç günde organize etmiştir.

Seçim sonuçları yine bir koalisyon hükümetini zorunlu kılmıştır; Temmuz sonlarında üçüncü İbarretxe hükümeti kurulur. Önceki gibi bir PNV-EA koalisyonu olan ve EB-İU (Birleşik Sol) tarafından desteklenen ve yine Juan Jose İbarretxe'nin başkanlığında kurulan yeni hükümet bir öncekinin neredeyse bir tekrarı durumundadır. Lehendakari İbarretxe bu dönemki hedeflerini 'barış ve siyasi ortamın normalleşmesi olarak' duyurur, yani bir önceki dönem gibi.

Bir Sürpriz: İspanyol Parlamentosu ETA İle Görüşme Kararı Alır

Bundan önceki Madrid iktidarının, özellikle Bask meselesindeki aşırı sağ pratiklerinden sonra, 2004 baharında hükümet olan İspanyol Sosyalist İşçi Partisi (PSOE) ve özellikle yeni Başbakan Jose Luis Rodriguez Zapatero, devlet genelinde diyaloga dayalı ve yapıcı bir siyasete geçişin emarelerini verirler. Zapatero, İspanyol Birlikleri'ni Irak'tan çekmek, homoseksüel evliliklere izin vermek gibi konularda epeyce cesaretli davranır, bir dizi reformu art arda uygulamaya geçirir. En cesur adımı ise Bask sorununda atar ve Parlamento'dan ETA ile görüşme izni ister. Ve İspanyol Parlamentosu, 2005 Temmuz 'unda, Zapatero Hükümeti'nin örgütle görüşmesine yeşil ışık yakar. Son 25 yılda gerek PSOE gerekse PP hükümetleri ETA ile onlarca dolaylı temas dışında bir kaç kez doğrudan görüşmüşlerdi ama bunların hepsi gizli yapılmıştı. Dolayısıyla yeni, bir o kadar da önemli olan, bir parlamentonun bir hükümete bu konuda açık destek vermiş olmasıdır. Zapatero'nun talebine yalnızca Halk Partisi (PP) karşı çıkar, diğer bütün partiler onay verir. ETA ile diyalog kurmak için izin ve yetki istemiyle Meclise sunulan metinde, görüşmelerde ele alınacak konuların çerçevesi de (biraz muğlak da olsa) çizilmektedir ki bu çerçeve o güne kadar çizilmiş olanların en genişidir: Silahları bırakması kaydıyla örgütle siyasi konular hariç her konuda görüşülebilecektir. Gerçi bu konular yine büyük ölçüde örgütün cezaevlerinde olan 700 kadar mahpusunun durumuna ve sürgündeki ETA'lıların geleceğine odaklanmıştır ama aynı metinde diğer sorunlara (Euskadi'deki) bütün siyasi partilerin katılımıyla çözüm aranacağı da belirtilmektedir. Metinde muğlak ifadeler kullanılmıştır, ama niyetin, Bask sorununu bütün taraflarla birlikte yeniden ele almak olduğu anlaşılmaktadır.

Öneri İspanyol Parlamentosu'nun gündemine getirildiğinde ETA iki yıldan uzun bir süredir ölümle sonuçlanan eylem yapmıyordu. Bu durum öneri sahiplerinin işini bir ölçüde kolaylaştırmıştır, ama gene de ETA ile doğrudan ve açıkça görüşme kararının, Zapetero Hükümeti'nin o güne kadar aldığı en cesaretli karar olduğunu kabul etmek gerekir. Irak'tan çe-

kilmek ve homoseksüel evliliklere izin vermek de ana muhalefet partisi PP'in karşı çıktığı kararlardı; özellikle bunlardan ikincisi kilisenin şimşeklerini de hükümete doğrultmuştu, ama ETA ile görüşmek iktidardaki bir siyasi parti için oldukça zor bir karardı. Bu karar, yalnız PP ve Terör Kurbanları Derneği'ni ve bunların onlarca yan kuruluşunu ayağa kaldırmakla kalmadı, Zapatero'nun kendi partisi ve tabanında da ciddi bir rahatsızlık yarattı. PSOE'lilerin bir kısmı bu kararın kendilerine oy kaybettireceğinden korkuyorlardı, haksız olmadıklarını gösteren bazı göstergeler de vardı: En önemlisi de, Zapatero Hükümeti başa geçtiğinden beri PSOE'nin seçmen desteğinin giderek yükseldiğini gösteren grafiklerin, ETA ile görüşme kararı alınmasından sonra birden tersine dönmesiydi. Bu durum, iktidarda iken hayata geçirdiği aşırı sağ uygulamalarının açtığı yaralar hâlâ kapanmamış ve son seçimler arifesinde iktidarı kaybetmemek için giriştiği sınırsız manipülasyonlar hâlâ unutulmamış olan PP'nin, (ETA ile görüşme kararından sonra) yapılan anketlerde yükselişe geçtiğinin görülmesiyle de teyit ediliyordu. Bu gelişmelerde ETA meselesinin yanında o günlerde görüşülmekte olan ve Başkaban Zapatero'nun da desteklediği Katalunya Statüsü Reformu'nun da etkisi vardı kuşkusuz. Bütün bunlar İspanyol Devleti içindeki ulusal meselelerde, bu 'ulus' kelimesiyle kastedilen 'İspanyol Ulusu' değilse eğer, kamuoyundaki 'hassasiyet'in ne derece yüksek olduğunu da göstermektedir. Üstelik Bask meselesi, Katalanlarınkinden çok daha çetrefilli, içerdiği şiddet unsurundan dolayı çok daha 'el yakan' bir sorundur. Bu konuda 'diyalog', 'reform' gibi kavramları kullanmak PP ve PSOE gibi partilere genelde oy kaybettirmektedir. Elbette Katalancı ve Baskçı partilerin tabanı için ise tam tersi bir eğilim söz konusudur.

Hükümetin diyalog kararı yasaklı Batasuna'nın lideri Arnaldo Otegi ve ETA tarafından olumlu karşılanır. Artık herkes ETA'nın bu karara bir 'ateşkes'le yanıt vermesini beklemektedir. Bu yanıt ancak bir sonraki yılın bahar aylarında gelir. Bu süre içinde yurtsever Bask kesimi, Madrid Hükümeti'nden Basklı mahpusların Euskadi'deki cezaevlerine nakli gibi konularda adım atmasını bekler ve bu amaçlarla kitlesel

gösteriler düzenler. Ana muhalefet partisi PP ve Terör Kurbanları Derneği (AVT) ise devlet genelinde 'Katillerle görüşmeye hayır' içerikli pankartlarla bezedikleri gösterilerde Hükümeti, "İspanya'yı satmak"la suçlarlar.

Parlamento kararını izleyen aylarda ETA, önceki iki yılda olduğu gibi, hatta onlardan daha az 'gürültülü', sadece varlığını hatırlatacak türden eylemler yapar. 'Dikkat bomba var' uyarısı ile belirlediği yerlere patlayıcı madde bırakır, akabinde telefonla polisi durumdan haberdar eder. Bu arada 'diyalog süreci' de başlar. Bir yandan PSE-EE (PSOE'nin Euskadi kolu), Batasuna ile görüşürken, diğer yandan Madrid Hükümeti ile ETA arasında biri Oslo'da diğeri Cenevre'de olmak üzere iki görüşme gerçekleşir. Bu gelişmeler üzerine ETA 24 Mart 2006'da süresiz ateşkes ilan eder. PP hariç hemen tüm partiler gidişattan memnundur. Bask Hükümeti'nin başı İbarretxe yaz sonlarında süreci desteklemek ve 'Euskadi'nin pasifikasyonu'na katkıda bulunmak için bütün siyasi partilerle görüşme başlatacağını duyurur.

Bir kaç gün sonra Yurtsever Bask Solu Bilbao'da onbinlerin katıldığı bir gösteride 'Bask siyasi tutuklularının nakli' ve 'otodeterminasyon' talep eder. Yine Nisan ayında, kapatılan Batasuna'nın Başkanı Arnaldo Otegi, Ulusal Mahkeme tarafından, 2003 yılında bir ETA'lının cenaze töreninde yaptığı konuşma nedeniyle terörizmi desteklemekten 15 aya mahkum edilir, fakat iki gün sonra kefaletle serbest bırakılır. Haziran ayında İspanyol polisi 12 kişiyi ETA destekçisi oldukları gerekçesi ile tutuklar.

Nihayet 29 Haziran 2006'da Başbakan Zapatero bir kaç aydır beklenen adımı atar: Şiddete son vermek amacıyla ETA ile diyalog dönemini resmen başlatır.

Fakat ETA ve çevresine yönelik gözaltı ve tutuklamaların devam etmesi üzerine örgüt Ağustos ayı ortalarında yaptığı bir açıklamayla, barış sürecinin krizde olduğunu iddia eder ve bunun sorumluları olarak da PNV ve PSOE ile birlikte İspanyol ve Fransız devletlerini gösterir. Bir de 'uyarı' da bulunur: "Euskal Herria'ya karşı saldırıların devam etmesi durumunda ETA cevap verecektir." Ekim ayı sonlarında Fransız güvenlik güçleri bir silah deposundan 340 silahın çalındığını ve bunu da

ETA'nın yaptığını söyler. Bu durum diyalog yanlıları dahil pek çok kesimi gidişat konusunda kuşkulandırır; Halk Partisi (PP) ve Terör Kurbanları Derneği ayağa kalkar, sokaklara dökülür. İki devlette de ETA karşıtı operasyonlar devam eder. "Kale Barroka" denilen ve örgüte yakınlığı ile bilinen yurtsever gençlik, operasyonlara araba, bankamatik yakma, korsan gösteri yapma gibi eylemlerle karşılık verir.

30 Aralık 2006'da ETA Madrid Havalanı'nın otoparkına patlayıcı madde bırakır. Örgütün uyarısı üzerine söz konusu alan boşaltılır, ama otoparkı yerle bir eden bomba patladığında orada oldukları bilinmeyen iki Ekvatorlu göçmen ölür. ETA hemen akabinde yaptığı açıklamada ateşkesi bozmadığını, devam ettireceğini söylese de, diğer kesimlerce 'uyarı'nın sınırları aşılmış kabul edilir. Yurtsever solun Bask Parlamentosu'ndaki temsilcisi Bask Toprakları Komünist Partisi (PCTV) hariç bütün partiler olayı kınarlar. Başbakan Zapatero Hükümet'in artık görüşme kapısını kapattığını söyler, yeni bir görüşme süreci başlatmaya önkoşul olarak da 'terörün kesin olarak terki' gibi silahları bırakma olarak yorumlanabilecek bir şart koyar. Esukadi için çözüm olarak da 'çoğulcu ve anayasa sınırları dahilinde' bir anlaşmadan bahseder ve böyle bir sürecin başlangıcını da ETA'nın ortadan kalkması şartına bağlar.

Bu son gelişmeler 2007'ye epey farklı ve karmaşık bir tabloyla giriş yapılmasına neden olur. Diyalogculardan Milliyetçi Bask Partisi (PNV), Bask Dayanışması (EA), Katalanların Amaç ve Birlik Partisi (CIU), Cumhuriyetçi Sol (ERC) ve kısmen Birleşik Sol (IU), ETA'yı kınarlar ama diyalogun devam etmesinden yana görüş bildirirler. Halk Partisi (PP) ve Terör Kurbanları Derneği (AVT) ise (Madrid'de 200 bin kadar kişinin katılımıyla gerçekleştirilen mitingde olduğu gibi) ETA ve diyalog karşıtı gösterilerde PSOE ve Başbakan Zapatero'ya yüklenirler.

Havaalanı eyleminden dolayı durumu epey güçleşenlerden biri olan Batasuna ateşkese şans tanımaktan söz etse de böyle bir ortamda artık kendi sözünün pek de ciddiye alınmayacağının farkındadır.

Diyalogda ısrar edenlerden biri olan Lehendakari İbarretxe, 22 Ocak'ta yeni durumu değerlendirmek için yasaklı Batasuna'nın lideri Arnaldo Otegi ile görüştüğünde, bir hafta

sonra Otegi ile bir yıl kadar önce yaptığı başka bir görüşmeden dolayı mahkeme heyeti karşısına çıkacağından haberdardır. PSOE'nin Euskadi kolu başkanı Patxi Lopez de illegal bir partinin, yani Batasuna'nın lideri ile görüşmekten dolayı yargıya hesap vermek zorunda kalanlardandır.

'Terör karşıtı pakt' imzalayıcıları, PSOE ve PP, iki yılı aşkın bir aradan sonra 2007 Şubat ayı ortalarında yeniden toplanır. Her ne kadar bu görüşmede herhangi bir karar alınmasa da, epeydir iktidar partisi PSOE'yi bu paktın ruhunun gereklerini yerine getirmeye davet eden PP için bu oldukça önemli bir adımdır. Hatırlanacağı gibi PP, kendi iktidarı döneminde (PSOE'nin de desteği ile) bahsettiği 'ruhu' arka arkaya koyduğu yasaklarla yerine getirmişti: Egunkaria gazetesinin yasaklanması, Halk Birliği ve Batasuna gibi partilerin yasaklanması vs. PP, epeydir yasaklanması için çağrı üstüne çağrı yaptığı Bask Toprakları Komünist Partisi'nin (PCTV) kapatılması yönünde bir öneriyi, 20 Şubat'ta İspanyol Parlamentosu'nda oylamaya sunar. Gerekçe olarak da Bask Parlamentosunda 9 milletvekili ile yurtsever solu temsil etmekte olan bu partinin ETA'nın iki kişinin ölümüne neden olan eylemini kınamamış olmasını gösterir. Öneri reddedilir.

İzleyen aylarda ETA ateşkesi devam ettirdiğini söylese de ciddiye alınmaz. Güvenlik güçleri gözaltı operasyonlarını arttırırken örgüt sempatizanları olan Yurtsever Gençlik sokak eylemleri ile bunlara karşılık verir. Derken örgüt 5 Haziran'da ateşkesi bozduğunu ilan eder. PP, hükümetin ETA ile diyaloğa devam ettiğini iddia eder, Madid Hükümeti bu durumu reddeder. Böyle bir anlaşma olmasa da iki taraf arasında, hükümet ve örgüt, bir tür sesiz diyalog olduğundan kimsenin kuşkusu yoktur. Zira yerel seçimler bundan tam bir hafta önce yapılmıştır. ETA ateşkesi bu tarihe kadar uzatmamış olsaydı yeni yasal kanadı sayılan ANV (Bask Milliyetçi Hareketi) de öncekiler gibi yasaklanmış olacak, seçimlere giremeyecekti.

Hükümet seçimlere bir kaç gün kala ANV'ye yeşil ışık yaktı. Son dakikaya kadar beklemesinin iki nedeni vardı: ETA ateşkesi bitirecek olursa bu partiyi yasaklayıp sandığa gitmesine engel olmak, ve tabi ANV'nin alabileceği oy miktarını mümkün olan en alt seviyeye çekmek. Nitekim hükümet istediğini büyük

ökçüde elde etti. ANV propaganda yapmaktan yoksun kalmak bir yana, adını bile duyuramadan seçimlere gitti. Üstelik pek çok yerdeki aday listesi son anda tırpanlandı. Toplam 73344 oy aldı. Yurtsever solun oy oranını bir onceki döneme göre kıyaslama imkanı olmadığı gibi, zira önceki yerel seçimlerde yasaklı idi, gerçek oy miktarını belirleme imkanı da yok. Bu kesim 90 bine yakın geçersiz oyun aslında kendisine ait olduğunu iddia etti. 1999 seçimlerde geçersiz oy miktarının yalnızca 10 bin olduğu hatırlatılacak olursa, bu iddiada bir gerçeklik payı olduğu kabul edilebilir. Bu arada PSOE devlet genelinde oy kaybetti, PP'nin gerisine düştü. PSOE'nin oy kaybının önemli nedenlerinden biri kuşkusuz iki yıl önce ETA ile başlattığı diyalog yolunun başarısızlıkla sonuçlanmasıydı.

Bask Sorununun Çözümü Yakın mı?

Bu soruya yanıt vermek hiç kolay değil. Ya da Euskadi'deki her kesimin yanıtı farklı, bir o kadar da tereddütlerle dolu. Son yıllardaki izlediği seyri gözden geçirmek, bir anlamda özetlemek kısmen de olsa bu sorunun yanıtlanmasını kolaylaştırabilir.

Sosyalistlerin (PSOE) üç dönemlik yönetiminden sonra, iki dönem iktidar olan merkez sağ Halk Partisi (PP) pratikleri, demokrasi döneminden beri merkezi Madrid iktidarı hangi partinin elinde olursa olsun, Bask meselesine yaklaşımın pek değişmediğini, özünde aynı kaldığını gösterir: İki parti de Euskadi'nin sorununu şiddet ve Bask milliyetçiliği olarak görür. Yalnız bu şiddeti icra eden ETA'ya karşı değil, onun yandaşları dedikleri yurtsever Bask solu olarak da bilinen kesimin partilerine (HB, EH, Batasuna ve son olarak SA 'Sosyalist Yurtseverler') ve diğer kurumlarına karşı da tavırları benzer olur. Onlara göre, ETA şiddetle, yurtsever sol ise yalnızlaştırılarak, hatta gerekirse partileri yasaklanarak yola getirilmesi gereken kesimlerdir. Mücadele yöntemleri farklı da olsa, hepsi aynı yolun yolcusu olarak değerlendirilir, "radikaller", "kopuşçular", "fanatikler" olarak damgalanırlar. Merkezi iktidarın bu tavrı bir tür devlet politikasıdır. Aynı politika diğer Bask milliyetçilerini de (Milliyetçi Bask Partisi-PNV; Bask Dayanışması-EA) kimi zaman "modernler", "pazarlıkçılar" olarak görür ve bu

kesimle yer yer ittifaklar, uzlaşmalar yoluyla yürümeyi dener; kimi zamansa bunları da "aynı yolun yolcusu", aynı treninin bir vagonu görerek onlara da yüklenir. Özellikle PP iktidarı, ETA karşıtı bu Bask kesimini de otonomi ötesi/üstü çözüm arayışlarında çok kez örgüt ile aynı kefeye koymakta sakınca görmez.

Sol ya da sağ, Bask milliyetçisi kesime göre ise ortada çözülmemiş tarihsel bir siyasi sorun vardır ve şiddet bunun ürünüdür. Bu kesimin sol "radikalleri"nden ETA için, bu sorun halledilene kadar şiddet dahil her yol mubahtır. Örgütün siyasi kanadı olarak bilinen Batasuna'nın bunu programıyla ilan edecek hali yok, 'ben yapmam, ama yapanı anlarım' tavrı gösterir. Bunlara göre, PP ve PSOE Euskal Herria'nın bağımsızlığını engelleyen güçlerdir. Aynı kesim PNV ve EA'nın politikalarını ise çoğu kez 'reformist' ya da 'oportünist' bulur ve Madrid'in ekmeğine yağ sürmekle suçlar. Bu iki ılımlı Bask milliyetçisi parti, ETA ve Batasuna tarafından zaman zaman "bizimle yürümeyen düşmanladır" tarzı bir yorumdan hareketle merkeziyetçi ya da İspanyolcu partilerden daha ağır biçimde eleştirilir, Bask davasına ihanetle suçlanır.

Bask milliyetçilerinin merkez sağ (PNV) ve sosyal demokratlarına (EA) göre ise PP ve PSOE Bask halkının kendi kaderini belirlemesini istemeyen, engel olan güçlerdir. Bunlarla da, Madrid'le de mücadele demokratik yollarla olmalıdır, ki bunun için asgari koşullar mevcuttur. Bu kesime göre, silah kullanmakla aslında Madrid'in ekmeğine yağ sürmekte olan ETA'dır. Bu yolla, mevcut otonominin gelişmesi ve bağımsızlık dahil sonraki egemenlik aşamalarına geçilmesine engel olmaktadır. Devletin ETA ile diyalogundan yana olan aynı kesim, şiddetin yalnız şiddetle bitirilemeyeceğini savunur. Birleşik Sol'un (İU) Euskadi örgütlenmesi olan İU-EB de bu konuda, PNV ve EA'ya yakın görüşlerdedir.

Otonomi dönemi boyunca imzalanan onca anlaşma Bask meselesinde derde derman olamamıştır. 1988'de, HB (Halk Birliği) hariç hemen bütün siyasi partilerce imzalanan Ajuria Enea Paktı'nın hedefi ETA'yı bitirmek, yandaşlarını yalnızlaştırarak 'demokratikleştirmek', bir nevi 'ehlileştirmek' idi. 10 yılı aşkın bir süre boyunca ciddi olarak pratiğe geçirilen bu anlaşma ilk hedefinde hiçbir başarı sağlayamaz, 'ehlileştirme' yö-

nünde bir adım bile atamaz iken, 'yalnızlaştırma' politikasında önemli oranda başarılı oldu. 1998 sonbaharında PNV, EA, HB ve İU-EB tarafından imzalanan Lizarra Paktı'nın en önemli hedefi Bask sorununa barışçıl bir çözüm bulmak idi. Ama PP ve PSE-EE gibi önemli bir Bask kesiminin dışarıda kaldığı bir yolda ilerleme kaydetmenin pek de mümkün olmadığı görüldü. Yeniden konuşan ETA silahları bu anlaşmanın mezarını kazan başlıca aktörlerden biri oldu. 2000 yılı sonlarında PP ve PSOE tarafından imzalanan 'anti terör' anlaşması da ETA'yı bitiremedi, ancak HB ve ardıllarını yasaklayarak bu kesimin ağzını bantladı.

ETA, 2000'lerin hemen başında, yasaklanan Batasuna'nın (HB, EH, SA) önemli bir kesiminin bile ağzını açık bıraktıracak şekilde, kurbanları arasında politikacı, iş adamı ve gazetecilerin de bulunduğu, büyük tepki toplayan onlarca öldürme eylemiyle nereye varmak istiyordu? Buna ilişkin uç ama göz ardı edilemeyecek iddialardan biri şöyle: ETA, PNV'nin Madrid ile ipleri tamamen koparmaya yanaşmayan kararsız tutumunu bağımsızlık önünde en büyük engel olarak görmekteydi. Bunun da nedeni elden çıkarmak istemediği şu "utanç verici" Otonomi'si ve oradaki iktidarıydı. Dolayısıyla otonomi işlenemez hale getirilirse PNV'nin elinde 'İspanyolcular'la pazarlık edeceği bir şey kalmazdı. Birbirinden "acımasız" eylemler yapan ETA, İspanyolların büyük bir çoğunluğunun bunun kabahatini örgütten çok PNV'ye yükleyeceğini biliyordu. Nitekim örgütün tekrar silahları konuşturması ile birlikte yaşananlar ETA'yı bu tahmininde yanıltmadı. ETA tarafından Şubat 2003'de öldürülen PSE-EE üyesi, 'Basta ya'cı Joseba Pagazaurtundua olayında görüldüğü gibi, PP ve PSOE'nun tepkileri örgütten çok PNV'ye yöneldi. Öyle ki, PSOE'nin Avrupa Parlamentosu grup başkanı Rosa Diaz, kendisine de benzer bir şekilde kurşun sıkılacak olursa sorumlusunun PNV Genel Başkanı Artzallus'un ta kendisi olacağını söylemekten çekinmedi. Aynı iddiaya göre bu ETA'nın da arzuladığı bir tablodur. Zira örgüte göre, böyle bir durum karşısında PNV artık tarafını net olarak belirlemekle kalmayıp, bu kadar "İspanyolculuğa" dayanamayıp, kendisinin yanında bir "Baskçı" taraf olarak yerini almak zorunda kalacaktır. Ancak PNV, ETA'nın

varmasını beklediği yerin çok uzağında; ılımlı Bask milliyetçileri ne örgütün arzuladığı gibi onunla arasındaki mesafeyi kısalttılar ne Madrid'in arzuladığı gibi merkezin yanı başında yer aldılar.

ETA'nın evindeki hesaplarının pazardakileri pek tutmadığına bir örnek de Batasuna'nın başına gelenler oldu. Örgüt büyük bir ihtimalle bu partinin kapatılma ihtimalini pek de ciddiye almamıştı ama öyle görünüyor ki yalnız Batasuna'nın kapatılmasıyla da sınırlı kalmayacak bu yasaklamalar, bu amaçla çıkarılan siyasi partiler yasası benzer oluşumların da önünü kapatmaktadır. Bu durum pratikte yurtsever solun sesinin kamuoyuna yansıma imkânlarının neredeyse sıfırlanması anlamına gelir.

Nihayet 2005 yazında İspanyol Parlamentosu'nun, Hükümet'e ETA ile görüşmesi yönünde verdiği onay ve örgütün 2006 baharında başlattığı ateşkes yeni bir umudun başlangıcı olur. Fakat bu yolun ne kadar uzun ve dolambaçlı olduğunu örgütün 9 ay sonra patlattığı bomba fazlasıyla kanıtlar.

Bütün bu yaşananlardan sonra Bask sorununun nereye doğru gittiğini kestirmek çok zor. İyimser bir yoruma göre Avrupa Birliği de 2000'li yıllarda silahların konuştuğu bir Euskadi'yi daha fazla görmek istemeyecek ve sorunun Kuzey İrlanda örneğine benzer bir biçimde çözülmesine destek olacaktır. Orada da çözümün ilk adımları epey karamsar bir ortamda atılmıştı. Ama 11 Eylül 2001'de New York'ta yaşananlardan sonra ayyuka çıkarılan 'terör histerisi'nin her tür siyasi sorunun çözümünü daha da zorlaştırdığı da bir gerçek.

Ulusal sorunların olduğu bir devlette çözümün sağcı bir iktidar altında bulunması ihtimalinin daha fazla olduğunu düşünenlerin görüşleri de yabana atılır cinsten değil: Gerçi PP'nin özellikle ikinci iktidar döneminde sergilediği pratik umut kırıcı, ama kendisinden sonraki PSOE Hükümeti'nin başlattığı diyalog sürecine gösterdiği güçlü muhalefet göz önüne alınırsa, söz konusu görüşün en azından üzerinde düşünülmeyi hak ettiği söylenebilir.

İspanyol Anayasası'nın, bu devletin otonomi modelinin, hatta İspanyol demokrasisinin Bask sorunu gibi meselelerle ilgili çerçevesini hatırlatmak, meselenin dönüp dolaşıp hangi engel-

lerle karşılaştığını anlamamıza yardımcı olabilir. Anayasaya göre bağımsızlıkçı parti kurulabilir, dolayısıyla bu talep demokratik yollarla savunulabilir. Ama aynı anayasa otodeterminasyon hakkını tanımaz. Bu durum pratikte yaşananlarla birleşince pek çok soru yanıtsız kalır. Bağımsızlıkçı parti kurulabilir ama bağımsızlık savunulamaz mı? Devlet çapındaki genel siyasi kanıya göre, Batasuna, bağımsızlıkçı bir parti olduğu için değil, ETA'yı kınamadığı için demokratik bir parti olarak kabul edilemez ve bu nedenle yasaklanır. Ama Katalunya Cumhuriyetçi Solu (ERC) için bu durum kesinlikle söz konusu değil. Keza PNV ve EA için de. Ama bu iki parti İbarretxe planını savundukları için PP ve PSOE tarafından en hafifinden demokrasi kurallarını ihlal etmekle suçlanıp ETA ile aynı kefeye konulurken, 2003 yılından beri Katalunya Hükümeti'nin koalisyon ortaklarından biri olan ERC, PP tarafından en azından demokrat olmamakla suçlanmaya devam eder. Hatta ERC ile hükümet ortağı olan PSOE de aynı suçlamadan payını alır. Kısacası, bağımsızlıkçı olmak suç değil, ama 'günah' gibi bir şey; bu fikri 'folklor' olarak savunmak da suç değil, ama bu yolda adım atmak suç.

PSOE Hükümeti tekrar ETA ile diyalog başlatır mı? Örgütün 2006 baharında başlattığı ateşkese 9 ay sonra gerçekleştirdiği bombalama eylemi ile ölümcül bir darbe vurmasının ve nihayet 5 Haziran 2007'de ateşkese son verdiğini resmi olarak ilan etmesinin ardından bu sorunun yanıtını kolaylaştı, en azından yakın bir gelecek için: Hayır.

Ateşkes gerçekten bozulmamış olsaydı da Hükümet'in seçimlere kadar bu yolda ciddi bir adım atacağı epey kuşkuluydu. Zapatero, muhtemelen 2008'de yapılacak olan seçimlerden çıkacak tabloyu da göz önüne alarak tavrını belirleyecekti. Oy oranını arttırması ya da en azından korunması durumunda adım atması kısmen kolaylaşacaktı. Yine de bugün 48 yaşında olan ve şiddet eylemlerine bundan 38 yıl önce bir polisi öldürerek başlatan ETA, kurbanlarının sayısına yeni isimler ilave ettirmediği müddetçe bu olasılık yeniden gündeme gelebilir. Elbette 2008'de yapılacak genel seçimlerden oy oranını arttırmış bir PSOE ve daha güçlü bir Zapatero hükümetinin çıkması kaydıyla, ki bu da çok zayıf bir ihtimal.

Bask sorununa kalıcı bir çözümün uzaklık ya da yakınlığı, bu meseledeki ana taraflardan her birinin gönlünden geçenleri ne kadar elde edebileceğinin yanında, her bir öznenin diğerlerinin arzularına ne kadar yakınlaşabileceğine de bağlı olacaktır. Şimdilik ETA'nın asgari çözümü, İspanyol Devleti sınırları içindeki iki Bask otonomisinin (Euskadi ve Navarra) tek ve daha da geliştirilmiş bir otonomiye dönüşmelerinin yolunu açacak olan adımların atılması ve otodeterminasyon hakkının tanınmasıdır. PNV ve EA gibi ılımlı Bask milliyetçilerinin talebi Euskadi otonomisinin genişletilmesi ve otodeterminasyon hakkıdır. PSOE'nin çözümü ise ETA'sız ve anayasal sınırlar içinde olmak kaydıyla yetki alanını biraz daha genişletecek olan bir otonomi statüsü reformudur. PP'ye gelince, bu partinin gönlünden geçen mevcut otonominin ETA'sız bir biçimde sürdürülmesidir, ama o da sınırlı bir reforma evet diyebilir. PSOE ve PP'nin otodeterminasyon temasındaki tutumları oldukça yakındır zaten, olsa olsa bir uslup farkından söz edilebilir; ilk parti Bask vakasında bu hakkın kullanılmasının 'gereksiz' olduğunu kanıtlamaya çalışırken, ikincisi lafı dolandırmadan kesin bir 'hayır' demektedir...

V. Bölüm

RÖPORTAJLARLA EUSKADİ

Bu bölümdeki röportajların yapıldığı kişilerin bir bölümü bu çalışmada yer alan sıfatlarını taşımıyorlar artık. Mesela ilk röportajın kahramanı Aitor Esteban, bu çalışma yapıldığı zaman Bizkaia Parlamentosu'nun başkanıydı, şimdi İspanyol Parlamentosu'nda milletvekili. Buna karşılık bu röportajlar yapılırken Bask milliyetçileri hükümette idi, şimdi yine aynı kesim iktidarda. Dolayısıyla röportaj yapılan kurumların başındaki isimler değişmiş olsa da, bu kurumların siyasal çizgisinin aynı doğrultuda devam ettiği söylenebilir.

Juntas Generales ya da Bask Demokrasisi

Juntas Generales bir tür parlamento olup, Avrupa'nın ilk demokratik siyasi organlarından biri kabul edilir. Tarihsel olarak Basklıların en üst siyasi kurumu olan bu organ, İspanyol Hükümeti tarafından 1876'da yasaklanır. Bir asrı aşkın bir aradan sonra 1979'da tekrar kaldığı yerden devam eder. Şimdi Gernika Otonom Statüsünün Bask bölgelerinin tarihsel haklarını tanıyan 3. maddesine dayanarak varlıklarını sürdürüyor. Euskadi'de, Alava, Bizkaia ve Gipuzkoa'nın her birinin kendine ait bir Juntas Generales'i (yani Genel Meclis ya da Bölgesel

Parlamento'su) var, ki söz konusu maddede bu organlar 'Tarihsel Bölgenin Kurumları' olarak tarif edilmektedir. Ancak şimdiki parlamentolar tarihsel olarak sahip oldukları konumdan biraz farklı bir konumda bulunuyorlar: Artık Euskadi otonomisinde bu bölgesel ya da yerel kurumlar dışında bir de Bask Parlamentosu diye bu üç bölgeyi de kapsayan ortak bir siyasi organ daha var. Bölgesel parlamentolar maliye gibi çok önemli birkaç yetkiyi hâlâ ellerinde tutsalar da aslında siyasal olarak Bask Parlamentosu'nun gölgesi altında kalmış bulunuyorlar.

Bu tarihsel kurumların öneminin ve yetkilerinin daha iyi anlaşılması bakımından bunlardan birine biraz daha yakından ele almakta yarar var:

Bizkaia Batzar Nagusiak (Bizkaia Parlamentosu)

"Batzar Nagusiak" Bizkaia'nın, Bizkayalıların en yüksek temsil organıdır. Makam yeri, genel kurul toplantılarının da yapıldığı "la Casa de Juntas de Gernika"dır (Gernika Temsilciler Evi), ki Bask demokrasisinin sembollerinden biri olan Gernika Ağacı da bu binanın avlusunda yer alır. Kökeni orta çağdan daha da gerilere dayanan Bizkaia Parlamentosu, Avrupa'nın demokratik kurumlarının en eskilerinden biridir. Bizkaia Parlamentosu, toplantılarını, 15. yüzyıla kadar herkesin katılımına açık bir "halk meclisi" biçiminde Gernika Ağacı'nın altında yaparmış. Bu yüzyılda ise toplantılar temsilcilerin katılımıyla yapılmaya başlanmış. 1876'da Gernika Ağacı'na bitişik "Meclis Evi" yapılıncaya kadar epeyce bir süre de ağacın yanındaki keşiş kulübesinde toplanan Bizkaya Parlamentosu; işkencenin yasaklanması, tutuklu haklarını belirleyen "Habeas Corpus", bütün vatandaşların eşit haklara sahipliği ile ilgili "Hidalguia Universal" gibi demokratik araçları diğer Avrupa kurumlarından çok daha önce geliştirmiş.

1876'da, Basklıların bir nevi kendi anayasaları olarak da kabul ettikleri *fuero*'ların yürürlükten kaldırılması ile son bulan, yani İspanyol Devleti'nce varlıklarına son verilen ve yasaklanan bu bölgesel parlamentolar, ancak bir asrı aşkın bir aradan sonra, Franco'nun ölümünü takiben 1979'da yeniden yasallaşırlar. Şimdi 51 temsilciden oluşan bu parlamento 4 yılda bir yapılan seçimlerle yineleniyor. Bizkaya Parlamentosu'nun dört seçim bölgesi var: Bilbao 16, Encartaciones 14, Busturia-Uribe

12, Durango-Arratia 9 temsilci gönderiyor. Bu 51 temsilci, başkan, iki başkan yardımcısı ve iki sekreterden oluşan Meclis Başkanlık Divanı'nı seçer.

Vekiller, komisyonlar şeklinde çalışırlar. Bu komisyonlar ise şunlardır: Kurumsal, Ekonomi ve Maliye, Sektörel Politika, Kültür ve Sosyal Refah, Mevzuat ve Hükümet, Ayrılıklar. Bölgesel Hükümet ve Bölgesel Parlamento arasındaki ilişki bilinen hükümet-parlamento ilişkisidir.

Bizkaia Bölge Parlamentosu'nun resmi makam yeri Gernika Meclis Evi'dir. Genel Kurul toplantıları burada yapılır, yönetim binası ise Bilbao'dadır.

Bizkaia Parlamentosu Başkanı Aitor Esteban:

"Juntas Generales'ler Egemenliği Temsil Ediyordu". Nedir Juntas Generales, nereden geliyor?

Parlamentonun ta kendisi... Bilindiği gibi ilk Bask Parlamentosu'nun tarihi çok yeni, 1980'lere dayanıyor. Bundan önce hiç bütün Euskadi'nin - Kuzey ve Navarra da dahil- bir parlamentosu olmadı. 1876'ya kadar Basklıların kendi siyasi kurumları vardı. Mesela Navarra'da "Las Cortes de Navara" (Navarra Parlamentosu ya da Hükümet Sarayı) idi. Bizkaia, Gipuzkoa, Alava'da bu kurumun adı "Juntas Generales" (Bölgesel Parlamento) idi. Yine tarihsel olarak kuzeyde de aynı ya da başka adla ama aynı fonksiyonu gören kurumlar vardı.

Nasıl işliyorlardı?

Yedi tarihsel bölgeden her biri kendi bölgesinin parlamentosunu seçiyordu. Bu parlamentolar egemenliği temsil ediyordu aynı zamanda. İspanyol Hanedanlığı, Bizkaia Bey'i olarak kabul edildiği dönemden itibaren bile, bu kendi öz kurumlarımız egemenliğin temsilcisi olmaya devam ettiler. Her kral değişikliğinde, yenisi Basklıların *fuero*'larına (tarihsel yasalarına) yemin ederdi. Değiştirme, aynı haliyle koruma ya da geliştirme yetkisi bu parlamentolara ait idi. Yine, neyin bu geleneksel yasalara karşı ya da uygun olduğuna karar veren de aynı parlamento idi. Yani kralın icra edeceği bir şey bu yasalara karşı ise bölge parlamentosu "yok, bu bizim yasalarımıza karşıdır, yapamazsın" derdi. *Fuero*'lar 1831'den 1876'ya kadar bazen askıya alındılar, bazen devam ettiler, ama 1876'da kesin olarak yü-

rürlükten kaldırıldılar. Juntas Generales'lerin bölgesel parlamento olarak geçmişi *fuero*'lar dan ayrı anlaşılamaz. İlki bir parlamento, ikincisi yasadır. Bu yasalar önceleri yazılı değildi. Değişik dönemlerde yazılı hale geldiler. Mesela Bizkaia'nın ilk yazılı yasası 14. yüzyıla dayanır.

Bütün bunları, şimdiki siyasi kurumlarımızın tarihimizden geldiklerinin anlaşılması için anlatıyorum. Otonomi statüsü görüşmeleri Gernika'da yapıldı mesela. Yine İspanyol Anayasası'nın bu tarihsel haklarımızı tanıması da bundan, yani tarihsel geleneğimizden geldikleri içindir.

Diğer bölgelerin parlamentoları nerede toplanıyor?

Guipuzcoa ve Alavalılar kendi hükümet binasında yapıyorlar. Yalnız Bizkaia Parlamentosu Gernika'da toplanıyor. Tarihsel olarak da bu organın binası Gernika'da idi. Biz bu tarihsel yapının bir müze ya da kartpostal binasına dönüşmesini istemiyoruz. Bu nedenle genel kurul toplantı salonu olmaya devam ediyor.

Bu tarihsel yasalar uzunca bir süre gelenekler yoluyla yaşatıldılar, ta ki Bask topraklarına yabancı saldırılar başlayıncaya kadar, böyle deniyor, doğru mu?

Fuero dendiğinde bir kısmı yazılı bir kısmı yazılı olmayan yasalar kastedilir. Yazılış tarihleri farklıdır. Vizkaya'da en eski yazılı yasanın tarihi 1452, en genci ise 1525. Yazıldıklarında hepsinde, "eğer bu hakkı tanımama yönünde şüphe varsa, ya da bazıları tanımak istemiyorsa vs" şeklinde cümleler geçer. Bununla aynı zamanda daha yazmadıklarımız da var demek istenir.

Navarra'da, Sancho el Fuerte'ye kadar krallar Bask kökenli idi, 13. yüzyıl başlarına kadar yani. Sancho el Fuerte'nin ölümüyle, krallık Casa de Champain'a, yani Fransızlara geçer. Tio Valdo Primero tahta oturur ki Basklı olmayan ilk kraldır. Navarralılar onun Navarra hukukunu tanımayabileceğinden kaygılanırlar ve dolayısıyla ilk eski Navarra yasasını yazarlar.

Yabancılarla çift taraflı bir anlaşmaya benziyor gibi?

-Değil, *fuero* bir hak, bir yasa. Basklıların kendi geleneklerinden gelen kendi yasaları. Her bölgenin yasası aynı zamanda egemenliğinin garantisi. Ne Castilla kralı (İspanya) ne de bir başkasıyla varılan bir anlaşma değil. Karıştırmamak lazım.

"Biz seni falanca sıfatınla tanıyoruz ama sen de yasamıza uyacaksın" demek bir anlaşma olduğunu göstermez. Aksine senden önce de yasalarımız vardı şimdi de var, sen uyacaksın demektir.

Görünen o ki Basklılar için bu yasalar çok önemli.

-Bak, mesela Gernika'da bireysel ve toplumsal haklar onaylandığında, bu, o tarihte Bask coğrafyasını çevreleyen toplum ve devletlere göre çok ileri bir adımdı. Mesela ceza yasası, İngilizler tarafından 1679'da yazılı hale geldi, bizimki aynı adı taşımasa da 1526'dan beri yazılı idi. Gözaltı koşulları, tutuklunun ve ailesinin hakları vs. Yine eşitlik yasası, bununla ta 16. yüzyılda bütün Bizkaia'lıların yasa önünde eşit olduğu kabul edildi. Gernika, o dönemlerde, çağına ya da komşularına göre epey ileri yasaların çıkarıldığı yer olarak ünlendi. Ve 19.yüzyıldan itibaren bütün ülkenin sembolü haline geldi Gernika. Çünkü bu tarihsel yasalara en yoğun saldırılar bu dönemde yapıldı ve bu dönemde bir kaç kez yürürlükten kalkma tehlikesi yaşadılar, nihayet kalktılar da. Bu dönem boyunca ve daha sonra Gernika artık yalnız Bizkaia'nın değil bütün Euskadi'nin sembolü idi. O kritik günlerde şairler Gernika'ya şiirler atfeder, besteciler Gernika şarkıları bestelerdi.

Bu bölgesel parlamento son toplantısını Gernika'da yapmıştı, öyle mi?

-Evet Gernika'da 1876'da sonuncusu yapıldı. İspanyol Hükümeti kararnamesini zor yoluyla hayata geçirinceye kadar. O zamanki İspanyol Hükümeti başkanının şu ünlü sözüyle: "Şiddet bir duruma dönüşünce, karşı şiddet bir haktır." Bir yandan İspanyol Hükümeti'nin kararnamesi, diğer yandan kuzey ordusunun işgali bu bölgesel parlamentoların toplanmasını engelledi ve böylece yitirildiler.

Juntas Generales İspanyolca bir isim. Basklılar için çok önemli bir organının adı niye Baskça değil de İspanyolca?

-Bunun da hikayesi var. Biz "Batzar Nagusiak" diyoruz. Bey'in bir temsilcisi de toplantılara iştirak etmeye başlayınca işler karıştı. Bu Basklı olmayan yegâne temsilci, aynı zamanda düzeltmen (yazıcı) idi ve Baskça bilmeyen yegâne kişi idi (XVI-XVII. yüzyıl). Hatta XVIII. yüzyılda bile pek çok genel kurul toplantısı bu temsilcinin protestolarına neden olmuştur. Ama

bu yüzyılda bile yalnız akitlerin İspanyolca yapıldığı, tartışmaların Baskça yapıldığına dair belgeler var. Nihayet son zamanlarda tartışmaların bir kısmı İspanyolca bir kısmı Baskça yapılma noktasına gelir.

Bu temsilci toplantılarda sadece not tutan biri değildi muhtemelen?

-Bu temsilci gözlemci idi. Biraz da yargı gücü vardı. Bizim kendi yargı sistemimiz ve yargıçlarımız vardı. Ama onun bazı durumlarda temyize götürme yetkisi de vardı. Yine de bu İspanyolca meselesinde suçlu biziz. Ama düşün ilk Baskça kitap 1545'de yazılmış; İparralde'de (Bask ülkesinin Fransa sınırlarında kalan bölümü) yazılan epik bir eser. İlk gramer kitabı ise XVIII. yüzyılda yazılmış.

Günümüzde bu parlamentoların bir yasama organı olarak bir sınırları olmalı, nereye kadar?

-Şimdi öyle tabi. Zira artık bir de Bask Parlamentosu var. Bizim çıkardığımız yasaların adı "normas forales" (foral kurallar). Alanlarımızdan bir kısmı yalnız bize ait olan birer hak, bizim imtiyazımızda; bir kısmı ise paylaşılan türden. İlk gruptakilere ne Bask ne de İspanyol Parlamentosu karışabilir. Bunlar arasında en önemlisi vergiler. Vergileri biz, parlamento değil ama ona bağlı bölgesel hükümet toplar. Sonra bu para kurumlara dağıtılır ve bir kısmı da Euskadi'deki hizmetleri karşılığında Madrid'e verilir. Ordu, monarşi vs., istesen de istemesen de. Vergi yasası, kültürel işler, belediye ilişkileri, sosyal alanlar - üçüncü yaş grubu gibi-, yollar; bunlar bizim yetkimizde. Şehircilik ise ikinci grupta; yani biz, belediye ve Bask Hükümeti arasında paylaşılmış bir alan. Ulaşım yine öyle.

Daha çok yerel çapta pek de siyasi alana girmeyecek yasalar çıkarıyormuşsunuz gibi. Mesela Baskçanın kullanımına ilişkin politik bir yasa çıkarma yetkiniz var mı?

-Onu biz çıkaramayız işte. Çünkü eğitim, sağlık, Bask polisi bizim alanlarımız değil.

Yasama yetkisi Bask Parlamentosu ve bu bölgesel parlamentolar arasında bölünmüş durumda denebilir mi?

-Bazı alanlarda evet, bazılarında hayır. İmtiyazlı alanlar sadece bizim.

Yetki kapsamı ya da alan belirlemesi nereden alıyor kaynağını, bunun da tarihsel haklarla bir ilişkisi var mı?

-Bir kısmı Tarihsel Bask Bölgeleri Yasası'ndan, conciertos economicos'dan (ekonomik konserto) kaynağını alıyor, bir kısmı statü (otonomi) ile belirlenmiş durumda. İstiyorsan öyle de diyebilirsin; yani sadece bir bölgeyi ilgilendiren, daha çok politik karakterde olmayan yasalar ya da alanlar bizim.

Gernika bombalamasının bu parlamento ile bir ilgisi var mı?

-Olmaz olur mu? Gernika askeri olarak herhangi bir stratejik yer değildi. Ama Basklıların, Bask ordusunun kalbi idi, bir semboldü. Franco'nun hizmetindeki birliklerin Gernika'yı yerle bir etmesinin anlamı yalnız bir kasabanın yok oluşu değil, artık Basklılar açısından yapılacak bir şey kalmadığı anlamına da geliyordu. Ama çevresindeki binalar yerle bir olurken garip bir şekilde Meclis Evi isabet almadı.

Euskal Herria hiç bağımsız oldu mu?

-Evet, ama birleşik olarak değil. Egemen olduk, ama bu, bütün tarihsel bölgelerin birleşiminden oluşan yegane bir devlet ve egemenlik şeklinde değildi. Mesela Navarra bağımsız devlet oldu.

Şimdiki otonomi egemenliği temsil eder mi?

-Hayır etmez. Sınırlı bir egemenlikten bahsedilebilir.

Şimdiki otonomi foral sitemden daha ileri mi, daha geri mi?

-Foral sitemin gelişmesine, ilerlemesine engel oldular. Değilse foral sistem çok daha ileri konumlara ulaşırdı. Ama ben derim ki foral sistem daha iyi idi. Yalnız yasalarını çıkarma, koruma vs. açısından değil, aynı zamanda foral sistemde bir gün "Castilla ile anlaşmam bitti, ben bağımsız olmak istiyorum" diyebilirdin. Foral sistemde senin egemenlik gücün vardı, dolayısıyla statü türünü belirleme gücün de vardı. Her ne kadar ordular, güçler vs. devreye girip engellemeye kalksa da.

Şimdiki problem bir şiddet sorunu mu, mesele siyasi mi, terör mü, nedir sizce?

-Şimdiki şiddetin adı terör tabi ki. Ama öyle dört silahlı adam çıkmış adam öldürüyor da değil. Meselenin kökeni siyasi. Ve bu siyasi köken egemenlik teması ile ilişkili. Bu anlamda HB'nin (Halk Birliği) oy oranı ne olursa olsun, bunun anlamı,

toplumun bir kesiminin şiddeti devam ettiren bu kesimle uyum içinde olduğudur. Ayrıca diğer milliyetçi Bask partileri de, o kesimle, daha çok şiddet kullanılmasına karşı çıktıkları için ayrılıyorlar. Yoksa bu partiler de o ya da bu şekilde mevcut durumdan memnun değiller. Ama her durumda ETA'nın insan katletmesi kabul edilir bir durum değil. Franco döneminde, başka Bask milliyetçileri de, yöntemlerini tasvip etsin ya da etmesin, sempatiyle bakıyordu ETA'ya. Ama şimdi, lütfen yani. Sanıyorum ETA siyasi çizgisindeki dogmatikliğini, tek doğrunun kendi fikri olduğu yolundaki ısrarını, başkalarını durmadan suçlama politikasını daha fazla devam ettiremez. Değişmek durumunda yani. Umarım Madrid Hükümeti de yaklaşımını değiştirir. Oradan itibaren, konuşularak halledilecek bir mesele. Yani siyasi, kurumsal çözümler arayarak. Yoksa mesele sadece şiddet olsa, bitirmek zor değil. Fakat bu haliyle şiddet bitirilse bile Bask milliyetçiliğinin rahatsızlıkları bitmez. Anahtar, Bask egemenliğinde. Ki bu da şu demek; Basklıların, ama yalnız Basklıların kendi geleceğini belirleyebileceğini kabul etmek.

Gernika: Hâlâ Bask Siyasetinin Kalbi

-Gernika, Basklıların, Bizkaia Körfezi'nden denize açılan kapılarından biri. Aynı zamanda bu halkın gözbebeği, efsanevi bir kasaba. Efsaneliği, Basklıların üç tarihsel değerinin ya da sembolünün bulunduğu yer olmasından gelir. "Gernika Ağacı", "Meclis Evi' ve "Kitap" Gernika bir eşitlik, özgürlük, dayanışma ve barış sembolü. Bunlardan ilk üçünü kökeni çok eskilere dayanan ağacından, meclisinden ve yasalarının yazıldığı kitabından, tarihinin bu üç sembolünden alıyor. Barış ise, dünyada havadan bombalanan ilk kent olmasının kendisine yüklediği bir miras.

Hâlâ korunan kitap, başlangıçta yazılı olmayan, gelenek ve görenekler vasıtasıyla asırlarca yaşatılan bir nevi yasalar serisini barındırıyor. Kralın tanıdığı imtiyazlardan olmayıp, hak niteliğinde olan, Basklıların bir tür anayasa olarak kabul ettikleri tarihsel yasaların en eskisinin (Yaşlı Fuero) yazılış tarihi 2 Haziran 1452. 1526'da yazılan "Yeni Fuero" Foral rejimin bu topraklarda 21 Temmuz 1876'da son bulmasına kadar yürürlükte

kalır. Diğer tarihsel Bask bölgelerinde olduğu gibi, Bizkaia da asırlarca, kendi sistemi ve kendine ait bu yasalarıyla yaşar.

Gernika Ağacı, Basklıların geleneksel özgürlüklerinin sembolüdür. Bizkaia siyasi temsilcilerinin altında toplanıp tartıştıkları, karar aldıkları ağaç. Elbette ne kadar efsanevi olursa olsunlar ağaçların da ömrü sınırlıdır. Ama kuruyan her Gernika ağacının yerini hemen bir yenisi alır. Örneğin çok uzun yaşamış olan bir ağacın yerini 1811'de 'evlatlarından biri' alır. 1897'de kuruyan bu ağacın gövdesi ise bulunduğu yerde hâlâ korunmaktadır. En son 1860'da seçilen Gernika Ağacı da 140 yıl kadar yaşadıktan sonra 2004 yazında ömrünü tamamlar ve yıllardır hemen yanında Gernika Ağacı olmaya hazırlanan bir yenisi onun yerini alır.

Bizkaia Parlamentosu, Ortaçağda, geleneğin buyurduğu üzere açık havada Gernika Ağacı'nın etrafında toplanırmış. Ağacın yanında, dini etkinliklerin yapıldığı küçük bir de keşiş kulübesi varmış. Zamanla, toplantılar bu kulübede yapılmaya başlanmış. 1876 yılında şimdiki Meclis Evi inşa edilmiş. Bu evin Meclis Salonu, Bizkaia Parlamentosu'nun resmi mekanı olmaya devam ediyor hâlâ. Evin bir bölümü Bizkaia'nın "Tarihi Arşivi" işlevini görüyor, "Fueros kitabı" da burada yer alıyor. Meclis Salonu'nun duvarları Basklıların geleneksel yasalarını ve Castilla Kralları'nın bu yasalara yemin edişini gösteren tablolar ile kaplı.

Gernika, tarihinden devraldığı bu sembollerini hâlâ yaşatıyor. Mesela Basklıların en yüksek siyasi kişiliği olan Lehendakari (Bask Hükümeti başkanı) göreve başlama yeminini hâlâ Gernika Ağacı'nın altında yapar. Bizkaia Parlamentosu hâlâ genel kurul toplantılarını buradaki meclis salonunda yapar. (Örneğin şimdiki otonomi statüsü görüşmeleri için Bask milletvekilleri yine Gernika'da toplanmıştı). Kısacası Gernika, Bask siyasetinin, siyasal özgürlüklerin kalbi olmaya devam ediyor hâlâ. Mesela, 1998 baharında, Euskadi'nin önde gelen sendikası ELA da "bu statü artık ölü" demek için Gernika Ağacı'nın altını tercih etmişti.

Bu semboller ziyaretçi ve turist akınına da uğruyor tabi ki. Yolu Gernika'dan geçenlerin bu efsane kasabanın dünü, bugünü hakkında bilgi edinebileceği en uygun adres bu sembollerin

kendileridir. Meclis Evi'nde, bu bilgiler video gösterisi ile desteklenir. Yine, buranın yüz metre kadar aşağısında, Gernika bombardımanına ilişkin belge ve fotoğrafların sergilendiği bir de müze vardır.

*** *** ***

GERNİKA-LUMO BELEDİYE BAŞKANI
Eduardo Vallejo de Olejua:

"Gernika Bombalandığı İçin Ünlenmedi, Ünlü Olduğu İçin Bombalandı"//Nedir Gernika Basklılar için?

-Basklılar için Gernika insan hakları ve özgürlükler beşiğidir. Avrupa'nın ilk demokratik parlamentosu Gernika'da yer buldu. Dünyada feodal beyler ve asiller dışındakiler hak sahibi değilken, hatta pek çok ülkede kölelik yasal iken, Bask Ülkesi'nde hepimiz yasalar önünde eşit idik, Bask Yasası'na göre. Bunun anlamı burada insan haklarına saygı göstermeye başladılar, yazılı olmayan, gelenekler yoluyla yaşatılan yasalar ile. Mesela İngilizlere ait olduğu söylenen bu nitelikteki "Habeas Corpus"un çok ilerici olduğu söylenir (Adli garantilere ilişkin yasa. Gözaltı, tutukluluk süresince bilgi ve savunma hakkı vs. içerir). Burada, "habeas corpus"dan dört yüzyıl önce bu haklar uygulamadaydı. İtham edilen masumiyetini ispat etmek durumunda değildi, iddia sahibi iddiasını ispat etmek durumundaydı. Bu şekilde suistimalin önü alınıyordu. Şimdi çok basit gelebilir bu durum, ama XI. ve XII. yüzyıldan konuşuyoruz, o zaman için oldukça ileri. Yasalar önünde her insanın eşit olduğu, bir hak ve eşitlik beşiği böyle inşa edilmeye başlandı Gernika'da. Burada Basklılar ağaçların altında toplanır sorunlarını tartışırlardı. Bölge Parlamentosu Gernika Ağacı'nın altında toplanır sorunlara çözüm ararlardı.

Gernika Ağacı'nın altında gerçekleştirilen meclis toplantıları ne zamana dayanıyor?

-Tam tarihi bilinmiyor. Bu konuda değişik araştırmalar var. Dokuzuncu yüzyıla kadar gittiğini söyleyenler de var. Ama en geç on birinci yüzyıla dayanıyor. Sonra Meclis Evi inşa edildi. İlk "yaşlı yasa" burada, Gernika Ağacı'nın altında onaylandı ve yazıldı. Temsilciler bu ağacın altında bir araya gelip Bask yasasına bağlı kalacaklarına yemin ederlerdi. Şimdi de böyle. Bask Hükümeti başkanı göreve başlamadan önce Gernika Ağacı'nın altında yemin eder. Gernika bu tarihsel geleneğin sahibi olarak yalnız Basklılar için değil, birçok Avrupa halkı için de bir hak ve özgürlükler sembolü oldu.

Daha sonra, Franco ile savaş döneminde, dünyada hava saldırıları ile harabeye çevrilen ilk kent oldu. Sonra başka şehirleri de havadan bombalayarak harabeye çevirdiler. Gernika, Franco'nun Nazilerle yaptığı bir planın uygulama sahası oldu. Gernika bir özgürlükler sembolü iken, bombalanmayla bir de 'şehit kentler' sembolü oldu.

Her Bask bölgesinin ayrı bir parlamentosu vardı. Gernika'dakinin farklılığı ne?

-Alava, Guipuzkoa ve diğerlerinin de parlamentoları vardı. Ama yegâne sabit yeri olan Bizkaia Parlamentosu idi. Bizkaia temsilcileri hep burada, Gernika Ağacı'nın altında toplanırdı. Bizkaia Parlamentosu burada yılda bir periyodik olarak toplanırdı. Ama olağanüstü durumlarda, Bask Ülkesi'nin 5 büyük dağından çağrı yapılır ve çağrı üzerine her yerleşim biriminin temsilcileri 7 gün içinde Gernika'da toplanırlardı.

Gernika bombalandığında siz de buradaymışsınız...

-Ben bir yaşındaymışım bombalama zamanında. Tesadüfen, bombalama sabahı, kardeşim ve dadımla "Meclis Evi"nde oynuyormuşum. Bir masanın altına saklanmışız. Daha doğrusu bana böyle anlattılar. Ben hatırlamıyorum o günü. Ama önemli değil, bombalamanın sonuçlarını iyi hatırlıyorum, iyi tanıdım. Çünkü çocukluğum Gernika harabeleri arasında oynamakla geçti.

Neydi sizin hatırladığınız sonuçlar?

-Sonuç sadece harabeye çevrilmiş Gernika değildi. Harabeye çevrilmiş bir Bask Ülkesi, mahvedilmiş bir Bask halkı, bir Bask kültürü, dili... idi. Bu her anlamda, her yönden harabeye çevirme işi, ardından 40 yıl daha devam edecekti zira. 40 yıllık bir Franco diktatörlüğünün eseridir bu. Bunlar yazılı, bir masal değil. Bizkaia ve Guipuzkoa, ihanetçi bölgeler olarak cezalandırılacaklardı. Navarra'nın durumu bir yana, Alava, Franco güçlerine çok çabuk teslim oldu. Ama Gipuzkoa ve Bizkaia direndiler. Bunun bedelini ise, Franco'nun, bir halk olarak sahip oldukları bütün hakları geri almasıyla ödediler. Tarihsel haklardan ellerinde kalan kırıntılar da alınmış oldu yani. Sonra, baskı, yasak, yine baskı gördüler.

Franco, uluslararası baskı karşısında, Nazilerle işbirliği yapıp Gernika'yı bombaladığını inkar etti. Bombalamadan iki üç

gün sonra, Basklıların kendi kendilerini bombaladığını söyledi. Bu tavrını ölünceye kadar da sürdürdü. Gernikalılara ne oldu? Ölümler yalnız ilk gün olmadı. Yaralılar ya da bombalamanın etkisiyle daha sonra hayatını kaybedecek olanlar, bir de susmaya mahkum edildiler yıllar boyu. İlk yıllarda "Basklılar kendi kendini bombaladı" resmi açıklamasının aksi yönünde konuşanlar cezaevine gönderildiler. Çünkü suçtu bu. Bu durum 40 yıl sürdü ve Franco, Gernika'yı bombaladığını itiraf etmeden öldü.

Dışarıdan, Gernika bombalandığı için ünlendi ya da sembolleşti gibi görülüyor, siz ne diyorsunuz?

-Ben her zaman söylediğim gibi şimdi de tekrarlıyorum; Gernika bombalandığı için ünlü olmadı, ünlü olduğu için bombalandı. Basklıları en hassas, en sevdikleri, en acıtacakları yerinden vurmak istediler. Basklıların en çok sevdiği nesiydi? Gernikası. Gernika Basklıların tarihsel haklarının beşiği, özgürlüklerinin sembolü idi. Unutma ki, o tarihte Bask Ordusu kaybetmiş, geri çekilmişti. Gernika'da askeri anlamda hiçbir güç olmadığı gibi, vurulacak her hangi bir askeri hedef de yoktu. Gernikalıların kendilerini herhangi bir biçimde savunabileceği tek tük silahları bile yoktu.

O günün tablosu ne idi, aileniz nasıl anlattı size?

-Gernika savunmasızdı. Bask ordusu Guipuzkoa ve Bizkaia'dan sahile doğru çekilmişti. "El Frente" (Cumhuriyetçi Cephe) güçlerinin hiçbiri yoktu. O tarihlerde Gernika'nın 7-8 bin arasında bir nüfusu vardı. Bombalama Pazartesine denk getirildi, yani Gernika'da haftalık pazarın kurulduğu güne. Gernika çevresinde yaşayan, hayatını tarım ürünleri ile kazanan 40 bin kadar bir nüfus pazartesileri Gernika pazarına ürünlerini satmaya gelirlerdi. Yani o gün diğer kasabalardan da gelen pek çok insanın Gernika'da olacağı bir gündü. Yine Franco birliklerinden kaçanların geçtiği yol üstünde idi Gernika. Yani o gün özellikle seçilmişti. Bir şeylerin olacağı seziliyordu. Öğleden sonra 3 dolaylarında bir uçak gelip Gernika üzerinde tur atmıştı. Ne olacağı bilinmiyor, ama kötü bir şey olacağı seziliyordu. Mesela okullar tatil edildi o gün, çocuklar evlerine gönderildi. Sonra başka bir uçak geldi, 2-3 bomba bıraktı. Sonra İtalyan uçakları eşliğinde Heinkel,

Junkers Alman uçakları geldi. Yıkıcı bombalar atmaya başladılar. Çünkü Gernika'daki yapıların hemen hepsi tahtadandı.

Gernika'da bir tek tüfek bile yoktu savunma için. Yalnız yakın bir dağda konumlu bir makineli tüfek vardı, ki o da çalışmıyordu. Yani hiç ama hiçbir şey yoktu. Bombalamanın tek hedefi insandı. Bu nedenle önce yıkma amaçlı bombalar attılar, sonra yakma. İlklerinden bazıları patlamamıştı. Halk ilk bombalamadan sonra yakındaki dağlara, oradaki sığınaklara doğru kaçmaya başladı. Ama o sığınaklar da topraktandı, yani öyle koruyacak cinsten değil. Sonra kaçanlara, bu patika yollarda alçalan uçaklardan ateş edildi, hepsi öldü. Benim ailemdekiler mesela, evden çıkmamış, masanın altına saklanmışlar. Bazıları yakındaki köprüyü askeri hedef varsayıyordu, ama köprüye bir tek bomba atmadılar. Yine endüstri bölgelerine, fabrikalara bir tek bomba atmadılar. Çünkü bu fabrikaların daha sonra silah ürütecekleri yerler olarak işlerine yarayacağını düşündüler, dokunmadılar. Bazıları "Meclis Evi"ne bir şey olmamasını mucize olarak görüyor. Ama sanıyorum buraya bilerek dokunmadılar, çünkü bu kadarı çok fazla olurdu. Kasabayı harabeye çevirmek istiyorlardı, yaptılar. Öldürmek istiyorlardı, onu da yaptılar. Çünkü pazara eşekleriyle yakın yerlerden gelenleri de dönüş yolunda öldürdüler. Bunlardan yaralı olarak kurtulanlar mesela, çok sonra, uçakların Alman pilotlarının yüzünü görebilecek kadar alçaktan uçtuklarını ve yollardaki insanları nasıl taradıklarını anlatacaklardı. Üç gün sonra Franco birlikleri kasabaya girdi. Bu kez Basklıların pek çoğu kasabadan kaçtı, başka ülkelere gidebilenler gitti. Benim karım mesela Meksika'da doğdu.

Burada bombalama anısı diye bir şey kalmadı. Yani Berlin'deki katedral türünden bir anı kalmadı. Franco her şeyi silmek istedi. O tür eserlere tahammülü yoktu. Ve yeni Gernika, Franco döneminde, diktatörlükle inşa edildi. Kişilere, ailelere o günü hafızalarından silmek, daha doğrusu acılarını, trajedilerini içlerine gömmek düştü. Ağzını açan cezaevine kapatıldı zira.

Ölü sayısı da farklı farklı verildi sanıyorum ...

-Ne yazık ki dramları rakamlarla ölçen bir dünyadayız. Gernika bombardımanında hayatını kaybeden bir tek kişi bile

olsaydı ne değişecekti... Bir depremde 100 kişi ölünce pek önemli sayılmıyor, 10 bin kişi ölünce çok önemli sayılıyor.

Kesin rakamlar bilinmiyor. Unutma ki bütün arşivleri yaktılar. Ölülerin belgeleri yok. Franco hiçbir belge kalsın istemedi. Pek çokları kim oldukları bilinmeden gömüldüler. Bazıları, daha sonra, yakın kasabalarda öldü. Bazıları yaralı olarak kurtulduktan bir kaç gün sonra öldüler. Kaç kişi öldü Gernika'da? Bu konuda çok okudum. Ben, bölge parlamentosunda, Bask Parlamentosu'nda yer aldım, Madrid'de milletvekilliği yaptım. Pek çok şey okudum, duydum. Ama bana soracak olursan rakamın pek bir önemi yok. Dram rakama bağlı olmamalı.

Ailenizden kayıp oldu mu?

-Bir teyzem bombalamada öldü. Diğerleri ilk bombalamadan sonra evden uzaklaşmayı başardılar. Annemin evi yerle bir oldu mesela. Yalnız bir tarafı yanmış bir tablo kaldı. Sonra tabloyu restore ettik, şimdi bizim evde, koruyoruz.

Gernika için şehit kentler sembolü dediniz...

-Gernika belediyesi "Dünya Savaş Şehidi Kentler Birliği" üyesi. Gernika hâlâ dünyada bir sembol. Bu birlik barışsal faaliyetler yürütüyor; yenileri olmasın diye, olanların acısı unutulmasın diyoruz. Dünyada bombalamalar, yıkımlar bitmedi. Kürtlerin Halepçesi bombalandı mesela, bu kez yeni silahlarla, zehirli gazlarla.

Belediye olarak, Hiroşima ve Nagazaki belediye meclislerindeyiz (Sembolik bir temsili kastediyor). Yine Gernika'da bir Barış Enstitümüz var. Yani Barış Araştırmaları Merkezi. Çatışma bölgeleri üzerine araştırma yapan, barış talebinde bulunan bir merkez. Gernika, savaştan çok çekmiş bir kasaba olarak aynı zamanda bir barış sembolü.

*** *** *** ***

Tartışmalı Alanlardan Biri:

(Dışişleri- Dışişleri Genel Sekreteri Andoni Ortuzar)

Euskadi'nin stratejik konumu ve endüstriyel potansiyeli daima diğer ülkelerle önemli ilişkiler kurma imkanı sundu. Buna son iki yüzyılda Amerika'ya yaşanan göç de ilave edilecek olursa, Basklılar bu kıtada da önemli oranda varlıklarını hissettirir oldular.

Bir otonomi olarak Euskadi dış âlemde ne kadar kendi ayakları ile yürüyebiliyor ya da yürüyebilmeli? Henüz yanıtı üzerinde anlaşılamayan bu soru otonomi ile devlet arasındaki en tartışmalı mevzulardan biri. Vitoria (Euskadi otonomisi'nin başkenti), uluslararası anlaşmalar dışındaki yetkiler kendisine verilmeli, yani bunun haricindeki dışişleri konularında Euskadi kendi ayakları ile yürümeli derken, Madrid dışişleri tartışmasız devletin alanıdır diyor.

Otonomi Statüsü'nün yürürlüğe girmesi ile Euskadi, dışişlerinde kendi politikasına ve bunu kısmen icra eden birime sahip olur: Bask Hükümeti bünyesindeki "Dışişleri Sekreterliği". Bu birim, kendisine bağlı olarak çalışan bir kaç tane dış temsilciliğe sahip: Avrupa'da Brüksel ve Madrid, ABD'de New York, ve Latin Amerika'da Şili, Meksika ve Arjantin ülkelerinde temsilcilikleri var. Gerek Dışişleri Sekreterliği gerekse ona bağlı olan ve sayıları gittikçe artan temsilcilikler, siyasi, ekonomik, kültürel vb. alanlarda uluslararası arenada hatırı sayılır işler yapıyor, önemli ilişkiler kuruyorlar. Yine özellikle Latin Amerika'da onlarca "Bask Kolektifi" ve "Bask Evi" var. Dışişleri Sekreterliği'nin, diğer etkinlikler yanında, üçüncü dünyanın kalkınmasına katkı ve dayanışma amaçlı projeler ürettiğini de özellikle vurgulamak lazım.

Dışişleri Genel Sekreteri Andoni Ortuzar: "Uluslararası Arenada Kendi Ayaklarımızla Yürümek İstiyoruz"

Bask diplomasisinin resmi ağzı olarak sizin mevcut otonomi değerlendirmeniz nasıl?

-Tarihi hikayesinden başlamak lazım. 1876'ya, Carlist Savaşların kaybedilmesine kadar, Basklılar "Castilla Hanedanı"

yani İspanya ile anlaşmalı bir ilişki içindeydiler. Anlaşmaya göre Basklılar Castilla Kralını kral olarak kabul ediyor, buna karşılık krallık Basklıların tarihsel yasaları olan "fuero"lara saygı gösteriyor ya da kabul ediyordu. 1876'da, bu temeldeki ilişki yitirildi. Kaybeden taraf olarak bu tarihsel yasalarımızı ve sistemimizi yitirdik. Bundan itibaren, Basklılar cephesinde bir ekonomik, sosyal ve moral kriz dönemi başlar. Bundan 20 yıl sonra Sabino Arana ile Bask milliyetçiliği doğar. Doğan bir milliyetçilik durumudur, "foral" değil artık. 1920'lere varıldığında Bask milliyetçiliği bir otonomi statüsü talep edecek noktaya varır. Yani tarihsel hakların iadesi anlamına gelecek bir statü. İkinci İspanyol Cumhuriyeti ile bunun adımları atılır, ama Bask Ülkesi için elde edilen otonomi bu kez de İspanya İç Savaşı günlerine denk gelmiştir. Ömrü bir kaç ayla sınırlı kalır. Sonra 40 yıllık diktatörlük dönemi gelir. Kurumlarımız, dilimiz, kültürümüz, sembollerimiz yasaklanır. 1975'de Franco'nun ölümüyle, demokrasiye geçiş dönemi dedikleri iki yıllık bir geçiş dönemi yaşanır. Bu dönemde çözümü beklenen iki sorun vardı: Biri demokrasi, diğeri İspanyol Devleti içinde yer alan ulusların ulusal sorunu. Temel olarak Euskadi ve Katalunya sorunları yani. Ama kolay olmayan bir durumdu. Zor ve karışık bir prosedürdü. Çünkü eski rejim yanlıları da çoktu. Ordu hâlâ güçlü idi. Nihayet İspanyol siyasi güçleri arasında bir akit olan, Bask milliyetçilerinin dışarıda bırakıldığı, İspanyol Anayasası'na varıldı. Ortaya çıkan tablo İspanyol Devleti'ni bölgesel otonomi idarelerine ayırmak oldu. Diğerlerine göre biz Basklılar ve Katalanları biraz daha yetkilendiren, ama sonuç itibariyle bölge olarak ele alan bir sistem.

Sizce neden böyle bölgesel bir model seçildi?

-Askerlerin baskısıyla oldu bu. Çünkü yalnız bize ve Katalanlara özerklik verilmiş olsaydı, bunun ulus temelinde olduğu daha açık kabul edilmiş olacak, böyle bir yapı bu iki ulusu bir gün başka noktalara ulaştırabilecekti. Bundan korktular. Daha kolay kaçabileceğimizden, bir gün bağımsızlık noktasına varabileceğimizden endişe ettiler. Siyasi bir problemi, idari bir probleme dönüştürdüler.

Bask milliyetçilerinin Anayasa hazırlıkları dışında bırakıldığından yakındınız, kimler ya da hangi partiler Anayasanın hazırlanmasında yer aldılar?

-O zamanlar başkanı Suarez olan UCD (Demokratik Merkez Birliği), Sosyalist Parti (PSOE), Komünist Parti (PC), hatta Katalanlar da yer aldı. Basklıların bu komisyon içinde yer almasına izin vermediler.

Ama nasıl ki, Anayasa hazırlık sürecinin dışında bırakıldık; en azından bir öneri yapalım dedik. Öneri şu idi: Anayasada adı geçen konular ya da maddeler Basklılar için söz konusu olduğu vakit Basklıların tarihsel hakları optiği ile ele alınsın. Bask halkının egemenlik hakkı göz önüne alınarak yani. Sonuçta Basklılara ilişkin bir şeyler ilave edildi, ama muğlak, bizim istediğimiz şekilde ve açıklıkta değil. Şu da önemli, Anayasa'ya İspanyol Devleti bazında büyük bir çoğunlukla *evet* denirken, Bask Ülkesi'nde çoğunluk oyları *hayır* oldu.

Ya Navarra?

-Navarra da *hayır* dedi, belki buralar kadar büyük bir farkla değil, ama çoğunluk itibariyle *hayır* dedi. Zaten Euskadi'yi bölgelere ayırmanın önemli bir nedeni de, merkezi iktidar ve ordunun birleşik bir Bask Ülkesi'nden çok korkuyor olmalarıydı. Bu nedenle Navarra'yı ayrı, güneydeki diğer üç Bask bölgesini ayrı olarak ele aldılar, iki ayrı otonomi statüsü altında.

Bu durum biraz da 1937 Otonomi Statüsü'nün uzantısı diyenler de var...

-Değil. Çünkü o zamanki statü çok sınırlıydı ve zaten hiç yaşamadı. Ayrıca o statüde Navarra ayrı bir otonomi değildi. Bask halkı tarihsel olarak konfederal bir ülke olarak yaşadı. Basklıların tarihsel coğrafyasında, dördü İspanyol üçü Fransız Devleti'nde yer alan yedi tarihsel bölgenin her biri oldukça özerk bir yapıya sahip olarak yaşadılar. Navarra Krallığı döneminde örneğin, hepimiz bu krallık yönetimi altındaydık. Ama bu gün kabul etmek gerekir ki Navarralıların çoğu Bask Otonomisi'ne girmek istemiyor. Çünkü dil ve kültür olarak kendilerini Bask olarak görseler de, siyasi olarak Navarralı olarak görüyorlar, yalnız yaşamak istiyorlar. Ama şimdiki yapı biraz da 1978 koşullarında, otoriter bir son dakika kararı ürünüdür. O günlerde Bask Statüsü görüşmelerindeki fotoğraflara

bakılacak olursa, Gernika önündeki ilk Basklı parlamenterler toplantısında Navarralı parlamenterler diğer Bask parlamenterleriyle birlikte yer almışlardır. Ama sonra askerlerin baskısı oldu, bu durum kesildi. Bu durumda en azından Anayasa'da şunu elde edelim dedik: "Bir gün Navarralılar Bask Ülkesi Otonomisi'ne dahil olmak isterlerse, bu onların onayı ile olur." Bu mekanizma hâlâ geçerli. Her 5 yılda bir eğer Navarra Parlamentosu'nun bir bölümü birleşmeden yana bir öneride bulunursa o vakit yapılacak bir referandum sonucunda bu durum gerçekleşebilir.

Bu güne kadar hiç böyle bir referandum yapıldı mı, ya da öneride bulunuldu mu?

-Hayır hiç olmadı. Ne referandum ne de öneri olarak. Öneri, kazanılması beklenen bir noktada yapılır. Bu nedenle yapılmadı hiç. 1978 İspanyol Anayasası'na dönecek olursak, bu anayasa iki önemli sorunu çözecekti: İspanyol Devleti'nin demokratikleştirilmesi ve diğer ulusların ulusal davaları. Biz Basklılar olarak ilkine ilişkin bölümü destekliyoruz, ama Bask sorununa yanıt olan kısmı ile uyum halinde değiliz. Böyle olmasına rağmen Anayasaya bir şey demiyoruz, yalın olarak böyle bir anayasaya sahibiz. Üç seçenek vardı: ilki *evet* demekti, ki ulusal İspanyol partileri, yani PSOE (İspanyol Sosyalist İşçi Partisi), UCD (Demokratik Merkez Birliği - şimdiki PP) ve Komünist Parti (PC) bunu yaptılar. İkinci seçenek *hayır* oyu vermekti, ki radikal sol Bask milliyetçileri, yani şimdiki HB (Halk Birliği)'nin tutumu bu oldu. Üçüncü seçenek ise çekimser kalmaktı, bu da PNV (Milliyetçi Bask Partisi)'nin tercihi oldu. Bask Ülkesi'nde halkın % 60'ı oy kullanmadı, %15'i ise *evet* dedi. Yani çoğunluk İspanyol Anayasası'nı kabul etmedi. Basklıların tamamı *hayır* deseydi de bir şey değişmeyecekti yani. Bu yüzden bari eldeki mekanizmaya göre bir şeyler yapalım dedik.

Dolayısıyla 1979 sonlarında onaylanan statü belli bir rahatlık getirdi. Çünkü tarihsel kurumlarımıza kavuşacaktık. Bask Hükümeti, Bask Parlamentosu, Bask Polisi gibi kurumlarımız olacaktı. 150 yıldır askıya alınmış olan bölgesel hükümetlere yeniden sahip olacaktık. Ama bu geçiş de kolay olmadı. Birçok zorluk arasında üç temel sorun vardı. Birincisi, İspanyol aşırı sağı ve askerler hâlâ önemli bir güce sahipti. Düşün ki 1980'de

bir askeri darbe girişimi oldu. İkinci olarak, ETA vardı, ki o yıllarda şimdikinden çok daha fazla şiddet kullanıyordu. Sonra, üçüncü olarak, bir ekonomik kriz yaşanıyordu. 1975 petrol krizinin etkileri hâlâ sürüyordu, ekonomimiz otarşik bir yapıdan henüz yeni çıkmıştı. O dönem değerlendirilirken o zamanki toplumsal sorunlar, işsizlik sorunu vs. unutulmaması gereken öğeler. 1978-80'li yıllardan konuşuyoruz zira.

O dönem, iki büyük taraf vardı: Merkezden yana partiler, yani İspanyolcu dediğimiz, devlet oryantasyonlu partiler bir yandaydı, ki bunlar; Franco'nun varisi, aşırı ve katıksız sağcı Alianza Popular (AP-Halk İttifakı), Başkan Suarez'in partisi UCD (Demokratik Merkez Birliği), Sosyalist Parti (PSOE) ve İspanya Komünist Partisi (PC)'nden oluşuyordu. Diğer yanda Basklıların partileri vardı: merkez sağ PNV (Milliyetçi Bask Partisi), sol milliyetçi EE (Euskadi Solu), sonra daha radikal solu temsil eden HB (Halk Birliği). PNV, mevcut otonomiyi ilk yıllarında tek başına, sonraları koalisyonlarla yöneten parti oldu. Dini açıdan bakılırsa PNV merkez sağdadır, ama sosyal meselelere yaklaşım açısından bakılırsa sol ya da sosyal demokrat bir parti olarak kabul edilebilir. Kurulduğunda Katolik bir parti idi, ama mücadele içinde işçilerle birlikteliğine ve iktidarı boyunca gerçekleştirdiği sosyal reformlara bakılırsa sol eğilimli sayılmalıdır. Diğerleriyle kıyaslanacak olursa eğitim, sağlık alanında ilk büyük reformlar Bask Ülkesi Otonomisi'nde gerçekleşti mesela. İşi olmayana asgari bir parasal ödeme, herkesin sağlık güvencesine sahip olması gibi büyük adımlar ilk burada atıldı. Sosyal hizmetler vb. konularda İspanyol Devleti'nin geri kalan kısmından çok daha ilerideyiz, hatta Sosyalistler (PSOE) Madrid'de iktidarda iken bile Bask Ülkesi onlardan ilerideydi.

Ama kurumların geliştirilmesi kolay olmadı. Madrid'in güçlü bir direnişiyle karşılaştık. Mesela 1986'da yapılan sağlık reformu Madrid'in pek de hoşuna gitmedi. Her bir ilerleme onlar için Bask iktidarının güçlenmesi, dolayısıyla kaçış korkusu demekti. Biraz da bu nedenle sosyal güvenlik alanını hâlâ bize bırakmıyorlar. Emeklilik yine öyle, hâlâ merkezi yönetimin elinde.

Yine otonomi olarak önemli bir kazanımımız da vergilerdir. 17 otonomi içinde yalnız Bask Ülkesinde vergiler merkeze değil, yerel hükümetlere gidiyor. Katalanlar da bile bu böyle değil.

PNV'nin bağımsızlık hedefine ne oldu?

-İdeolojimizin babası Sabino Arana bağımsızlıkçı idi. Bu hâlâ değişmiş değil. Ama şimdinin koşulları o zamanınki ile aynı değil, yani 100 yıl öncesinden farklı. Biz zamanın lehimize işlemesini bekliyoruz, diliyoruz. Hâlâ siyasi bir sorunun olduğu doğru. Ama şimdi yaşanan rahatsızlıkların büyük bir bölümünün, Avrupa Birliği içinde pratik yanıtını bulacağını düşünüyoruz. Bu, ortak para birimi İspanyol Peseta'sının sonudur. Devlet sınırları yok, zamanla iyice işlevsizleşecek. İspanyol pasaportunun bir önemi kalmayacak. Ordu ve hazinenin konumu değişecek. Devlet zayıflayacak. Ulusların birliği yapısına ulaşılacak. Uluslara kültürel kimliğini korumak, geliştirmek kalacak. Yine doğal bir şekilde Bask Ülkesi'nin birliği sağlanacak, yani Fransa tarafı ile İspanyol Devleti tarafı pasif, doğal bir yoldan birleşecek.

Günümüzde Madrid'in ikna edildiğini farz et, Avrupa Birliği içinde bağımsız bir Bask devletine izin verileceğine kim inanır? Bunun koşulları yok. Biz zamanın lehimize işleyeceğine inanıyoruz.

İspanyollarla tarihsel bir ilişkimizin olduğunu inkar etmiyoruz. Ama biz başka bir halkız. Ve halk olarak tarihsel kararları kendi adımıza kendimiz almak istiyoruz. İspanyol Devleti içindeki birlikteliğimiz gönüllü olmalı diyoruz. Ama yeni bir birliktelik biçimi diyoruz, fakat bu birlikteliğin gönüllü inşasına da yol açacak olan otodeterminasyon hakkını Madrid duymak bile istemiyor.

Bask Ülkesi Otonomisinin Dışişleri Genel Sekreteri olarak ETA hakkında çokça soruluyordur size, sizin örgüte bakışınız nasıl?

-ETA'lılar bizim çocuklarımız, bizim gençlerimiz. PNV'nin gençleri yani. ETA, babalarının Frankizme karşı pasifizmine tepki olarak doğdu. Şimdi ETA'nın şiddet kullanmasını onaylamıyoruz. Ama çözüm onları öldürmekte de değil. Hepsi öldürülse, yenileri çıkar. Çünkü ortada duran bir siyasi sorun var.

Halkın bir bölümü bu devlet yapısı içinde kendini rahat hissetmiyor.

Kendimizi kandırmayalım, ETA'nın tasvip edemeyeceğimiz yöntemleriyle milliyetçilerin mücadelesine verdiği zarar bir yana, kökeni siyasi bir soruna dayanıyor. Dolayısıyla çözüm de siyasi olmalı. Basklıların kendini havasız ve özgürlüksüz hissetmeyeceği bir çözüm ya da ortam olmalı. Şimdi kendini özgür hissetmeyen pek çok Basklı var.

Dışişleri, Madrid'le en sorunlu alanlardan biri bildiğim kadarıyla...

-Evet öyle. Madrid hep diplomasinin devlet olarak kendisine ait olduğunu söylüyor. Ama biz hep "hayır" dedik. Biz bu hakkın uluslararası hukukla sınırlı olduğunu söyledik, söylüyoruz. Devlet'in uluslararası anlaşmaları imzalama, Birleşmiş Milletlerde temsil gibi geleneksel diplomasi yetkilerini devam ettirmesine karşı değiliz. Ama ondan ötesi bize ait diyoruz. Uluslararası arenada kendi haklarımızı korumak için kendi ayaklarımızla yürümek istiyoruz. Mesela Avrupa Konseyi'ne İspanyol Devleti Başbakanı gidiyor, tamam gitmesin demiyoruz, ama bizim adımıza Lehendakari'nin (Bask Hükümeti başkanı) gitmesini istiyoruz. Büyük bir kavga var bu konuda. Brüksel'de bir büromuz var, ama bu yeterli değil. Yine Avrupa düzeyinde ekonomik toplantılara, mesela İspanyol Endüstri Bakanı mı gidiyor, gitsin. Ama orada bizim çıkarlarımızı temsil edecek bir Bask temsilcisi de olsun diyoruz. Çünkü bir halkız biz, başka bir halk.

*** *** *** ***

BASK DİLİ AKADEMİSİ BAŞKAN YARDIMCISI, UPV BASK FİLOLOJİSİ BÖLÜM BAŞKANI

Henrike Knörr Borras

Bir Dil, Akademi ve Okul Yolculuğu: Euskera, Euskaltzaindia, İlkastola

Yeryüzünün yaşayan en eski dillerinden biri olan Baskça ya da "Euskera", tarih boyunca öbür diller, kültürler ve devletler karşısında etnik direnişin en önemli sembollerinden biri olur. Ne resmi ne de öğrenim dili olmayışı nedeniyle zaman zaman silinme noktasına da gelir; Fransız ve İspanyol gibi iki egemen kültürün nüfuzu altında uzun baskı ve yasaklanma dönemleri yaşar. Tarih içindeki yolculuğu, halkına hem yakın hem uzak bir dilin hikayesine dönüşür.

Avrupa'nın bu en yaşlı dilinin kurumsal bazda dil çalışmaları tarihi ise öyle çok eskilere dayanmaz. Bir Bask Dili Akademisi kurma fikri 1832'lerde ortaya çıkmıştır. Bu tarihte Alavesli Ulibarri, Gernika Parlamentosu'na 24 üyeli bir dernek kurma önerisinde bulunur. Amacı Baskçayı koruyup kollayacak, yenileyecek, aslında daha çok "kurtarma" çalışmaları yapacak bir kurum oluşturmaktır. 1856'da, bu kez, J.F.Aizkibel, bir yazın lehçesi ya da "standart Baskça" denebilecek klasik bir lehçe oluşturma amaçlı çalışmalar yapacak bir akademi ihtiyacına dikkat çeker. Basklıların, neticede tarihsel olarak sahip oldukları siyasi statülerini kaybettiği savaşlarla geçen XIX. yüzyıl bu yönlü fikirlerin de hayata geçme şansının çok az olduğu bir dönemdir. Aynı yüzyıl sonlarında beliren bir kaç özel kurum, Bask bölgesel hükümetleri ya da belediye desteklerine sahip olsalar da, ömürleri oldukça sınırlı kalır. Bunlar Baskçanın o vakitlerdeki pek de iç açıcı olmayan durumu nedeniyle pratikte daha çok "koruma" işlevi ifa etmenin ötesine gidemez.

XIX. yüzyıl sonları ve XX. yüzyıl başlarında Bask topraklarını adres alan kitlesel göçler Baskçanın yaralarını ağırlaştırır. Bu dönemde Güney Bask coğrafyasının yaşadığı endüstriyel gelişim, özellikle Bizkaia madenlerinin çektiği İspanyol göçüne eşlik eden asimilasyona olan tepki modern Bask milliyetçiliğinin doğuşunu hızlandıran, besleyen nedenler arasına girer. Bu

dönem boyunca kültürel hareketlerin yaptığı çağrılar ve Bask milliyetçiliğinin kurucularının çalışmaları sayesinde Bask dili XX. yüzyıl başlarında en azından hayatta kalmayı başarır. Bask milliyetçiliğinin kurumsallaştığı, bir güç haline geldiği dönemde ise akademi oluşturma çalışmaları da kısmen zemin bulacaktır. 1919'da "Euskaltzaindia" (Bask Dili Akademisi) kurulur. Ertesi yıl akademi *Euskera* (Baskça) adlı araştırma dergisini yayınlamaya başlar. Kuruluş amacı Baskçayı koruma ve geliştirmedir. Bunun için öncelikle yapılması gerekenin, neredeyse tarihten silinme noktasına gelmiş olan, kırsal kesimle sınırlı pek az konuşanı bulunan ve fakat birçok lehçeye sahip olan Baskçanın ortak bir yazım dilini oluşturmaktır: Yani dil birliğini sağlamak. Bu amaçla dil bilimcileri, yazarlar arasında toplantılar, tartışmalar yapılır. Çeşitli fikirler, projeler ortaya atılır. En yaygın konuşulan lehçe mi yoksa diğer lehçeleri konuşanlar tarafından en kolay anlaşılan lehçe mi ortak dilin zemini olmalıdır? Yoksa hepsinin üstünde yeni bir şey mi yaratılmalıdır? Öyle bir dil birliği ya da ortak yazın dili olmalı ki var olan lehçeler yaşayabilsin, ama aynı zamanda ortak bir dilin getireceği olanaklarla edebiyat vb. alanlarda dilin tadı alınabilsin. Ama nasıl? Bu soru dil bilimci, aydın ve siyasiler arasında tartışıla dursun geçmiştekileri aratmayacak yasaklı yılların gelmesi gecikmez.

Dil alanında kaydedilen bu gelişmeler önce Primo de Rivera Diktatörlüğünden darbe yer. İkinci İspanyol Cumhuriyeti ile tekrar bir nefes alan Baskça'nın soluğu bu kez İspanyol İç Savaşı ile kesilir. Arkasından gelen 40 yıl boyunca asimilasyonun Frankist versiyonu yaşanır. Frankizm, Basklıların millet olarak inkarına paralel olarak, kültür ve dillerini de inkar eder ve yasaklar. Baskça isim ve soy isimler nüfus dairesinden içeri giremezler, girseler bile nüfus memurlarının insafına maruz kalır ve çoğu zaman kuşa dönerek kayıtlara geçerler. İnyaki, İgnacio; Mikel, Miguel olur örneğin. Hele o uzun mu uzun Bask soyadları nüfus dairesinden, harf tasarrufu uygulanıyormuşçasına, bir kaç kat kısalmış ve tanınmaz bir halde çıkarlar.

Frankizmin ilk yarısında, baskıların boyutu, özellikle şehirlerde Baskçayı konuşmayı yasaklamaya kadar varır. Okullarda öğrencilerin ana dilini konuşmasının önüne geçmek için yön-

tem bulmada yaratıcılığın sınırları zorlanır. Pazartesi günü sınıfa elinde yüzükle giren öğretmen, bunu, gördüğü ilk Baskça konuşan öğrenciye takar. Başka Baskça konuşun olursa yüzük bunun parmağından onunkine geçecektir. Hafta sonu geldiğinde yüzük kimde kaldıysa yandı, Baskça konuşmanın dayaklı bedelini ödeyecek olan o olacaktır zira.

Özellikle 1937-56 dönemi Baskça'nın eve kapatıldığı dönemdir. Bask milliyetçisi aileler yasağa tepki olarak çocuklarıyla evde konuşuyor olsalar da, bu, dilin ev dahilinde de olsa yaşadığı anlamına gelmez. Frankizm geldiğinde memleket Baskça konuşanlardan neredeyse arındırılmıştır. Baskça konuşanların çoğu milliyetçi ailelerdir, onların da önemli bir kısmı, İspanyol İç Savaşı'nın yenilen tarafının kaderini paylaşıp ülkeyi çoktan terk etmiştir zaten. Kalanların çoğu Baskça bilmeyenlerdir, bilenler de okuma yazması olmayanlardır. Bu durumun üstüne yasak ve yaptırım dönemi binince yara derinleşmeye başlar. Evde çocuğu ile kendi dilini konuşan anne-babalar, bu dili sokakta konuşmanın tehlikeleri konusunda çocukları uyarmayı unutmazlar.

Derken 1960'a doğru, savaşla tanışmamış ve diktatörlük döneminde büyümüş bir neslin baskılara karşı daha radikal bir ses vermeye başladıkları duyulur. Yeni politik hareketlilikle birlikte dil alanında da bir kıpırdanma, canlanma başlar. Küçük çapta dergiler çıkarılır, dil öğrenme grupları oluşturulur, seminerler, radyo programları düzenlenir. *İkastolalar*, okuma-yazma kampanyaları bu dönemde doğar. Baskça, yine politik direnişin en önemli sembollerinden biri olur. 1968'de Bask Dili Akademisi iki bin kelimelik bir sözlük yayınlar.

İkastola

Dil çalışmaları içinde en önemli deneyim kuşkusuz *İkastola*lardır. Bask dilinde eğitim veren okul demek olan İkastola, mahalle mahalle, kasaba kasaba yayılan bir projeye dönüşür. İkastola, dergi, kaset basımı, yayın işleri için para toplanır, dağıtım ağları oluşturulur vs. Bütün bu çalışmalar doğal olarak illegaldir ve önceleri yasaklanır, cezai kovuşturma konusu yapılır. Ama İspanyol devleti gittikçe yaygınlaşan ve geniş kitlelere ulaşan bu çalışmalara kısmen göz yummak zorunda kalır.

İlk *ikastola* 1954'de Donosti'de organize edilir. İkincisi Bilbao'da, 1957'de. 10-12 kişilik öğrenci gruplarından oluşan ilk ikastolalar, kapatılma tehlikesine önlem olarak evlerde fiiliyata geçer. İkastolalarda yalnızca Baskça öğretilmez, diğer dersler de Baskça öğretilir. Hareket, 1960 başlarında evlerden binalara iner. İkastolaların sayısı 1970'lere doğru 70'i bulur. Gipuzkoa, Bizkaia, Navarra, Alava derken ikastola hareketi 1969'da İparralde'ye de ulaşır. 1970'lerde, ikastola hâlâ illegaldir ama artık devlet tarafından görmezden gelinmektedir. Gün geçtikçe artan öğrenci sayısına paralel olarak bina, öğretmen, uygun metin ve ders içeriği sorunları da artar. Yalnız pedagojik değil, ideolojik ve siyasi tartışmalar ikastola'dan da uzak kalmaz. 1975'e gelindiğinde artık 100'ün üstündeki ikastola'da 25.000'in üstünde öğrenci öğrenim görüyordur.

Özerklik statüsü ile Baskça'nın 1980'de okullara girmesi ikastola'nın işlevinin bittiği anlamına gelmez. O, yine çocuklarının Baskça öğrenim görmesini arzulayanların tercihi olmaya devam eder. Statü olarak bir tür özel okul olmaya devam eden ikastola'nın finansmanının büyük bir bölümü Bask Hükümeti sübvansiyonları, kalanı ise ikastola gönüllülerince karşılanır. Bu amaçla şenlikler düzenlenir. Her tarihsel Bask bölgesi, geleneksel olarak yılda bir gün ikastola şenliği yapar. Her bölge kendi şenliğini -bir pazar gününe denk gelecek şekilde- her yıl farklı bir kasabada yapar. Hâlâ onbinlerce kişinin katıldığı bu şenliklerde, koşular düzenlenir, çocuk oyunları sergilenir, geleneksel Bask sporları gösterileri yapılır, konserler verilir. Şenliklerde toplanan paralar oraya bağlı ikastolalara gider.

Bask Dili Akademisi Nihayet Resmileşir

Çok az konuşanı olan (onların da hemen tamamının okuma yazma bilmediği), üstelik de küçük bir coğrafyada onca lehçeye bölünmüş (ki bu lehçeleri konuşanlardan bazıları birbirlerini anlamakta oldukça güçlük çekerler) Baskça'dan standart bir dil oluşturma işi, yasak da işin içine girince hiç kolay olmamıştır. Yine de Akademinin bu başlık altında anlatılan diğer faaliyetlerine, 1970 sonlarında ortak yazım diline ilişkin son kuralların oluşturulması da ilave edilince, şimdi okullarda öğretilen "Euskera Batua" (Birleşik ya da Birleştirilmiş Baskça) ortaya çıkar. Bu arada, Bask Dili Akademisi "Euskaltzaindia" kurulu-

şundan yaklaşık 70 yıl sonra, Franco'nun ölümünün ardından resmi olarak tanınır.

Matematik, ticaret, eğitim, mimari gibi pek çok alanda sözlükler yayınlayan, Bask dilini ve edebiyatını geliştirmek amacıyla bu alanlarda araştırma ve edebiyat ödülleri de vermekte olan Akademi, halen, arşiv ve kütüphanesinin de bulunduğu Bilbao'daki binasında faaliyetlerini sürdürmektedir.

Bask dilinin üniversiteye girişi ise çok daha sonra, 1987'de kurulan Bask Ülkesi Üniversitesi (EHU-UPV) ile gerçekleşmiştir.

Bask Dili Akademisi Başkan Yardımcısı, UPV Bask Filolojisi Bölüm Başkanı Henrike Knörr Borras :

"Bir Dilin Yaşaması İçin Standartlaştırılması Zorunlu"

Euskera'nın hangi dil ailesine ait olduğu hâlâ araştırılıyor mu? Ya da o kadar önemli mi bu sorunun yanıtını bilmek?

-Geçen yüzyıldan beri Bask dilinin aidiyeti, yani bilinen dillerle genetik ilişkisi araştırılıyor. Bunlar içinde en çok üstünde durulanlardan biri İberik dili idi. İberik dilinden günümüze kalan metinler okunabiliyor, ama anlaşılamıyor. Aradan asırlar geçmiş, çözülemiyor, trajik bir durum. Diğer yandan 1937'lere kadar Bask dilinin bir Kafkas dili olduğunu iddia edenler vardı. Ta ki Bask dil bilimcilerinin yaptığı araştırmalar bu tezi çürütene kadar. Yine "Bereber" dili ile yakınlığı ileri sürüldü, ama bundan da bir şey çıkmadı. Tiflis'e giden Basklılarla ilgili hikayeler bile var. Orada "nerelisin?" sorusuna "Basklıyım" yanıtını verenlerden garsonlar hesap almıyormuş vs. Basklıların köken olarak kendilerinden olduğunu düşünüyorlarmış.

Yanıtını bilmenin önemli olup olmamasına gelince, sanıyorum bu çok normal bir şey. Avrupa'da hiç bir gruba aidiyeti kanıtlanmamış ya da bilinmeyen tek dil olarak araştırmacıların ilgisini çekmesi normal.

Ekonomik olarak oldukça gelişkin ama coğrafi olarak çok küçük bir ülke Euskal Herria. Bu kadar çok lehçe neden?

-Her dilin farklı lehçe ve ağızları var. Euskadi'nin siyasi durumundan kaynaklanıyor olmalı. Baskça resmi bir dil olmadığı

gibi bir yönetim ve ticaret dili de olmadı hiçbir zaman. Kilisenin rolü de bunlara ilave edilebilir. Kilise Bask dilinin kooperasyonu ve gelişmesi yönünde bir şey yapmadı, diğer dillerde bu böyle değil oysa. Bu anlamda Bask Dil Akademisi, yakın bir geçmişe kadar, dil birliği ve ortak bir yazılı gramerin oluşturulması konusunda çalışmalar yapan yegane kurumdu. Onun da hangi koşullarda doğduğu ve yaşadığı biliniyor.

Lehçeler arasında ortak bir yazı dili oluşturmak, biraz da, kuru, resmi ya da bir laboratuar diline varma riski taşımıyor mu? Ve de lehçeleri öldürme gibi bir risk...

-Bask dilinin temeli "Euskera Batua' (Birleştirilmiş Baskça) aşağı yukarı merkezi lehçedir denebilir. Merkeze yakın olanlar başlangıçta anlama yönünde en az zorlukla karşılaşacak olanlardır. Coğrafi olarak aradaki mesafe uzaklaştıkça lehçeler arasında birbirini anlama oranı azalıyor. Birleştirilmiş Baskça'nın işlevi, ortak öğretim dili olma vesilesiyle, ortak iletişimi sağlamak.

Lehçeleri öldürme sorununa gelince, başlangıçta pek çoğunun böyle bir endişesi oldu. Henüz öyle bir durum yok, ama doğru, bir gün o durum da yaşanacak. Bu bütün dünyanın başına gelen bir durum. Kürtçede de benzer şeyler yaşanacak. Kuru ve resmi olma riskine gelince, bu da normal. Başlangıçta bunun üzerine epey espri üretenler oldu. Bu da ne, onca lehçeye bir yenisi mi ekleniyor diyenler oldu kırsal alanlarda. Bütün diller bu durumu yaşamış. Bazıları erken, bazıları geç. Ama önemli olan bir dilin ayakta kalması, yaşaması ise bu zorunlu bir şeydi; yani standart bir yazın dili oluşturma işi. Akademinin ve yazarların sorumluluğu bu.

Akademinin şimdiki işlevi ne?

-Dilin kurallarını oluşturmak. Dil araştırmaları yapmak. Eski eserleri basıyor, modernleri de. Bunlar temel olanlar. Yine dili koruma gibi bir görevi var.

Baskça'nın bir de yasaklanış öyküsü var. Nasıl yaşandı bu durum?

-Ülkenin genelinden konuşacak olursak, yasaklanma her bölgede biraz farklı yaşandı. Bazı bölgelerde Baskçanın öğretildiği ve Baskça öğrenim yapan okullar oldu, aynı dönemde ülkenin başka bölümlerinde yasaklı iken. Epey absürt durum-

lar yaşandı. Mesela pazartesi ilk derse başlanırken, Baskça konuşanlara yüzük taktılar. Yüzük takılan cezalandırılmamak için Baskça konuşan başka birini bulup yüzüğü ona vermek durumundaydı. Cuma akşamı yüzük kendisinde kalan, iade edecek birini bulamayan, dayak yiyecek olandı. Bu, 1947'lere kadar yaşandı. Yine ülkenin tamamında yasaklı olduğu dönemler oldu, Frankizmin en yoğun yaşandığı dönemlerde mesela. O dönemlerde yasağa rağmen çocuklara Baskça öğreten genç Basklı öğretmenler oldu, bedelini ödeyerek tabi.

Otonomi ile okullu olduğu bu yıllar da göz önüne alınacak olursa, nüfusun dörtte üçü gibi bir çoğunluğun hâlâ kendi dilini bilmiyor oluşunu neye bağlıyorsunuz?

-Bu da karışık bir mesele. Mesela yalnız Bask Ülkesi'nin dört bölgesinden (Güney Bask) konuşacak olursak, nüfusun yüzde 90'ının kendi dilini bildiği yerler olduğu gibi, bu oranın yüzde 50 olduğu yerler de var. Ama dördünün geneline ait bir rakam verilecek olursa yüzde 24 gibi oldukça düşük bir oran. Ama zor dönemlerden geçildi. Tamamen yok olmayla karşı karşıya geldiği dönemler oldu.

Arkasından geçiş dönemi geldi, otonomi statüsü geldi. Ama bu yıllar boyunca ve şimdi bile kuzeyde (Fransa bölümü) farklı, Navarra'da farklı, burada farklı pratikler yaşanıyor. Mesela bir gün Baskça okullarda zorunlu dil konumuna gelirse, bu, durumu epey değiştirir. Ben bu konuda iyimserim.

Buralarda çokça konuşulan konulardan biri, sizce kimdir Bask yazarı? Mesela buralı, Basklı ama İspanyolca yazan biri Bask yazarı mıdır? Ya da bu durumda ortaya çıkan ürün Bask edebiyatı mıdır?

-Bu çok uzun bir tartışma. Mesela ben İspanyolca yazan Piera Baja'nın bir Bask yazarı olduğunu söylerim. Bu coğrafyayı, buranın duygusunu yazıyor, üstelik iyi de yazıyor. Bu biraz muğlak ve yanıtı siyah ya da beyaz denemeyecek bir konu. Ama tabi bir Bask yazarının Bask dilinde yazıyor olması çok önemli benim için. Ama öbürü de gerçekliğimiz. Gün geçtikçe Bask dilinde yazanların sayısı artıyor, düzeyi yüksek eserler çıkıyor.

*** *** ***

BASK HÜKÜMETİ EĞİTİM, ÜNİVERSİTELER VE ARAŞTIRMA BİRİMİ BAŞKAN YARDIMCISI

Ander Gurrutxaga

İki Dilli, Sorunlu Bir Eğitim

Sokakta, okulda ya da parti bürosunda, hiç fark etmiyor, nerede eğitim konusu açılsa, farklı eğitim modellerinden, hangi alanda kimin yetkili olduğuna (Bask otoriteleri mi, Madrid mi), hatta ders kitaplarının içeriğine kadar "çok karışık" demeyen yok. Bir dokun bin ah işitilen bir konu bu.

Hâlihazırda İspanyol devleti eğitimin dili konusunda üç farklı model dayatmaktadır: A Modeli, eğitimin İspanyolca yapılmasını, Baskça'nın bir ders olarak verilmesini; D Modeli, bunun tersini, yani eğitimin Baskça yapılmasını, İspanyolcanın bir ders olarak okutulmasını; B Modeli ise derslerin yarısının Baskça yarısının İspanyolca verilmesini öngörmektedir. Bask Hükümeti, eğitimin altyapısını bu üç modeli de aynı anda uygulayabilecek biçimde hazırlamak zorundadır. Seçimi öğrenciler, daha doğrusu öğrenci velileri yapacaktır. Yani, Bask Hükümeti, bu üç modelden birini seçerek uygulamaya koyma hakkına sahip değildir. Ona düşen, öğrencilerin tercihlerine saygı göstermek ve her bölgede, her şehirde, hatta neredeyse her kasabada bu üç modelde de eğitim verilebilecek koşulları yaratmaktır.

Tahmin edileceği gibi buna uygun alt yapının oluşturulması pek kolay olmamış. İlk etapta eğitimin Baskça yapıldığı okullarda ciddi öğretmen ve kaynak sıkıntısı çekilmiş. Hâlâ da bu konularda sıkıntılar devam ediyor. Ama şunu da belirtmek gerekir ki, Bask Hükümeti bu sorunları çözmek için gerçekten de büyük gayret gösteriyor. Öyle ki, İspanyol Devleti'nde yer alan diğer otonomilere kıyasla bütçesinde eğitime en yüksek pay ayıran yer tartışmasız Euskadi'dir.

Bask Hükümeti'nin şimdiki iki iktidar ortağı PNV ve EA, üç modele dayalı bu sistemi 'kerhen' destekliyorlar, gönülleri eğitimin tamamen Baskça yapılmasından yana olsa da şu anki koşullarda hem bunun maddi koşullarını yaratmanın hem de herkesi buna ikna etmenin çok zor olduğunun farkındalar. Bir

süreç içinde Baskça'nın normalizasyon prosedürünü tamamlayacağına ve eğitimin bu dille yapılacağı günlere varılacağına inanıyorlar. Böylece hiç kimsenin bir dayatmada bulunmasına gerek kalmadan sorunun kendiliğinden çözülmüş olacağını düşünüyorlar. Onlara göre, D modeline talebin A modeli aleyhine her geçen gün artıyor oluşu da bunun en büyük kanıtlarından biri. Üstelik Euskadi'de Baskça öğrenim görenlerin oranı 1983'de yüzde 7 iken, 2006'da yüzde 50'yi aşmış. Üniversite öncesi eğitim gören öğrencilerin ise yaklaşık dörtte üçü B (çift dilli) ve D (Baskça) modellerine devam ediyor.

Yurtsever Sol kesim (Batasuna) ise bu sistemi şiddetle eleştiriyor. Onlara göre, burası Bask ülkesi ise eğitimin tamamı da Bask dilinde yapılmalı. Madrid'de böyle bir seçenek mi sunuluyor öğrencilere?

Bekleneceği gibi "İspanyolcu" partiler, yani PSE-EE (PSOE) ve Halk Partisi (PP) ise bu modelden memnunlar. Onlara göre son derece demokratik bir sistem bu, herkes istediği dilde alıyor eğitimini.

Sonuçta çeyrek yüz yılı geride bırakan bu modellerin bugüne kadar Euskadi'yi iki dilli bir toplum haline getirdiği bile pek söylenemez. Zira hemen her Baskça bilen İspanyolca da bilmektedir ama bunun tersi doğru değildir. Basklıların yarıya yakını hâlâ kendi dilinde kendini ifade edememektedir.

Bask Hükümeti Eğitim, Üniversiteler ve Araştırma Birimi Başkan Yardımcısı Ander Gurrutxaga: "Hedef İkidilli Bir Topluma Ulaşmak İçin Asgari Kotayı Yakalamak."

Bask Hükümeti eğitim konseyinin yetkileri nereye kadar uzanıyor?

-Eğitim alanı ikiye ayrılmış durumda; üniversite ve üniversite öncesi olarak. Niye mi bu ayırım? Çünkü Bask Hükümeti üniversite haricinde tam yetki sahibi. Öğrenimi planlamadan, modeller oluşturmaya kadar... Üniversite ya da yüksek öğretim alanında ise Merkezi Hükümetin (Madrid) yetki alanı Bask Hükümeti'nden daha kapsamlı.

Yine çok önemli bir mevzu daha var. Bask Hükümeti Eğitim Dairesi, bütçesinin önemli bir miktarını öğrenim alanına ayırıyor. Bu pay yalnız kamusal okullara ya da eğitime değil, kısmen özel okullara da gidiyor. İkalosta'lara, özel kolejlere vs.

Unutmamak gerekir ki üniversite öncesi eğitim çağındakilerin neredeyse % 50'si gibi bir bölümü özel okullara gidiyor.

Euskadi'deki özel okulların neredeyse tamamının kiliseye ait olduğu doğru mu?

-Tamamı değil. Bir kısmı dini organlara, yani Katolik kilisesine ait, ama bunun dışında, İkastola dediğimiz özel okullar da var.

Bu durumda özel okulların farklılığı bir tek şekli mülkiyet sahipliğinden mi geliyor. Öğrenci hiç ödemede bulunmuyor mu bu okullarda?

-Biraz öyle. Hükümet ikisinde de temel maliyeti karşılıyor. Mesela özellerin de öğretmenlerini hükümet atıyor ve finanse ediyor, diğer temel giderleri gibi. Aslında çok fark yok. Özellerde yemekhane, ulaşım gibi servislerin gideri genellikle öğrenci tarafından karşılanıyor. Yine de özel okulların bir kısmının merkezi sistemin kısmen de olsa dışında kaldığı doğru.

A, B, D modellerini kim oluşturdu, Bask Hükümeti mi?

-Bask Hükümeti oluştuğunda, 1982'de, "Euskera'nın Normolizasyonu" adlı bir yasa çıkardı. Bu yasa ile oluştu bu modeller. Bu konuda polemiklerin halen devam ettiği doğru. Dikkatli olmak gerekir. Bask milliyetçisi ailelerin çoğu çocuklarını D modeline gönderiyor. Ama öbür kesimler de var, bu prosedürün, yani Baskça'nın normalizasyonunun hızlı gittiğini, aceleci davranmamak gerektiğini söyleyen bir kesim de var.

Ama eleştiriler daha çok tersi yönde, "bilingue" yani çift dilliliğe...

-Doğru "monolingue" talep edenlerin eleştirileri, ki bunlar daha çok radikal Bask milliyetçileri. Ama unutmamak gerekir ki, çift dilli bir toplumdayız. Dil bazen siyasetin bir unsuru haline getiriliyor. Gün geçtikçe Baskça öğrenenlerin sayısı artıyor, bu dille öğrenim gören çocukların sayısı artıyor. Biraz daha beklemek ve sabırlı olmak lazım. Bask milliyetçisi olmayanları da düşünmek lazım. Bu vatandaşların oranı az değil, bu durum bir kenara bırakılamaz.

Aslında temel tartışma bu da değil, yani "bilingue" bir toplum olmak da değil, mesele çift dilli bir topluma ulaşmak için asgari kotayı yakalamakta. Hala nüfusun önemli bir çoğunluğu çift dilli (bilingue) de değil, yalnız İspanyolca biliyor. Vatandaş-

ları dil konusunda karşı karşıya getiremeyiz. Sonra bir ülkeyi, tarihsel takıntı yoluyla geliştiremeyiz.

Bask Hükümeti'nin eğitim konusundaki yetkisi nereye kadar?

-Eğitim planlamasının tamamı buradan yapılıyor. Mesela, önemli bir konu, hangi kitapların ders kitabı olarak okutulacağına karar veren Bask Hükümeti'dir. Ama bir kaç temel konu devletsel alana giriyor. Otonomi yönetimi ders planlamasının büyük bir bölümünde, personel meselesi, araştırma politikasında karar mercii. Ders kitaplarının % 75'lik bir bölümünün içeriği bizim tarafımızdan belirleniyor vs. vs... Ama Basklı çocuklar yalnız Lisardi ya da Aurise öğrenmekle kalamazlar. Yapay barikatlar koymanın anlamı yok. Bask çocukları Shakespeare'i, Garcia Lorca'yı da tanımalı, öğrenmeli. İç sınırlar oluşturmamak lazım.

Burada okuyan ile Madrid'deki bir okula giden bir çocuğun aldığı öğrenim arasında ne fark var mesela? Baskça haricinde...

- Buradaki bir çocuk kendi ülkesinin tarihini, coğrafyasını, kültürünü vs. de öğreniyor. Madrid'e kalacak olsa, bu derslere daha az yer vermek lazım. Onlara göre evrensel temalar daha önemli. Mesela Cervantes'e Gisardi'den daha fazla önem vermek lazım vs. derler. Yine mesela, İspanyol İç Savaşı'na, Carlist Savaşlar'dan daha fazla yer vermek ya da öğretmek lazım. Bu tür polemiklerin önü hep açık. Daha çok, edebiyat, coğrafya ve tarih derslerinde sorun çıkıyor, doğal olarak.

Bask tarihinden Euskal Herria tarihi mi kastediliyor?

-İşte polemik alanlarından biri. Hangi Bask Ülkesi tarihi? Şimdiki otonomi mi, Euskal Herria mı? Bask Ülkesi, bu otonomi dahilindeki üç tarihsel bölgenin epey ötesinde. Mesela Fransızlar, Fransa'dakine (İparralde) "aman dokunmayın" diyor Yine bu topraklarda yaşanan bazı tarihsel olayların anlamı, İspanyollara göre başka, Basklılara göre çok daha başka.

İspanya Tarihi diye bir ders var mı?

-Tarih derslerinden birinin adı da "İspanya Tarihi". Ama tabi nasıl vereceksin. Madrid'de görüldüğü gibi mi, yani Madrid gözlükleriyle mi? Yoksa buradan görüldüğü gibi mi? Mesele bu.

Alfabetizasyon daha epey sürer mi dersiniz?

-Misyonunu önemli oranda yerine getirdi sayılır. Sonra, okullar Baskça okuma-yazma anlamında önemli bir mesafe aldılar. Alfabetizasyon kurumları varlığını bir müddet daha sürdüreceklerdir sanıyorum. Alfabetizasyon birimlerinin bir kısmı, mesela HABE, Dil Politikası Sekreterliği'ne bağlı (Bask Hükümeti Kültür Birimi bünyesinde). Diğeri AEK, radikal solca oluşturulan bir yapı. İkisi de yetişkinlerin Baskça okuma yazma öğrenme işlevini görüyor. İkisinin de finansmanının neredeyse tamamı Bask Hükümetine ait.

Üniversitelerde durum nasıl?

-Bu alanda üniversitelerin özerklik konumu işin içine girdi. Karar mercii her üniversitenin özerk organı. Ama bu meselede devletin de yetki alanına giren konular var. Bu anlamda devletin yetki alanı Bask Hükümeti'ninkinin oldukça üstünde. Planlama Madrid'in işi. Verilen bütün unvanlar Eğitim Bakanlığı'nın onayından geçiyor.

Bask Hükümeti ne diyor bu duruma?

-Bask Hükümeti doğal olarak bu durumdan hoşnut değil. Adil bir durum değil bu. Üniversitelerin statüsü, PSOE'nin 1980 başlarında çıkardığı bir yasa ile neredeyse yerinden oynamaz bir konuma getirildi. Anayasal maddelerden biri yani. Niye böyle? Bu da oldukça açık aslında. Bu yasa çıktığında Otonomi Statüsü henüz o kadar oturmuş değildi. Daha doğrusu Bask Hükümeti ve Otonomisi şimdiki gibi güçlü değildi. Aynı yasa şimdi çıkarılmış olsaydı muhtemelen o haliyle çıkamayacaktı. Şimdi Bask Hükümeti'nin pazarlık gücü oldukça fazla çünkü. Daha fazla yetki sahibi olmak isterdi. Üniversite konusunda yetkili olduğu tek alan finansman. Biraz da bu yol üzerinden bu alanda bir şeyler yapmaya çalışıyor.

Euskadi'de Okuma-Yazma Öğretmenin Anlamı Başka

Avrupa'nın orta yerinde bu zamanda okuma yazma kurumu da mı olurmuş denilebilir. Ama Bask Ülkesi'ne adım atar atmaz susmak lazım. Zira, Basklıların memleketinde bu tür kurumların varlığı bir yana, etkinliği de bütün hızıyla devam ediyor.

Euskadi'de yapılan okuma-yazma öğretme etkinlikleri dünyanın başka yerlerinden epey farklı bir gerçekliğin ürünü. Burada hedef, yalnız birini konuştuğu dilde okur-yazar yapmak değil, onun çok daha ötesinde. Burada okuma yazma oranı Batı Avrupa'nın hiç bir yerinden geri olmadığı gibi, pek çoğundaki gibi yüzde yüze yakın. Basklıların bir bölümü İspanyolca bir bölümü ise Fransızca okur-yazar durumda. Peki, Franco'nun ölümüyle önü açılan bu kurumlara kimler mi gidiyor? Orta yaşın üstünde, hatta yaşı epey geçkince olan, ana dili Baskçayı konuşan, ama bu dilde okuma-yazma bilmeyen bir azınlık.

Euskadi'de okuma yazma öğretme işi 1960'lara dayanıyor. Bu yıllarda yasağa rağmen Baskça konuşanlar vardı. O yıllarda hâlâ ortak bir yazım dili oluşturulmamış olması gibi nedenlerle bu dili konuşanlar da çok kez ayrı lehçeleri bilmeleri nedeniyle birbirini anlayamıyorlardı. Böyle bir ortamda kendisi de yasaklı olan Bask Dil Akademisi'ne, bir okuma- yazma projesi önerilir. Amaç en azından ana dili Baskça olanları okur-yazar yapmaktır. 1966'da önerinin kabulü ile oluşan komisyon çok geçmeden işe başlar, Baskça Okuma Yazma Öğretme Koordinasyonu (AEK) böyle doğar. O günlerde çok az şey legaldir. Dolayısıyla yer yer kiliselerde, çok kez evlerde 3-5 kişilik gruplar halinde öğretilir bu dil. Öğrenenlerden bir kısmı da başka gruplar oluşturup onlara öğretir. İş gün geçtikçe büyür, konuşma bilmeyenleri de kapsar.

AEK de İkastola ile benzer bir süreç yaşayarak bu günlere gelir. Otonomiyle birlikte Baskça'nın okullara girmesi ile AEK'in işlevi bitmez. Fakat artık aynı işi yapacak olan yeni kurumlar da oluşturulur: Belediyelere ait ve bir tür Baskça öğretme merkezi olan "Euskaltegis"ler ve Bask Hükümeti'ne bağlı Yetişkinlere Okuma Yazma Öğretme ve Yeniden Baskçalılaştırma Enstitüsü (HABE) bu açıdan önemlidir. Bu kurumların her geçen gün daha da kapsamlı yürüttükleri ve adına "alfabetizasyon" dedikleri faaliyet, okuma yazma öğretmekten ziyade, aslında Basklılara Baskça öğretmektir. Konuşmayı bilip de okuma-yazma öğrenmek için gelenler daha çok 50 ve üstü yaş grubundadır. Baskça'nın üstündeki yasak kalktığında yaşı

itibariyle kendi dilini okulda öğrenme şansını yitirmiş olanla bu kurumların öğrenci potansiyelini oluşturmaktadır.

Baskl da olsalar ana dili Baskçayı bilmeyenler için işin başka bir boyutu daha vardır şimdi. Otonominin ilk yıllarında Baskça bilenlere çok ihtiyaç duyulmuş olsa da, o zamanlar bu dilin varlığı kurumlarda pek hissedilmiyordu, dolayısıyla orada çalışmak için kimseye bu dili bilmesi şart koşulmuyordu. Ama Baskça zamanla öyle ya da böyle kurumlara da yerleşti. Şimdilerde Baskça bilmek, bazı işler için tercih nedeni sayılabiliyor, hatta bazen aranan koşullardan biri olabiliyor. Bir kısım Baskl'nın şimdi Baskça öğreniyor olması kısmen bundan, ama tabi tamamen değil. Zira öğrenilmesi hiç de kolay bir dil değil bu yönlü bir istek olmadan girişilecek bir iş değil.

Baskça okuma yazma öğreten kurumlar içinde en çok öğrenciye sahip olanı AEK. Radikal sola yakınlığı ile bilinen bu kurum büyük ölçüde Bask Hükümeti tarafından finanse ediliyor. Euskaltegis'ler, daha çok bağlı bulundukları belediyelerce finanse edilseler de, onlar da aynı sübvansiyondan yararlanıyorlar. Söz konusu sübvansiyon Bask Hükümeti'nin "Baskça fonu"ndan geliyor. 2000'li yıllarda bu kurumlara hâlâ 100 bini aşkın yetişkin devam ediyor. Bunlardan önemli bir kısmı 35 ile 45 arası bir yaş grubuna ait.

Bu kurumlardan en yaygını olan AEK'in, Navarra ve Fransa Devleti'ndeki Bask Ülkesi dahil,100'den fazla şubesi var. Kurslar vasıtasıyla dil öğretiyor. İki grup insan devam ediyor bu kurslara: o ya da bu ölçüde Baskça konuşmasını bilip okuma yazma bilmeyenler ve hiç Baskça bilmeyenler, ki bu ikinciler çok daha kalabalık bir grup. Kurslar paralı, ama pahalı değil.[24] Para yokluğundan Baskça öğrenememe diye bir durum yok yani. En büyük sorun kuşkusuz kursta öğrendiğini pratik etme koşullarının o kadar da çok olmayışı. Evde, sokakta kullanma oranı düşük zira. Mesela, haftada 10 saatlik kursa devam eden ve hiç Baskça bilmeyen biri, aşağı yukarı ilk yıl genel bilgileri kavrıyor, ikinci yıl daha karışık bir gramer, üçüncü yılsonunda

[24] Mesela günlük iki saatten haftada 10 saatlik bir kursun öğrenciye maliyeti 9 aylık bir öğretim dönemi boyunca toplam 250 Euro kadar. Günlük yarım paket sigara bedelinden bile az, sembolik bir ücret.

derdini ifade etmenin ötesinde, okuma-yazmaya başlıyor. Kişiden kişiye ve başlangıç seviyesine göre değişse de bu kursa asgari 3 yıl devam etmek gerektiği kabul ediliyor. Pratik sorununu kısmen de olsa çözmek için yaz kampları düzenleniyor. Hemen herkesin Baskça konuştuğu kasabalarda yer alan bu kamplarda hem 15-20 gün tatil yapılıyor hem de dil geliştiriliyor.

Her ne kadar bu işin uzmanları öğrenmeyi daha çok istekli olup olmamaya bağlasalar da bu hiç de öyle yalın bir mesele değil aslında. Zira kursiyerlerin büyük bir bölümünün ana dili İspanyolca (güneyde) ya da Fransızca (kuzeyde). Bunların mesela İngilizce öğrenmeleri bile Baskçadan daha kolay. İngilizce bu iki dille aynı aileye ait iken, Baskçanın bunlarla hiç bir ilişkisi yok çünkü. Sonra bir Basklının İngilizce pratik yapma olanağı Baskçadan çok daha fazla. Yine İngilizce bilmek ekmek kapısı aralarken Baskçanın kendi topraklarında bile bu avantajı daha düşük. Bir Basklı için Baskçayı bu yollarla öğrenmek bir Türk için İngilizce öğrenmekten belki daha zor, belki de bir İngiliz'in Türkçe öğrenmesi gibi bir şey.

2000'li yıllarda Euskadi sokaklarında egemen olan dil hâlâ İspanyolca. Çok az kasabada ve mahallede bunun tersi gözlenebilir. Otonom Bask Hükümetinin yaptığı ve 8 Mart 2007'de açıklanan bir araştırmaya göre Euskal Herria'da (yani tarihsel Bask topraklarının tamamında) halkın % 29'u Baskçayı iyi derecede bilmektedir.[25] Yine oran olarak buna yakın bir nüfusun da Baskçayı "çat pat" konuşabildiği ifade ediliyor. Baskça'nın bir gün Bask sokaklarındaki hakim dil olacağı konusunda Bask Hükümet'i kadar olmasa da, alfabetizasyon çalışması yapan kurumlar da umutlu. Bu umudun bir "hayal" olmadığını göstermek için, 1981'de Euskadi otonomisinde Baskça bilenlerin oranının % 15'i geçmediğini hatırlatıyorlar hemen.

Baskçanın otonomi sınırları içinde kamu kurumlarındaki işleyişi ya da varlığına gelince... Bu dili bilenlerin sayısı arttıkça buralarda toplam istihdam edilenler içinde "Baskça bilmesi gerekenler"in kotası da arttırılıyor. Her ne kadar bu iş öyle sis

[25] Aynı araştırmaya göre bu oran İparralde'de (Fransa sınırları içindeki bölüm) % 27, Navarra'da % 13 ve Euskadi'de % 34'tür.

tematik ve hengamesiz yürümüyorsa da. Diyelim falanca belediyenin falanca biriminde 10 kişi istihdam edilecek. O belediye sınırları içinde Baskça bilenlerin oranına göre bunlardan kaçının Baskça bilenlerden seçilmesi gerektiği hesaplanıyor. Ama bu uygulamada İspanyolcu partiler çoğunlukla Baskçı partilerden epey uzak bir tutum sergileyerek meseleyi es geçebiliyorlar. "Baskçılar" ile "merkeziyetçiler" arasındaki siyasi dengenin aşağı yukarı yarı yarıya olduğu Euskadi'de, Baskçanın kurumlara yerleşmesi meselesi, diğer nedenler bir kenara bırakılacak olsa bile, siyasi tercihler nedeniyle de gürültüsüz yol alacağa benzemiyor.

"Baskçanın normalizasyonu prosedürü"nden, bir gün bu dilin hem sokak dili hem de resmi dil olmasının mı, yoksa iki dilli bir toplum yaratılmasının mı amaçlandığı net olarak anlaşılamasa da, Bask toprakları içinde bu normalizasyon sürecinin en iyi işlediği yerin Euskadi otonomu olduğu kuşkusuz. Zira, Navarra ve İparalde'deki otoriteler bu konuda pek çaba harcamaya niyetli değiller. Bu anlamda Baskçanın bugünü ve yarını konusunda endişe eden, ciddi çaba harcayan yegâne yönetim organının Bask Hükümeti olduğunda kuşku yok. Çift dilli bir topluma varma yolunda Bask Hükümeti, konuyla uzaktan yakından ilgili her etkinliğin finansmanının önemli bir kısmını yükleniyor, gerekli her türlü desteği sunuyor. Navarra'ya gelince, bu otonominin hükümeti, öğrenmek isteyenlere engel olmuyor, yer yer sübvansiyonlar da veriyor, ama okul düzeyinde Baskça öğrenim görmek isteyenlere sunulan olanaklar İspanyolca'ya verilen destekle kıyaslanamaz bile. İparralde' de durum Navarra'nın da gerisinde.

Normalizasyon sürecinden Baskça'nın resmi dil olması anlaşılacaksa bunun önünde ciddi bir engel daha var: Baskça'nın şimdiki durumunun bunu en azından yakın bir gelecek için zaten imkansız kılıyor olması bir yana, İspanyol Anayasası zaten İspanyolca'yı zorunlu kılmış durumda. Buna karşılık, Otonomi Statüsü Anlaşması ise çift dilli bir toplumdan bahsediyor. Orada da bir çelişki var yani. Bu şartlar altında bu otonomi ile doğan çocukların ömrü çift dilli bir Euskadi görmeye yeter mi, bilinmez.

*** *** ***

Euskadi'de Basın Yayın

Bask milliyetçiliğinin kazandığı güçle birlikte Bask basını da önemli gelişmeler gösterir. XX. yüzyılın ikinci çeyreğinden itibaren, pek çok zorluğa rağmen, milliyetçi ya da değil, çeşitli gazeteler, dergiler yayınlanır. Neredeyse tamamı İspanyolca olan bu yayınların pek çoğu İspanyol İç Savaşı'nın başlamasıyla yayın hayatlarına veda ederler: *La Libertad, La Constancia, El Pais Vasco, El Dia, La Voz de Guipuzcoa, La Voz de Navara, El Liberal, El Noticiario Bilbaino, Euzkadi, El Nervion, La Lucha de Clases, Tierra Vasca, La Tarde...*

Frankizm ile birlikte, yalnızca rejimi rahatsız etmeyecek olanlar kaldıkları yerlerden devam etme olanağı bulurlar, diğerlerinin bir kısmı ya siyasi çizgisini yumuşatmıştır ya da sansürlü olarak çıkar: *El Pensamiento Alaves, El Diario Basco, Hoja del Lunes, Diario de Navarra, Arriba Espanya, El Pueblo Vasco...*

Savaş ortasında çıkarılan ve 1938'den 1966'ya kadar yürürlükte kalan ünlü "Basın Yasası" sansürün sıkı bir Frankocu versiyonudur. Diz çökmeyene kök söktürecek olan bu yasa, her gazete ya da dergiye, okuruna ulaşmadan önce, iki maket numunesi ve bir baskı örneği ile valiliklerde sırf bu iş için oluşturulmuş "danışma kurulu"ndan geçmeyi zorunlu kılar. Burada son satırına kadar okunan maketlerden biri iade edilir. Tabi "şu başlık olmamış değiştir, şu makalenin şu bölümü de öyle" türünden açıklamalarla kalınmayıp üzerleri kocaman çizgilerle işaretlenmesine rağmen, emrin resmi olduğu unutulmasın diye bir de mühür yapıştırılmış olarak. Gazete yönetimi, buna göre baskıya girmeden önce yalnız istenen değişiklikleri yapmakla değil, mesela okuruna "şu makalenin şurasını çıkardık, zira öyle istediler", ya da "sansürlüdür" diye bir ibare koymamakla da yükümlü kılınır. Uyulmazsa ne olur? O vakit hapis ve para cezaları devreye girer. Cezayı göze alıp, bu mührü bir kaç kez göz ardı eden gazetelerden biri olan *Madrid*, bir sabah, merkezine konan dinamitle uyanır mesela. Yasa yalnız yazılanı denetlemekle kalmaz, gazetelerin idari işlerine de karışır. Örneğin bir yayın yönetmeni mi atanmak isteniyor, o vakit önce bu iş için üç isim belirlenip içişleri bakanlığına bildirilecek, Bakanlık da bunlar hakkında görüş bildirecektir. Kağıt üstünde Bakanlık

yalnızca bir görüş belirtecektir, ama pratikte bakanlığın önerdiği değil de başkası atanacak olursa söz konusu yayın yönetmeni izlenmeyi, gözaltına alınmayı hatta yasa dışı bazı cezaları göze almak durumundadır.

1966'da bu kez, adını Franco'nun sağ kollarından biri olan Manuel Fraga'dan alan "Fraga Yasası" çıkar. (Demokrasi döneminin ilk 25 yılı boyunca Galiçya Otonomisi başkanı olan Fraga aynı dönem boyunca PP'nin bu otonomideki başkanlığını da yapar). Bu yasa sansürü kaldırmaz, biraz rötuşlar. Artık maketlerin sansür kurulundan geçme zorunluluğu yoktur. Onun yerine dağıtıma verilmeden önce yayın yönetmeninin imzasını taşıyan 10 örnek ilgili kurulun masasına bırakılmalıdır. Aksi takdirde "illegal" yayın muamelesine maruz kalınacaktır. Bu kez sansür görevi yayın yönetmeninin oto-sansürüne bırakılmıştır.

Günümüzde Euskadi'de çıkan günlük gazetelerin başlıcaları şunlar: *El Correo Espanyol- El Pueblo Vasco, El Diario Vasco, Gara, Deia* ve *Berria*. Çoğunluğu İspanyolca çıkan bu gazetelerin yanında pek çok dergi yayınlanmakta ve radyo yayını yapılmaktadır. Ve tabi kablolu yayın yapan bir kaç televizyon kanalının yanında Euskadi'nin belki de en etkili yayın organı Bask televizyonu "ETB" den bahsedilebilir.

*** *** ***

Liz Taylor da Baskça Konuşur!

Euskadi otonomisinin basın yayın alanındaki en önemli kurumsal kazanımı kuşkusuz "Euskal Telebista" (ETB, Bask Televizyonu)'dır. Basklılara ilk kez ekranlarda kendi dilini dinletmekle kalmayıp, Liz Taylor'a bile Baskça konuşturan yayın organı...

1982'de Bask Hükümeti'ne bağlı Bask Radyo Televizyon Kurulu (EİTB) ile düğmeye basılır. Baskça, radyo ve televizyonda konuşulabilecektir artık. Radyolarda daha önce illegal de olsa konuşulmuştu. Ama televizyonda ilk olacaktı. Bir dublaj firması kurulur. Ağustos 1982'de 42 Basklı, Hamburg Stüdyo-

su'nda 10 hafta boyunca televizyonculuk öğrenmek için yola çıkarken, Bilbao'nun Durango kasabasında ETB binasının inşası sürmektedir. İnşaatla test yayınları bir arada devam eder. Tüm telaş yeni yıla kendi dilleriyle girmek içindir. Bu kasaba Euskal Herria'nın en orta yerinde yer alması nedeniyle seçilir, teknik ve profesyonel nedenlerden çok; hatta belki onlara rağmen, duygusal nedenlerle...

Derken beklenen an gelir. 31 Aralık 1982, saat 23:50. Devletin yıllarca dil yerine bile koymadığı, aşağıladığı, yasakladığı, unutturmak için elinden geleni yaptığı Baskça gerçekten ekranda konuşulabilecek miydi? Lehendakari (Bask Hükümeti Başkanı) Carlos Garaikoetxea'nın yeni yıl mesajı görüntülerle ekrana geldiğinde, söylenecek başka söz kalmaz, söz Avrupa'nın en yaşlı dili Baskçadır. O gece yarısı ilk Baskça televizyon yayının başlamasıyla İspanyol Televizyonu'nun (TVE) tekel saltanatı da tarihe karışmış olur. ETB otonomi televizyonlarının ilkidir çünkü. Katalanların ve diğer otonomilerin televizyon yayınları daha sonra başlayacaktır. İki ay sonra yarımşar saatlik haber yayınları, ardından Baskça konuşulan ilk film, derken 1 Mayıs 1983'de El Athletico Bilbao'nun lig şampiyonluğu ile ilk canlı yayın gerçekleştirilir.

Televizyonda Baskça konuşulması uzunca bir süre yadırganır. Mesela, Dallas'ın Jear'ının Baskça konuşması öyle sıradan bir durum değildir. Ekranların "kötü adam"ı da konuşur bu dili, Liz Taylor gibi "güzel kadın"ları da. İlk zamanlar ekranda her Baskça konuşanla ilgili espriler üretilir neredeyse. Ekranlarda takıntısız konuşulan; yıllarca eve kapatılmış, lehçelerinden birinin diğerini zor anladığı, yok olmanın eşiğindeki bir dildir. Dolayısıyla Bask televizyonunda her boy gösteren, akşam bakılıp sabah unutulacak birileri olamaz. Bazıları kuru, soğuk, hatta tuhaf bulur bu dili. Zira ekranda konuşulan henüz emekleme aşamasında bile olmayan "birleştirilmiş" ya da "standart' Baskçadır. Ne dinleyeni, ne konuşanı için kolay olacağa benzemez bu iş.

Bir kaç yıl çift dilli, Baskça ve İspanyolca, yayın yapan ETB'den sonra 31 Mayıs 1986'da ETB-2 yayın hayatına başlar. Ama bu durum Madrid'in hoşuna gitmez. Ertesi sabah İspan-

yol Ulusal Polisi binanın önüne yeni kanalı mühürlemeye gelir. Bask Polisi girişine izin vermez.

ETB, başlangıçta iki kanal olarak düşünülmese de 1987'de artık iki kanaldır. ETB-1 Baskça, ETB-2 İspanyolca yayın yapacaktır. ETB 1997'de uydu aracılığıyla Amerika kıtasına da ulaştırır yayınlarını. Böylece Baskça yayın artık Arjantin ve Meksika'ya da ulaşır. Başlangıçta sadece Euskadi'yle sınırlı olan yayınlar, 2000'li yıllara doğru Euskal Herria'nın tamamına, yani Tarihsel Bask Bölgeleri'nin hepsine ulaşmaktadır.

ETB, 1990'a doğru kendi dizilerini yapmaya başlar. Yüzde 65 gibi oldukça yüksek bir oranla İspanya Devleti içinde en fazla kendi programına sahip otonomi televizyonu da odur. 2000'li yıllarla birlikte ETB, Canal Vasco ve ETB Sat da dahil olmak üzere 4 televizyon kanalı ve 5 radyo ile yoluna devam etmektedir. ETB'nin Bilbao, Vitoria, San Sabastian, Paplona ve Bayona'da, yani Tarihsel Bask Bölgeleri'nden her birinin başkentinde birer temsilciliği var, Madrid ve Brüksel'de de.

ETB-2'nin Euskadi'de izlenme oranı (%17), 2006 verilerine göre, Tele-5'den sonra (%24), Antena-3 ile (%17), -ki bu ikisi devlet geneline yapın yapan özel kanallardır- baş başa gidiyor. Bunları % 15 ile TVE-1 (İspanyol Televizyonu 1. kanalı), % 5 ile ETB-1 izliyor.

Çeyrek yüzyıllık bir yayın hayatında Bask Televizyonu, Baskçanın öğretilmesinde ve yaygınlaştırılmasında bir okul görevi de görmüştür ki bu işlevi henüz bitmiş de değildir. İspanyol Devleti genelindeki özel ya da devlet kanallarının, diğer otonomi televizyonlarının, mesela Katalanların, böyle bir durumu yok. Onlarda çalışmak için belki yayın yaptığı dil dışında bilinen her dil tercih nedeni iken, Bask televizyonunda öncelikle Baskça bilmek tercih nedenidir hâlâ.

Program kalitesi mi? Yalnız ETB'nin değil, İspanya Devleti genelinde yayın yapan devlet kanalı ya da özel kanalların en çok izlenen programları magazin programları ya da magazin ağırlıklı olanlardır. Berlusconi televizyonculuğu buralarda da saltanatını sürdürüyor. Basın etiğindeki dejenerasyondan yakınmayan yok. Bazıları, ETB ve TVE (İspanyol Televizyonu), özel mülkiyet olmadıkları için şanslılar, yani magazin konusunda hâlâ özel kanalların çok 'gerisindeler.' Bu panaroma

içinde ETB'nin en önemli farkı, Bask topraklarına, Baskl'ya ait programlar yapmasında. (ETB-1'in Baskça konuşuyor olması başlı başına önemli elbette). Mesela hava durumu mu veriliyor, Euskal Herria'dan başlanıyor önce, yani kendini yalnız Euskadi Otonomisi'nin üç ili ile sınırlamıyor. Kısa metrajlı Bask filmleri, Bask futbolu, Bask folkloru, festivalleri vs. daha çok bu televizyon sayesinde ekranda yer bulabiliyor. İspanyol Televizyonu (TVE) ya da devlet çapındaki özel kanallar Bask ülkesine ait bir haber ya da program yaparken kendilerini neredeyse Bask milliyetçiliği eleştirisiyle sınırlıyorlar.

*** *** ***

HAZIRLIK ÇALIŞMALARINDAN İTİBAREN ETB'DE YER ALAN, PROGRAM YAPIMCISI DAVİD BARBERO:

"İspanyol Futbolundan Konuşacak Olsak Varlık Nedenimiz Kalmazdı"

Kime ya da nereye bağlı ETB?

-Otonomi Televizyonları Federasyonu'na. Yani Katalunya, Galiçya ve diğer otonomi televizyonlarının da yer aldığı FERTA'ya. Her biri kısmen kendilerine yakın bölgelerde de izlenebilseler de esasta kendi coğrafik alanlarına hizmet eden televizyonlardır.

ETB'yi mesela Madrid'de izlemek mümkün değil mi yani?

-Değil, çünkü Bask Hükümeti Bask coğrafyasında yayın yapacak televizyonu finanse ediyor. Otonomi televizyonları kendi hükümetlerine bağlı ve bu yüzden kendi bölgesel alanlarını kapsıyorlar.

Navarra'da bir otonomi televizyonu var mı?

-Navarra'ya esas olarak İspanyol Televizyonu (TVE) yayın yapıyor. TVE, Navarra'ya yönelik bazı özel programlar yapıyor. Mesela öğle saatlerinde Navarra haberleri veriyor. Ama Navarra'nın kendisine ait bir kanalı yok.

Artık bütün televizyon kanallarının yayınları birbirine benziyor. Bask televizyonunun kendine özgü programları var mı?

-Bask tarihi, Bask dili ya da Bask sporları gibi yalnız buraya özgü programları var. Mesela "Bask Şirketi", Bask ekonomisini izleyen bir program. Yine "Söz Yasanın", Bask Parlamentosu'nun etkinliklerini veren bir program. Baskçanın sorunları, etkinlikleri, gelişimi, Baskça kitaplar, Baskça hakkındaki araştırma ve incelemeleri veren bir program var. Yani diğer televizyonlarda olan programların pek çoğu ve yalnız Bask'a, Bask dünyasına ait programlar bütünü... Yine gençlere yönelik "yaşayan dil" programı. Tabi yarışma programları gibi hemen bütün televizyonlarda birbirinin aynısı ya da kopyası programlar da yok değil. Bask televizyonu, Baskça günlük dizi yapan bir kanal aynı zamanda. Çizgi film "Superbat" burada ve Baskça yapılıyor. Superbat adlı bir çocuk kulübü de kuruldu. Kulübün 100 binden fazla üyesi var. Bu kulübün etkinlikleri de veriliyor.

Yine, her yaz popüler şenlik ya da festivalleri veren bir program var.

İzlenme oranları açısından ETB-1 ve ETB-2 arasındaki fark gittikçe büyüyor gibi.

-Baskça yayın yapan kanalın izlenme oranının artması önemli oranda bu dili bilenlerin sayısının artmasına bağlı. Aslında karşılıklı bir durum, yani ETB-1'in Baskça bilenlere ihtiyacı var, Baskça bilenlerin de ona. Hatta Baskçayı öğrenmekte olanların daha çok ihtiyacı var bu dilde yayın yapan bir televizyona.

ETB'yi aşırı Baskçılıkla itham edenler de var. Gazeteci İsabel San Sabastian gibi...

-O da Basklı; ünlü ama tutuculuğuyla da tanınıyor. Bask Hükümetini, Bask milliyetçiliğini eleştiriyor genellikle. Ama şimdi bana ETB'nin milliyetçi bir ideolojisinin olup olmadığını soracak olursan, ben, "evet, olabilir" derdim. ETB'de çalışanların çoğu Bask milliyetçiliği ideolojisine sahip diye düşünüyorum. Bask'a ait olandan, Bask'dan konuşulması çok doğal. Her halükarda İsabel San Sabastian Bask milliyetçiliğine ait ne varsa özellikle eleştiren birisidir.

Ama ETB zaten Bask dilini, Bask kültürünü, Bask hayatını korumak ve geliştirmek için kuruldu. Bask sporuna, Bask diline özel önem vermesi bundan. Böyle olmakla eleştiriliyorsa eleştirilsin, bu amaçlarla yola çıktı zaten. ETB yalnız Amerikan filmleri verip ya da yalnız İspanyol futbolundan konuşacak olsaydı varlık nedeni kalmazdı.

ETB'nin ETA'ya bakışı nasıl, bu sorun televizyonda nasıl ele alınıyor?

-ETB şiddeti kınıyor kuşkusuz. Ama soruna bakışı İspanyol Televizyonu'ndan (TVE) farklı tabi. Daha çok Bask milliyetçiliği, daha doğrusu modern Bask milliyetçiliği gözüyle bakıyor. Yani, Bask Hükümeti'nin bakış açısı aşağı yukarı. Bu konuda ikisi de objektif değil diye düşünüyorum. TVE nasıl İspanyol Hükümeti'ne yakın ise, ETB de Bask Hükümeti'ne yakın.

*** *** ***

Euskadi'nin Günlük Gazeteleri

Euskadi'de çıkan günlük gazetelerden en eskisi *El Correo Espanyol-El Pueblo Vasco*'dur (İspanyol Postası-Bask Halkı). Sağ görüşlü ve tutucu bir grup tarafından, monarşi, katolizm ve fuero'ları (geleneksel Bask yasalarını) savunma adına yola çıkmıştır. 1937'de Frankocu birliklerin Bask topraklarını kontrol altına almasıyla adını "İspanyol Postası" olarak değiştirmek durumunda kalır. Ertesi yıl adının orijinal parçasına da kavuşarak, hâlâ devam eden "İspanyol Postası-Bask Halkı" adını alır. Bilbao'da çıkan, temel olarak Alava ve Bizkaia'ya dağıtım yapan ve halk arasında daha çok *El Correo* (Posta) adıyla anılan bu gazete İspanyolca yayın yapmaktadır. Şimdilerde liberal ve merkez sağ bir çizgi izleyen ve birkaç kez "İspanyolcu" çizgisi gerekçe gösterilerek ETA tarafından tehdit edilmiş, hatta bu nedenle yayın yönetmeni değiştirmek zorunda kalmış olan *Correo*, 120 bin (2006 verilerine göre) civarındaki tirajı ile Euskadi'nin en çok satan gazetesidir. Onu, 85 bin ile aynı grubun gazetelerinden biri olan "Bask Günlüğü" izliyor.

Euskadi'de Franco sonrasının ilk günlük gazetesi ise *Diea* (Çağrı)'dır. 8 Temmuz 1976'da yayın hayatına başlayan *Diea*'nın ilkeleri arasında Euskadi kültürünü ve geleneklerini savunmak ilk sıradadır. Bazı makaleleri Euskera (Bask Dili) çıksa da büyük bölümü İspanyolca olan ve PNV'ye yakınlığı ile bilinen bu yayın 30 bin tiraja sahiptir ve 40 bin tirajlı *Gara*'dan sonra gelir. Euskadi'nin Baskça çıkan yegâne günlük gazetesi *Berria* ise 20 bin dolaylarında satmaktadır.

Egin* ve *Gara

Egin (Yapmak), 1977 sonlarında sendikaların, yurtsever solun, muhalif örgütlerin ihtiyacına yanıt olarak; solcu, yurtsever, alternatif bir gazetecilik yapmak, ulusal ve toplumsal özgürlükleri savunmak adına yola çıkar. Kendini sokağın ve memnun olmayanların sesi olarak ilan eder. Bu "memnun olmayanlar", Franco'nun ölümü ile başlayan dönemi de reddeden, ondan sonraki gelişmelere muhalefetini sürdüren, mevcut otonomi statüsüne "hayır" diyen kesimdir. Kısacası Frankizm sonrası yeni dönemi de reddedecek olan "yurtsever solun" gazetesi olan *Egin*, çıktığı günden itibaren yalnız Bask basın tarihinin değil belki de tüm İspanyol Devletinin en "olay" gazetesi olur.

Egin, kendi deyimi ile, herhangi bir ekonomik veya siyasi güce bağımlı olmamak için gerekli finansmanı sağlamada değişik bir yol seçer. Semt semt toplantılar yapılır, çıkacak gazetenin çizgisi tartışılır, finansman konusu görüşülür. Bir milyon peseta'yı (6000 Euro) bir araya getiren her "kolektif" bir hisse senedi sahibi olur. Böylece *Egin* 20 bini aşkın finansöre sahip olur, nihayet Donosti'de (San Sabastian) kendi binasında, kendi rotatifiyle, birkaç sayfası Baskça, geri kalanı İspanyolca olarak çıkar.

Egin daha çok, gözaltında işkence, yargısız infaz, Bask siyasi tutuklularının durumu ile ilgili haberleriyle dikkat çeker. Devlet çapındaki gazetelerin hemen hemen hiç yer vermediği, Bask kökenli gazetelerin ise çok öne çıkarmadığı bu tür haberleri çok kez manşetten verir. ETA'nın pek çok açıklamasını ya da onunla ilgili haberleri manşet yapar. Bu yüzden de ETA ve çevresinin sesi olmakla suçlanır, hakkında 50'ye yakın dava açılır. Bu davaların çoğunda "teröre destek" ya da "silahlı çete ile işbirliği" ile suçlanır. Dava açılan yazılar arasında, örneğin, Patxi Xabier Fernandez'in ETA ile Robin Hood'u kıyasladığı bir yazısı da vardır. Davaların büyük bir bölümü beraatla sonuçlanır.

1990'larla birlikte özel şirketlerin büyük bir bölümü ve resmi kurumlar, teröre destek veriyor gerekçesi ile *Egin*'e "ilan ambargosu" kararı alırlar. Emniyet güçlerince bir kaç kez merkez binası ve büroları basılır, arşivlerine el konur. Yedi Tarihsel Bask Bölgesi'ni bir bütün olarak ele alan ve bu bölgelerin hepsinde de satışa sunulan, son dönem tirajı 50 bin olan *Egin*, 21 yıllık yayın hayatında çizgisi, davaları, taraftarı ile Bask basın tarihinin belki de en çok konuşulan gazetesi olur. Yalnız haberleri ile ses getirmez, çok kez kendisi de haber olur. Ama son kez haber olduğunda, yani kapatıldığında, beklenen tepkiyi yaratmaktan uzak kalacaktır.

20 Temmuz 1998 gecesi gazete merkezi ve büroları polisçe basılır, rotatif ve arşivine el konur, kapısı mühürlenir, yönetimi tutuklanır. Pek de anlaşılır olmayan kapatma kararında, kısaca, yayın şirketi "ETA'yı finanse etmekle" itham edilmektedir. Madrid basınının sağ kesimi kapatma kararını gözü kapalı destekler; sol kesimi ise kararı yasalara uygun olmamakla eleştirir.

Devlet çapındaki partilerden yalnızca Madrid Parlamentosu'nun üçüncü siyasi gücü olan İU (Sol Birlik) kapatma kararını kınar. Ana muhalefet partisinden Felipe Gonzales (eski Başbakan), bir gazetenin kapatılmasına genel olarak karşı olduğunu söyledikten sonra *Egin*'i istisna kapsamına alır ve televizyon ekranlarından "kelimeler de öldürür" der. Euskadi'de ise, başta iktidar partisi PNV (Milliyetçi Bask Partisi) olmak üzere Baskçı partiler kararı siyasi bulur ve olayı kınarlar. Gazetenin kapatılmasından bir hafta kadar sonra Donosti'de katılımın 30 bini aştığı bir protesto gösterisi yapılır. Pek çok il ve kasaba yine bir kaç bin kişilik gösterilere sahne olur. Ama bu protesto gösterilerine katılımın beklenenin çok gerisinde olduğu, birkaç yıl önce olsaydı katılımın çok daha yüksek olacağı görüşü *Egin*'ciler tarafından da kabul edilir. Zira gazetenin kapatılması, yurtsever solun ETA'nın çizgisinden dolayı epey yalnızlaştı(rıldı)ğı bir döneme denk gelmiştir.

Kapatılmanın ertesi günü aynı kadro *Euskadi İnternacional* adlı 16 sayfalık, amatör bir gazete çıkarmaya başlar. İki bin basılıp, fotokopi ile çoğaltılarak daha çok elden dağıtılan bu gazete, 1999 başlarında yayın hayatına başlayan *Gara* ile yayınına son verir. ETA'nın süresiz ve koşulsuz ateşkes ilan etmiş olduğu yeni siyasi ortamda, ilan ambargosu da olmadan çıkan *Gara*'nın başlangıçtaki siyasi çizgisi *Egin*'e göre oldukça yumuşaktır.[26]

Bu arada "ETA'yı finanse etmekle" suçlanan ve bu nedenle başlatılan soruşturma süresince yayını durdurulan *Egin*, bu tarihten bir yıl sonra, 1999 Ağustos başlarında beraat eder. Beraat kararının da, tıpkı mahkumiyet kararı gibi, salt bir yargı kararı olduğu epeyce kuşkuludur. Zira *Egin*, ETA eylemlerinin yoğun protestolarla karşılandığı bir dönemde kapattırılmış, ateşkes döneminde ise beraat etmiştir. Keza Halk Birliği'nin (HB) *Egin*'in kapatılmasından birkaç ay önce cezaevine gönderilen yönetiminin almış olduğu ceza da, bu gazetenin beraatından kısa bir süre önce, aynı siyasi ortamın bir ürünü olarak, Anayasa Mahkemesi'nce bozulur. Bu iki karar, pek çok kesim

[26] Şimdiki çizgisi kapatılan Batasuna'ya (Birlik) epey yakın olan *Gara*, *Egin*'in bıraktığı yerden yoluna devam etmektedir.

tarafından o dönemde yaşanan siyasi sürecin bir ürünü olarak yorumlanır.

Euskaldunun Egunkaria* ve *Berria

Euskaldunun Egunkaria (Euskadi Günlüğü) 1990'ın son ayında, yalnız Euskadi otonomisinin değil tüm Bask bölgelerinin Baskça çıkan ilk günlük gazetesi olarak yayın hayatına başlar. Kısa sürede, Bask diline ve kültürüne yaptığı katkı, ekonomik ve siyasi anlamda hiçbir gruba bağlı olmaması, alçak gönüllü, basın etiği anlamında seviyeli çizgisi gibi pek çok nedenle hemen her kesimin sempatisini ve saygısını kazanır. 12 binlik tirajı ile Euskadi'nin belki de en az satan ama en saygın yayını olan *Egunkaria*'nın finansmanının % 10'u -Baskça yayın yapması nedeniyle- Bask Hükümeti'nden sübvansiyon olarak, geri kalanı aldığı ilanlar ve düzenlediği kültürel etkinliklerden gelir.

12 binlik tirajı ile belki de Euskadi'nin en az satan ama en saygın gazetesi olan *Egunkaria* 21 Şubat 2003'de bir gece yarısı operasyonu ile nöbetçi savcılıkça kapatılır. Onun yerine çıkan *Berria* (Haber), *Eunkaria*'nın kapatılmasına tepki olarak ilk aylarda 100 binin üstünde satar, sonraları 20 bin dolaylarına oturur. *Egunkaria* gibi, 100'ün üstünde çalışanı olan *Berria*'nın da günlük iş yükü İspanyolca çıkanların neredeyse iki katıdır; çünkü gazete çalışanları, haber kaynaklarının çok azı Baskça konuşabildiği için, bol bol çeviri yapmak zorunda kalmaktadırlar.

Berria, ideolojik anlamda bir milliyetçilikten ziyade, Bask kültürünü, dilini savunma ve izleme hizmeti görüyor. Bayona (Fransa bölümü) ve Pamplona'da (Navarra) da birer temsilciliği olan *Berria*, Euskal Herria'yı tarihsel bölgeleri ile ele alıyor. Dolayısıyla bu gazete için yurtiçi haberleri yalnız Alava, Bizkaia ve Guipuzkoa ile sınırlı değil, Navarra ve Kuzeydeki üç Bask bölgesi de onlarla eşit muamele görüyor.

*** *** ***

Bask Sendikacılığı

Bask sendikacılığı ya da milliyetçi Bask sendikacılığı XX. yüzyıl başlarında doğar. Bu sendikacılığın tarihi, 1980'lere kadar pratik olarak Bask Çalışanları Dayanışması (ELA) tarihidir. Zira dönemin bu karakterdeki yegane sendikası odur. Şimdilerde "Bask milliyetçisi" olarak tanımlanan ELA ve Yurtsever Çalışanlar Komiteleri (LAB) bu anlamda Euskadi'nin önde gelen iki sendikal gücüdür. İkisi de, milliyetlerine vurgu yapma durumunu, "eğer diğer iki sendika, İşçi Komiteleri (CCOO) ve Çalışanlar Genel Birliği (UGT) 'İspanyol milliyetçisi' ise biz niye Bask milliyetçisi olmayalım" diye gerekçelendiriyor.

İkisi de Alava, Bizkaia, Guipuzkoa ve Navarra'da örgütlü olup, "Hego Euskal Herria" (Güney Bask Ülkesi) sendikaları olarak da biliniyor. Bu arada hem İspanyol Devleti'nde hem de Euskadi'deki diğer sendikalarda olduğu gibi ELA ve LAB da bütün iş kollarında örgütlüler.

Euskadi'nin diğer iki büyük sendikası ise İşçi Komiteleri (CCOO) ve Çalışanlar Genel Birliği (UGT) olup, devlet genelinde örgütlü sendikalardır. CCOO, Frankizm sonlarında doğmuş sol, komünist tandanslı; UGT ise XX. yüzyıl başlarında merkeziyetçi, sosyalist bir çizgide doğmuş olup zamanla uğradığı siyasi evrim sonunda şimdilerde İspanyol Sosyalist İşçi Partisi'nin (PSOE) yeni çizgisine yakın, yani sosyal demokrat bir sendikadır.

2006 yılı verilerine göre bu sendikaların önde gelenlerinin Güney Bask topraklarındaki, yani Navarra ve Bask Otonomisi Topluluğu'nda, temsil oranları şöyle: ELA %36, CCOO % 21, UGT %18 ve LAB %15. Euskadi, İspanyol Devleti içinde yalnız sendikal örgütlülük oranının yüksekliği ile dikkat çekmez, aynı zamanda bu alandaki en hareketli yerdir.

Bask Çalışanları Dayanışması (ELA)

Basklıların ilk kez kendi sendikalarını oluşturmaları Bask milliyetçiliğinin biraz olsun güç kazandığı bir döneme dayanır. 1933'de Bask Çalışanları Dayanışması'na (ELA) dönüşecek olan ilk sendikal çalışma 1911'de kurulan Bask İşçileri Dayanışması'dır. Bu yıllarda İspanyol Devleti'nin egemen sendikası Çalışanlar Genel Birliği'dir (UGT). ELA, bir anlamda sosyalist

ve merkeziyetçi UGT'nin "İspanyolcu" olarak değerlendirdiği politikalarına tepki olarak çıkar. Bir Bask milliyetçi sendikası olmanın yanında siyasi ideolojisi yıllarca, daha çok UGT'ye tepkinin bir ürünü olarak, anti-Marksist ve Hıristiyan bir çizgidedir.

İspanyol İç Savaşı başladığında ELA, Euskadi'nin sendikal alandaki en büyük gücüdür. Cumhuriyetçilerin yanında yer alır. Frankocu güçler, Euskadi'yi işgal ettiklerinde bunun bedelini aralarında rahiplerin de bulunduğu 100'den fazla ELA üyesini kurşuna dizerek ödetirler. O tarihten itibaren ELA için uzun bir yeraltı, sürgün ve hapis dönemi başlar. 1960'larda anti-Marksist ve Hıristiyan çizgisini bırakarak yavaş yavaş sosyal demokrat bir çizgiye doğru evrim göstermeye başlar. Bu dönem, aynı zamanda içte (ülkede) yeraltı çalışması yürüten militanlarıyla sürgündeki birimleri arasında problemlerin yaşandığı bir dönemdir. Özellikle ilk yıllarında Milliyetçi Bask Partisi'ne (PNV) yakınlığı ile de bilinen ELA, bu dönemde PNV ile arasına mesafe koyarak bağımsızlık sürecini de başlatmış olur. 1960'lı yıllar boyunca Frankizme karşı yürütülen yeraltı çalışmalarının sendikal ayağındaki en büyük imza ELA'nındır. Bu dönemdeki grevlerde ELA'nın çalışmaları önemli rol oynar. Sürgündeki ELA'lılar ise bulundukları ülkelerde, daha çok Fransa'da, Franco rejimini teşhir, uluslararası sendikal örgütlerle ilişki geliştirme, bu örgütlere üyelik gibi çalışmalar da bulunurlar.

Euskadi'nin birinci sendikal gücü olan ELA'nın günümüzdeki ilkelerinden biri de "ulusal yapılanma"dır. Zamanında İspanyol Anayasası'na "hayır" diyen ELA, otonomi için yapılan referandumda ise "evet" oyu kullanır. Fakat 1998 baharında Gernika'da yaptığı bir deklarasyonla aynı otonomiyi artık "ölü" ilan eder, ona göre artık "bir sonraki adımı atma zamanı" gelmiştir.

Yurtsever Çalışanlar Komiteleri (LAB)

Yurtsever Çalışanlar Komiteleri (LAB), "yurtsever sol" olarak bilinen kesimin sendikasıdır. LAB, 1960'larda beliren Yurtsever İşçi Komiteleri ve ETA'nın İşçi Cephesi'nin mirasından yola çıkarak 1974'de doğar. İlkesel olarak kendisini, "Bask işçi

sınıfının özgürlüğü ile ulusal özgürlüğü bir arada savunan, bu anlamda ulusal olarak baskı altında tutulan bir halkın sendikal mücadele veren kitle örgütü" olarak tanımlar.

1978'de yaptığı ilk kongresinde daha önce bünyesinde yer aldığı KAS'dan ayrılma kararı alan bu genç sendika, "bağımsız ve sosyalist bir Euskal Herria" taraftarıdır. 1995'de ELA ve LAB imzaladıkları siyasi ve toplumsal içerikli ortak bir deklarasyonla sendikal eylem birliği kararı alırlar.

ELA
Valentin Llengo (sendikacı)

Euskadi'nin yaşayan en eski sendikacılarından, 1960'dan beri ELA'da mücadele veren Valentin Llengo: "Ulusal İnşayı Destekleyen Sendikalar Büyüyor"

Nasıl doğdu ELA?

-XIX. yüzyıl sonu ve XX. yüzyıl başları modern Bask milliyetçiliğinin doğuşuna tanıklık eder. ELA, 1911'de bu olgunun işçi sınıfı sendikası olarak doğar. Kökeni SOV'dur (Bask İşçileri Dayanışması). Bu dönemde Bask coğrafyası güçlü bir endüstrileşme yaşıyordu. Söz konusu endüstri Bilbao nehrinin sol kanadındaki madenlere dayanıyordu. Bu madenlerden büyük sirulurji şirketleri ve büyük gemi yapımı şirketleri ortaya çıkar. Bask sendikacılığının beşiği buralar. Bu bölge hem en yoğun işçi bölgesi hem de sendikacılığın en güçlü olduğu bölgedir. O zamanların başı çeken sendikası ise Çalışanlar Genel Birliği'dir (UGT). UGT siyasi olarak çok İspanyolcu, bu yüzden merkeziyetçi bir çizgiye sahipti. Tam olarak da bu çizgiye karşılık milliyetçi Bask hareketi ve Bask İşçileri Dayanışması çıkmıştı. Aynı dönemde anarşist sendikacılık da vardı, ama hakim olan UGT idi, ki sosyalist karakterde ve çok merkeziyetçiydi. Bask milliyetçi hareketi içinden çıkan, daha sonra ELA'ya dönüşecek olan SOV, bu egemen sendikanın merkeziyetçiliğini reddeder, o politikaya tepki olarak doğar. Sosyalist UGT'ye olan bu tepki, ELA'nın uzun yıllar sürecek ideolojisini de belirler: Öncelikle Bask milliyetçisidir, ikinci olarak anti-sosyalisttir. Çünkü karşısındaki sosyalist sendika merkeziyetçiliği temsil ediyor. Bask milliyetçi hareketi içinde Bilbao'da doğan ELA, diğer Bask bölgelerine de, endüstrileşme yoğunluğuna bağlı olarak yayılmaya

başlar. Guipuzkoa'ya mesela, çünkü endüstrileşmenin en gelişkin olduğu bölgedir. Alava ve Navarra endüstrileşme seviyesi o dönem epey düşük, daha çok tarımsal bölgelerdir. Bu yüzden oralarda ancak 1930'lardan itibaren gelişim gösterebilir. ELA başından beri İspanyol Devleti içindeki dört tarihsel Bask bölgesinde faaliyet gösterir. Ama Fransız Devleti içinde de 3 tarihsel Bask bölgesi var ve biz bunları da Bask Ülkesi olarak değerlendiriyoruz. Ki bu bölgelerde ELA henüz örgütlenmiş değil. 1911'den beri ELA'nın planlaması ekonomik, sosyal ve siyasal gelişim paralelinde Bask Ülkesi göz önüne alınarak yapılır. Bu yüzden UGT ile olan siyasi ve sendikal çatışması hâlâ devam ediyor. ELA başından beri Bask halkı lehindeki her siyasi gelişime destek olur. 1923'den 29'a kadar süren Primo de Rivera diktatörlüğünde, işçi hareketinin bir kısmı diktatörle yakınlaştı. Diktatörlük hem siyasi hem de sendikal milliyetçi hareketlere güçlü bir baskı politikası uyguladı. Bu yüzden ELA yeraltına çekilmek durumunda kaldı.

Sendikalardan yalnız ELA mı yasaklandı?

-Pratik olarak evet. Çünkü diğerleri büyük ölçüde diktatörlüğün yanında yer aldılar. Bu yüzden bu döneme "beyaz diktatörlük" de denir zaten. Yasaklanma nedeniyle ELA ilk kongresini epey bir gecikme ile 1929'da gerçekleştirebildi. Bu dönemde ELA'nın üç kolu vardı: İlki örgütlenme gibi sendikal işlere, ikincisi işsizlere, hastalara vs. yardım gibi sosyal güvenlik işlerine bakıyordu, çünkü o tarihlerde sosyal güvenlik diye bir şey yoktu. Üçüncü olarak, çalışanların oluşturduğu büyük çaplı birçok tüketim kooperatifine de öncülük etti.

1931-36 İkinci Cumhuriyet döneminde ELA büyük bir gelişim kaydeder, artık İspanyol Devleti'ndeki bütün Bask coğrafyasında etkisi büyüktür. 1936'da İspanyol İç Savaşı başladığında ELA tereddütsüz Euskal Herria'daki en büyük sendikal güçtür. 1933'de yapılan ikinci kongresinde artık modern bir sendikadır, bu tarihe kadar daha çok hizmet sendikacılığı yapıyordu. 1936'daki askeri başkaldırı devlet çapında tutucu güçleri arkasına alır. Bask Ülkesi'nde, özellikle Navarra'da, yaşlı Carlist güçleri mesela. Kendi ifadelerine göre bu sağcı güçler, "kızıllar"a ve "bölücüler"e karşı mücadele edeceklerdi.

Bu dönemde Bask milliyetçiliğinin iki önde gelen gücü, yani PNV ve ELA, cumhuriyetçiler cephesinde birleşir. Bu tavrın gerekçeleri arasında demokratik ve meşru güçleri desteklemek olsa da, en temel nedeni o sıralar Cumhuriyetçi Parlamento'da tartışılmakta olan Bask Ülkesi Statüsü'dür. Katalunya bir otonomi statüsüne sahipti, Basklılarınkine çok az kalmıştı. PNV ve ELA tuhaf bir şekilde cumhuriyetçilerden yana tavır aldı. Tuhaf, çünkü cumhuriyetçi kanat solcu, laik, sosyalist, anarşist kanattı. PNV ve ELA iki Hıristiyan Bask milliyetçi gücü olarak bu cephede yer aldılar. Yani buradaki gelişmeler, İspanyol Devleti'nin geri kalan kısmı ile çelişkili olarak ilerliyordu. Bir tek Bask Ülkesi'nde rahipler Frankocular tarafından kurşuna dizildiler. İspanyol Devleti'nin geri kalan kısmında rahipleri öldürenler kızıllardı. Burada yalnız Basklı olmak bir rahip için öldürülme nedeni olabiliyordu. Bu rahiplerin bir kısmı ELA üyesi idi, bir kısmı Bask kültürünü sahipleniyordu. Bask Ülkesi, Frankocu güçlerce işgal edildiği andan itibaren kurşuna dizilenler listesinde 100'den fazla ELA üyesi vardı. Savaş dönemi boyunca ELA fabrikalarda, komisyonlarda Franko karşıtı örgütlenme yaptı. Yine Frankocu cepheye karşı savaşan gönüllü sendika birlikleri oluşturdu.

1939'dan itibaren, 1976'ya kadar sürecek olan ikinci yeraltı dönemi başlar. Bask Ülkesi'nde bu dönem aslında 1937'de başlar, çünkü bu tarihte savaş burada ve Katalunya'da bitmiş ya da kaybedilmiştir. Yeni dönem, ELA cephesinden üç boyutta cereyan eder. Cezaevindekiler orada kalacaktır, o dönemde cezaevine alınanlarla birlikte. Gerisi sürgünde ve yeraltındadır. Sürgünler önceleri Fransız Devleti ve İngiltere'yedir. İkinci dünya savaşının başlamasıyla bir kısmı buradan Amerika'ya gider, Meksika, Arjantin, Venezuela vs. ELA'nın küçük çaplı dergileri oralarda çıkar. ELA'nın başı, yönetim kadrosu sürgündedir. Bunlar İkinci Dünya Savaşı'nın bitiminde özellikle Avrupa'daki sendikalarla ilişkiye geçerler. Kongre yapma olanakları yoktur ama yılda bir toplantı yaparlar. Ve bir icra komitesi kurarlar ki bu komite faaliyetlerini bütün bu dönem boyunca devam ettirecektir. Bu yönetim grubu içeride (ülkede) kalanlarla gizli ilişkilerini sürdürürken daha çok uluslararası arenada önemli faaliyetlerde bulunur. ELA ve PNV Frankizmin o dönem dışarıda

pek de bilinmeyen yüzünü deşifre etmeye çalışırlar. Çünkü ikisi de Hıristiyan ideolojidedir, oysa Franco da aynı ideolojiyi temsil etmektedir. Bu nedenle Vatikan mesela, Bask temsilcilerini kabul etmez.

ELA, 1933'den beri bütün önde gelen uluslararası sendikal örgütlerde temsil edilmeye başlar. Dünya Çalışma Örgütü üyesidir, ki o zaman adı FİSK, yani Uluslararası Hıristiyan Sendikalar Konfederasyonu'dur. ELA yine Dünya Sendikalar Federasyonu kurucu üyesidir. Soğuk savaşın oturmasıyla bu organizasyon parçalanır. Franco'nun ölümünden az önce de Avrupa Sendikalar Konfederasyonu'na girer. Yine ELA hâlâ FNS'nin tek devletsel olmayan üyesidir. Özetle ELA hâlâ önde gelen uluslararası sendikal örgütler içinde saygın bir konuma sahip.

Ülke içindekilere ne oldu?

-İçeride yeraltında olanlar için üç önemli dönem vardır. İlki 1937 ya da 1939 - 1950, bu dönemin ilk karakteri savaş neslinin devam etmesidir. Bunlar, savaşı yaşamış olanlar, aynı zamanda ABD ve müttefiklerinin Franco'nun işini bitireceği umudunda olanlardır. Ama 1949-50'ye gelindiğinde ne olur? Vatikan Franco rejimini resmen tanır. ABD bakar ki İspanya önemli bir jeopolitik konumdadır ve henüz nükleer üs yoktur burada, ilk nükleer üsleri açmaya başlar.

Hâlâ Bask milliyetçileri nasıl olup da ABD'ye güvendiler diye eleştiriliyorlar. Nasıl güvendiniz? Yalnız PNV değil ELA da güvenmişti çünkü.

-Hiç karışık değil. Çünkü Basklılar İkinci Dünya Savaşı'nda müttefikleri desteklediler. Özellikle Fransa ve ABD gizli örgütleri için çalıştılar, bugün artık bir sır değil bu.

1950-60 arasında savaş nesli varlığını sürdürürken artık yeni nesiller de milliyetçi harekettedir. 1960'lar bu yeni nesillerin "bir şey yapmalı, bir şeyler yapmalı" isteğine tanık olur. Bu yıllar dışarıda da gençlik hareketlenmelerinin yaşandığı yıllardır, bunlar da yeni Bask milliyetçisi gençliği etkiler. Ki gençlik, hem milliyetçi hem işçi sınıfı bilinciyle bir şey yapmalı der, tam olarak ne yapacağını bilmese de. CCOO (İşçi Komiteleri), USO (Sendikal İşçi Birliği) ve ETA bu dönemde doğarlar. Tüm bunlar, az vizyon ama büyük bir aktivizm ve inançla ortaya çıkar-

lar. Buna paralel Frankizm içinde de, otokratlara karşı, ömrünü tamamlamış bir ekonomik modelde reform isteyen teknokratlar grubu çıkar. Büyük firmalar dışa açılmak istemektedir, gidişat çıkarlarıyla uyum içinde değildir çünkü. ELA içinde de artık yeni bir nesil vardır. Resmi sendikacılığı tanımayan, oldukça politik bir nesil. CCOO ve USO'da da benzer gelişmeler yaşanmaktadır, sendikacılığı bilmeyen genç bir nesil var ortada. Bir yandan sınıf formülleri ile yüklü bu yeni nesil, bir yandan siyasi milliyetçi ideallerle yüklü bir yönetim vardır.

Hıristiyan-demokrat çıkışlı ELA Marksizme mi yönelmeye başladı yani?

-Bu bahsettiğim dönemde ETA doğdu. Ama ETA'nın fikirleri bize sağcı bile geliyordu. ELA silahlı mücadeleyi başından beri reddetti, ETA doğmadan önce de, sonra da. ETA, PNV'nin içinden çıktı. PNV oldukça gelenekselciydi, gençlik kolunun bir kısmı bu gelenekselci çizgi ile çatıştı, nihayet ipler koptu, ETA çıktı. ETA, EGİ'den doğdu, ki bu da PNV'nin gençlik kolu idi. Bir grup üniversite genci idi öncüler. Yurt dışındaki yöneticilerinin o zamanlardaki konuşmalarına bakılacak olursa, tek dedikleri "bir şey yapmalı, bir şey yapmalı", daha fazla değil. 1960-62'lerde sahip oldukları ideoloji daha çok sosyal demokrat bir ideoloji. Daha sonra yaptıkları V. kongrede kendilerini Marksist ilan ederler, ama bu sonradandır. Ki bu toplantıda ilk kuruculardan 4'ü ayrılır.

Bu dönemde Bask Ülkesi'nde, sosyal, siyasi, sendikal anlamda büyük oluşumlar ortaya çıkar. CCOO, Bask Ülkesi'nde kurulur, USO'da öyle. ELA ve ETA genç nesillerdir. ELA 1976'da üçüncü kongresini yapana kadar büyük tartışmalar, hareketlilikler yaşar. Bölünür, yeniden birleşir, bölünenler bölünür vs vs. 1960'lar, ELA'nın içeride yeraltı faaliyeti sürdürenleri ile sürgündekileri arasında yoğun çatışmaların yaşandığı yıllardır. Sol yeraltı hareketlerine tanıklık eden bu yıllarda içerideki ELA da bir kaç kez bölünür. Sosyalist kanat doğar vs. Bu dönem ayrıca ELA'nın PNV'den bağımsızlaştığı dönemdir.

1977 Nisan'ına kadar ELA yeraltındadır hâlâ. 43 yıl aradan sonra yapılan III. kongre ELA adı altında faaliyet gösteren büyük küçük bütün ELA'ları birleştirmeye çalıştı. ELA-A dışındakiler birleşti, o da 1990'da yeniden ELA'ya katıldı. Bu kongrede

eskilerden, yaşlı olan yalnız bir kaçı kalmıştı, gerisi gençlerdi. Bu gençlerin çoğu yeraltında faaliyet göstererek yetişmişlerdi. Eski nesil olan bir tek sürgündekilerdi. Düşün, yaşı 15 olanlar bile vardı. Yeraltı döneminden sonra ilk kez bir kongrede bir araya gelenler birbirlerini tanıyamıyorlardı. Kalan bir kaç yaşlı, "ama bunlar bizim çocuklarımız olabilir mi?" diyorlardı. Bu kongrede çıkan yönetim doğal olarak gençler oldu. Ne ELA doğarkenki işçi sınıfı bu 76'dakiyle aynıydı, ne büyük bir yeraltı faaliyetinden gelen genç nesil başlangıçtaki ideolojideydi. Yeraltından gelen gençler milliyetçilik ve işçi sınıfı katılımı üzerine yeni bir dil geliştirmişlerdi.

PNV ile ayrılık politik nedenlerden mi çıktı? Yalnızca bağımsız olalım diye ayrılmadılar muhtemelen?

-İlk olarak PSOE'ye bağlanmış UGT ve Komünist Parti'ye (PCE) bağlı CCOO'nun deneyimleri ortadaydı. ELA asla PNV ile, UGT'nin PSOE'ye bağlı olduğu kadar bir bağlılık ilişkisi içinde olmadı. Biz Bask milliyetçiliği ideolojisi içinde doğduk. Ama 60'lı yıllardan itibaren herkesin kendi ayakları ile kendi yolunda yürümesinin daha doğru olduğunu pratiğimizle gösterdik. ELA'nın PNV ile ilişkisi biraz da "asla zorunlu düşmandan daha fazla düşman edinmeme" politikasından geliyor. Mesela UGT Moncloa Paktı'nı PSOE için destekledi, CCOO Komünist Parti için destekledi, biz onlar gibi bu Paktı sırf PNV yer alıyor diye desteklemeye kalkmadık. Çünkü işçi sınıfı için bir yıkım idi, neoliberal politikalardı. UGT ve CCOO'da aslında bunun işçi sınıfı için bir yıkım olduğunu görüyorlardı, ama partileri orada olduğu için desteklediler.

Geçiş dönemini hangi nedenlerle desteklediniz?

-İspanyol Anayasası'nı değil, Otonomi Statüsü'nü destekledik. Biliyorduk ki yeterli değil, hem ulusal haklar hem de işçi sınıfına sundukları açısından. Ama iki seçenek vardı, ya bulunduğumuzun bir adım ilerisindekini onaylamak ya da toptan reddetmek. İkincisini ETA ve ona yakın hareketler seçti.

İspanyol Anayasası'na hayır dedik, hem otodeterminasyonu tanımadığı için, hem de Bask Ülkesi'ni CAV (Bask Otonomi Topluluğu) ve Navarra olarak bir kez daha böldüğü için. Biliyorduk ki demokrasiye geçiş dedikleri bir adımdı, ama kökeni devletsel güçlerin vesayetinde olan bir adım. Yani askeri

güçlerin, büyük ekonomik güçlerin vs. vesayetinde. Ama demokratik yolu açacak bir adım diye düşündük.

Şimdi böyle düşünmüyor musunuz?

- Hâlâ böyle düşünüyoruz. O zaman da otonomi statüsü bir adımdır dedik şimdi de diyoruz, ama artık ömrünü tamamlamış bir adım. 1998 baharında Gernika'da yaptığımız bir deklerasyonda "otonomi statüsü bitmiştir" dedik. Kötünün en az kötü olanı diye seçmiştik. Çünkü o zaman reddedecek gücümüz yoktu. Daha doğrusu reddedebilirdik, ama ne? Ya sonrası? Sonrası güç meselesi ve bu güç yoktu.

Size "bu otonomi bitti" dedirten nedir?

- Anayasa, İspanyol Anayasası, ona hayır dedik. Statü bizim. Karşı koyacak ciddi bir gücümüz yoktu. Bu durumda ret, intihar demekti. Bak, statüde bizim için önemli yetki devirleri vardı. Bunlardan biri sosyal güvenlikti ki hâlâ bırakmadılar. Diğerlerinden önemli bir kısmı devredildi. Ama şimdi diyoruz ki, bırakmadıklarınızı bırakın, ama bıraksanız da statü her halükarda ömrünü tamamladı. Yeni adımlar atalım.

Ne tür yeni adımlar?

-Biz bu açıklamayı (Gernika deklerasyonu) ELA olarak yaptığımızda LAB ve PNV de vardı. Onlar destek amacıyla orday-dılar. Formül sunmayı doğru bulmuyoruz. Bask milliyetçi kesimi bir araya gelip birlikte bir şey çıkarmalı.

Milliyetçi sendikacılık nedir, sizce ne farkı var diğerlerinden?

-Yeraltında daha çok siyaset yapılıyor, sendikacılık değil. 1980 sonlarına doğru, 88'de bunun tartışmalarını çok yaptık, bu tartışmalar 94'lere kadar sürdü hatta. Çerçevemizi belirleme noktasına getirdi bu bizi: Milliyetçi olarak ulusal yapılanmada rolümüz olacaktı, ama işçi cephesinden. Milliyetçi sendikacılığın kendi öz hedefine giden yolumuz iş ilişkilerinden geçiyordu. 80'li yıllarda bunu daha çok düşünce bazında tartışıyorduk. Sonraki yıllarda bunu planlama aşamasına geçtik. Ulusal yapılanma, ama işçi cephesinden. Ne oldu, bunu destekleyen Bask milliyetçisi sendikalar gittikçe büyüdü, ELA ve LAB yani; CCOO ve UGT küçüldüler.

CCOO epey tereddütte kaldı bu konuda. UGT başlangıçtaki İspanyolculuğunu asla bırakmadı. Biz burada bunu tartışırken

ne oluyordu ama, Madrid'de CCOO ve UGT arasında birleşme görüşmeleri yapılıyordu, ki sonuçta gerçekleşmedi bu birleşme. Madrid'dekiler buradaki CCOO'yu frenlediler yani. Oysa ELA, CCOO, UGT "geçiş dönemi"nde birlikte hareket etmişlerdi. LAB ise ret boyutundaydı, o dönemde siyaset yapıyordu, sendikacılık değil. Ama son dönemde onlar da değişti, sendikacılık da yapmaya başladılar. Onlar bizi ezerken biz niye birlikte hareket etmeyelim dedik. 1995'de LAB ile birlikte eylem kararı aldık. Ama ne oldu? Özellikle UGT uluslararası arenada bize karşı güçlü bir anti propaganda faaliyetine girdi. Bizi ETA'nın sendikal kanadıyla birlikte hareket etmekle suçladı. Eğer uluslararası arenada güçlü bir konumumuz, saygınlığımız olmasaydı bunu başarabilirlerdi. Ama başaramadılar. Bir şey söyleyeyim mi, işçinin de ulusal kimliği var, kim demiş yok diye, hele bir de bizimki gibi bir ulustansa. İspanyolcuların ki varsa bizimki niye olmasın.

*** *** ***

LAB

LAB yöneticisi ve basın sözcüsü Txuti Ariznabarreta

"İşçi de Bir Halka, Bir Ülkeye Ait"

Siz sendika olarak diğerlerine göre daha geç ortaya çıktınız, yeni sayılırsınız, doğru mu?

-Bu ülkenin sendikal tarihi içinde yeni sayılırız. Franco döneminde, yani sendikacılığın tamamen yasak olduğu bir dönemde doğduk. İşçi toplantıları koordine edildi, tartışmalar yapıldı. O andan itibaren LAB da yurtsever sol direnişinin bir parçası olarak yer almaya başladı. O sıralar, Euskal Herria'nın İspanyol Devleti'nin işgali altındaki bölümü için mücadele eden silahlı örgüt ETA hariç, sol yurtseverler yoktu.

Nedir tam olarak "yurtsever sol"?

-"Yurtsever sol" sosyalizm ve bağımsızlık yanlısı organizasyonların bütünüdür. Şöyle de denebilir, yurtsever sol nihai hedefi "bağımsız, sosyalist bir Bask devleti " olan kesimdir.

O yıllara dönecek olursak, o dönem Euskal Herria, çoğu İspanyol kökenli, epey göçmen barındırıyordu. İşçi sınıfı mücadelesi ve toplumsal mücadele önce bu kesimde başladı Öte yan-

dan Bask kökenli milliyetçi bir kesim de vardı. LAB, bu iki kesimin mücadelesinin aynı çatı altında birleştirilmesinin mümkün olduğunu düşündü. Yani sosyalizm ve bağımsızlık mücadelesini bir araya getirmenin mümkün olduğunu. LAB sendikacılığı bu iki mücadeleyi birlikte yürütme amacıyla ortaya çıktı. O tarihte devletsel karakterde iki sendika vardı. CCOO (İşçi Komiteleri) ve UGT (Çalışanlar Genel Birliği), ve Bask sendikası olarak Hıristiyan-demokrat eğilimli ELA (Bask Çalışanları Dayanışması). Franco'nun ölümüne kadar onlar da yeraltında idi. Bir yurtsever sol sendikacılık ihtiyacından doğan LAB, o sıralar sendika olarak faaliyet yürütmüyordu, daha sonra sendikalaştı.

LAB'a daha çok hangi sendikalardan kaymalar oldu?

-UGT ve CCOO giderek düşüş gösterdiler. Franco döneminde önemli bir muhalefet idiler ve otodeterminasyon hakkını onlar da savunuyorlardı. Yeni dönemde ikisi de bu hakkı giderek unutmaya başladılar. ELA ve LAB, yani yurtseverler, sendikal haritada giderek büyürken, devletsel olanlar küçülmeye başladılar. Franco'nun ölümünden sonra gerçekleştirilen ilk sendikal seçimlerde LAB % 4'lük bir oranı temsil ediyordu, şimdi %17'yi.[27]

LAB geçiş döneminin "hayır"larından...

-Biz, ne İspanyol Anayasası'nın ne başka bir halkın, hiç kimsenin Bask halkının haklarını ve geleceğini belirleme hakkına sahip olmadığını düşünüyorduk, şimdi de böyle düşünüyoruz. Referandum döneminde üniter ve İspanyol Silahlı Kuvvetleri'nin garantisi altındaki bir anayasaya karşı tavır koyduk. Anayasa referandumunda sandık başına gitmedik, otonomi statüsü referandumunda hayır oyu kullandık.

Anayasa'ya Euskadi hayır dedi, bu otonomiye siz hayır dediniz, sonuç olarak ikisi de hayata geçti.

-Milliyetçi Bask Partisi (PNV) devletle yetki pazarlığı yaptı. Bu otonominin Euskadi'yi bir egemenlik seviyesine ulaştıracağını hesaplayarak. Stratejisi pazarlık oldu. Biz bu otonominin Bask halkını belli bir egemenlik seviyesine götüreceğine inan-

[27] Daha önce de belirttiğimiz gibi 2006 verilerine göre LAB, Bask Otonom Topluluğundaki işçilerin % 15'ini temsil etmektedir.

muyorduk, aksine bununla halkımızın cezalandırılmış olacağını düşünüyorduk.

Neydi ya da nedir sizin için "yeterli bir egemenlik seviyesi"?

-Bask halkının çoğunluğu bir devlet mi istiyor, otodeterminasyon mu ilan ediyor, ya da bağımsızlık mı diyor, İspanyol Devleti'nin hiçbir hukuki ya da siyasi düzenlemesi bunun önünde engel olmamalı. Kimse bize şunu diyememeli: "Otodeterminasyon istiyorsunuz, aslında bağımsız bir devlet talep edeceksiniz değil mi? Ne yapacaksınız Avrupa'nın ortasında bağımsız devleti, devletler yapı olarak krizdeyken?" vs vs. Bu bize kalmış bir şey, devletler küçülüyormuş, büyüyormuş. Kim inanır Avrupa'da devletlerin önemini yitirdiğine? LAB olarak Avrupa içinde diğerlerine benzer bir devlet hoşumuza gitmezdi belki. Olsun, diğer devletlerin işçi sınıfı ile dayanışma içinde bunun mücadelesini verirdik. Yok, İspanyol Devleti içinde bir federasyon mu istiyoruz, buna da karar vermesi gereken Bask halkıdır.

Hiçbir otonomi belli bir seviyede egemenliği temsil etmez mi yani?

-Ama İspanyol Anayasası ile düzenlenen şimdiki otonomi nereye kadar varılabileceğini de belirliyor, yani sınırlarını belirlemiş. Mesela kendi istihdam kurumun olamaz diyor, izin vermiyor. Yani sen kendi istihdam politikanı oluşturamazsın, işsizlik sigortasına karar veremezsin.

Bask Hükümeti İstihdam alanının statüye göre kendilerinin olduğunu ama Madrid'in henüz bu alanı bırakmaya yanaşmadığını söylüyor.

-Öyle değil. Onların bahsettiği "la caja unica" (tek kasa). Yani istihdam ya da sosyal sigorta için burada tahsil edilen, toplanan para Madrid'e gidiyor, onlar yönetiyor, dağıtıyor. Buradakiler bu paranın yönetiminin otonomiye verilmesi gerektiğini söylüyorlar. Biz bu nedenle sınırsız egemenlik, ya da sınırsız demokrasi diyoruz. Ama bu otonomi hem sınır koyuyor, hem de bunları bile pazarlığa bağlıyor. Bir yetki için bu yıl pazarlık yapacaksın, gelecek yıl pazarlık yaptığının pazarlığını yapacaksın vs. Yani siyasi güçsüzlük içinde dön dolan diyor.

Buralarda çok konuşuluyor, nedir "dönemsel iş"? Yeni mi?

-Yeni sayılmaz, ama son yıllarda işverenin en çok başvurduğu yöntem. Yani seninle 4 aylık, 6 aylık ya da bir yıllık bir sözleşme yapıyor. Sözleşme bittiğinde ya yine benzer bir sözleşmeyle çalıştırıyor ya da seni atıp yenisini alıyor benzer koşullarda. Yeni işe alınanların % 90'ı gibi büyük bir bölümü sözleşmeli olarak alınıyor, bunların üçte biri de dönemsel sözleşmeli, yani bahsettiğimiz dönemsel işler. Çok konuşulması bundan. Çünkü bu ikincilerde özellikle hep tehdit altındasın, güvencen yok. Dönemsel işlere karşı güçlü bir sendikal mücadele veriliyor.

İspanyol Devleti ve Euskadi çapında sendikaların durumu ya da gücü nasıl?

-Altını çizmek lazım, İspanya Devleti çapında sendikal oranın en yüksek olduğu, sendikaların en hareketli olduğu yer Euskadi.

Sizce nedir milliyetçi sendikacılık?

-Aslında nereden bakarsan bak hepsi milliyetçi. Mesela CCOO ve UGT çalışma siyasetinin devlet çapında yapılmasını istiyorlar, İspanyol milliyetçisiler. Bu durumda, buradakiler olarak, bir kısmımız Bask milliyetçisi, bir kısmımız devlet ya da İspanyol milliyetçisi oluyoruz. Mesela pazar birlikteliği ya da tarım alanında bir üretim planlaması mı söz konusu İspanyol milliyetçisi oldukları görülüyor. Biz de sosyal, iş hayatı ya da üretim planlamasının Bask cephesinden, buradan yapılmasını istiyoruz. Ve tabi ulusal özgürlüğü savunuyoruz. Yani biz toplumsal özgürlük ve ulusal özgürlüğün aynı madalyonun iki yüzü olduğunu düşünüyoruz. İşçi hareketinin bu iki mücadeleyi birlikte yürütmesinde garipsenecek bir şey yok, tersine bu oldukça doğal bir durum.

Sosyalistler işçinin vatanı yok derler oysa, siz ne diyorsunuz?

-Bu doğru değil. İşçinin vatanı var. Her işçi belli bir siyasi, hukuki, kültürel çevrede, belli bir coğrafyada yaşıyor. Marksizm bunu telaffuz ettiğinde burjuvazi bu ulusal devrimi yapmıştı ya da yapanlar vardı daha. Ama bunlar önceki yüzyıldı. O zaman burjuvazi bu rolü yerine getirdiğinde de devrimci bir roldü bu, şimdi işçi hareketi önderliğinde ulusal özgürlük adına atılacak adamlar yine devrimci nitelikli. Biz günümüzde

halkların kaderini tayin hakkının gerçek devrimci hareketlerin temel davası olduğunu düşünüyoruz.

Farklılıklarınıza rağmen kendinize yakın hissettiğiniz sendikalar var mı?

-Euskadi'deki sendikal haritaya bakılacak olursa bu görülür. UGT ve CCOO'nin planlaması İspanyol Devleti üniterliği çerçevesinde, biz ve ELA'nınki burarın üniterliği içinde. Dolayısıyla bazı çalışmaları ELA ile birlikte yapıyoruz bu anlamda. Çalışma hayatına ilişkin birlikte mitingler yaptık. Yine siyasi çözüm (Bask sorununa) içerikli açıklamalar yaptık.

LAB için ETA kim/ne?

-Ulusal özgürlük hareketinin bir parçası.

Bu konuda hayata geçme şansı olan, pratik bir çözüm ne olabilir?

-Konuşmak, diyalog.

Madrid ile ETA'nın konuşması mı?

-Evet. Kimin kimle, nasıl konuşacağı, tartışılabilir. Sınırı Bask toplumu belirlemeli, kimse engel olmamalı. Çoğunluğun iradesine ne Madrid ne İspanyol Anayasası engel olmalı. İspanyol Silahlı Kuvvetleri yerinde oturmalı.

Sosyalist çizgide bir sendika için niye bu kadar önemli bağımsız bir devlet?

-Kültürel ve kişisel nedenlerle belki, bilmiyorum. Demek istiyorum ki, sen bir halka, bir ülkeye aitsin, içinde taşıyorsun bu duyguyu. Nihayet Euskal Herria tarihi İspanyol Devleti'ne karşı bir mücadele tarihidir. İşçiysen önce işçisin, ama bu ülkenin bir işçisisin. Üstelik otodeterminasyon hakkının hayata geçirilmesini istemeyenler şimdiki dünya politikasını, ekonomisini kontrolünde tutan güçlerdir, işçiler değil. Bu yönden de bakacak olursak otodeterminasyon hakkı sosyalist mücadelenin bir parçası. Bask halkının çoğunluğunun bu haktan yana olduğunu düşünüyorum. Buradaki statü, dokunulmazlığı olan bir durum. Mesela Quebec'de (Kanada) bir referandum yapıldı, kaybedildi. Ama bu durum bir süre sonra yeni bir referandumun yapılmasını önlemedi.

Epey zor gibi olsa da Navarra'nın Bask Otonom Topluluğu ile birleşmesi Navarra'da yapılacak bir referandum ile çözebi-

lir gibi görünüyor. Ama Navarralıların çoğunlukla bu birleşmeden yana olmadığı tahmin ediliyor. Siz ne dersiniz?

-O kadar değil. Navarra'nın evet diyeceği bir referandum da yetmiyor, İspanyol Parlamentosu'nun da onayından geçmesi lazım. Niye?

Hem bak, Franco'nun ölümünden sonra geçiş dönemi mi başladı? Bizimkine referandumla dendi. Yine İspanya bir monarşidir dendi. Monarşi mi olsun başka bir şey mi olsun diye bir referandum mu yapıldı? Franco'nun mirası. Bir ülkenin toprakları aynı yönetim altında olsun diye referandum mu yapılırmış, bu da bir boyutu mesela. Bölerken referandumla mı bölüyorlar? Yok geçmiş geçmişmiş, zaten bölünmüş vs. bunlar palavra. Şimdi yaşanan bir olgu olabilir ama bu da asla değişmez denemez. Biz sizi böldük, aranızdaki bağları zayıflattık, dilinizi, kültürünüzü bilmem ne yaptık, şimdi istiyorsanız referandum yapın diyeceksiniz ha? Gönülleri ona da elvermiyor ya. Ayrıca 1978 referandumunda niye Navarra'yı da katmadılar? O da bu ülkenin bir parçası. Navarralılara istiyor musunuz dediler de onlar hayır mı dediler? Farzet ki Navarra'nın da dahil olduğu bir otonomi referanduma sunulmuş olsun, belki Navarra'da çıkan evet oyları daha az olurdu, ama bu Navarra'nın zorla kendi ülkesiyle bir arada yürüdüğünü mü gösterecekti yani? Bir ülkede yapılan genel seçimlerde bir hükümet çıkar, oysa bazı bölgelerin çoğunluk oyları tamamen aksi yönde olmuştur belki de. Bunu bilmeyen mi var? NATO için yapılan referandumda Euskadi hayır dedi, ne oldu? Euskadi NATO'ya girmesin, İspanyol Devleti'nin geri kalanı girsin mi dendi yani?

Hem bak, zaten Franco öncesinde de aynı idare atında değillerdi demesinler. Franco silahlarla geldiğinde meşru bir cumhuriyet ve onun hükümeti vardı. Niye Franco'dan sonra cumhuriyet kalsın demediler. Franco varisini bırakmış diye yeni İspanyol idaresi monarşi oldu.

*** *** ***

Bask Polisi: Ertzaintza

Bask Ülkesi Polis Akademisi'nin ilk temel formasyon kursu 8 şubat 1982'de Alava'ya bağlı Arkaute'deki merkezde başlar. 6 ay süren bu kursta yaşları 18-36 arası 603 polis yetiştirilir. Kurs bitiminde Bask Polisi "Ertzaintza" artık Euskadi sokaklarındadır.

Madrid Hükümeti ile Bask Hükümeti arasındaki yetki alanların en çetrefilerinden biri de güvenlik meselesi. Teoride Devlet Güvenlik Birimleri olan Guardia Civil (İspanyol Jandarma Birimi), Policia Nacional (İspanyol Ulusal Polisi) ve otonominin kendi polisi Ertzaintza'nın (Bask Polisi) yetki alanları belli, otonomi anlaşması belirlemiş. Mesela ETA'dan Euskadi sınırları içinde Bask Polisi, dışında devlet güvenlik güçleri sorumlu. Ama devlet güvenlik güçleri "terör"ün Euskadi sınırları içinde kalmadığını öne sürerek burada da ETA'yı takip ediyorlar. Bu, çok kez tartışmalara, karışıklıklara neden oluyor. Asıl nedenin devletin Bask polisine güvenmeyişi olduğu söyleniyor. Bu konuda aralarında anlaşma da var aslında, ama Bask polisi devlet güvenlik güçlerinin çok kez kendilerine iletmesi gereken bilgiyi vermemesinden yakınıyor. Bu alandaki koordineli çalışmanın hiç de yolunda gittiği söylenemez.

Bask Polisi Akademisi Eğitim ve Planlama Daire Başkanı Juan Carlos Etxegaria Aguirremota:

"ETA ve Narkotrafik En Sorunlu Alanlar"

Bask Polisi birimi nasıl oluşturuldu?

-Bir grup genç öğrenci ve öğretmenin gönüllü çalışması ile başladı. Düşün, Franco dönemi yeni bitmişti ki o dönem boyunca polise ait ne varsa reddeden bir nesil vardı buralarda. Zira İspanyol polisi işkence yapan, karşısında mücadele ettikleri bir polis idi.

-Zor olmadı mı aday bulmak, Franco dönemi boyunca polisten nefret eden bu nesilden polis çıkarmak?

-O anlamda zorlukları oldu, doğru. Ama İspanyol polisi Basklıların gözünde hep işgal güçlerinden biri idi. O polisin işlevi normal polis işlevi değildi, işgal polisi idi, çok farklı yani. Şimdiki sürtüşmelerin kaynağında da bu var aslında. Jandar-

ma ve Ulusal Polis hâlâ eskisi gibi devam etmek istiyor, yan işlevini bir anlamda korumak istiyor.

Bask polisi şimdiki otonominin bir ürünü mü?

-Bask polisi ilk kez 1936'da İkinci İspanyol Cumhuriyeti d neminde kuruldu, yani şimdiki ilk değil. Ama o dönemde Bask polisi koşullar nedeniyle çok kısa bir dönem işlev göreb di. Yine mesela, Navarra'nın öteden beri sahip olduğu poli (Foral polis), Franco dönemi boyunca bile varlığını korud lağvedilmedi yani.

Ne demek kelime olarak Ertzaintza (Bask Polisi) ?

-Tam olarak bilmiyorum, ama "Ertzain" Baskçada "çoban demek. Yani bir ihtimal 'halk koruyucusu' demek olabilir.

Baskça biliyor mu hepsi?

-Hepsi bilmiyor. Bask polisi olmak için Baskça bilme şar yok. Bu konu her polisin yaptığı işe de bağlı olarak değişiyor Yani durum otonominin diğer kurumlardaki memurlarda ol duğu gibi.

Euskadi'de devlet güvenlik birimleri de var. Bask Polisi il İspanyol Polisi arasında yetki dağılımı konusu nasıl?

-(İlgili maddeyi okuyor) Kapıların, havaalanlarının, kıyıların ve sınırların güvenliği ve gümrüklerden F.C.S.E (Devlet Güvenlik Birimleri) sorumlu. Yabancılar rejimi, sığınma, kabul ve dışarı atma, göç ve kaçakçılıktan; pasaport; ulusal kimlik dokümanından; devlet topraklarına İspanyolların ve yabancıların giriş çıkış kontrollerinden F.C.S.E. sorumlu. Geri kalan vatandaş güvenliği hizmetlerinden Bask Polisi sorumlu. Devletsel otoritelerin CAV (Bask Otonomi Topluluğu) ziyaretlerinde korunmaları, keza kaldıkları mekan, yabancı otoritelerin devlet davetlisi olanlarının CAV'da bulunmaları durumunda korunmalarından F.C.S.E. sorumlu. Otonomi otoritelerinin bölge dışındaki korumalarından, yabancı otorite ve kişiliklerin Bask kurumları davetlisi olmaları durumunda korunmalarından Bask polisi sorumlu.

Buraya kadar saydıklarımı Otonomi Statüsü söylüyor. Ama bu konuda da işin teori yüzü başka, pratik başka. İspanyol polis güçleri bazı alanları bırakmamakta direniyorlar. Mesela, burada Avrupa Birliği nedeniyle sınırlar da olmadığına göre jandarmanın işi ne diyebilirsin? Fas sınırında işi olabilir ama bu-

rada giriş çıkış kontrolünü gerektirecek bir işi yok, çünkü sınır yok. Ama bazen canları istediği için iş buluyorlar. Yani bu konuda alan paylaşımı ne bizim istediğimiz gibi gidiyor ne de Otonomi Statüsünde belirtildiği gibi.

Bildiğim kadarıyla en çok narkotrafik ve şiddet alanlarında sorun çıkıyor.

-Tabi, ikisi de organize suç kapsamında ve bir yerde başlayıp aynı yerde biten alanlar değil. İspanyol güvenlik güçleri, ETA ve narkotrafikte, çok kez konuların özelliğinden de yararlanarak burada üstlerine düşmeyen alanlara da giriyorlar. Bu iki alanda ayağın nerede başlayıp nerede bittiği genel olarak belli olmasa da bu konularda neyin Bask Polisine, neyin İspanyol polisine ait olduğu belli aslında, ama... Bazen de Bask Polisi ETA konusunda elinden gelen her şeyi yapmıyor diyorlar. Satılmış gözüyle bile baktıkları oluyor. Pek çok başka konuda olduğu gibi bu alandan da devlet çekilmek istemiyor.

Bask Polisi ile İspanyol Polisi arasında işbirliği öngören anlaşmalar sorunu çözmüyor mu?

-Bask Hükümeti ve Merkezi Hükümet arasında anlaşma var. Keza İki polis gücü arasında koordinasyon denen bir tür bilgi alış verişi mutabakatı var. Ama onlar çok kez bize bilgi vermiyorlar bile. Farz et ki biz bir ETA komandosu izi üzerindeyiz, daha doğrusu takip ve araştırmalarımız bizi belli bir noktaya ulaştırdı, baskın yapılacak. Aynı şeyi İspanyol polisinin de yaptığını ve ikisinin de birbirinden habersiz aynı yere gittiğini farz et. Düşünebiliyor musun?

"Gizli polis" diye bir biriminiz var mı?

-Bask Polisi'nin 'gizli polis' diye bir bölümü yok. Bazı işlere üniformalı, bazılarına üniformasız, yani sivil gidiyor olabilir, ama bu durumda da buna gizli polis denemez. Sorduğun biraz da mesela polis olmayan birini de bilgi edinme vs. amacıyla görevlendirmek ise, ki bunlar sivil giysili olmak durumunda, bizde öyle bir şey söz konusu değil. Bazı işleri sivil kıyafetle de yapıyor olsa her şeyden önce polistir, numarası vs. vardır.

Bilbao'ya vardığım ilk günlerdi, bir Bask Polisi aracı durdu, bir gencin üstünü aradı, kimliğini merkeze sordular vs. Beni şaşırtan üniformalı polisin orada maskeli oluşu idi. Niye öyle idiler?

-Maskeli olmaları genel bir durum değil. Bizim de hiç hoşumuza gitmeyen bir durum. Negatif bir etki bırakıyor halk üzerinde, farkındayız. Ama ETA'nın Bask polisini de hedef almasıyla başlayan bir durum. Tanınmamak için yapıyorlar. Çünkü polisin de bir hayatı, eşi, çocuğu var. Hedef olmak istemiyor bazı şeylere. Bu durumda yönetim bir şey diyemiyor, yani maskeli ya da maskesiz çıkın demiyor. Ama bazıları, bazı mahallelerde saydığım nedenlerle maske kullanıyorlar. Radikal çevredekiler bazen küçük ya da büyük çaplı eylem ve mitinglerde Bask polisine saldırıyorlar, onunla başladı bu durum. Bak yine farz et polisin biri bir protesto gösterisine gidiyor, göstericiler arasında çok kez babası vs. de var. Yani kolay değil, karışık bir durum.

Devlet içindeki otonomilerde en fazla yetkiye sahip olan Bask polisidir, hatta çoğunun kendi polis teşkilatı da yok deniyor, doğru mu bu?

-Evet öyle. Katalunya ve Navarra'nın da kendi polisi var, ama sahip oldukları yetkiler açısından aynı değiller. Bu konuda birimleri ve yetkileri en gelişkin olanı Bask Polisi'dir.

1980 ortalarından beri Bask Polisi de ETA'nın hedefleri arasında. İlk kimi öldürdü, tepki ne oldu?

-ETA'nın öldürdüğü ilk Bask Polisi Carlos Diez Arias, eski bir İspanyol ordusu komutanı idi. Sadece onu hedefleyen bir eylemdi, bombalama eylemi. Eski bir ordu mensubu olduğu için halktan pek tepki gelmedi. Sonraki Genero Garcia idi, Bask polisi değildi, içişleri departmanının üst düzey bir yöneticisi idi. ETA Binagalde adında birini rehin almıştı, buraya yakın bir kasabada tutuyordu. Binagalde bir Bask milliyetçisi, aynı zamanda Garcia'nın yakın bir arkadaşıydı. Dağda Binalgalde'yi aramaya çıkan ekipte idi, çatışmada öldü yani. Sonra 1993'de birini çocuğunu ikastola'ya götürürken, trafik işaretlerinde karşıdan karşıya geçerken öldürdüler. 96'da Albantcha adında birini arabasına bomba koyarak öldürdüler. Bask milliyetçisi idi, tepki çok büyük oldu.

Özel olarak mı seçiyorlar, nasıl?

-Son ikisi evet. İkisi de Bask polisinin bilgi edinme biriminde idi.

ETA'nın hedefleri arasında olan Bask polisi, Madrid'in ETA ile görüşmelerinden rahatsız olur mu?

-Sorunun pasifist yollarla çözülmesi her zaman memnun edici bir durum. ETA'nın öldürdüğü bir Bask polisinin eşi, "eğer şiddet durdurulacak ise ben acımı görmeye razıyım, görüşülsün" dedi, mesela.

BÖLÜM VI

SİYASİ PARTİLERLE RÖPORTAJ

MİLLİYETÇİ BASK PARTİSİ (PNV)

PNV eski Genel Başkanı ve Danışma Konseyi üyesi Xavier Arzalluz

100 yılı aşkın bir parti olarak PNV muhtemelen kritik tarihi anlar yaşadı, genel hatları ile bu dönemlerde tavrı ne oldu?

-Biz Basklılar tarihi bir siyasi yapıya sahiptik. Fransa tarafında üç, güneyde dört tarihi bölgemiz vardı. Milliyetçi Bask Partisi doğduğunda bazılarımız İspanyol vatandaşı, bazılarımız Fransız vatandaşı idik. Kürtlerin dört devlette yer almaları gibi, biz iki devlet arasında bölünmüştük. XIX. yüzyıl sonlarına kadar kendi parlamentomuza, kendi hükümetimize, kendi gümrüklerimize sahiptik. Pratik olarak özgür statülere sahiptik. Bu konumumuzu yitirdik, elimizden alındı. Sonra yüz yılı aşkın bir zaman önce ulusal davamız başladı.

Bu süre içinde en az 50 yıl yasaklı idik, Primo Rivera diktatörlüğü ve tüm Franco diktatörlüğü boyunca. Franco bize özel olarak baskı yaptı, bize parti olarak zulüm etti. Bask milliyetçi-

liğini, Bask dilini, Bask'a, Basklıya ait ne varsa hepsini yoğun bir baskı altına aldı.

Franko'nun ölümünden sonra demokratik koşulların doğmasıyla birlikte yeniden legal hayata geçtik. Siyasi olarak önemli bir otonomi elde ettik. Bu statüyü reddeden taraf, silahlı mücadeleye devam etti. Pek çok kötü dönem yaşadık, ama en kötüsü bizim için Franko diktatörlüğü dönemi oldu.

Yurtsever Bask solu, "Güney Bask'ın Bask Otonomi Topluluğu ve Navarra diye iki ayrı özerk yapı altında yer alması bir daha bölünmesi anlamına gelir, ki bu PNV'nin ürünüdür" diyor. Siz ne dersiniz?

-Hiçbir şey. Onlar aşırı radikaller, istedikleri bağımsızlık, bu nedenle otonomi yolunu reddettiler. Biz de bir Bask Devleti istiyoruz. Ama, gelecekteki ideallerimizden vazgeçmemek koşulu ile, asgari bir gerçekçilik ile ara yollar arıyoruz. Biz, kendimize ait yönetim birimlerimiz, kendi parlamentomuz, öğrenim ve kendi dilimiz gibi alanlarda yapılabilecekler konusunda pek çok önemli ilerlemeler sağladık. Ama reddedip silaha devam edenler bu yolla bir şey elde etmediler.

Biz ikinci cumhuriyet döneminde de güçlü idik, Franco döneminden çıkışta da. Franco dönemi çıkışında çözüm yolunda atılan her adımı Marksist-Leninist bakış açısıyla reddeden ETA ise şimdi bitme noktasında.

İlk PNV'liler Carlistlerin çocuğu idi. ETA, PNV'den doğdu deniliyor.

-XIX. yüzyıl'a gittiğimizde, Carlizm, her şeyden önce bir hanedanlık sorunu idi. Yani Carlos ve İsabel arasında. Aynı zamanda ideolojik bir sorun idi. Liberalizme karşı gelenekçi sistemden yana olanlar. Carlistler, burada, Bask topraklarında, biraz farklı, "Bask tarihsel yasası"nı, foral sistemi savunma adına mücadele ettiler. Yani tarihsel kurumları, foral parlamentoyu vs vs. Fransa'da olduğu gibi, liberalizm yanlılarının sistemi bu tarihsel yasayı, tüm bu parlamentoları, kurumları eler. Bunların yandaşları liberalizm, İsabelizm karşısında Carlist ve gelenekçiler yanında savaşa giderler. Carlist ya da gelenekçi oldukları için değil, foralist (foral sistemi savunan) oldukları için. Nihayet son savaşta, 1876, kurumlarını kaybettiler; Bizkaia,

Gipuzkoa parlamentosunu, yerel hükümetleri vs. Sonra bunları tekrar elde etmek için yola çıkanlar milliyetçilerdir.

Şimdiki otonomi PNV olarak daha çok sizin eseriniz...

-Evet, bizimle (PNV), UCD (Demokratik Merkez Birlik) yani şimdiki PP (Halk Partisi) arasında Moncloa'da (İspanyol Hükümeti Sarayı) yapılmış bir anlaşma.

Mevcut otonomide nedir yolunda gitmeyen?

-Mesela, sosyal güvenlik, iş hayatı vs'ye ilişkin bir kısım alanları devretmediler hâlâ. Öte yandan, eğer zamanında 'Bask halkının tarihsel hakları rezerve edilir' maddesi konmamış olsaydı biz bu otonomiyi kabul etmezdik.

"Bask halkının tarihsel hakları" mevcut otonomi statüsünün sabit olmayıp değiştirilebileceğini mi ifade ediyor?

-Tamamen öyle.

Madrid Hükümeti, statü gereği bırakması gereken alanları devretmiş olsaydı her şey yolunda mı gidecekti?

-Hayır, çünkü özeklik statüsü anlaşmasının kabulü Baskhların halk olarak geçmişinden gelen tarihsel haklarından vazgeçmeyeceğini de belgeliyor...

Size "o günün koşullarında kabul ettik, ama buraya kadar" dedirten ne?

-Ben bir milliyetçi olarak anayasa girişinde yalnız İspanyol halkından bahsedilmesini onaylamıyorum. İspanyol Devleti farklı halklardan oluşuyor. Bu halkın isteklerine yanıt verememe durumunu kabul etmiyorum, yani bağımsızlık istiyorsa bağımsızlık, federal devlet istiyorsa o olabilmeli. Anayasanın bu maddelerini kabul edemem. Ama hayatta yaşamak lazım, asgarisini o günün koşullarında kabul ettik, ama daha fazlası için siyasi olarak mücadele etmek lazım. ETA'nın yolu ile değil, ama bu haklarımızdan ve ideallerimizden vazgeçtiğimiz anlamına gelmiyor.

PNV bağımsızlıkçı mı hâlâ?

-Evet öyle, bağımsızlıkçı.

PNV ile onun bölünmüşlüğünden doğan EA arasında ne fark var? Yıllardır hükümet ortaklığı yapıyorlar, hatta seçimlere ortak giriyorlar.

-Hiç bir fark yok.

Otodeterminasyon için anayasanın değişmesi zorunlu mu?

-Bazıları anayasal değişiklik olmadan da olur, bazıları değiştirmek gerekiyor diyor.

Yurtsever sol, kendisine uygulanan tecrit politikası ve devamındaki olayların, PNV'nin PSOE ile 1994'de yapmış olduğu anlaşmalara dayandığını, oradan geldiğini söylüyor, "antiterörist anlaşmalar"ın sonucu olduğunu yani...

-Hayır, değil. Bahsettiğin "antiterörist yasa ", anlaşma değil. Antiterörist yasanın HB (Halk Birliği) ile hiç bir ilgisi yoktu, ETA'nın askeri eylemlerine karşı koyabilecek bir yasa idi. HB siyasi bir çizgi, ETA silahlı, terörist bir yol. Antiterörist yasa şiddet eylemlerini kınıyordu.

Politik tutukluların durumu?

-Tutukluların durumunda iki şey var. Biri ceza yasasının ilgili maddeleri gereğince suçlu bulunup yargılanmaları. Ama başka bir sorun var, ETA üyeleri işledikleri suçlar karşılığında yasalar gereğince yargılandı, doğru ama her birini başka bir cezaevine atmak, ta Kanarya adaları ya da Meilla'daki bir hapishanede tutmak ikinci bir ceza ki yasalarca belirlenmiş değil. Bu aynı zamanda ailelerini de cezalandırmaktır. O halde tutukluların ikametgahlarına yakın cezaevlerine nakli yasal, olması gereken bir durum. Bask Parlamentosu zamanında böyle bir karar aldı, ama Madrid Hükümeti bu karar ve talebe direniyor. Biz yıllardır bu talebin haklılığını dile getiriyoruz.

Tutukluların dağıtılması politikası uygulandığında, ya da Madrid'de böyle bir karar alındığında Bask Parlamentosu bir şey yapmadı mı?

-Yok. Bak o zaman da PSOE (İspanyol Sosyalist İşçi Partisi) hükümetteydi ve ETA cezaevlerinde kendi örgütüne, kendi yönetimine sahipti. Ajuria Enea Pakt'ı imzalanmıştı. Buna göre, ETA'lı tutuklulardan silahlı mücadeleyi bıraktığına dair bir metin imzalamak isteyenler cezaevinden çıkabileceklerdi. Bu durumdan yararlanıp çıkmak isteyen pek çok ETA'lı vardı, ama çoğu bunu talep etmeye cesaret ederniyordu, çünkü üstleri önlüyordu. Örgüt kontrol edemesin diye farklı cezaevlerine dağıtıldılar. Büyük bir dağıtma oldu. Ama o zaman da buradaki cezaevlerinde değillerdi, hemen hepsi yine buranın dışındaki iki ya da üç cezaevinde idi.

ETA hakkında ne düşünüyorsunuz?

-Silahlı mücadelen yana olmayan biri olarak benim ETA'da eleştirdiğim, silahlı mücadele yolunu seçmiş olması. O yönü kaybolursa ETA benim için milliyetçi bir partidir.

PNV'ye göre, PSOE ile PP'nin Euskadi'ye yönelik politikaları arasında ne fark var?

-Sağ kesim "İspanya birliği", "İspanya birliği" diye tutturuyor, ama sosyalistler de teoride enternasyonalist olsalar bile pratikte İspanyolcular, aynı niyetlerle davranıyorlar.

PP ve PSOE konuşmalarında sıkça "milliyetçiler" ve "milliyetçi olmayanlar"dan bahsediyor. İlk grupla PNV, EA ve Batasuna'yı, ikincisiyle kendilerini kastediyorlar. Siz ne diyorsunuz?

-Onlar da milliyetçi, ama İspanyolcu. 'Yegane İspanyol Halkı'nın ilanından itibaren milliyetçiler (anayasadan bahsediyor). Biz İspanyol ulusuna değil Bask ulusuna aitiz diyoruz. Ulusal haklarımız için mücadele ediyoruz. Onlar bizden çok daha milliyetçi.

Euskal Herria yapılanması ne demek?

-Euskal Herria yapılanması, bir halk olarak kendi kendimizi yapılandırmak demek. Siyaset, dil, kültür, ekonomi vs alanlarında. Yani bu alanlarda Bask ulusu arasında kurumsal bir birlik yaratmaktır.

Bu birleşik ve bağımsız bir devlet anlamına kadar gider mi?

-Bu yapılanmanın en üst derecesi devlet demektir tabi.

Mevcut koşullarda adil ve olanaklı bir çözüm ne olabilir?

-Biz otodeterminasyon hakkının tanınması ile de yetinebiliriz.

Neden otodeterminasyona hayır diyorlar?

-Çünkü gideceğimizden korkuyorlar.

Tersi durumda tanırlar mıydı?

-Bilemiyorum. İspanyol biri öyle böyle değil, çok İspanyol, Türk gibi. Onlara göre bu hak İspanya'nın dört yüz yıllık birliğini tehlikeye sokabilir: "Eh Basklılar da bu İspanyol halkının bir parçası! Bu yüzden karar tüm İspanyol halkının olmalı, yalnız Basklıların değil! Kendi kaderini tayin, kimden ama?

Eğer İspanya'nın bir parçası isek kimden, öyle değil mi ?" diyorlar.

Sizin için asgari egemenlik ne demek?

-Egemenliğin asgarisi olmaz. Bak bizim epey gelişkin bir otonomimiz var. Ama bunun da, kişiler gibi, büyüdükçe, geliştikçe ya da koşullar değiştikçe ihtiyaçları artar, yeni ihtiyaçlar ortaya çıkar ve bu kapalı bir metinle sınırlandırılamaz. Ben bunu Anayasa mahkemesinde de söyledim.

Nereye doğru gidiyor Basklılar? Yakın bir gelecek için öngörünüz ne?

-Avrupa Birliği içindeki devletler gün geçtikçe merkezi birlik düzeyinde, kurumlaşmaya doğru gidiyor. Euro ile ne İspanyol pesetası ne de Fransız frankı kaldı. Sonra ordu... Sınırların olmadığı bir yerde İspanyol ordusu sınırları kime karşı savunacak? Ne işe yarayacak, hiç... Bir yandan bu gelişmeler olurken diğer yandan her geçen gün artan ulusal bilinçler var. İskoçya'da vs.

Ben nasıl mı görüyorum? Avrupa Parlamentosu her geçen gün daha da güçlenecek, pek çok uluslararası karar orada alınacak, üye ülkeler iki tür temsilci seçecekler, bir kendi parlamentolarına bir de birlik parlamentosuna. İskoçların istediği de bu, bizim için görünen de bu. Ne İspanya ne de Fransa aracılığı ile Avrupa Birliği'ndeki kurumlarda temsil edilmek istiyoruz. Kendi temsilci ve kurumlarımız ile temsil edilmek istiyoruz.

Devlet olarak mı?

-Nasıl olursa, ama aracısız. Öbürlerinin yaptıkları gibi. ABD'de kaç devlet var? Bir şey mi oluyor?

Ama İparralde (Fransa yakasındaki Bask Ülkesi) ve Navarra'nın durumu...

-Kolay olacak demiyorum. Bir gün bu ulusal yapılanmayı başarır mıyız bilemiyorum? Ama bunun için çalışmak lazım. Bu bizim işimiz. İparralde'nin belediyelerden başka, hiçbir şeyi yok, bir departman bile değil, yönetimsel bir kimliği bile yok. Üstelik orada yaşayanların en az yarısı Fransız. Ama bu işin mücadelesini vermek lazım, insanları dönüştürmek lazım. İparralde'de de parti olarak çalışıyoruz. Bir kaç belediye bize ait.

Neden sık sık Bask sorunu - Kuzey İrlanda kıyaslaması yapılıyor?

-Kuzey İrlanda'da da siyasi şiddet sorunu vardı. Bundan daha zor, daha fazla ölümlü, yıllardır süren bir problem. Nihayet şiddeti bırakıp, Kuzey İrlanda'nın önü açık bir projeyle yoluna devam edeceği bir çözüme ulaştılar. İki sorun farklı. Kökeninde birbirinden farklı da olsalar, her biri kendine özgü siyasi sorunlar da olsalar ikisinde de ortada bir siyasi şiddet sorunu vardı.

Bu kıyaslamaya karşı olanlar Kuzey İrlanda'da şimdiki çözümle elde edilen hakların Basklıların şu anda sahip olduklarından çok daha az olduğunu söylüyorlar...

-Kendi işlerine gelecek biçimde yorumluyorlar. Biz Kuzey İrlandalıların da sahip olacağı otonomiden bahsetmiyoruz. Kuzey İrlandalılar bir gün egemen olmak isterlerse olabilirler, aynı birlik içinde devam etmek isterlerse öyle devam ederler. Bu bizim için çok anlam ifade ediyor. Burada otodeterminasyon hakkı büyük önem ifade ediyor. Yani, biz burada yaşayan Basklılar İspanya ile, Fransız tarafındakiler Fransa ile devam edecekse bu kendi istekleriyle olmalı.

Türkiye'de Bask modelini önerenler de oldu.

-Bizim için her sorun farklı, ama ortak tarafları varsa o da ikisinin de ulusal hak talepleri ve silahlı mücadele sorunları olduğundandır. İşin esası İngiltere'nin tanıdığı otodeterminasyonda yatıyor. Ki ne Türk ordusunun ne Madrid'in tanımak istemediği bu. Kürtleri bir millet olarak tanımak lazım. Kürtlerin farklı devletler arasında bölünmüşlüğü bir adaletsizliktir.

*** *** ***

BASK DAYANIŞMASI (EA)
Genel Başkanı Begonya Errazti

Nedir Bask sorunu?

Bence bir anlamıyla Franco Diktatörlüğü akabinde gelen kötü çözümlenmiş bir geçiştir. Geçiş Dönemi'nde eski rejime sadık olanların gücü ve biz Bask milliyetçilerinin koşulları bizim beklentilerimizin gerisinde olan bu çözümü getirdi.

Bundan Bask Otonomisi'nin derdinize derman olmadığı sonucu çıkarılabilir mi?

İki farklı otonomi, Güney Euskal Herria'daki Navarra'yı da kastediyorum, halkımızın tam olarak layık olduğu yanıtlar değildi. Her şeyden önemlisi de İspanyol Anayasası otodeterminasyon hakkını dışlayarak bir halk olarak bir gün kendi kaderimizi tayin etme imkanının önünü kapatarak var olan siyasi soruna tam bir yanıt olmaktan uzak kaldı. Biz tarihi hakları olan bir halkız. Tam demokratik bir çözüm bunu kabul etmeli.

Bask Dayanışması (EA) o dönem Milliyetçi Bask Partisi'nin (PNV) bir parçası idi, dolayısıyla evet oyu kullananlar arasında idiniz.

Otonomi Statüsüne evet dedik, doğrudur. 40 yıllık bir diktatörlükten sonra özerklik kendi kapasitemizi, politikamızı geliştirme yolunda iyi bir araç oldu. Ama 25 yıl sonra bu süreç ömrünü tamamladı. Öte yandan Navarra ve Bask Otonomisi olarak ikiye bölünmüşlük Bask Halkı'nın toprak bütünlüğü hakkına yanıt vermiyor. Otonominin hiç iyi bir tarafı olmadığını söylemiyorum. Onun sayesinde önemli ilerlemeler kaydettik.

Bu sorun içinde ETA'nın yeri nerede?

ETA Frankocu diktatörlük ortalarında doğmuş bir örgüttür. Yani demokratik mücadele olanağının hiçbir şekilde olmadığı koşulların bir ürünüdür. Ama sonra durum değişti. Otonomi aracılığı ile ilerledik. Bask toplumu da bu 25 yıl içinde değişti. Ve Bask toplumunun büyük bir çoğunluğu şiddeti siyasi sorunlara çözüm aramanın bir aracı olarak görmüyor. Eminim ki ETA içinde de böyle düşünenler mevcuttur. Bask halkı çoğunluk olarak yıllardır süresiz bir ateşkes talep ediyor. 1998'de böyle bir adım atıldı. PP ve PSOE hariç diğer siyası partiler, pek çok toplumsal hareket vs. Lizarra'da bir araya geldik. ETA'nın bir ateşkes ilan etmesini sağladık. Lizarra ile mevcut

siyasi soruna, askeri değil, siyasi çözümleri hedefleyen bir süreç başlattık. Askeri sorunun, yani ETA'nın muhatabı biz değiliz. ETA'nın silahları bırakması için kendisiyle konuşması gereken İspanyol Hükümetidir: cezaevindekilerin durumunu vs.

O kadar umut başladığınız Lizarra'ya ne oldu?

Umutlarımız çoktu. Bask toplumu Lizarra'da çözümün mümkün olabileceği umudunu gördü. 18 aylık bir ateşkes dönemi halk için huzur demekti. Biz sorunun çözümü yolunda aktif olarak çalıştık. ETA ateşkesi bozunca Bask toplumunun büyük bir tepkisi ile karşılaştı.

Ama neydi o süreci bitiren?

Lizarra bize pek çok şey öğretti, pek çok iyi yönü vardı. Bunlardan biri şiddetin sonunun mümkün olabileceği iken, diğeri Bask sorununa siyasi yanıtların mümkün olabildiği idi, yani Bask halkının tarihsel haklarından bahsediyorum. Bence en büyük hatası da bütün siyasi partilerin dahil olmamasında idi. Bask sorunu bütün siyasi partilerin, yani Batasuna ve PP'nin de dahil olduğu yollarla çözülmeli. Ne kimse dışlanmalı ne de kimse kendi kendini dışlamalı. Bask sorununun arkasında iki zıt ulusal siyasi özlem yatıyor. İspanyol Ulusu özlemi olanlar, PP, PSOE gibi, kendilerinin İspanyol Ulusu olduklarını, Euskal Herria'nın gerçekten bir ulus olmadığını savunuyorlar ve tabiî ki Basklıların ulusal haklarının karşısında yer alıyorlar. Öbür yanda, biz bir ulusuz diyenler (PNV, EA ve Batasuna) yer alıyoruz, tabiî ki bu grup içinde farklı ideolojileri temsil ediyoruz. İspanyol ulusal güçleri çok endişelendiler, korktular (Lizarra'dan). Dünyanın her hangi bir yerindeki her hangi bir demokrat için sevinç vesilesi olabilecek olan bir ateşkes bunlar için (PP ve PSOE) bir endişe konusu oldu, dolayısıyla karşısında yer aldılar. Bence bu kaygılarının temel nedeni Bask ulusal taleplerini, tarihsel haklarını ETA terörü ile karıştırma, özdeşleştirme gibi bir silahın ellerinden uçup gidebileceğini görmelerindeydi. Yıllardır bize karşı kullana geldikleri ellerindeki en önemli argüman kaybolup gidecekti.

ETA o süreçte diğer Bask milliyetçilerini, yani EA ve PNV'yi kendi pozisyonuna çekmeyi hedefliyordu diyenler de var.

Ama bizim pozisyonumuz hep belliydi. Her zaman Basklıların tarihsel ulusal haklarını savunduk, talep ettik. Bence bu sorunda başrol olduğunu düşünen ETA bu pozisyonunu kaybettiğini gördü. Çünkü Lizarra'da ETA'nın sesi yoktu, siyasi mücadele verenler konuşuyordu, bu durum örgütte de bir panik oluşturdu. ETA şimdilerde olduğu gibi hep Bask siyasi sahnesinde yer almak istiyor.

Yeni bir ateşkesten bahsediyorlar.

Bilmiyorum. Ama yine herkese ders vermeye devam ediyorlar. Yeni yollar mı denemek gerekiyor, zaten deniyoruz. Bask Hükümeti'nin önerisi şaka mı sanki? Mevcut koşullarda bu gerçekçi bir öneri, yoksa bizim parti olarak hedefimiz Avrupa Birliği içinde bir Bask Cumhuriyeti olarak yer almaktır.

İbarrexe Plan'ından mı bahsediyorsunuz?

Evet öyle. Politikada olabilirlik en önemli mevzulardan biridir.

Nedir bu planın hedeflediği?

İspanyol Devleti ile yeni bir ilişki biçimi arayışı. Bunun anlamı da devletin bu bölümüne, yani Bask Otonomi Topluluğu'na mümkün olan en kapsamlı karar alma yetkisi vermek ve bizi etkileyen kararlarda mümkün olan en yüksek egemenlik seviyesini icra etme kapasitesini olanaklı kılmaktır.

Söz konusu öneri otodeterminasyon hakkından da bahsediyor. Bu kimleri kapsıyor?

Bask Otonom Topluluğu'ndan bahsediyor. Bask Hükümeti sadece üç Bask bölgesini kapsayan bu otonomi üzerinde icra yetkisine sahip. Ama aynı zamanda bütün Bask bölgeleri arasında ilişki olanağının yolunu da açan bir öneri. Yani bu otonomi ile İparralde (Fransa'daki bölüm) ve Navarra arasında, tabi üç parçanın da vatandaşlarının rızası dahilinde, istekleri doğrultusunda. Senin sorumluluk şemsiyen altında olmayanlar hakkında kararlar alamazsın. Bu öneri, koalisyon olarak (PNV ve EA olarak) iştirak ettiğimiz 2001 seçimlerinde seçim programımız dahilinde idi. Otodeterminasyonu da içeren bu öneriyi yapanlar olarak en fazla oyu da biz aldık.

İspanyol Anayasası'nın kapıları bu hakka kapalı ama...

Açsınlar o zaman. PSOE diğer halklar için bu hakkı pek çok kez savundu. Ama Basklılara gelince yok diyor. Gerçi Sahara

için de savunmuyor. Niye? Çünkü Fas İspanya'nın geleneksel müttefiki. Çünkü Fas'da pek çok ticari işleri var. Felipe Gonzales'ten (eski başbakan) başlayarak mesela... Öte yandan bu temel bir hak, tanınmaları lazım.

İkide bir, "bıraksınlar biz Baskhlar kendi geleceğimize karar verelim" diyorsunuz, ne demek istiyorsunuz tam olarak?

En temel hakkımızın tanınmasını istiyoruz. Bir parlamentomuz var, ve biz bu legal kurumumuzda müzakereler sonucu çıkan kararlara devletin saygı duymasını istiyoruz. Ayrıca söz konusu kararı referanduma götürelim diyoruz, İspanyol Devleti referandum yapamazsınız diyor. Referandum gibi demokratik bir hakka, yola engel oluyor. İsviçre örneği ortada. Yine Kanada'nın Quebec ile uzlaştığı yol. Quebec'de vatandaşların çoğunluğu bağımsızlıktan yana değil, ama bağımsız bir devlet olma hakkına sahipler. Biz demokratik yollarla, sandıktan çıkacak yanıtlarla yolumuza devam etmek istiyoruz ve bu hakkımız engelleniyor.

Batasuna'nın yasaklı olmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Batasuna'yı yasaklamak için bir yasa çıkardılar. Ama bence mesele bir partinin yasaklanmasının çok ötesinde. Her şeyden önce vatandaşların bir kısmını temsil eden bir siyasi seçeneği yasaklamanın savunulacak hiçbir tarafı yok. Sonra, biz Bask milliyetçilerini karşı karşıya getirmek istediler. Bize bu grubun seçilmiş milletvekillerini parlamentodan atmayı dayattılar. Biz tabiî ki vatandaşın gönderdiği temsilcileri atamazdık. Ayrıca Bask Parlamentosu yönetmeliği de böyle buyuruyor. Arkadaşlarımız bu dayatmayı reddettikleri için yargılandılar. Ayrıca söz konusu yasaklamanın niyetlerinden biri de bu topraklarda toplumsal yaşamın istikrarını bozmaktır. Lizarra kendilerini endişelendirdi, Bask milliyetçi güçlerinin birliği kendilerini korkuttu.

Bu yasaklama rüzgarı Egunkaria gibi bir gazeteyi de kapattırdı.

Her şeyden önce 8 yıllık Aznar iktidarı bireysel ve toplumsal özgürlükleri, hakları, kademeli olarak ihlal etme dönemi oldu. Yasaklamalara ilk iktidar dönemlerinde başladılar, ama ikinci dönemde salt çoğunluğu elde edince bu tür uygulamaları daha da hızlandırdılar. Fikir özgürlüğü ve siyasi temsil gibi İspanyol

Anayasasının garantisi altındaki iki temel hakkı ihlal ettiler. Bu topraklarda bir arada yaşama durumunu baltalamak, yaşanmaz hale getirmek istiyorlar. Egunkaria'nın yasaklanmasını bu çerçevede değerlendirmek gerekir. İspanyol basın yayın organları aracılığı ile Bask ve Baskl kokan her ne varsa hepsini dramatik gösterdiler. Egunkaria, Bask dilinde yayın yapan, ne ETA ne de Batasuna ile ilgisi olmayan bir organdı. Tabiî ki biz bu durumda bunu Bask diline bir saldırı olarak yorumlarız. Baskçı düşünceleri suç olarak göstermek, hepsi bir bütünün parçaları. Yalnız Batasuna'yı değil, bizi ve PNV'yi de İspanyol Devleti ve dünya çapında terörle özdeşleştirmek için her yolu denediler. Nasıl ki 11 Eylül New York terör eylemleri Bush iktidarının en gerici, en neoliberal politikalarına bahane olarak kullanıldıysa, biraz olsun ilerici düşünenleri hemen hemen teröristlerle aynı kefeye koydularsa, bizde de benzer argümanlarla bizim gibi bağımsızlık yanlısı olanları suçlu göstermek için her yolu denediler. Oysa demokratik mücadeleyi savunan belediyelerden tut, Navarra ve İparralde dahil, Bask Parlamentosu'na, hükümetine kadar pek çok kurumda yer alan bir partiyiz.

PNV ile aranızdaki fark ne? Önce içindeydiniz, sonra ayrıldınız, ama bir süre sonra bu kez koalisyonlar kurarak yeniden birlikte yürümeye başladınız.

EA bundan 18 yıl önce PNV'den ayrılanlar ve başka katılımlarla kurulan bir parti. PNV içinde bu partinin Hıristiyan demokrat ideolojisini ve Avrupa Parlamentosu'nda liberal grupla işbirliği yapmasını kabul etmeyenler ya atılmış ya da kendileri ayrılmıştı. Bunlar ve hiç bu partide yer almamış olanlar EA'yı kurdular. Mesela şimdiki EA yönetiminin neredeyse tamamı hiç PNV içinde yer almamış olanlardan oluşuyor. EA, gittikçe sosyal demokrat ve Bask halkının tarihsel haklarını radikal bir biçimde savunan bir çizgiye oturdu. Buradaki radikallikten kastım gün be gün bağımsızlık yolunda çalışmaktır. Dönemsel olarak PNV ile anlaşmalara varmak başka bir şey, ki yaptık. Bu anlaşılması çok da kolay bir olay, tabiî ki hedeflerimiz doğrultusunda uzlaşmalara varacağız.

PNV'de aşağı yukarı sizin yaptıklarınızı yapıyormuş gibi.

Durumla bağlı. Biz PNV'ye ulusal savunmada daha ciddi bir tavır takınması için baskı unsuru olabiliyoruz. Mesela 2001'deki koalisyonda otodeterminasyon hakkını programa bizim ısrarımızla almıştık. PNV ulusal mevzularda daha rahat bir parti. Parti içinde pek çok otonomici grup da var, her ne kadar nihai beyanları bu yönde olmasa da.

Eşcinsel evliliği savunan bir parti o kadar dinci olamazmış gibime geliyor. Diğer Hıristiyan demokratların karşı tavır koydukları bir konu bu.

PNV'nin bu yönü zamanla tabiî ki değişti. Bazen de bir partinin siyasi olarak iyi görüneni yapması onun böyle düşündüğünü göstermez. Bu arada toplumun da değiştiğini unutmamak lazım. Tabiî ki PNV dinsel yönden bundan 50, hele 100 yıl önceki parti hiç değil. Hem bu anlamda hem de sosyal haklar konusundaki tavrında bir modernleşme yaşadı. Zaman değişti, nasıl ki artık Sovyetler yanlısı bir komünist parti yoksa...

'Milliyetçi Basklılar' ve 'olmayanlar' sınıflandırması hakkında ne düşünüyorsunuz?

İspanyol milliyetçileri bu nutka bayılıyorlar. Ayrıca 'ulusal', 'milliyetçi' kavramlarını yavanlaştırmak, olumsuz bir şeye dönüştürmek niyeti ile kullanıyorlar. Ama onlar da İspanyol milliyetçisi, İspanyol ulusunu ve ülkesi dedikleri değerleri savunuyorlar ki bu gayet meşru bir şey. Ama aynı meşruluğu bize layık görmüyorlar. Bu partilerden pek çok kez Bask ulusunun varlığını inkar ettiklerini duyduk. Oysa ortada bir gerçeklik var: Euskal Herria bir dili ve sınırları, belli bir coğrafyası olan, tarihsel ve kültürel bir gerçeklik. Bu bir gerçeklik, beğenseler de beğenmeseler de. İspanyol milliyetçilerinin savunduklarının haklılığını kanıtlamak çok daha zor oysa. İspanya'nın tek bir ulustan ibaret olduğunu söylüyorlar, bakalım beni buna nasıl ikna edecekler. Basklısı, Galiçyalısı, Katalunyalısı ve Kastilyalısı ile biraz tuhaf bir ulus değil mi? İspanya bir kaç ulusun karışımı. Ama bunda bir sorun yok. Bu gerçeği demokrasi içinde tanımak lazım; İspanya'nın çok uluslu bir devlet olduğunu, bir devletin her zaman bir ulusa tekabül edemeyebileceği gerçeğini. Onlar bizden çok daha milliyetçiler. Ama kendileri hakim ulusa aitler, o egemen ulus ki anayasanın sekizinci maddesi İspanyol birliğini kutsal görüp, aksi durumda üzeri-

mize askerini gönderip bu durumu garanti altına almayı taahhüt ediyor. Bize de diyorlar ki bu zamanda bağımsız bir devlet istemenin bir anlamı yok, 21. yüzyılda, fasa fiso bir şey. Diyenlere bak hele, en devletçileri kendileri. Egemenlikleri altına aldıkları için anlamsız, ama kendileri için vazgeçilmez bir şey, bak şu işe. Oysa ben seninkinden fazlasını istemiyorum ki, Avrupa Birliği'nde sen nasıl kendini temsil ediyorsan ben de öyle temsil edilmek istiyorum.

Avrupa Birliği içindeki geleceğinizi nasıl görüyorsunuz?

Gayet iyi görüyorum. Biz EA olarak Avrupa Birliği içinde kendimize diğer herhangi bir devlet ya da ulus gibi bir temsiliyeti savunuyoruz. Malta örneği ilginçtir, 380 binlik bir nüfusa sahip, yani Bilbao'dan küçük, Letonya, Estonya keza. Maltaca Avrupa Birliği'nde resmi bir dil, Malta kendi bayrağını İngiltere, Fransa ya da Almanya'nınkinin yanına koyabiliyor, biz İkurrıyamızı (Bask bayrağı) koyamıyoruz. Bu durumun savunulacak hiçbir yanı yok. Malta tabiî ki olsun diyoruz, ama biz de olabilmeliyiz. Avrupa Birliği'ndeki egemen devletler, güçlü devletler birliği kendi tarzlarında, kendi çıkarları doğrultusunda şekillendiriyorlar. Avrupa Anayasası'nın yaptığı da bu. Avrupa Ekonomik Topluluğu halklardan bahsediyorken, anayasa bunu reddedip devletler diyor. Yani Avrupa Birliği bir devletler birliği oluyor, öyle bir devletler birliği ki bu kararları Avrupa Parlamentosu değil, söz konusu devletlerin hükümet başkanları alıyor! Biz güçlü, ilerici bir birliğe evet diyoruz, ama böyle bir anayasaya hayır.

Birliğin karar organlarında direkt bir temsili arzuluyorsunuz.

Birliğin karar organlarında bizim de kendimizi temsil etmemizden bahsediyoruz. Avrupa Birliği pek çok konuda her geçen gün daha aktif kararlar alıyor, biz bunu doğru da buluyoruz. Mesela hayvancılık mevzusunda aldığı kararlar son dönemlerde Navarra'nın kuzeyine gittikçe nüfus kaybettiriyor. Yine denizcilik ve balıkçılık konularında varılan anlaşmalar bizi doğrudan etkiliyor. Yani bizi etkileyen kararlar başkalarınca, onların çıkarları doğrultusunda alınıyor. Biz bu tür kararlar alınırken kendi temsilcilerimiz de olsun istiyoruz.

ETA'nın geleceğini nasıl görüyorsunuz?

Bu toplum barış taleplerini defalarca dile getirdi. ETA'ya buna yanıt vermek düşüyor. Yani silahları bırakarak. Ama bu o kadar da yalın bir şey değil. Bence devlet de, Madrid Hükümeti yani, ETA ile anlaşabileceği ortak bir nokta aramak durumunda. Yani şiddete nokta koymak için, mahpusların durumu gibi konuların konuşulması gerek. Bunu İngiliz Hükümeti İRA ile yaptı. İspanyol Hükümeti de ETA ile yapmalı... ETA'nın şiddet yolu ile bu halka kazandıracağı bir şey yok. Silahları bırakmalı. Bu konuyu Batasuna ile de konuşuyoruz. Onların da çoğu böyle düşünüyor. EA bu güne kadar siyasi soruna çözüm hakkında konuşulan bütün forumlarda yer almış yegane partidir. Yani biz Batasuna'nın da katıldığı forumlarda yer alıyoruz.

Kürt sorununa Bask modeli önerenler de oldu, siz ne dersiniz?

Ben Kürt halkı hakkında uzman biri değilim. Ama herkesin bildiğini ben de biliyorum: Kürt halkı da diğerleri gibi kendi kaderini tayin hakkına sahip olmalıdır, dolayısıyla devlet kurma hakkına. Bizim gibi birkaç parça arasında bölünmüş olan Kürt halkı kırımlardan geçirildi. Biz de buralarda çok çektik, mesela 1936'da, ama başka türlü. Avrupa'nın bu bölgesinde bazı şeyleri uygulamak biraz daha zordu diyelim, Irak ya da Türkiye ile kıyaslayacak olursak. Bu durum bizim lehimize oldu, yani daha az acı çektik. Soruya dönecek olursak, her halkın kendi gerçekliği farklı, hepsi için geçerli bir yol belirlemek olanaksız. Kürt sorununda atılacak bir adım bu halkın siyasi olarak tanınmasıyla başlamalıdır. Bölünmüş bir şekilde de olsa otonomi yoluyla bir yerlere geldik. Ama Kürt halkı bunun çok uzağında hâlâ.

*** *** ***

EUSKADİ SOSYALİST PARTİSİ

Euskadi Solu (PSE-EE) Genel Sekreteri Patxi Lopez

Partiniz için nedir Bask sorunu?

Terörist çete ETA ve onun radikal çevresince uygulanan şiddet neticesinde Bask toplumunun büyük bir kesiminde maruz kalınan özgürlük yoksunluğudur. Bu durum günümüzde, Bask Ülkesi'nde pek çok vatandaşın siyasete katılımını sınırladığı gibi, yalnız politikacıların değil, pek çok gazeteci, hakim, profesör ve iş adamının da korumalar eşliğinde yaşamalarına neden oluyor. Bizim için asıl Bask sorunu budur, yoksa bazılarının ısrarla söylediği gibi Bask halkının kendi kimliğini yeniden elde etme ya da geleceği hakkında karar sahibi olma veya coğrafik çevresini belirleme mücadelesi değildir. Gerçek olan, Bask halkının tarihsel olarak kendi geleceğini belirleme açısından diğer İspanya halkları ile aynı olanaklara sahip olduğudur. Bask halkı, son 25 yıllık demokraside, bir Otonomi Statüsü ve buna olanak veren bir anayasa sayesinde tarihinde hiçbir zaman sahip olmadığı bir kendini yönetme seviyesinin tadını çıkardı.

Otonomi modeli nasıl gidiyor?

Basklılar olarak kendi siyasi temsilcilerimizi demokratik yollardan seçebiliyoruz; Bask vatandaşlarını etkileyen kararların çoğunun alındığı kendi kurumlarımıza, Hükümet ve Parlamento gibi, sahibiz. Kendi basın yayın organlarımıza sahibiz ve yıllardan beri Baskçanın resmi dillerden biri olduğu (İspanyolcanın yanında) da bir gerçek. Eğitim, sağlık, konut ve genel olarak Bask vatandaşlarının hayatının yüzde 90'ını etkileyen diğer pek çok alanı yöneten biziz. Sahip olduğumuz otonomi modeli budur ve bu nedenle sosyalistler olarak biz, bütün bu anlattıklarımdan yararlanma ve farklılıklarımıza rağmen yıllarca bir arada yaşamamıza olanak veren Bask Ülkesi Otonomi Statüsü'nün en büyük savunucuları olduk. Bununla beraber, PSOE'ye göre, İspanya bütünündeki 25 yıllık otonomi işleyişinden sonra, bu işleyişin bazı yönleri hâlâ daha da geliştirilebilir. Bu nedenle, Zapatero Hükümeti bazı otonomi statülerini reforme etme ve Senato'yu hakiki bir otonomiler temsilcisi

meclisine dönüştürme gibi anayasanın bazı yönlerini geliştirme meselelerini gündemine aldı. Bununla ilgili olarak biz sosyalistler, Bask Ülkesi meselesinde, bütün demokratik siyasi güçlerin üzerinde uzlaşabileceği anayasal çerçevede bir reforma hazır olduğumuzu dile getirdik.

Bask milliyetçileri mevcut otonominin artık önüvü doldurduğunu söylüyorlar, siz ne düşünüyorsunuz?

Bence değil. Bask Ülkesi, Statü sayesinde Avrupa'daki bölgelerin çoğunluğunun çok ötesinde bir otonomi seviyesinin tadını çıkarıyor. Fakat Statü aynı zamanda bir birlikte yaşam çerçevesi, bir kendini yönetme ve bir anlaşmadır. Daha önce işaret ettiğim gibi, biz sosyalistler elimizdekini derinleştirme ya da daha da geliştirmeye hazırız, ama hep vatandaşların yaşam kalitesini ve refahını arttırma ve farklı kimliklerin kendilerini rahat ifade edebilme hedefleri gözetilerek. Bask vatandaşlarının yüzde 70'inin varılan noktayı çok olumlu olarak değerlendirmeleri de gösteriyor ki Lehendakari İbarretxe'nin yürürlükten kaldırmaya niyetlendiği Statü, hâlâ Bask toplumu çoğunluğunun emellerine yanıt verme *kapasitesine sahiptir.*

Batasuna'nın yasaklanmasını nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce bir şeye yaradı mı?

Biz sosyalistler Batasuna'nın da yasaklanmasına izin veren İspanya'da Siyasi Partiler Yasası'nı PP Hükümeti ile üzerinde uzlaşarak, hatta iyileştirerek, kararlı bir biçimde destekledik. Ve bunu, İspanyol demokrasisinde, demokratik yasallığın korunması altında terörizme siyasi örtü hizmeti gören siyasi oluşumların olmaması gerektiği kararlılığı ile yaptık. Hiçbir şekilde o ya da bu fikri savunmayı meşru görmeme durumunu savunmadık, hatta bu fikirler bağımsızlıkçı karakterde olsalar da. Tamamen reddedilmeye değer bulduğumuz yegane şey bu fikirleri savunmak için kullanılan şiddettir. Pratik bize bu önlemin doğruluğunu ispat etmiş durumda.

Egunkaria'yı yasaklamak biraz ileri gitmek değil midir? Finansmanının bir kısmı Bask Hükümeti sübvansiyonları ile sağlanıyordu ve Bask milliyetçileri bu durumu Baskçaya bir saldırı olarak yorumladılar.

Egunkaria'nın kapatılması terörist çete ETA teşkilatına ait olma suçlamasına dayanan bir karardır. Diğer kararlarda ol-

duğu gibi bunda da biz sosyalistler her zaman yargı kararlarına saygı duyup öyle değerlendiriyoruz. Dolayısıyla ortada Baskça ya bir saldırı durumu yok. Olan yürürlükteki yasalara saygı duyma ve onları ihlal etmeme zorunluluğudur.

Genel olarak otodeterminasyon hakkını savunan bir parti olarak neden Bask vakasında bu hakka karşısınız?

Otodeterminasyon, uluslararası anlamda yalnız sömürgeleştirilmiş halklar için tanınmış bir haktır, ki bu durum Euskadi için söz konusu değil. Bu yüzden de buradaki milliyetçilerin bağımsızlık yolundaki ön adımlarından biri olmanın ötesine gitmeyen bir taleptir. Biz sosyalistler Bask halkının hakiki emellerine asla bir ihtilaf duvarı olmayacağımızı defalarca söyledik. Ama otodeterminasyonun Bask vatandaşları için bir önceliği temsil etmediğine kesinlikle inanıyoruz.

Bask milliyetçileri yalnız kendilerinin değil herkesin milliyetçi olduğunu söylüyorlar, yani sizin de...

İspanyol milliyetçilerinin de olduğu doğru... daha fazla merkeziyetçi ve daha az otonomici bir İspanya için çalışan. Ama bu sosyalistlerin vakası değil. Biz farklılıklara saygı gösteren ve güçlendiren bir İspanya'da, Euskadi için en üst seviye bir kendini yönetme (autogobierno) durumunu savunuyoruz, ama ortak ve paylaşılabilir bir proje dahilinde ve birleşik bir Avrupa'da.

Bask sorununa çoğunlukça kabul edilebilir ve yakın bir çözüm ne olabilir?

Bask halkının çoğunluğunun arzusu şiddetin son bulmasıdır. Ondan itibaren yapılması gereken kapalı planlara dayanmadan, bir arada yaşamaya izin verecek olan ve farklı fikirlere ve kimlik farklılıklarına saygı gösterecek olan bir siyasi çerçeveye varma gönüllülüğü ile siyasi partilerin bir masada oturup bir anlaşmaya varmalarıdır.

Türkiye'de Kürt sorununa Bask modelini tavsiye edenler de oldu, siz ne dersiniz?

Kendi geleceğini Kürt halkının kendisi belirlemelidir. Bununla beraber sürgünde bir parlamentosu olan, kendi kimliğine saygı duymayan bir kaç ülkenin parçası olan bir halk için, demokratik seçimlerin olmadığı ve vatandaşların kendi temsilcilerini özgürce seçemediği bir yerde biz Basklıların sahip ol-

duğu bir seviyede kendini yönetme olanaklarına sahip olmak arzu edilir bir şey olmalı. Mesele modelse pek çok model olabilir, ama bunlar içerisinde yalnız biri geçerli olanıdır: demokrasi.

*** *** ***

HALK PARTİSİ (PP)
Bizkaya Başkanı Leopoldo Barreda

Sizce nedir Bask Sorunu?

Bask milliyetçileri, Bask sorununu, kendi nihai hedefleri olarak koydukları Bask Ülkesi'nin bağımsızlığına ulaşma olanaksızlığı olarak adlandırıyor. Yani onlar için bağımsızlığa ulaşmanın yollarının kapalı olması. Çünkü Bask Ülkesi ve Bask Halkı'nı kendi kişisel milliyetçi tanımlamalarıyla özdeşleştiriyorlar. Kast ettikleri Bask toplumu olmadığı gibi, kendi siyasi niyetlerinin Bask toplumsal ve siyasi gerçeği ile de hiçbir alakası yok. Niyetlendikleri şey gerçekleşemeyecek bir durumdur. Fransız Bask Ülkesi ile İspanyol Bask Ülkesi arasında hiçbir zaman bir ilgi olmadı. Fransız Bask Ülkesi'nde milliyetçi bir talep hiç olmadı. Fransa içinde bir departman olma talepleri bile yok. Yine güçlü bir milliyetçi partileri yok. Navarra'nın İspanyol Devleti içinde bir otonomi olarak kalmasını isteyenlerin oranı bu otonomi parlamentosunda yüzde 70-80'lerde. Bask Ülkesi, yani Bask Otonomi Topluluğu'na gelince, milliyetçilerin oy oranının yüzde 67'yi bulduğu oldu, ama bu oran gittikçe düşmeye başladı. Bugün, temsil organına göre yüzde 45, 51, 48'lerdeler. Bu durumda nedir Bask sorunu? Bask sorunu, toplumsal ve siyasal gerçekleri tanımayan, ona göre davranmayan bazı bayların bir ayrıcalığı, apriori bir ayrıcalığı gerçekliğe dayatmaya çalışmalarıdır. Bu nedenle de sonuç vermiyor. Ve bu yüzden bunun adına yüzyıldır Bask sorunu diyorlar.

Bask sorunu Bask milliyetçilerinin bir sorunudur mu demek istiyorsunuz?

Öyle, çünkü yalnız onlar Bask sorunu diyorlar, biz diğerleri (PP ve PSOE) bu tanımlamayı kullanmıyoruz. Bizim konuştuğumuz ise terör sorunudur, ki bu da milliyetçi alemin bir par-

çasıdır. Söz konusu terörün siyasi niyeti bağımsızlıktı. Şimdi bir bütün olarak Bask milliyetçileri de bu bağımsızlığı emel edindiler. Ve bunun yollarını planlıyorlar. Oysa milliyetçilerin toplamı, şimdiki toplam gücü Bask Ülkesi'nde en zayıf noktasında. Çoğunluk olmadıkları bir zamanda hepsi bir en azamiler programının arkasında bir araya gelmiş. Oysa PNV otodeterminasyon karşısında, bağımsızlık karşısında tavır koymuş bir parti. Şimdi ise bağımsızlıkçı kesiliyor. Çünkü bunun kendilerini iktidarda tutacak yegâne yol olduğunu düşünüyorlar. Yani en radikal oyu kapmak ve bu şekilde kendilerini iktidarda tutacak çoğunluğu sağlamak istiyorlar. Bir oy kapma stratejisidir. Bundan 15 yıl önce yüzde 67-68 oy alırken şimdi yüzde 50'ye ulaşamıyorlar.

Otonomi nasıl gidiyor? Bask milliyetçileri önünü doldurdu diyorlar.

Milliyetçilerin o kadar yakınma, herkesi kendileriyle birlikte yeni maceralara atma sorunu olmazsa iyi gidiyor. Bazı yetki alanlarının devri gibi ufak tefek sorunları var, onlar da demokrasi içinde halledilebilecek mevzulardır. Ama İspanya içinde en çok yetkiye sahip otonomi bizimki.

Sizin partinin geldiği çevre, Halk İttifakı (AP), vaktinde hayır oyu kullandı. Yani o zaman savunmadığınız modelin şimdi en büyük savunucususunuz.

PP, AP'nin devamı bir parti değil, oradan gelenler ve yeni katılımlarla kurulmuş bir parti. Ben mesela, PP bu otonomiyi savunduğunu beyan ettikten sonra üye oldum. Basklıların üzerinde uzlaştığı ortak bir proje olduğu için savunuyoruz. Ayrıca herhangi bir reform istiyorlarsa bunun da yolu belli, Bask Parlamentosu ve Senato'dan salt çoğunluk oyları ve halk referandumu ile yapılabilir. Tabi milliyetçilerin yüzde 40 oy oranlarıyla ayrılık projelerini referanduma sunma girişimlerine hayır diyoruz.

Bask Ülkesi'ndeki PP ile devlet çapındaki PP arasında hiç farklılıklar oluyor mu? Özellikle Bask sorununa yaklaşım konusunda.

Hayır, bizim partinin o tür sorunları yok. Bu konulardaki politikaları biz buradan belirleyip öneriyoruz.

Batasuna'nın yasaklı olması hakkında ne düşünüyorsunuz?

Yasaklanan kimsenin ideolojisi değildir. Yani yurtsever solun siyasi olarak örgütlenebilme olasılıkları var olmaya devam diyor.

Ama ETA'yı konuma kaydı ile...

Hayır, koşulsuz partileşebilir. Mesela *Aralar* (Batasuna'dan ayrılan bir gurubun kurduğu bir parti) bir şey yapmadı. Sadece siyasi bir özerkliğe sahip olması yetiyor. Bildiğim 100 binden fazla seçmenin şimdi partisiz kaldığıdır. Ama artık ETA'yı izleyerek demokrasi içinde örgütlenemezler.

Sizin partinin iktidarı dönemi bir nevi yasaklar dönemi de oldu. Önce Egin gazetesi, sonra Batasuna. Bu ikisinin ETA'ya yakınlığı biliniyor, tabii yasaklamayı haklı kılmak anlamında söylemiyorum. Bu fırtınada Egunkaria gazetesi de ETA'nın bir parçası diye kapatıldı. Pek çok çevre yasaklayanların bile böyle bir gerekçeye inanmadığını düşünüyor.

Benim böyle olduğundan hiçbir kuşkum yok. Yargı kararı ortada. Egin'ne ait tesislerde basılıyordu vs, vs.

Egunkaria'yı sübvanse edenlerden birinin de Bask Hükümeti olduğunu unutmamak lazım.

Yalnız onu değil, ETA'nın hizmetindeki pek çok şeyi finanse ediyor. Bu yüzden Bask Hükümeti'nce finanse edilmiş olması ölçü değil benim için. Bask Hükümeti bu anlamda finanse etmemesi gereken pek çok şeyi ediyor.

Egunkaria'nın yayın yönetmeni gözaltında işkence gördüğünü söyledi.

ETA'nın her zamanki temel suçlaması. Gözaltına alınanların hepsi sistematik olarak kendilerine işkence yapıldığını iddia ediyor. ETA'nın cep kitabı böyle buyuruyor. Dolayısıyla belgelemesi lazım.

Bask sorunu, özellikle ETA konusunda, hükümetteki parti hangisi olursa olsun, PP ya da PSOE, bu anlamda bir devlet politikası uygulandığı söyleniyor, siz ne dersiniz?

Doğrudur, ayrıca bu, bizim de arzu ettiğimiz bir durum. Özellikle terör karşıtı politikalarında biz PSOE'yi hep desteklediK, onlar da bizi. Tabiî ki PSOE'nin GAL pratiği hariç. Bir tane Bask sosyalizmi olmadı hiç, hep bir kaç tane oldu. Bask

sosyalizmi temelde popülist, oportünist, bazen belli bir eğilim, kişi ve ailelerin öne çıktığı bir parti, bu nedenle bazen farklı seslere sahip. Ama bu konudaki genel politikayı hep paylaştık.

Bu tür politikalar ne kadar geniş bir partiler paketince desteklenirse o kadar iyidir. Bizim bu konudaki politikalarımızın ürünü ortada. PNV, ETA'nın böyle bitirilemeyeceği fikrini hâlâ savunuyorken, ETA neredeyse bir fraksiyona indi. Yine de PNV bu konudaki tutumunu değiştirmedi.

Bu konulardaki mücadele listesi PP iktidarı döneminde o kadar genişletildi ki, bu paketin içine, PNV içinde ETA karşıtlığı kimsece kuşku duyulmayacak kadar ortada olan Atutxa'yı (eski Bask Parlamentosu Başkanı, Batasuna grubunu parlamentodan atmamaktan yargılanıyor) bile aldınız. Bu durumu PNV nasıl desteklesin istersiniz?

Teröre karşı mücadele etmiş olması yargı kararlarına uymama hakkı vermez. Bay Atutxa partisinin kararlarına riayet edip yargı kararını uygulamamakta direnirse tabiî ki mahkemelik olur.

Atutxa'yı, ETA'yı parlamentodan atmamakla suçluyorsunuz. Ama Batasuna'lılar ETA'lı idiyse neden polis gözaltına almıyor mesela?

Batasuna ETA'nın direktifleriyle, onun bir parçasıymış gibi işleyen bir parti idi, yasaklandı. Ama milletvekilleri silahlı faaliyette bulunmuş insanlar değil ki tutuklansınlar.

Ama hiç silahlı eylem olmasa bile yasadışı bir örgüte üye olmak suç.

Aynı değil, burada önemli olan ETA'nın bir parçası, sesi olan bir partiye demokrasi içinde izin vermemek, bu tür oluşumların önünü kapatmaktır.

Bazı çevreler ETA'yı bitirmenin parti olarak işinize gelmediğini iddia ediyorlar. Çünkü ETA sizin arkadaşlarınızı öldürüyor, bu durum PP'nin oy oranın artmasını provoke ediyor deniyor.

'Kurbancılık' (üyeleri öldürüldükçe kurban, mağdur duruma düşme hali) Bask Ülkesi'nde işlemez. Ayrıca biz kurban olduk, ama kurbancılık yapmadık. 1990'da ben PP'nin Bask Parlamentosu'ndaki tek parlamenteriydim, 94, 95, 96'da 11 kişiydik. 95'e kadar ETA hiç bir arkadaşımızı öldürmemişti oy-

sa. Daha sonra giderek hep yükseldik, yani ateşkes döneminde de öldürdüğü dönemlerde de.

Sizin için en zor dönem ne zamandı?

80'li yıllar kuşkusuz. O dönem 3-4 günde bir saldırı yapıp birilerini öldürüyorlardı. Kişisel olarak beni en çok etkileyen ölümler ise, biri 1995'de Gregorio Ordonyez'in öldürülmesi, ikincisi ve en korkuncu ise Miguel Angel Blanco'nun öldürülmesi oldu. Hayatımda ondan daha kötü bir durum yaşayabileceğimi sanmıyorum. Kimseyle hiç bir sorunu olmayan, siyasi olarak kasabası dışında bilinmeyen, genç (19 yaşında) biri idi. Ben kendisini teşvik etmiştim aday olsun diye (belediye meclisine). Listenin dördüncü sırasında idi, yani politik olarak öne çıkmış biri değildi. Önce rehin aldılar, sonra bir dağ başında yaralı olarak terk ettiler. Yalnız Bask sokaklarına bir milyon kişi çıktı protesto için. Pek çok insan günlerce Batasuna'nın bürolarını taşladı.

Batasuna'nın önemli bir kesimi de olayı tasvip etmedi deniyor.

Hepimiz insanız. Tabiî ki üzülenleri, sokağa çıkamayanları oldu. Ben biliyorum, olay üzerine Batasuna'dan ayrılmalar oldu. Dikkat et Batasuna ondan sonra gelen ateşkes döneminde oylarını arttırdı, yüzde 14'e çıktı, yani o güne kadar eriştiği en yüksek orana yükseldi. ETA öldürmediği için ödüllendirildi. Ateşkesi bozdular, oyları tekrar düştü, yüzde 7'ye indi.

Siz hep burada 'milliyetçi olanlar' ve 'milliyetçi olmayanlar' var diyorsunuz. Oysa Bask Milliyetçileri sizin de milliyetçi olduğunuzu ama 'İspanyol milliyetçisi' olduğunuzu söylüyorlar.

Bu, başkalarının da aynı günahı işlediklerini ileri sürerek kendini aklamanın bir yoludur. Ayrıca doğru da değil. İspanyol milliyetçiliği var ama onların dedikleri gibi değil, parlamentoda temsil edilmeyen ufak bir azınlık söz konusu. PP İspanyol milliyetçisi bir parti değil. Biz hep otonomilerin yetki alanlarını savunduk, merkezden (devlet) otonomilere yetki devrinin en fazla olduğu dönem PP iktidarında oldu.

Bask sorunu için görülen çözüm nedir sizce?

Bence Bask Ülkesi'nde siyasi bir sorun yok, ETA'nın da ortadan kalkması halinde öyle bir sorun kalmaz. Öte yandan bu

durumu gerekçe yapıp halka başka modeller dayatılmadığı müddetçe yine bir sorun yok. PNV bu tür önerilerle barış yolu aradığını söylüyor, ama doğru değil.

Ama PNV'nin silahsız bir ortam araması da normal, çünkü ETA olduğu müddetçe bazı çevreler, sizin parti gibi, hep "ama terör var" deyip ETA bahanesine sığınıyor diyorlar.

Tabi, çünkü ETA'nın hedefleri onların da düşündüğü amaçlardır. ETA'sız bir ortamda, siyasi tartışmaların da önü açılır, bu ülke ve siyaseti normal koşullarda ilerler. Bask toplumu, ETA'sız bir durumda, normal bir demokratik toplum olur, dolayısıyla siyaseti de normalleşir.

Kürt sorununa Bask modeli önerenler oldu, siz önerir misiniz?

Ben her toplumun kendi özel koşulları olduğuna inanıyorum. Modellere inanmıyorum. Burada 20 yıldır farklı modeller konuşup durdular, ben gençken Güney Afrika modeline bakıyorlardı, daha sonra İrlanda modeli dediler, ardından Quebec. Yani model arayışlarından çok, bence temel olarak sorunlar demokrasi içinde çözülmelidir. Yani kişilerin onuru, hepimizin eşit olduğu gerçeği temel alınarak, özgürce, demokrasi içinde örgütlenme hakkı tanınarak sorunlar çözülmelidir. Bu ön koşullara insan hakları konsepti, otonomi konsepti, dayanışma ve hoşgörü ilkeleri de girer. Çözümler bu temellere dayanmalı. Siyasette ve tarihte kesin, sabit çözümler yoktur.

*** *** ***

BİRLEŞİK SOL (İU-EB)'un Bask Ülkesi Koordinatörü Javier Madrazo

Nedir Bask sorunu?

Her şeyden çok bir arada yaşama sorunudur. Bütün çevreler arasında ortak kabul görebilecek, üzerinde uzlaşılan oyunun kurallarının yakalanması lazım; bunu yakalayamama sorunudur. Yine Euskadi'nin İspanya içindeki yeri ve Bask toplumunun kendi kaderini tayin hakkından mahrum olma, bu hakkın İspanyol Hükümeti'nce tanınmaması sorunları var, ki bu ikisi herkesin paylaşmadığı sorunlardır (PP ve PSOE böyle olmadığını düşünüyor). Ama bence en temel sorun bir arada

yaşamayı kolaylaştıracak olan bir anlaşma, uzlaşma eksikliğidir. Bütün Basklıların üzerinde uzlaştığı ortak bayramlarımız yok. Bazılarımız Aberri Eguna'yı (Bask Günü), bazılarımız Otonomi Statüsü gününü kutluyor. Bütün Basklılarca kabul edilen bir marşımız bile yok. Ortak sembollerimiz yok. İsim üzerinde bile bir uzlaşma yok, bazılarımız Bask Ülkesi, bazılarımız Euskadi, bazılarımız Euskal Herria, bir kısmımız ise Vascongadas diyoruz.

Sizin devlet modeli öneriniz ne?

Biz federal bir İspanya'yı savunuyoruz. Ama gönüllü bir birlikteliğe dayanan, dayatılmadan, o devleti oluşturan halklarca özgürce kabul edilen, otodeterminasyon hakkını tanıyan bir devlet. Öyleki biz Basklılar kendimiz karar verebilelim, İspanya içinde mi yoksa bağımsız olarak mı yolumuza devam edeceğimize...

Nedir ETA?

ETA bir Frankizm ürünüdür. Zamanında, öldürmesini ya da varlığını haklı kılabilecek nedenleri olabilir, her ne kadar ahlaki bir bakış açısından bana göre varlığını haklı kılacak hiçbir şey asla olmadıysa da. Franco diktatörlüğü döneminde varlığının siyasi bir açıklaması olabilirdi, çünkü sınırsız bir baskı vardı. Ama demokrasiye geçildiğinden beri, günümüzde, siyasi fikirleri şiddete başvurmadan, savunmanın siyasi yollarının mevcut olduğunu düşünüyorum. Dolayısıyla geçiş döneminden beri ETA'nın varlığını haklı kılabilecek siyasi nedenler yok. Kendi geleceğini demokratik, siyasi yollarla inşa etmek isteyen halkın arzularına saygı duymuyor ETA.

Batasuna'nın yasaklı olması ETA'nın eline argüman vermiyor mu?

-Biz siyasi düşünce ve projelerin yasaklanmasına karşıyız. Dolayısıyla Batasuna'nın yasaklanmasını da reddettik. Batasuna, ETA ile arasına mesafe koymadığı için oy kaybeden, epey düşen bir oluşumdu. Vatandaş zaten bu duruma yanıtını veriyordu, demokrasilerde olması gereken de bu. Ama bir partiyi, bir projeyi yasalarla, yargılamalarla yasaklamak kabul edilmeyecek bir durumdur. Bu yol sorunları çözmüyor da. Yani hem demokrasi açısından hem de pratik bir bakış açısından hatadır. Çünkü bununla ETA'nın, örgüt içinde silahlı mücade-

lede diretenlerinin eline malzeme veriyorsun, 'siyasi yolların kapalı olduğunu söylememiş miydik, görüyorsunuz' türünden.

EA ve PNV bu otonominin artık ömrünü doldurduğunu söylüyorlar, siz ne düşünüyorsunuz?

Bunun analizini yapmak lazım, ama bu arada, üzerinde uzlaşabileceğimiz yeni bir çerçeve oluşturuncaya kadar mevcut otonomiyle yaşamak durumundayız.

Yeni bir modelin şimdikine verilmiş olandan daha fazla destek alması gerektiğini mi söylüyorsunuz?

-Evet öyle. Gernika Statüsü (şimdiki otonomi) referandumdan geçti. Bunu atıp yerine yenisini koymak istiyorsan, buna verilecek oy oranının eskisininkini aşması lazım. Yoksa anlamı olmaz. Dolayısıyla biz parti olarak, bir yandan İspanyol Hükümeti'nden statü anlaşmasının gereklerini yerine getirmesini, otonomimize hâlâ devretmediği alanları devretmesini savunurken, öte yandan bu durumun yeni bir çerçeve -bize göre federal bir model- arayışlarına engel olmaması gerektiğini savunuyoruz.

Yer yer partinizin merkezî yönetimiyle çatıştığınız da oluyor. Neden? Madrid'den görülen Euskadi ile buradan görülen Euskadi o kadar farklı mı?

Birleşik Sol içinde bazı sektörler ile temel konularda bakış ayrılıklarımız var. Ama partinin federal yönetimi ile ortak bir analiz birliğimiz var. Konjonktürel olarak bazı konularda aynı düşünceyi paylaşmıyoruz ki, bu da normal. Bask sorununun siyasi yollarla, diyalog yoluyla çözülmesi ve otodeterminasyon hakkının tanınması ve federal bir model hedefi, hem buradaki Birleşik Sol'un hem de merkezin paylaştığı görüşlerdir. Ama siyasette bazı günlük gelişmeler hakkındaki tutumumuz aynı olmayabiliyor. Unutma ki Euskadi'de gün be gün olup bitenler hakkında Bask kamuoyunun görüşü İspanyol kamuoyundakinden epey farklı. Karışık bir durum. Dolayısıyla kimi zaman merkezle aynı düştüğümüz konular oluyor ama bunları da diyalog yoluyla halletmeye çalışıyoruz.

Parti genel yönetiminin kaygısı oy kaybı olabilir mi?

Benim anlayışıma göre temel kaygı bu değil. Daha çok bir uyum, daha doğru ve adil olanı yapma kaygısı. Oy kaygısı her

partide var tabi, ama bizde yaşanan daha çok bir siyasi uyum kaygısı.

Llamazares (IU Federasyonunun genel koordinatörü) sizin buradaki tavırlarınızı Euskadi dışındakilere anlatmakta güçlük çekiyor gibi.

Tabii bu da artı bir güçlük. PP ve PSOE tarafından kontrol edilen devlet çapındaki basın yayın organları Basklı olanla ilgili, Euskadi hakkında negatif bir imaj yansıtıyorlar. Diyaloga dayanan, soruna siyasi çözüm arayan bizim gibilerin argümanlarının tersi bir ortam yaratarak bizi lekeliyorlar. Bu yüzden partimizin Euskadi dışındaki bazı üyeleri ve tabanımız da pozisyonumuzu anlayamayıp güceniyor, bazen belirsizlik, şaşkınlık durumları yaşayabiliyorlar. Ve belli konulardaki duruşumuzu anlamakta zorlanıyorlar. Ama gerekçelerimizi kendilerine anlattığımızda insanlar bizi anlıyorlar.

Siz şimdi Bask Hükümeti'nde yer alıyorsunuz ve bu yüzden suçlandınız. Bask milliyetçileriyle yürümek günah mı?

Tam olarak öyle yansıtıldı. Ve Birleşik Sol'un bazı grupları buna karşı çıktılar. Ama geneli bu durumu destekledi. Hükümette yaptıklarımız ürünlerini vermeye başlayınca söz konusu rahatsız gruplar da susmaya başladılar.

Hükümet ortaklığınız nasıl gidiyor?

Bana göre gayet iyi gidiyor. Hükümet içinde ciddi bir etkimiz var. Solcu uygulamalar sağladık, konut, refah, dayanışma gibi sosyal alanlarda pek çok ilerlemeye neden olduk. Üzerinde uzlaşamadığımız mevzular da oldu, ama genel olarak iyi bir uyum içinde gidiyoruz.

Bazıları sağcı bir parti olan PNV'nin özellikle toplumsal konularda, PSOE ile kıyaslanacak olursa, o kadar da tutucu olmadığını söylüyorlar. Sizce bunun doğruluk payı var mı?

Bence doğru bir gözlem. Bence PNV'nin iki kimliği var; biri tutucu ve Bask burjuvazisi ile yakın bir bağ içinde, diğeri ise sendikalarla, sosyal bir ekonomiyle içli dışlı. Bu ikinci kimliği, sosyal demokrat politikalar uygulamasını sağlıyor. Bu nedenle bence, PSOE'nin pek çok yerde hayata geçirdiği politikalar PNV'nin burada yaptıklarının çok daha sağında. Öte yandan PNV çok uzlaşmacı bir parti. Ortağının kim olduğuna bağlı yani, ona göre anlaşıyor. Bizimle uzlaştığı konularla, örneğin

CIU (Katalanların Amaç ve Birlik Partisi) ile olası bir ittifak da izleyeceği politikalar farklı olabilir. PNV sağcı bir partiden çok bence popülist, sınıflararası bir karakterde. Bu yüzden PNV'nin sağcılığı ne CIU ile ne de PP ile kıyaslanabilecek bir sağcılık değil. Her halükarda PSOE, PNV'den daha solcu politikalar uygulayan bir parti değil. PNV sağcı politikalar yapıyorsa, PSOE de yapıyor, hem de aynı ölçüde. Bizim için PSOE ile uzlaşmak PNV ile uzlaşmaktan daha kolay değil yani, hatta aynı derecede zor.

Bask milliyetçileri ve İspanyol milliyetçileri damgalarından hiçbirini yemeyen yegane partisiniz.

Biz federalistiz. Bu iki dünya arasında bir nevi köprü olmaya çalışıyoruz. Biz federalistler milliyetçileri feshetmeyi aklımızdan geçirmiyoruz, ikisinin bir arada yaşayabileceği koşulları arıyoruz.

Çok da rahat olmayan bir yerde duruyorsunuz.

Rahatsız bir yer. Çünkü bu iki dünyanın elinde hem siyasi iktidar var hem de medya. Mesela medya, bu iki bloktan birinde yer almayanı görmüyor.

Bask sorunu nereye doğru gidiyor? Zapatero bir şeyler değiştirebilir mi?

Batasuna'nınki siyasi bir intihar vakası, ETA ile arasına mesafe koyma cesaretinden yoksun olduğu için. Kendi kaderlerini ETA'nın söyleyeceklerine bağladılar. Öte yandan yasaklama politikası çok tehlikeli bir durum.

Egunkaria'nın yasaklanmasına ne diyorsunuz?

PP iktidarı döneminde hemen hemen bütün kuvvetlerin, basın ve adalet dahil, kontrolü yolu ile neredeyse de facto bir olağanüstü hal yaşadık. Öyle bir dönemki kendi değişmez pozisyonu ve tek düşüncesi ile uyuşmayan herkes, her şey terör şüphelisi, terörün yanında yer alan olarak damgalandı. Bence Egunkaria'nın ETA ile ilgisi olmadığını kendileri de biliyordu, ama İspanya'da oy arttırmak için Basklı olanın üstüne gitmek işlerine yarıyordu. Ayrıca Egunkaria'nın Baskça yayın yapan bir gazete olması sebebiyle Bask milliyetçilerinin bir hassasiyetine dokundular ki bu gibi politikalarla iki kesimi karşı karşıya getirmek istiyorlardı. Bu İspanya'da da işine geliyordu. Böylece İspanya birliğinin teröristler, bölücüler vs. tehdidi ile karşı

karşıya olduğu fikrini geliştirip, kendisi gibi düşünmeyen hepimizi aynı kefeye koyuyordu.

Siz buralarda hâlâ işkence yapıldığına inanıyor musunuz? Egunkaria'nın yayın yönetmeni gözaltında işkence gördüğünü söyledi.

İşkence var, ama eskisi gibi değil. Egunkaria'nın yayın yönetmeninin sözlerinden şüphe duymam için bir neden yok. Her halükarda bu tür suçlamaları araştırmak lazım. Ben ne doğrulayacak ne de yargılayacak bir konumdayım. Bu konuda söyleyebileceğim yegane şey işkencenin var olmaya devam ettiğidir, ama genelleşen bir karakterde değil.

Zapatero İspanyol Anayasası'nın dokunulmazlığına dokunacakmış gibi geliyor, sizce bu mümkün mü?

Zapatero siyasi cesaretten yoksun bir yönetici. Gülücük siyasetini, fotoğraf siyasetini, sevimliliği, jest siyasetini seviyor. Dolayısıyla önemli mevzularda ciddi bir anayasal reforma kalkışacağını sanmıyorum.

Siz GAL'i nasıl değerlendirmiştiniz?

Devlet terörü olarak. Teröristlere karşı kirli bir savaş yapmaya, aynı yöntemlerle savaşmaya karar veren bir başbakan tarafından yönetilen bir devlet terörü idi. GAL, demokrasinin önemli bir lekesi olarak kaldı. Zira derin bir inceleme yapılıp en üst sorumlularını yargılama kapasitesi gösterilemediği gibi, yargılananlar da kısa sürede öyle ya da böyle sokağa çıktılar.

Bask sorununun çözümü nereden geçiyor sizce?

Bence iki temel adımdan geçiyor. ETA'nın şiddete son vermesinden ve bir arada yaşama çerçevesi oluşturmak için bütün siyasi partilerin bir masaya oturmasından geçiyor. Ve Madrid Hükümeti'nin Davon Street'e benzer bir beyanda bulunması, yani otodeterminasyon hakkını tanıdığına ilişkin bir beyanda bulunması lazım. ETA ve İspanyol Hükümeti'nin aynı zamanda kendilerine düşen açıklamaları yapmaları lazım.

Kürt sorununa Bask modeli benzetmesi hakkında siz ne düşünüyorsunuz?

Bence karşılaştırılmayacak durumlar. Her sorunun kendine has karakterleri var. Ama hepsinde, bütün siyasi güçlerin üzerinde uzlaşabileceği, hiçbirinin dışlanmadığı, diyalog yolu esas alınmalı. Sonra, ben her zaman siyasi çözümlere inanıyorum.

Ulusal sorunlara kalıcı çözümlerin yolu otodeterminasyondan geçiyor; bu Bask halkı, Kürt halkı dahil benzer sorunları yaşayan bütün halklar için geçerli.

*** *** ***

2001-2005 arası YURTSEVER SOSYALİSTLER'nin (SA) Bask Parlamentosu milletvekili, aynı dönemde Parlamento Başkanı Yardımcısı Rakel Penya.

Batasuna'nın yasaklanmasından başlayalım isterseniz. Neydi resmi gerekçe, sizin düşünceniz nedir?

Kapatılmaya gerekçe olarak özetle ETA şiddetini kınamamamızı gösterdiler. Hükümet, Batasuna'yı yasaklamak için özel bir yasa çıkardı. Tabi bir de kararın siyasi niyetine bakmak lazım. O da bizce şudur: Batasuna yurtsever solu temsil eden bir parti ve biz 20 yıldır yasal olanaklar içinde Euskal Herria'nın tarihsel haklarını savunan, bağımsızlığı hedefleyen bir partiyiz. Bu yasaklamanın siyasi mesajı İspanyol demokrasisinin bağımsızlıkçı oluşumlara tahammülü olmadığıdır. Dolayısıyla bize göre vatandaşların bir kesiminin siyaset dışı bırakan anti demokratik, faşist bir uygulamadır.

Kararın bir yerinde ETA'nın bir parçası olduğunuz, örgüt ile özdeş bir yapı olduğunuz ileri sürülüyordu...

Bu, dosyayı hazırlayan sorgu hâkimi Baltazar Garzon'un bir iddiası, mahkemede doğru düzgün tartışılmadı bile. Garzon'a göre ETA var, onun kurduğu partiler, oluşumlar vs. var. Dolayısıyla biz onların bir parçasıyız, aynısıyız. Ama öte yandan ETA'nın aynısı dedikleri Batasuna'yı kapattıklarında hiç kimseyi gözaltına almadılar, tutuklamadılar. Batasuna ETA'nın paravan bir partisi idiyse, bu mantığa göre en azından bu suçu işleyen parti yöneticilerini de hapsetmelilerdi. Bu çelişki bile kararın yargıdan öte siyasi olduğunu kanıtlıyor.

Bu arada yalnız Batasuna'ya değil, kurulabilecek benzer oluşumlara da kapılar kapatıldı.

Evet. Bir partiyi kapatmadılar, bir projeyi savunmayı yasakladılar aslında. Kapatılan bir parti olsa, açık suç unsurları gösterip, bu suçun sorumlularını cezalandırmak durumunda kala-

caklardı, yapmadılar. Söz konusu yasa ile yurtsever solun herhangi bir şekilde partileşmesini yasakladılar.

Partileşememek sizin için ciddi bir sorun olsa gerek, ne yapacaksınız?

Doğal olarak bizim aradığımız, arzuladığımız bir durum değil. Ama bu, yurtsever solun bu şekilde biteceği anlamına gelmez, buna devletin kendisi bile inanmıyor. Yurtsever sol güçlü bir tabanı, olgun bir projesi olan toplumsal bir seçenek, yoluna bir şekliyle devam edecektir. Bu durumda akla şu kuşku geliyor, sen bunca insanın kendini yasal yollarla, kurumlarda, temsil organlarında ifade etmesini engellersen ne olur? Bu insanlara bir tek illegaliteyi bırakıyorsun. Bizi bir şekliyle oraya itmek istiyorlar. Kısa vadede bu durumun değişeceğini sanmıyorum, yani belediyelerde, parlamento ve diğer temsil organlarında yer alabileceğimizi sanmıyorum. Biz de bu durum değişene kadar her zaman çalıştığımız başka alanlarda mücadelemizi devam ettiririz, sokaklarda, derneklerde vs. Medya da biz yokmuşuz gibi davranamaz.

Neden ETA'yı kınamanızda ısrar ediyorlar, siz neden kınamıyorsunuz?

Mesele kınayıp kınamama sorunu değil, bu bir formalite olarak bile algılanabilir. Arkasında yatan, bir siyasi projeyi savunup savunmama meselesi. Farz edelim Batasuna ETA'yı kınamış olsaydı, bununla yetinecekler miydi? Sanmıyorum. Asıl sorun orda değil, istedikleri Batasuna'nın yurtsever solun bağımsızlıkçı ve sol siyasi çizgisinden, projesinden uzaklaşması idi. ETA'yı kınamış olsaydık bu ülkede bir iyileşme mi olacaktı, bir şey mi değişmiş olacaktı? Biz sanmıyoruz. Bizim dediğimiz şu: ETA uzun yıllardır var, ETA şiddeti ve silahlı mücadelesi de diğer şiddetler gibi çok acı doğuruyor. Ama bir siyasi partinin sorumluluğu bu durumu ahlaki olarak kınayıp kınamamak değil, sorunları çözmek için siyasi projeler üretip, önerilerde bulunmaktır. Bizim yaptığımız da bu oldu. Yine hem biz biliyoruz hem de devlet biliyor ki sorunun çözülmesinin yolu otodeterminasyon hakkının tanınmasından geçiyor. Dolayısıyla kınayıp kınamama meselesinin arkasında gizlenen siyasi bir projeyi savunup savunamama durumudur.

Söz konusu projenin aynısını ETA da savunuyor. Bu durumda aranızdaki yegâne fark birinizin yasal yollarla savunduğunu diğerinin de silahlı yolla savunmasında mı?

Biraz öyle. Siyasi projede birbirini tutmama durumu var. Ama ETA silahlı mücadele veren bir örgüt, Batasuna kurumsal, toplumsal, sokak mücadelesi icra eden bir parti.

Günümüz koşullarında, Avrupa'nın orta yerinde silahlı mücadelenin bir yol olarak hala bir kıymeti var mı sizce?

Ama bu ülkede uzun yıllardır silahlı bir mücadele var, yani son yıllarda ortaya çıkmış bir şey değil. Bizim için silahlı mücadelenin varlığı, siyasi sorunun bir başka göstergesidir. Silahlı mücadelenin şimdilerde yerinin olmadığını düşünenler yok mudur? Kuşkusuz var, hem de ETA'nın kendi bünyesinde bile böyle düşünenler var. Ama böyle düşünüp düşünmemek tek başına sorunu çözmüyor. Bizim düşünmemiz gereken silahlı bir mücadelenin koşulları olup olmadığı değildir, üstünde durmamız gereken günümüz Avrupa'sında bizimki gibi bir bağımsızlıkçı projenin, tarihsel ulusal hakları elde etmenin yolları var mıdır? Biz olduğunu düşünüyoruz. Ve biz demokratik bir çerçevede bunun mücadelesini vermeye çalışıyoruz, başkaları başka yollardan. Tabiî ki dünya koşulları değişti, ama sanmıyorum ki sadece silahlı mücadele koşulları değişmiş olsun. Siyasi mücadele, ideolojik mücadele koşullarına bak, korkunç bir ambargo var. Bundan birkaç sene önce en temel hak olarak kabul edilen toplumsal değerleri, temel hak ve özgürlükleri savunmak bile artık daha zor, riskli bir hale geldi. O bakımdan da hiç iç açıcı bir tablo yok ortada. Bask halkının kendi kaderini tayin etme hakkının en temel haklardan biri olduğunu düşünüyoruz, onun için de tabiî ki mücadele ederiz. Bu temel hakkı elde ettikten sonra, biz de herkes gibi kendi siyasi projemizi, ki sol içeriklidir, savunmaya devam ederiz. Biz ne başkalarından üstün ne de başkalarından kötü olduğumuzu söylüyoruz, dolayısıyla kimsenin karşısında değiliz, temel olarak bağımsızlıkçı ve solcu bir projenin savunucularıyız.

Halk içinde ciddi bir kesimin bağımsızlıktan yana olmadığını da biliyorsunuz, değil mi?

Çoğulcu bir toplum, çoğulcu bir halk olduğumuzu biliyoruz tabiî ki. Bir kez otodeterminasyon hakkı tanındıktan sonra ba-

zılarının Avrupacı, bazılarının İspanyolcu, bazılarının da bizim gibi bağımsızlıkçı bir seçenekten yana tavır koyacaklarını biliyoruz. Önemli olan seçebilme hakkına sahip olmaktır. Şimdi ben İspanyol olmayı tercih ettiğim için İspanyol değilim, sadece yasa beni öyle olmaya mecbur ettiği için İspanyol'um. Kendini İspanyol hisseden de kendini sadece Basklı kabul eden de pozisyonunu savunabilsin diyoruz. Ama şimdi fırsat eşitliği diye bir şey yok ortada.

Bahsettiğiniz proje bütün tarihsel Bask topraklarını kapsıyor, değil mi?

Evet, projemiz her zaman, tarihsel olarak Euskal Herria olarak bilinen toprakların tamamını kapsadı. Şimdilerde Euskal Herria'da karışık bir idari yapı var. Fransa bölümü var, buradaki bölüm ise iki ayrı otonomi altında (Euskadi ve Navarra).

Bu nedenle de olsa epey karışık gibi, mesela savunduğunuz otodeterminasyon hakkı neresi için? Hepsini kapsıyor ise, buna hangi noktadan başlanabilir?

Öyle otomatikman pratiğe geçirilecek bir şeyden bahsetmiyoruz tabiî. Bir de otodeterminasyonun iki boyutu var. Birincisi bu hakkın tanınıp tanınmamasında, ikinci boyutu ise uygulanabilme koşullarında. Ama bu hakkı tanımak böyle bir ulusun varlığını tanımanın ön adımıdır. İspanyol ve Fransız devletlerinin Euskal Herria'nın varlığını, ulus olarak varlığını kabul etmesi, 7 tarihsel Bask bölgesinde ertesi gün otomatikman bir referanduma gidilmesi ya da birlikte seçim sandıkları oluşturacağı anlamına gelmiyor. Önemli olan siyasi olarak bu hakkın tanınmasıdır. Tabiî ki mevcut durum çok karışık, ortada yüzyıllara dayanan baskı ve asimilasyonun bir ürünü var. Hak tanındıktan sonra gerisi adım adım ilerleyecek olan, daha uzun sürecek bir süreç. Biz ortada olan gerçekliğin bilincindeyiz. Pazarlıklar için vs. vakit olacaktır tabi.

Projenizin bu güne kadar yakaladığı en önemli imkan Lizarra Anlaşması oldu. İlk kez diğer Bask milliyetçileri (PNV, EA) ve Birleşik Sol (İU) sizinle birlikte buna bir ön adım attı. Sizce Lizarra neden öldü?

Lizarra ile birlikte genel olarak yurtsever sola yoğun bir saldırı dönemi de başlatıldı. 1999'da yapılan yerel seçimlerde yurtsever sol tarihindeki en yüksek oy oranını aldı mesela.

Ama ateşkes olduğu için de bu kadar yükseldiniz.

Tabiî ki öyle. Lizarra bir ateşkesle paralel yürüdü, kuşkusuz. Lizarra'da imzalanan metnin içeriği bizim için tabiî ki önemliydi. Bask sorununun adını koyuyordu, Bask halkının kendi geleceğini belirleme hakkından bahsediyordu. Bunlar bizim projemizin temel taşlarıydı ve diğer yurtsever ve ilerici kesimlerce de desteklenmiş olması çok önemliydi. Ama ne oldu? Geçiş döneminden beri yaşanan en önemli an, bir kesimin başını döndürdü. Birlikte hareket etmeyi gerektiren tali konular da vardı, Bask siyasi tutukluların kendi topraklarına naklinin yapılması gibi. Bu durumun PNV'de yarattığı baş dönmesi, bu partiyi varılan anlaşmaların uygulamalarını frenlemeye kadar götürdü. Sonuçta hiçbir hedef yerine getirilmeyince de bu prosedür bir şekliyle çürümeye başladı.

Anladığım kadarıyla, ki siz de şimdi gizlemiyor gibisiniz, ETA ve Batasuna pek çok şeyi PNV'den bekledi. PNV tutukluların durumuna ilişkin pek çok kez açıklamalar yaptı, çözüm için bastırdı. Ama bu meselenin muhatabı Madrid Hükümeti idi, yanılıyor muyum?

Bu konuda olduğu gibi bazılarının muhatabı tabiî ki Madrid idi. Ama herkes biliyor ki ETA ve PNV arasında anlaşmalar yapıldı. PNV bunların gereklerini yerine getirmedi.

Bu mevzuların iki günde halledilecek türden olmadığını ETA da bilmiyor muydu? Bir buçuk yıllık bir ateşkes kendisine çok mu geldi?

Ateşkesin bozulmasında tabiî ki ETA'nın da payı var. Biz ateşkesin aktörleri değiliz, tarafları sorumluluklarını değerlendirsinler. Ama Lizarra daha kapsamlı bir proje idi, yürümesi için ETA'ya düşen ateşkes idiyse, PNV'ye ve diğer imzalayıcılara düşen de anlaşmanın gereklerini yerine getirmekti. Şunun da farkındayız, Lizarra'nın sokaklara yansıyan en önemli boyutu ateşkes idi, bozulunca da en çok konuşulan o oldu.

Cezaevlerinde kaç siyasi tutuklu var?

Fransa Devleti'nde 150'nin, İspanyol Devleti'nde 500'ün üstünde, toplam 700 civarında sanıyorum. Bask siyasi tutuklarının tarihsel olarak sayıca en çok olduğu noktadayız, Avrupa çapında da öyle sanıyorum. İki küsür milyonluk Bask nüfusuyla kıyaslanacak olursa korkunç bir rakam. Her biri bir cezaevi-

ne dağıtılmış, temel insani koşullardan mahrum, korkunç bir toplumsal yara. Kanunların emrettiği gibi cezasının kaçta kaçını tamamlayan diğer mahkûmlar çıkıyorken, bu kuralın hiçbir şekilde Bask tutuklularına uygulanmaması onları ömür boyu cezaevlerinde çürümeye mahkûm etmektir ki bu demokratik hiçbir ülkenin yasalarının izin vermeyeceği bir durumdur. Cezanın hedefi bu olamaz. Gün geçtikte yeni cezalandırma biçimleri uyguluyorlar. Mesela her tutuklunun üniversite okuma hakkı var, ama son yıllarda Basklı mahkumlara bu hakkı tamamen yasakladılar, bu amaçla bir yasa çıkardılar.

Zapatero'nun PSOE'si hakkında ne düşünüyorsunuz?

Şimdiki eski PSOE değil. Ama durum da değişti. Bir yandan neredeyse kendilerine rağmen iktidar oldular, öte yandan koşullar da bıraktıkları gibi değil. Hem genel olarak devlet çapında, özellikle de Euskal Herria'da boğucu, sosyal, siyasal ve daha pek çok alanda neredeyse nefes alınamayacak bir durum devraldılar, daha önce bahsettiğim yasaklamalar, baskılar vs nedeniyle. Aşırı boyutlarda baskıcı, yasakçı, en tepkici ve gerici İspanyol sağının 8 yıllık iktidarından sonra PSOE'nin gelmiş olması genel anlamda elbette nefes alıcı bir durum. Bunun Euskal Herria için anlamı ne olabilir? Biz oldukça şüpheciyiz. Böyledir deyip kapıları kapatmıyoruz, ama bu kadar kuşkucu olmamızın da nedenleri var. Mesela PP'in iktidarında bize karşı uygulanan bu kadar yasağın, baskının arkasında sosyalistlerin de (PSOE) desteği, imzası var. Öte yandan biz Bask ulusal sorununun bir devlet sorunu olduğunu düşünüyoruz. Ve biliyoruz ki devlet meselelerinde PP ile PSOE arasında önemli farklılıklar yok. Yine PSOE'nin geçmişinde GAL var. Tüm bunlar şüphelerimizin kaynağı. Öte yandan biraz zeki bir hükümet ise Bask sorununda her yöntemi denediklerini, ama böyle çözülemeyeceğini bilmeleri gerektiğini düşünüyoruz. Dolayısıyla bir yerlerden başlayıp adım atmaları gerektiğini bilmeliler. Tabi, korkuyorlar da. PP'den korkuyorlar. Başka kaygıları var.

Ortada bir siyasi sorun var. Ayrıca 2 ya da 20 ETA'lıyı tutukladılar diye örgüt ortadan kaybolmaz. Bizce arzu edilmeyen bir durumun daha da uzamasına neden olan uygulamalardır.

Sizin oylarınız 1998 ateşkesi akabinde arttı, ETA ateşkesi bozunca hızla düştü. Bunun sizin için anlamı ne?

Anlamı açık aslında. Seçmen yurtsever solu Lizarra prosedürünü ilerletemediği için, bu konudaki başarısızlıkta payı olduğu için cezalandırdı. Bu konuda kör değiliz. Söz konusu süreçte yurtsever sol sandıkta en çok ödüllendirilen kesim olmuştu, ama bu anlaşmaların işlememesi, bir yerlere vardırılamayışı nedeniyle de en çok cezalandırılanı oldu. Bu durum bize adil değilmiş gibi geliyor. Çünkü sürecin başarısızlıkla sonuçlanmasında başka siyasi sorumluluklar da var, mesela PNV anlaşmaların gereğini yerine getirmedi ama yine de onlar bedel ödemedi. Ama gerçek olan Bask toplumunun yurtsever solu sorumlu tuttuğudur.

Neden Bask meselesini sık sık İrlanda örneğiyle kıyaslıyorsunuz?

Aslında o kadar kıyaslamayı biz de tercih etmiyoruz. Ama ikisinde de yıllarca süren bir silahlı mücadele olması ve iki ülkenin de birinci dünyada yer alması nedeniyle bu kıyaslamalar yapılıyor. Sonra her ne kadar çözümlerin ithal edilemeyeceğini düşünüyorsak da İrlanda çözümünden çıkarılabilecek dersler olduğunu düşünüyoruz. Bunlardan biri İngiliz Hükümeti'nin ciddi anlaşmalarda bir taraf oluşu, ikincisi ise otodeterminasyon hakkının tanınmış olmasıdır.

Mevcut otonominin sizin için hiç iyi bir tarafı yok mu?

Ne diyeyim, yok. 25 yıl aradan sonra imzalayıcılarından olan PNV bile beğenmiyor. PNV o zaman ekonomik çıkarlara o kadar sarılmasa ve oportünizme bu kadar kaymasaydı belki bu duruma gelinmeyecekti.

PNV ise mevcut statüyü, arzuladığı bir çözüm olmamasına rağmen, seçme şansı olmadığı için kabul ettiğini söylüyor. Nitekim şimdi daha ilerisini talep ediyor... CAV ve Navarra diye iki otonominin ikinci bir bölünme anlamına geldiğini söylüyorsunuz, bu durumun tek günahkarının PNV olduğuna hakikaten inanıyor musunuz? Mesela İspanya ile birlikte olan Navarra sağı o zaman da güçlüydü, hâlâ da öyle.

Başka seçenek olmaz olur mu? İstemediğin bir şeyi niye kabul edesin. Biz etmedik, bizimki de bir seçenekti. Sonra PNV Navarra'da her zaman azınlıkta oldu. Navarra sağı güçlüydü diye bir ülke mi bölünürmüş? Bu ülkenin tarihsel birliği diye bir şey var. Kendini İspanyol hisseden öyle kalmaya devam et-

sin, ama bunun için bir ülke bölünmez. Yine unutma ki İspanyol modeli herkes böyle istediği için getirilmedi. Rioja'lıların bir otonomi talebi mi vardı sanki? Katalanlar ve Basklıların taleplerine bu kadar otonomi ile yanıt verdiler.

Yakın, imkanlar dahilinde ve adil bir çözüm ne olabilir? ETA'ya silahları bıraktıracak...

Adil ve olanaklı bir çözümün yolu otodeterminasyon hakkının tanınmasından geçiyor. Bu yakın mıdır, kestirmek zor. Ama bizim görevimiz bunun için mücadele etmektir.

Bask modelini Kürt sorununa örnek çözüm olarak gösterenler de oldu, bu konuda siz ne düşünüyorsunuz?

Hangi modelden bahsediliyor? Bizi burada iki otonomiye bölmüşler, bir parçamız ise Fransa Devleti'nde. Kürtler gibi bir kaç parçaya bölmüşler. Örnek gösterdikleri otonomi modeli ise bizi bir kez daha bölerek yarayı daha da derinleştiren bir model. Bu nedenle de olsa tavsiye edilebilir bir model olduğunu sanmıyorum.

*** *** ***

HALK BİRLİĞİ'NİN (HB)
Eski Avrupa Parlamentosu Milletvekili, Avukat
Txema Montero Zabala[28]

Kimlerdir yurtsever sol?

ETA çekirdeği etrafındaki bütün politik gruplar aşağı yukarı. HB (Halk Birliği), EH (Bask Vatandaşları), Birlik (Batasuna), SA (Yurtsever Sosyalistler), LAB (Yurtsever Çalışanlar Komiteleri), Gestoras Proanmistia, vs vs. ETA ile bir biçimde ilişkili, legal ya da illegal bütün gruplar. Bak, çekirdek ETA, onun çevreinde KAS (EKİN), sonra HB, sonra sektörel gruplar, LAB, Gestores Proanmistia, Jarrai, kadın grubu, Egizan, Euski. Güneş Kral ETA, sonra HB ve gerisi geliyor.

KAS (Ekin) nedir mesela?

ETA siyasi-askeri kanadından diğer siyasi olan organizasyonlara kadar, siyasi-askeri tahlil yapan, yön veren, yol gösteren bir organizasyon. Fonksiyonu koordinasyon, ideolojizasyon ve kontrol. ETA'dan HB'ye.

Eskiden de mi sabit bir mekanları yoktu?

-Yok, HB bürolarında onların da çalıştığı odalar vardı. Legal grupları kullanıyorlardı, onların bürolarında çalışıyorlardı yani. Ne legal ne de illegal idiler.

Jarrai nedir?

Bütün bu grupların (yurtsever sol) gençlik mücadelesini yürüten kanat.

Molotof kokteyl eylemleri yapanlar onlar mı?

---

[28] Montero, ergenlik çağı Frankizme rasgelen pek çok Baskh gibi rejime karşı militanlık yapar. Hep "yurtsever sol" diye adlandırılan radikal solda yer alır. 1987'de yapılan ilk Avrupa Parlamentosu seçimlerinde Euskadi'de en yüksek oyu (211.000), adayı Txema Montero'nun kişisel prestijinin de katkısı ile, HB alır. 1992'de "Euskadi'nin Bağımsızlığı İçin" başlıklı bir yazı kaleme alan Montero, ETA'yı eleştiren bu yazı nedeniyle partisinden ihraç edilir. Sabino Arana Vakfı yönetiminde de yer alan Montero şimdilerde aktif politikada yer almıyor ama ülkesindeki politik gelişmelerin dışında da değil. Mesleği olan avukatlığa devam ediyor. Montero ile özellikle "yurtsever sol"u konuştuk.

Sanıyorum evet. Ama onlar biz değiliz diyor, organize olmayan gençlik yapıyor diyor. (İç içe kutularla tarif ediyor. Çekirdekte ETA var, sonra Jarrai ve diğerleri, en üstte örtü gibi olan HB).

Yurtsever sol'u diğerlerinden ayıran yalnız sosyalist ve bağımsızlıkçı çizgileri olamaz. Bağımsızlıkçı olan başka partiler de var.

HB'den başka, programları itibariyle bağımsızlıkçı olanlar PNV (Milliyetçi Bask Partisi) ve EA'dır (Bask Dayanışması). PNV egemenlikten, otohükümetten vs. bahsediyor daha çok, EA otodeterminasyondan. Yani onların savunduğu bağımsızlık acil program dahilinde değil. Gelecekten bahsediyorlar.

Bir iki cümleyle iki 'yurtsever' kesim (HB ile PNV ve EA) arasındaki en önemli fark nasıl açıklanabilir?

En önemlisi kullandıkları ya da savundukları metotlar ve amaç farklılıkları. PNV zamanında üç bölgeyi kapsayan otonomiye evet dedi mesela. HB, Navarra'nın dışta kaldığı bir çözüme hayır dedi. Keza İparralde'nin de dahil olacağı bir çözüm istedi. Gün be gün ilerleyen, oluşan bir politika yani.

"Geçiş dönemi"ne kadar olan süreçte ETA'yı nasıl tanımlayabilirsiniz?

Bask halkının otodeterminasyon hakkı, oradan bağımsızlığını elde etmesi amacıyla, İspanyol Devleti'ne karşı silahlı yolla mücadele eden siyasi-askeri bir örgüt.

Halk için ne ifade ediyordu?

Bunun yanıtı dönemden döneme değişir. Başlangıçta çok az olanakla düşmana karşı mücadele eden, o dönem düşman Franco faşizmi idi, bu amaçla canını ortaya koyan bir grup romantik genç. Sonra milliyetçi partinin (PNV) tutuculuğuna karşı ilerici bir alternatif. Sonra yalnız İspanyol hükümeti ile pazarlık yapmak için şiddet kullanan silahlı bir grup. Başka bir dönem kendi fikrinde olmayan herkese karşı şiddet kullanmaya hazır bir grup. Son olarak, pazarlık amacıyla öldüren, varlığını devam ettirmeye çalışan bir grup. Bu yolla nihai amaçlarını elde edemeyeceklerini bilen, ama pazarlık sonucunda politik arenada yeni bir sahne oluşturacağına inanan bir grup.

Geçiş dönemine kadar önemli bir kitle desteğine sahipti deniyor, siz ne dersiniz?

Ben de katılıyorum, geçiş dönemine kadar arkasında büyük bir destek vardı.

Neden?

Çünkü Franco vardı, en büyük düşman oydu. Yöntemleri farklı idi, şimdiki gibi arabalara bomba koymuyorlardı. Hedefle ilgisi olmayanlara da zarar verebilecek şekilde bir sokakta falancanın arabasına bomba yerleştirmiyorlardı. Kendi siyasi düşmanını, yalnız siyasi düşman olma gerekçesi ile öldürmüyorlardı.

Kimdi hedef?

Başlangıçta İspanyol Ordusu. Sonra büyük ekonomik güçler. Sonra politik temsilciler, ki bunlar Franco rejimini temsil ediyorlardı. Ama sonra gittikçe hedef alanını genişlettiler, PP üyelerine kadar. Hatta kendileri gibi düşünmeyenlere kadar.

Geçiş döneminde ne oldu, kişisel olarak sizce olan biten ne idi?

Ben de yurtsever solcuların pek çoğu gibi "geçiş" ile bir şeyin değişmeyeceğine, her şeyin aynı devam edeceğine inananlardandım. Kral, Franco'nun seçtiği, atadığı biri idi. Suarez başbakanlığında bir geçiş idi, ki Suarez, zamanında Falange gibi faşist bir partinin genel sekreteri idi (Adolfo Suarez, Franco'nun sağ kolu, Hareket Genel Sekreteri Bakanı idi. 1976. 1981 arasıda Başbakan'lık yaptı). Genel bir aftan bahsediyorlardı, sonuç itibariyle olan genel af değildi, hepsini başka ülkelere attılar. Basklıların tarihsel haklarını tanımayan bir geçiş idi. Bunları göz önüne alarak düşündük ki çok şey değişmeyecek. Ki sonradan değişti.

Sizin öngöremediğiniz ne tür değişiklikler oldu?

Mesela bir kaç yıl sonra görüldü ki, hep en büyük, en önemli güç dediğimiz İspanyol Ordusu gerçekten sandığımız güç değilmiş. Ordu artık öyle en büyük siyasi güç değildi. Askerler kışlada görevini icra ediyorlardı, ETA'nın potansiyel kurbanı idiler sadece. Yani gücü temsil eden gerçekten onlar değildi. Başka bir hata, otonominin önemli bir kesimce onaylanmayacağı idi, tersine önemli bir kesimin onayını aldı. Her geçen gün daha çok Basklının mücadeleye katılacağı, bağımsızlık için yola devam edileceği sanılıyordu, bu da olmadı. İnsanların daha çok devrim istemediği ortaya çıktı. Görüldü ki insanlar biraz

özgürlükle ve aşağı yukarı rahat bir hayatla yetindiler. Devrimin mümkün olduğunu düşünmek bir yanılgıydı. Doğu düştü, Berlin duvarı, Nikaragualı dostlarımız keza, beklediğimiz Salvador devrimi olmadı. Beklediğimiz olumlu gelişmelerin hiçbiri olmadı.

Şimdilerde, "Batı Avrupa'nın orta yerinde silahlı bir mücadele yel değirmenine su dökmek gibidir" fikri yaygın, siz ne diyorsunuz?

Biraz öyle. Ama bu farklı idi. Düşünüyorduk ki, mesela Almanya'daki silahlı grup gibi değildik, kızıl ordu; ya da Belçika'daki veya İtalya'daki gibi değil. Bizimki onlarınki gibi yalnız ideolojik bir sorun değildi, burada ulusal bir sorun vardı. Bizim umut bağladıklarımız İrlanda'daki gibi silahlı mücadele veren ulusal mücadelelerdi, ya da Filistin mücadelesi. Yine üçüncü dünya ülkelerindeki anti-emperyalist mücadeleler, özellikle orta Amerika'dakilerdi. Ama ne Nikaragua, ne Salvador ne Guatamela beklediğimiz gibi sonuçlandı. Avrupa'daki kızıl gruplar bir kaç polisiye operasyonla hemen bitti. Bizim en çok umut bağladığımız İRA bildiğin gibi şimdiki sona vardı. Yani hedef ne idi nasıl bitti, ne bağımsızlık ne gerisi...

Yurtsever sol, PNV'nin mevcut otonomiyi kabulünü en azından birleşik bir ülke hayaline darbe olarak yorumluyor, yani Navarra'nın dışarıda bırakılışı vs. Siz ne dersiniz?

Bazı hayaller bazen kâbus olabilir. Navarra'yla ortak bir otonomi Navarralıların arzusuna muhalif ise ne yapılabilir? Yine Fransa kısmındaki büyük bir Bask çoğunluğu için bu bir kabus. PNV hiçbir rüyayı satmamış oluyor bu durumda.

Ama PNV bile mevcut otonomiyi kötünün en az kötüsü anlamında kabul ettiğini söylüyor.

Hiç kimseye arzu ettiklerin arasında bir seçim yap denmiyor. Olabilirler arasında bir seçim yapıyorsun.

PNV de hayır deseydi ne olurdu mesela?

Ne olurdular üzerine fikir yürütmek çok kez yanıltır. Bildiğim yegâne şey, 24 Şubat'ta (1981) Franco dönemi özlemi ile bir faşist askeri darbe girişimi olduğudur. Halkımız hiç de burada sokaklara dökülmedi. Herkes gizlendi. Yunanistan darbesinde ünlü sanatçı, kültür bakanı Maria Mercuri, New York'ta

idi. "Halk sokaklara döküldü mü?" diye sordu, "yok" dediler, "Çanlar da mı çalmadı" dediğinde "hayır, hayır" cevabını aldı.

Neden peki?

Korkuyordu herkes. Öte yandan günlük hayatlarında normal, yolunda olan belli şeyleri siyasi idealler uğruna riske atmamayı yeğlediler. Samimi olalım biraz, son yıllarda komandolar (ETA komandoları) saklanacak ev bulma konusunda o kadar büyük güçlüklerle karşılaştılar ki, her zamankinden çok daha fazla. Mesela ben hatırlıyorum, bir militan HB'li birinin evine gitmek istediğinde, ev sahibi "lütfen benimki olmaz" dedi, "beni hapse atarlarsa aldığım evin borcunu ödeyecek kimse yok" dedi. Eğer en yakınları böyle yaparsa, devrim potansiyelinin ne kadar olduğu kestirilebilir.

Uzun bir Franco döneminin ardından herkes yorgundu, eldekiyle yetinmeyi tercih etti diyenler de var...

Tam öyle de değil. Franco'ya karşı da o kadar mücadele etmedik. Yoksa 40 yıllık diktatörlükten sonra Franco yatağında normal bir ölümle veda eder miydi? Bizim Franco rejimine karşı mücadelemiz Türkiye'deki Kürtlerin son yıllardaki mücadelesi ile kıyaslandığında mesela, öyle kayda değer bir mücadele değil. Çünkü her halk belli tarihsel dönemlerde sahip olduğu belli tarihsel güçle yürüyor. Bak o zaman, biz muhtemelen Franco'ya karşı, sahip olduğumuz güce göre, Belçikalıların Nazizme karşı mücadelesinden daha fazla mücadele ettik. Ama Kürtler, Basklılardan çok daha fazla mücadele ettiler.

Ne oldu sonra, mesela arabalara bomba koyma ne zaman başladı, 80'den sonra mı?

Öyle, 87'de tam olarak. En büyük yanılgı, ETA'nın, silahlı bir mücadelenin mücadeleyi genelleştireceği, daha yaygın bir silahlı mücadeleyi besleyeceğini düşünüyor olmasıydı. Ben kişisel olarak burada silahlı mücadeleyle bir şey elde edileceğine inanmıyorum. Mesela işkenceciliğiyle tanınmayan, sıradan bir polisi öldürdüğünde ya da artık silahlı mücadeleyi devam ettirmek istemeyip de evine dönmek isteyeni öldürdüğünde (Yoyes), ETA düşünüyordu ki bu silahlı mücadeleyi güçlendirecek. ETA, güç kazanacağını sanıyordu. Yani silahlı mücadelenin çelişkileri, daha çok silahlı mücadele getirecek sanıyordu. 1985'den sonra böyle devam ettiler. Silahlı mücadelenin en

büyük problemlerinden biri şu, diyelim her hangi birini öldürdü, eleştirenler, memnun olmayanlar mı olacak kendi çevresinde, olsun diyor, başka bir kesim daha da memnun olacaksa bu yolla... 90'lı yıllarda mantık böyle işledi.

PP'ye karşı saldırılara da aynı dönemde başladılar, öyle mi?

1993 gibi... PP, PSOE'nin yerini alacak güce yaklaştığı bir zamanda. Ve PP üyelerine saldırının çok kolay olacağını düşündüler, Franco'nun torunlarına saldırı yapacaklardı yani, çünkü şimdiki PP üyeleri Frankocuların çocuklarının çocukları idi. Franco döneminde bir Frankiste karşı yaptıkları eylemlerde olduğu gibi, bu eylemler halktan destek bulur sanıyorlardı. ETA, "geçiş" dönemi boyunca bu Franco torunları dediklerinin de en azından demokratik yöntemleri öğrendiklerini, başka herhangi bir partili gibi zekice davranmayı bildiklerini kavrayamadı. ETA, "Alternatif Demokrasi Programı"nı sunduğu aynı gün yayınladığı bildirisinde amaçlarının Aznar'ı öldürmek olduğunu belirtiyordu. Aznar'ın, ki henüz başbakan değildi, arabasına bir bomba yerleştirmişlerdi, patlama sonucu araba epey hasar görmüş, Aznar yaralanmadan kurtulmuştu. Yani Alternatif Demokrasi Programı ile bu eylemi aynı bildiride zikrediyorlardı.

PP'ye karşı öldürme eylemleri ile neyi hesaplıyorlardı?

Hesaplarına göre bir Guardia Civil (İspanyol jandarması) vs. öldürmek yeterli değildi, çünkü böyle bir eylemle artık kimse ilgilenmiyordu bile. Ama PP üyeleri öldürülürse, bu parti içinde korku genelleşecek, bu durum korku ya da çelişki yaratacak, bu yolla PP'ye çözümü dayatacaklardı. ETA'nın hesabı bu idi. Ama şunu göremediler, halkın çoğunluğunun, "biz PP'lileri öldürmenizi istemiyoruz, biliyoruz ki PP'liler tutucu, İspanyolcu, dedeleri Frankocu idi vs vs. ama yine de onları öldürmenizi istemiyoruz" dediğini göremediler. Ne oldu? ETA bu çizgi ile her geçen gün halktan daha da uzaklaştı, her seferinde daha çok düşman kazandı.

Bu "eylem-tepki-eylem" çizgisi mi?

Evet evet, ama bu strateji ETA'nın bir icadı değil, daha çok Güney Amerika'daki silahlı hareketlerin. Ama buna göre diyelim yılda bir kaç PP'liyi öldürdüler. Bu, PP genel merkezini en

azından tutum değiştirmeye götüreceğe benzemiyor pek de. Bu durumun bu partiyi çok da ilgilendireceği ya da etkileyeceği doğru bir hesap değildi. Ya da ilgilendiriyor, her defasında daha çok şehidi olmuş olur.

PP siyasi olarak kazanmış oluyor mu bu durumda?

Tabi ki kazanan PP olmuş oluyor.

ETA bunu hesaplayamadı mı?

Hesaplayabilirdi, ama bu dönemdeki militarizmini unutma...

Euskal Herria'nın ulusal yapılanmasına ne diyorsunuz? Yurtsever Sol bunun 1995'den beri savunduğu proje olduğunu söylüyor...

Epey sonrası olabilir, o tarihten beri değil. Çünkü o yıllarda söylediği çekilen acıyı toplumsallaştırmaktı, yani yalnız ETA ya da yurtsever sol değil, diğerleri de acı çeksin, çekmeyi tanısın. Sokak çatışmaları, diğer partilerin üyelerine saldırı, buradaki polise (Bask polisi) saldırı vs. bu yüzdendi.

Ben Franco döneminde, Franco'ya karşı yeraltı mücadelesi veren bir yurtsever sol militanı idim. Sonra reforma (geçiş dönemi) karşı mücadeleyi yaşadım. Askeri değil, siyasi mücadelede yer aldım, yani Franco varislerinin halkımızı kandırma, aldatma politikasına karşı. Sonra GAL'e, devlet terörizmine karşı. Yani hep bir şeylere karşı mücadele ettik. Devamında, halkın geri kalan kısmına karşı mücadeleye, yani diğer politik partilere, Frankoculara vs. Kendinden olmayanlara karşı mücadele noktasına varıldığında, tanrıya şükür, bu etapta ben yer almadım. Yurtsever sol hep bir şeylere "karşı" mücadele etti, asla bir şey "lehine" değil. Evet Euskal Herria'nın bağımsızlığı, sosyalizm için, ama bu mücadele haritası hep bir şeylere karşı çizildi, desteklendi. 'Ulusal yapılanma' ile ilk kez bir şeyin lehine bir mücadele söz konusu, "ulusal yapılanma" lehine. Ben kişisel olarak, şuna samimi olarak inanıyorum, o kadar güç harcandı, çekilen o denli acı çok az şeye hizmet etti.

Örgüt içi ceza mekanizması nasıl işliyor? Mesela biri ETA'yı bırakıyorum derse ne olur?

Bir kaç yıl önce öldürülürdü. Örneğin, ETA yönetiminin en üst elemanlarından biri olan Yoyes'i öldürdüler, polisle işbirliği yaptığı ya da politik taraf değiştirdiği için değil, yalnızca ben

bırakıyorum dediği için. Çünkü 5 yıl Meksika'da kaldıktan sonra, "bir çocuğum var ve onunla ülkemde yaşamak istiyorum" dedi, bıraktı ve buraya döndü.

Yoyes memleketine döndüğünde devletten çekinmedi mi mesela? ETA yöneticiliğinden eve dönmek kolay mı?

Evet ama devlet o kadar zeki idi ki kendisi hiç bir şey yapmazsa ETA'nın öldüreceğini hesaplıyordu.

Kendisi hiç böyle bir tehlikeyi hesaplamadı mı?

Bir şey olmayacağına dair birileri aracılığı ile ETA'dan söz almıştı, bu söze güvenmişti.

Böyle durumlarda bir şeylerle itham ederlermiş gibi geliyor, yani polisle işbirliği vs...

Hiç demediler, çünkü deselerdi bile kimse inanmazdı.

ETA sık sık da özeleştiri yapıyormuş gibi geliyor...

Benim beklediğim ya da arzu ettiğim gibi değil, mesela hiç şöyle bir şey yapmadı; İRA komandolarından biri hedeflenenin ya da planlananın dışında bir eylem yaptığında, örgüt yapanı silahsızlandırıyordu hemen. ETA bunu hiç yapmadı, bazı eylemlerini eleştirdi; o da ne zaman ki bu eylem halkın büyük çoğunluğunca kabul edilmedi, reddedildi, o vakit "iyi yapmadık" dedi.

ETA'nın da işi öyle kolay değilmiş gibi geliyor. O kadar yıldan sonra birden elveda demeleri çok da kolay değil, ne dersiniz?

Evet, sorun, Papa'nın bu günden yarına Roma Meydanı'na çıkıp "ben tanrıya inanmıyorum" demesi gibi bir şey. Ama başka siyasi güçlerin de vaktinde kendi siyasi sorunları oldu, PNV gibi. Hedefi bağımsızlık olan PNV, otonomi statüsünü kabul etti mesela, PSOE ile anlaşmaya vardı, ki düşmanı idi. Hatta onunla hükümet koalisyonu yapmaya kadar vardı. Yine kendi içinde bir bölünme yaşadı, PNV bölünmesinden EA çıktı. 1953'e kadar Frankizme karşı silahlı mücadele veren PC (İspanyol Komünist Partisi), artık şartlara uygun olmadığını söyleyerek silahı bıraktı. İRA mesela. 1988'de Belfast'ta iken ne düşündüklerini ben biliyorum, hayallerini. Şimdi kabul ettikleri o zamankilerle kıyaslanacak gibi bile değil. Ama ben şimdi kalkıp da Gerry Adams'a "eh mücadeleniz de bunun için miydi? " diyemem.

Sen şimdi bir siyasetçi ile konuşmuyorsun, bir tanıklığın deneyimlerinden, gözlemlerinden bahsediyorum. Ama şunu bütün samimiyetimle söylüyorum, eğer çok daha önce mücadelemizin sonunun şimdi vardığı noktaya ulaşabileceğini bilmiş olsaydım, atılmama neden olan o makaleden çok daha öte girişimlerde bulunurdum. O günden şimdiye kadar olanların yaşanmasını önlemek için daha önce elimden geleni yapardım. Gerekçeler ne olursa olsun, sol, ne para için ne de sağdan daha fazla güç sahibi olmak için iktidara varır. İktidar talebi pek çok insanı bir projeye ikna etmek, bir şeyleri değiştirmek içindir. Bunun için, işlenen hataları tanımak lazım, açık tartışmalarda bulunmak lazım, bu yapılmadan olmaz. Ben bu nedenle yurtsever sol'a karşı taleplerimde daha hâlâ ısrarcıyım.

Sizin için ETA ne zamana kadar devrimci bir örgüt oldu?

Bilmiyorum, kesin bir tarih koyamam. Ben kendi yaşadıklarımdan yanıt vermeye çalışacağım. Belki dolaylı olacak, ama öbür türlü direkt bir yanıt veremem, çünkü bilmiyorum. 1981'de, 23 Şubat askeri devlet darbesine kadar, yeterince açık olarak devrimci idi. O tarihten itibaren, halkın reel olan karşısında bizimki gibi bir projeyi desteklemek istediğini düşündüm, ama bedelini ödemeye hazır mıydı? Bu bedel hayatı olmayabilir, başka şeyler olabilir. Belki hayatını değil ama başka bedelleri göz önüne alabilir fikri beni epey düşündürdü. Kişisel olarak bunu açıklığa kavuşturamıyordum. Benim için 23 Şubat unsuru çok önemli oldu. Sonraki iki önemli öğeden biri ise Yoyes'i öldürmeleri oldu, ki bana çok talihsiz, korkuç bir saldırı gibi geldi. İkicisi ise Hipercol olayı oldu, bu saldırı beni Avrupa Parlamentosu seçimlerinde aday gösterdikleri haftaya denk geldi. HB, Bask siyasi güçleri içinde Avrupa Parlamentosu'nda temsil edilen ilk parti oldu. Bence o eylem (Hipercol) ETA militarizminin büyük bir göstergesi oldu. Çünkü onunla şunu göstermek istiyorlardı, en önde gelen silahlı mücadeledir, öncelikli olan silahlı mücadeledir. Orada anladım ki, ETA'ya göre silahlı mücadele siyasi mücadelenin üstünde: sosyal mücadele, siyasi mücadele, kitle mücadelesi o kadar da önemli değil, önemli olan askeri mücadeledir yani.

Bu ülkede yeri olmayan, silahlı mücadelenin kendisi mi, yoksa ETA'nınki mi?

Nerede silahlı mücadelenin koşulları? 1981 askeri darbesine karşı ne halktan ne başka anlamlarda hiç bir tepki olmadı. Bir askeri darbe durumunda bile, bunun koşulları yok idiyse sonrasında ya da şimdi nasıl olabilir? Bana göre bu halk silahlı mücadeleden yana değil. Her geçen gün daha da antipatikleşen yöntemleri ve sivillere yönelmesi vs. yüzünden ETA'nınkinden hele hiç değil. Ama aynı zamanda şimdi dönüp dönüp HB'ye oy verenlerin önemli bir kesimine göre ise, ETA, nihayetinde zor dönemlerde bizi savunan yegâne şampiyon oldu, bu nedenle en zor döneminde onu bir köşede yalnızlığa terk edemeyiz.

Sizce toplumda olup bitenleri analiz edebiliyorlar mı?

Bence yıllarca analiz etmediler. Birincisi teknik nedenlerden dolayı, eskiden Fransa tarafına geçip ETA ile görüşmek, fikir alış verişinde bulunmak kolaydı. HB'nin ETA ile ilgisi olmayan yöneticileri de, kültür dünyasından insanlar ya da bir işadamı diyelim kolayca gidip görüşebiliyordu. Ama Fransa tarafında sıkı takibe alınmaya başladıklarından beri, yıllardır, bu çok zorlaştı. Artık direkt temaslar hemen hemen kesildi, yazışma yoluyla temasta bulunmak aynı şey değil. İkinci olarak, HB yöneticileri ya da başkaları ETA ile yaptıkları toplantılarda, çok kez olan biten yerine ETA'nın duymak istediklerini söylüyorlar. Üçüncü önemli unsur ise bürokratikleşme sürecidir, ki buna ETA da HB de Jarrai da giriyordu. Bu, sorunun uzun bir zamana yayılmasından kaynaklanıyor. Ne oluyor? Şimdiki ETA militanı ya da yöneticisi, ETA'lının oğlu, yani babası da ETA üyesi ya da yöneticisi idi. Bu ETA'lı herhangi bir diğer vatandaş gibi, hayatını idame etmek için iş, ev arayan, bu günlük hayatı yaşayan biri değil. "Devrimin memurları" yani. Kendi dünyasından kişilerle arkadaş oluyor, hep onlarla birlikte, yani başka bir dünyada yaşıyor. Bu sahte bir dünya değil, ama dünyanın yalnız bir parçası, diğer büyüğünden çok yalıtılmış ideolojik bir dünya. Gerçek ile çok da temasları yok. Bu durum hem dışarıda olup biteni anlamayı önlüyor, hem de duymak ya da görmek istediğin gibi bir dünya yaratıyor. Herhangi bir belediyenin herhangi bir gencini alıp götürüp 48 saatte öldürüyorsun (Miguel Angel Blanco'yu kastediyor-). Hiçbir şeyle

hiçbir ilgisi olmayan bir genç. Bütün bunlar burada yaşandı. Şimdi bunun neresi mücadele, olsa olsa yenilginin intikamı olur. Ben milliyetçiyim. Şimdi dönüp arkaya baktığımda, yaptığımız bu yolculuk için taşıdığımız bu bavullar zorunlu değildi diye düşünüyorum.

Ama ETA keyfine göre karar alan 3-5 kişi de değil...

Karar verenlerin sayısı bu rakamın üstünde de değil ama. Militarizmin getirdiği şeylerden biri de bu, biri hadi sağa diyor, herkes sağa yürüyor, sola diyor, herkes sola, bir tümen gibi. Biri karar veriyor, kitle oradan oraya gidiyor. Meydanda bekleyenlere, şimdi tanrı diye biri yok dersen, meydanda bekleyenlerin de aslında çoktandır tanrının varlığına inanmadıklarını görürsün.

ETA-kilise ya da din ilişkisi...

ETA, vaktinde papaz okullarında büyük bir destek buldu. 1974-5'e kadar ETA yöneticilerinin çoğu eski rahiplerdi ya da rahip ve papaz okullarından gelen öğrencilerdi. Keza rahip evlerinde toplanıyor, gizleniyorlardı. Bask kilisesi genel olarak Bask milliyetçisi bir kilise. Bask kilisesi hiyerarşisi daha çok iktidara, merkezi iktidara yakın iken, tabanı, mahallelerden gelen pek çok rahip vs. Bask milliyetçilerine yakındı. ETA'nın sosyalist ideolojiye sahip bir örgüt olduğu düşünülürse...Şimdi, günümüzde artık bu ideolojiye sahip mi bilmiyorum.

Başlangıçta, kurucuları?

Kurucuları savaşı (İspanyol İç Savaşı) kaybetmiş bir neslin çocukları idi, orta sınıf ailelerden gelen, savaş sonrası üniversite gençliği, bunlar hemen bütün ETA kurucularının ortak özellikleri. İkisi hariç diğerleri dinci idi, yani dinci ailelerden geliyorlardı. Bask milliyetçiliğinin bir kısmı cumhuriyet döneminde kendini laik ilan etmişti, bu ikisi o eğilimden geliyordu.

ETA hiç kendini laik ilan etti mi?

Hayır. Kendini Marksist ilan ettikleri için bu tür bir beyana gerek duymadılar, bu konuya değinmek akıllarından bile geçmedi. Ama PNV'nin "Euskaldun demek, inanan adam demek" yorumunu eleştirdiler. PNV'ye göre Basklı *inanan* kişi olmalıydı, ETA beşinci kongresinde, Basklı *inanan* da olabilir, *inanmayan* da dedi.

Siz ETA'nın militarizme sonradan kaydığını söylediniz, ama ETA gibi bir örgütlenme ve mücadele yöntemi başlangıçtan beri militarist idi diyenler de var...

Silahlı bir örgüt askeri bir örgüttür, ama asker bir grup olmak başka, militarist olmak başka bir şey. İkincisi, bütün siyasi durumu askeri bir bakış açısı ile yürütmektir. ETA silahlı bir grup olarak baskıya yanıt olarak doğuyor, sonra kendi özgün gelişmesini yaratacak olan siyasi çelişkileri genelleştirmek için devam ediyor. ETA'nın silahlı mücadelesini haklı kılan ayakta kalma ihtiyacı idi. Son yılları militarizm yoludur, çünkü getireceği sonuçları önemsemeden bir arabaya bomba yerleştirmek militarizmden başka bir şey değil. Benden bu geçiş için tarih vermemi bekleme, çünkü herkesin bunu kendine özgün yaşama durumu var. İlle de bir tarih söylemek gerekirse bana göre GAL'den sonra olabilir mesela.

GAL bir devlet hatası idi deniyor, siz ne dersiniz?

Kesinlikle. Ben kişisel olarak 1983'de silahlı mücadelenin gerekliliğinden kuşkulu idim. Ama devlet GAL ile faşist yüzünü göstererek silahlı mücadeleyi haklı gösteriyor, haklı kılıyordu. GAL olmamış olsaydı ETA'yı 87'de değil de 83'de eleştirmiş olurdum mesela. GAL pek çok ayağı olan bir uygulama idi. Öte yandan devlet yanıldı, yurtsever solu olduğundan daha güçsüz sandı. Bu yanı ile devlet tarafının siyasi bir hatası idi.

GAL bir tür provokasyon muydu o halde?

En azından beni kişisel olarak çok provoke etti. Ben bu mücadele içinde yer aldığım 38 yaşıma kadar bir devrimci değil bir isyancı oldum diyorum hep.

Kitlesel tepkilerden çekinmedi mi devlet, hem burada hem İspanya Devleti'nin geri kalanında?

Burada büyük tepkiler oldu. Ama İspanya Devleti'nin geri kalanı için ciddi bir tepkiden bahsetmek çok doğru değil, çünkü onlara göre ETA'ya karşı yapılan her şey haklıdır, mubahtır. Hatta bazıları için baskı eğer Basklılara karşı ise yine olumludur. Buradan ölü giden bir jandarma, Galiçya, Endülüs ya da başka bir yere vardığında büyük bir sevgi ile karşılanıyordu; İspanyol bayrağı uğruna ölmüştü, o kadar, gerisini sorgulamıyorlardı.

Cezayir görüşmelerinde siz de yer almışsınız...

Evet o görüşmelerde ben de vardım. ETA ile İspanyol Hükümeti arasındaki bir pazarlık denemesi idi.

Neden sonuç alınamadı?

Çünkü o görüşmelerde ETA İspanyol Hükümeti ile bir masada direkt olarak pazarlık yapıyordu, diğer siyasi güçlerin katılımı olmaksızın, siyasi durumun değişmesi ve kendi tutuklularının serbest bırakılmasını sağlayacak bir anlaşmaya varmak için.

Otodeterminasyon hakkı için Anayasanın değişmesi lazım diyenler de var. İspanyol Anayasa'sı o kadar dokunulmaz mıdır?

İspanyol siyasi sınıfı için evet. Çünkü İspanyol demokrasisi tarihi, İspanyol Anayasası tarihidir. Her dokunduklarında hep çatışmalar oluyordu, diktatörlükler, askeri darbeler geliyordu. Bu durumda, İspanyol politik sınıfı anayasa varsa demokrasi de var sanıyor. Yani anayasanın demokrasinin varlıklarından yalnızca biri olduğunu düşünmüyorlar.

Ya İspanyol solunun bu konudaki tavrı?

Hangi İspanyol solu? Bana göre PSOE sol değil, İU ve bazı sendikalardan söz ediyorsan evet.

Bu yalnız ulusal sorun konusunda mı böyle?

PSOE iktidardayken, PP iktidarından daha sosyal bir politika izlemedi, özellikle de ekonomik alanda. Devlet meselelerinde PSOE, tıpkı PP gibi tamamen İspanyol milliyetçisi. Aslanla kaplandan hangisinin seni ısırmasını tercih ederdin diye sorsalardı, hangisini tercih edeceğimi bilemezdim doğrusu.

Sendikalardan hangisini kastediyorsunuz, sol anlamda?

İşçi komisyonları (CCOO) ve bazı sosyal konularda UGT'yi (Çalışanlar Genel Birliği) sol sayabiliriz. Sosyal temalarda epey sol olduklarını gösterdiler. Bask meselesinde en azından ihtiyatlılar ve histerik İspanyol milliyetçiliği tartışmalarına girmiyorlar.

Madrid basını nasıl bu anlamda?

Yok, radyo düzeyinde bile değil; tek düşünce, anayasanın savunuculuğu, İspanyolculuk yanında.

Nereden geliyor bu durum?

İspanyolculuk aşağılık kompleksinden. Filipinler, Küba, Porto Rico'nun kaybedilişinin üzerinden 100 yıldan fazla zaman geçti. Bu komplekse göre, babadan kalma her bir parçanın kaybı İspanyol kalbinin parçalanması demek; ve 40 milyon İspanyol, "babalar dededen devraldığını, çocuklar babadan aldığı malvarlığını korumalı" diye düşünüyor. Bu babadan kalma malvarlığından her bir parçanın kaybı bir sonrakine her seferinde daha az malvarlığı bırakma izlenimi veriyor. Basklılar sizinle yürümek istemiyoruz dediklerinde, İspanyollar sanki aşağılanıyormuş izlenimi elde ediyorlar.

Ekonomik olarak Euskadi'nin çekip gitmesi o kadar önemli değilmiş gibi geliyor?

Yok, ekonomik anlamda çok önem arzettiğini sanmıyorum. İspanyol Devleti içindeki nüfus oranımız yüzde 5,6. İspanyol ekonomisi içindeki üretim oranımız ise yüzde 10 dolaylarında.

Lizarra süreci neden başarısızlığa uğradı?

Bence Lizarra başarısızlığa mahkumdu. Çünkü bir barış prosedürü Bask milliyetçilerinin mutabakatı aranarak başlatıldı. Bu, o güne kadar ETA'nın niyetlendiği yolun tam tersi bir şeydi. O zamana kadar hep İspanyol Devleti ile pazarlık yapmak isteyen ETA, bunun yerine Bask milliyetçi partileri ile pazarlık yapmaya kalktı. Bu şekilde ortak bir pozisyon yakalayıp, devletle arasında aracı olmasını denemek için. Kimsenin öngörmediği ya da Lizarra pazarlıklarına katılanların beklemedikleri bir durumla karşılaştılar: Pakta dahil olmayan, Bask milliyetçisi olmayan partilerin bu duruma gösterecekleri korkunç tepki. Bunun sonucu olarak bir sonraki seçimlerde PNV'nin oy oranının değişmediği, EH (HB, Batasuna) ve PP'ninkinin ise arttığı görüldü. Yani bu önerinin temel olarak Bask siyasi sahnesinde iki uç noktayı temsil edenleri güçlendirdiği ortaya çıktı. Sonuç itibariyle İrlanda'ya çözüm ithaline giderken, çözüm değil sorun ithal etmiştik. Bizde daha önce olmayan 'Birlikçiler' ve 'Cumhuriyetçiler' sorununu eve taşımıştık, yani buradakiler 'milliyetçiler' ve 'anayasalcılar' olarak bölündü.

Ama genel kanı Lizarra'yı bitiren faktörün ETA'nın bozduğu ateşkes olduğu yönünde.

Ateşkesin bozulması ile sadece nokta konmuş oldu. Ondan önce tam kelimelerini hatırlamıyorum ama PNV'nin sözcüsü olan Joseba Egibar, Lizarra'nın teknik iflasta olduğunu söylemişti. Çünkü ETA Navarra ve İparalde de dahil, Euskal Herria'nın tamamında bir referanduma gidilmesini istiyordu, HB de bu durumu destekledi. PNV reddetti, çünkü yalnız yasal olarak değil siyasi olarak da imkansızdı.

En çok kendilerinin işine gelen bir ateşkesi ETA niye bozdu?

Bence de ihtiyacı vardı. ETA'nın yorumuna yakın çevreler, örgütün, devletle pazarlık yapamadığını görünce başka bir siyasi deneme yapmak için, yani Basklı partilerle bu yolu denemek için buna giriştiğini ama diğer yandan da eylem yapma kapasitesindeki zayıflığın örgütü bu duruma (ateşkes ilanına) götürdüğünü söylüyorlar. Bir kusur yıl sonunda yeterince güç topladığını görünce de bozmaya karar verdi. Muhtemelen de bu iki nedenin bir araya gelmesi ile böyle hareket etti.

Batasuna'nın yasaklı olmasını nasıl buluyorsunuz?

Dünyanın neresinde olursa olsun bir demokraside toplumun yüzde 10'unu yasaklamak ağır bir vaka, meselenin temeli burada. Bir taraftan legal kurumlara çekmeye çalışıp, diğer yandan yasaklamak bu mantıkla da hatalı. HB'ye ETA'yı kınamasını dayatmak imkânsızı istemektir. HB'nin şansını ETA'nınkine bağladığı ortada. Ama toplumun yüzde 10'unu temsil eden bir seçeneği yasaklamanın siyasi yasallığı olamaz bence. Her şeyden çok da, HB'den ETA'yı kınamasını istemek, örgüt ile sahip olduğu ilişki nedeniyle, en azından amaçlarının birliği açısından, kamuoyu önünde açıkça özür dilemelerini istemeyi çağrıştırıyor.

Yasaklayan karar Batasuna ETA'nın aynasıdır diyordu. Ama hiç bir tutuklanma yaşanmadı.

Bence bu bir strateji. Ve devlet bu stratejinin zamanlama sınırını yönetiyor. Yani ETA'nın 'siyasi destekçileri' dediklerine karşı bir savaş başlattı, her ne kadar bunu resmi olarak böyle ilan etmemiş olsa da. Egunkaria'yı kapattılar. Halk Birliği'nin (HB) uluslararası ilişkilerine bakan komitelerini, gençlik alanında faaliyet gösterenlerini aynı süreçte cezaevine attılar. Bu

bir strateji ürünü, yani siyasi alanlarını yavaş yavaş daraltarak, yok etme stratejisi.

Devlet yasaklamaları çok fazla uzağa götürdü gibi. Mesela Egunkaria'yı yasaklamada olduğu gibi.

Öyle. Bu, devletin ETA sorununu ideolojileştirme hatasından kaynaklanıyor. Bunu yapınca da hatalar yapıyor. Bu durum kendisini, Bask milliyetçiliğini, dolayısıyla onun sembollerini de, Baskçayı, Egunkaria gibi bu dilde yayın yapan basını, terörizm bileşenine dahil etmeye götürdü. Aznar (Jose Maria Aznar 1996-2004 arasında başbakanlık yaptı) dönemi bu oldu. Nasıl sosyalistlerin iktidarı döneminde teröre karşı GAL gibi başka bir terör kullanılması hatası işlendi ise. Bu arada mesela Egin kapatıldığında bazı siyasi partiler (Bask Milliyetçileri, PNV vb.) kararı eleştirmekle yetinmiş, protesto gösterilerini daha çok HB düzenlemişti. Ama Egunkaria'nın kapatılması daha geniş çevrelerin, kurumların, aydınların çok yüksek sesli protestolarına neden olmakla kalmayıp, günlerce süren geniş katılımlı gösteriler, yürüyüşler ile kınandı. Mesela benim de dahil olduğum Bizkaya Barolar Birliği, Egin ve HB'nın kapatılmasında ortak bir tavır koyamaz iken, Egunkaria'nınkini kınadı.

Egunkaria'nın yayın yönetmeni kendisine işkence yapıldığını söyledi.

Yalnız iddia düzeyinde olmadığı görülüyor. Bundan 25, hata 15 yıl önce işkencenin genelleşmiş olduğu dönemlerde polis, hem ETA ve yan kuruluşları dediği alanlara giremediği için hem de şimdiki elektronik bilgi edinme yöntemlerine sahip olmadığı için bilgi elde etmek amacıyla işkence yapıyordu. Oysa günümüzde polisin bilgi edinme imkanları çok daha fazla. İşkence yapmanın başka bir koşulu da polisin kendini dokunulmaz bir pozisyonda görmesi, nasılsa cezalandırılma-yacağına olan güvenidir. Dolayısıyla daha çok kişisel nedenlerle işkence yapıyorlar. Bence Marcelo'ya da (Egunkaria'nın yayın yönetmeni) bu nedenle işkence yaptılar.

Yurtsever sol kendilerine karşı hâlâ sistemli bir işkencenin varlığından bahsediyor.

Diğer dönemlerden daha az, ama fiziki ve psikolojik şiddet olarak, daha seçici tekniklerle devam ediyor. Biliyorum, çünkü

hem kişisel olarak hem de avukat olarak beni endişelendiren konulardan biri.

Tutuklu yakınları derneği işkence sıklıkla kullanılan bir yöntem olmamış olsaydı, 600 politik tutuklunun varlığı açıklanamazdı diyor...

Her gün olduğu doğru değil. Yılda kaç kişi gözaltına alınıyor ki her gün olsun? 1978- 83 arasında yılda 3.500 kişinin gözaltına alındığı vakitlerde bile her gün olan bir şey değildi. Bak bu dönem içinde 10.000'in üstünde insan gözaltından geçti, pek çoğu işkence gördü. Ki o dönemde yasal gözaltı süresi 8-10 güne kadardı. Kuzey İrlanda'da bir milyona 900 küsur politik tutuklu düşüyor. Burada 2 milyonluk nüfustan, 600 tutuklu İspanya Devleti cezaevlerinde, 200 kadarı Fransa ve diğer devletlerde.

Zapatero'yu nasıl buluyorsunuz?

Bir kere beklemediği halde iktidar oldu. Madrid saldırıları (11 Mart olayları) olmasaydı Zapatero başbakan olmayacaktı. Devletin yapısını değiştirme sinyalleri vermeye başladı, sahin bir değişiklikten bahsediyor, böyle olması bence de yerinde bir şey. Ama geniş çaplı bir uzlaşma zemini yakalamak istiyor ki bu bence imkansız. Çünkü biz Basklılardan önerilerimizin İspanyol Devleti'nin diğer kesimleri için de iyi olduğunu, İspanyollar için de ilginç olduğunu kanıtlamamızı beklerse, biz de buna karşılık Zapatero'dan PP'yi ikna etme kapasitesinde olduğunu göstermesini isteyebiliriz. Çünkü PP hem ana muhalefet partisi hem de Zapatero'nun işleyebileceği ilk hatada nöbet değişiminin alternatifi olan partidir. Zapatero bunu başarmaya başlamış değil. Zapatero'nun asıl sorunu ne Bask, Galiçyalı ne de Katalan milliyetçileriyle, asıl sorunu PP ile.

Ulusal sorunlara sahip bir devlette çözümün sağcıların elinden gelme olasılığını daha yüksek gören bir hipotez de var. Zira sağcı bir iktidar en şahinlerini ikna ederse gerisi o kadar zor olmaz deniyor.

Benim de yer yer bunun üzerinde durduğum oldu. Mesela Cezayir sorunu General De Gaulle'ün Fransız askerlerinin başında olduğu bir dönemde sonuçlandı. Bu günlerde bunları düşününce anladım ki benim gözümden İspanyol sağının Bask sorunu ile ilişkisi hakkında ciddi bir detay kaçmış: İspanyol sağ

siyasetini yöneten, önemli mevkilerde bulunanların ciddi bir kısmının Bask kökenli oldukları gerçeği. Mesela Aznar'ın dedesi PNV'li bir Basklıydı, iç savaş döneminde Franco'nun tarafına geçinceye kadar. Örnekler çoğaltılabilir. Bu durum bizi Bask-İspanyol sorununun bir bölümünün Basklı-Basklı bir sorun olması durumu ile yüz yüze getiriyor. Eminim ki bu durum Kürt sorununda da yaşanıyordur. Yani önde gelen Türk milliyetçisi siyasetçilerin bir kısmı muhtemelen Kürt kökenlidirler. Bunlar iktidarda olmadığı müddetçe Baskçı önerilere karşı olanların başında gelirlerken, iktidara geldiklerinde ise yaptıkları yegâne siyaset kendilerini kanıtlamanın yolu olarak Bask vakasına dayanarak İspanyol milliyetçiliği yapmaktır. Ve Basklı ama milliyetçiliğe karşı olduklarını söyleyen bu insanların İspanya'nın Basklıların ulusal haklarına karşı birliğini sağlamada ne kadar etkili olduklarını unutuyoruz. Oldukça da güçlüler. Bence siyaseti belirleyen çeşitli faktörlerdir, ama bunlar içinde hepsinden önce insanlar geliyor. Aznar'ın danışmanı Tartalejo, Bask kökenli biri idi. Böyle bir yığın Basklı sayılabilir. Ama mesela Katalunya vakasında bu durum yok. Katalunya'daki PP'liler Katalan milliyetçisi olmayıp aynı zamanda Katalancı olma kapasitesine sahip olabiliyorlar. Dolayısıyla bunlar Madrid'deki anti Kalancılık karşısında yatıştırma, yumuşatma rolünü yerine getirebilirler.

Bu kadar zayıf bir ETA ile pazarlık yapmak devletin de işine gelebilir.

Şüphesiz. Ama bakalım bundan bu sonucu çıkarabilecekler mi? Öte yandan örgüt de en temel, önemli kavşakları değerlendirmesini bilemedi, hepsinde yanıldı. Cezayir görüşmeleri'nde yanıldılar, kavrayamadılar. ETA İspanyol Devleti ile üçüncü bir devletin garantörlüğünde pazarlık yapıyordu ki bu durum o güne kadar Batı Avrupa tarihindeki gerilla hareketlerinde hiç yaşanmamıştı. Bu siyasi kapasiteyi yakalamışken, diğer koşullarla birlikte değerlendirip, silahları bırakmayı planlamalıydı. O süreçte ben de bulundum. Ondan sonra Lizarrra'da yine yanıldılar. Süreç bekledikleri gibi ilerlememiş olsa da, yavaş da olsa kaydedilecek siyasi ilerlemelerle devletten dile getirilen taleplere eşlik eden süresiz bir ateşkes süreci İspanyol Hükümeti'ni zor durumda bırakıyordu. Çünkü daha fazla, "terör var,

bunlar yalnız onların işi" diyemezdi. Söz konusu taleplerin Bask Parlamentosu'nun çoğunluk talepleri olduğunu telaffuz etmeye başlamak durumunda kalacaktı. Bence PSOE'ye yakınlaşmayı yeğleyerek meseleyi halledeceklerini sanıyorlar (Batasuna'dan bahsediyor). Her ne kadar sosyalistler hükümette olsalar da, ana muhalefet partisi PP'yi dikkate almadan onların siyasi önerilerini ciddiye alacaklarını sanmıyorum.

Birinci İspanyol Cumhuriyeti: Kral I. Amadeo İspanyol Hanedanlığı'na İtalya'dan getirtilir. Bir taraftan anarşist, federalist ve Carlist hareketlerin güçlenmesi, öte yandan kimsenin kendisini desteklememesi üzerine o zamanki İtalya kralının oğlu olan Amadeo kısa sürede tahttan feragat eder. Bu durum Şubat 1873'de Birinci İspanyol Cumhuriyeti'nin yolunu açar. Ocak 1874'te General Pavia'nın başını çektiği darbe cumhuriyetin hayatına nokta koyarak yeniden Borbon ailesinin krallığına kapıyı açar.

Carlist (Karlist): 1833-76 arasında iki kez vuku bulan Carlist Savaşlar'da, Kral II. İsabel'in liberal ve bölgesel farklılıkları tanımayan hükümetine karşı dini, geleneksel monarşiyi ve fueroları savunan Carlos taraftarlarını kasten kullanılır. Bask topraklarındaki Carlistler daha çok fueroları, foral sistemi savunanlardır.

Consejero: Kelime anlamı müsteşar, danışman olup bu çalışmada Bask Hükümeti üyesi, yani bir tür bakan anlamındadır.

Fuero: Politik, ekonomik, idari ve adli hayata ilişkin bir dizi kural ve düzenlemeler bütünü olarak bilinip bir tür yasa da denebilir. Bask fureoları başlangıçta yazılı değillerdi, geleneksel olarak yaşatılıyorlardı. XIII. yüzyıldan itibaren, farklı tarihlerde yazılı hayata geçirilen ve bir tür Bask Anayasası olarak da kabul edilen bu fuerolar XIX. yüzyıl ortalarında lağvedildiler.

Foral sistem: Feodal döneme özgü bir tür politik-hukuki anlaşma. Buna göre anlaşmayı yapan taraflardan Bask Beyi, mesela İspanyol kralını kendi Bey'i olarak tanıyor, buna karşılık kral da söz konusu beyliğin yasalarını tanıyıp savunacağına dair yemin ediyordu. Foral sistemde egemenliği aktif olarak fuerolar temsil ediyordu. Kralın bu anlaşmadan bir kazancı da bu bölgelerden kendisine giden vergilerdi. Bu sistemde Basklıların kendi foral topraklarının gümrük kapıları vardı, zorunlu askerlik hizmetine tabi değillerdi.

İkinci İspanyol Cumhuriyeti: 14 Nisan 1931'de ilan edildi. Sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda radikal değişikler adına yola çıkan bu cumhuriyet, ilerici bir devlet örgütlenmesi inşa etmeye kalkıştı. Ancak İspanyol Ordusu içindeki monarşist ve tutucu kesimin bu rejime karşı 18 Temmuz 1936'da General Franco yönetiminde başlattığı ayaklanma İspanyol İç Savaşı'na dönüştü. 1 Nisan

1939'da Frankocuların zaferiyle noktalanan savaş, yaklaşık 40 yıl sürecek olan diktatörlük dönemini de başlatmış oldu.

Juntas Generales: Bir tür bölgesel/yerel parlamentodur. Bask ülkesindeki bu parlamentoların kökeni Ortaçağdan bile daha eski tarihlere dayanır. Önceden herkesin katılımına açık halk meclisi şeklinde toplanan bu parlamentolar XV. yüzyıldan başlayarak temsili nitelik kazanmıştır. Tarih boyunca yedi tarihsel Bask bölgesinden her biri kendi temsil organına yani 'Juntas Generales'ine sahipti, ta ki 1876 yılına kadar. Bu tarihte İspanyol yönetimi tarafından yasaklanan bu parlamentolar ancak 1979'da Franco diktatörlüğü sona erdikten sonra tekrar siyasi hayata dönebildi. Şu anda Bask ülkesinde, Alava, Guipuzkua ve Bizkaia olmak üzere üç tarihsel bölgenin kendine ait parlamentosu ve hükümeti var.

Diputacion: Bölgesel parlamentonun yürütme organı, bir tür bölgesel hükümet.

Bask Parlamentosu ve Bask Hükümeti: Bask Parlamentosu, Bask coğrafyasının İspanyol yakasında kalan Alava, Bizkaia ve Guipuzkua bölgelerini kapsayan Bask Otonomi Topluluğu'nun (CAV) yasama organıdır. 75 parlamenterden oluşan bu organa, 4 yılda bir yapılan seçimle, temsil ettiği üç tarihsel bölgeden her biri 25 üye seçer. Bu çalışmadaki Bask Hükümeti de bu parlamentonun icra organıdır. Ancak Bask Parlamentosu ve Bask Hükümetini bölgesel/yerel parlamentolarla (juntas generales) ve bu parlamentoların icra birimi olan bölgesel/yerel hükümetlerle karıştırmamak gerekir. Alava, Guipuzkua ve Bizkaia'nın her birinin, -bu üç bölgenin ortak parlamentosu olan Bask Parlamentosundan ayrı- kendilerine ait yerel parlamento ve hükümetleri de var. Bu çalışmada bu ikincilere bazen yerel parlamento ve yerel hükümet dendiği de oldu. Bu yerel parlamentoların seçimleri Bask Parlamentosu seçimlerinden ayrı tarihlerde, belediye seçimleri ile aynı anda yapılır.

Lehendakari: Baskçada devlet başkanı ya da başbakan anlamına gelir. Bask halkının en üst siyasi temsilcisidir. Bu çalışmada Bask Hükümeti'nin en üst yetkilisi anlamında kullanılmaktadır.

Transicion (Geçiş): İspanya'da diktatörlük ile demokrasi arasındaki dönem kısaca 'transicion' (geçiş dönemi) olarak adlandırılmaktadır. Franco'nun ölüm tarihi olan 20 Kasım 1975 bu dönemin başlangıcı olarak kabul edilir. Aralık 1978'de yapılan referan-

durında İspanyol Anayasası'nın kabul edilmesiyle bu dönemin noktalandığı kabul edilir. Ama bazılarına göre geçiş döneminin bitişi, dolayısıyla demokrasi döneminin başlangıç tarihi, bir darbe girişiminin başarısızlıkla sonuçlandığı gün olan 23 Şubat 1981'dir. Hatta demokrasinin başlangıç tarihini ikinci genel seçimlerin yapıldığı 28 Ekim 1982 olarak kabul edenler de vardır.

PARTİLER

AP (Halk İttifakı): Franco'nun sağ kollarından biri olan ve aşırı sağcı olarak bilinen Manuel Fraga'nın liderliğinde, -İspanyol tutucu sağını temsil eden ve 1976'dan sonra kurulan birkaç siyasi partinin bir araya gelmesi ile- 1983'de oluşturulan bir koalisyondur.

Aralar: Halk Birliği'nden (HB) ayrılanların 2002'de kurdukları partidir. HB ile arasındaki en önemli fark ETA ile aralarındaki mesafedir. Yani Aralar örgütün siyasi kanadı olmaktan uzaktır.

CIU (Yakınlaşma ve Birlik): Otonomici ve Katalan milliyetçilerini temsil eden ve UDC (Katalunya Demokratik Birliği) ve CDC'nin (Katalunya Demokratik Yakınlaşması) bir araya gelmesi ile 1980'de oluşan bir seçim koalisyonudur. Merkez sağcı bu koalisyon demokrasi döneminin ilk 20 küsur yılı boyunca kesintisiz Katalunya'da hükümet olan parti idi. 1992'de % 46 oy oranı ile bu durumu zirveye taşıyan bu parti ondan sonraki seçimlerden itibaren düşmeye başlar; 2006 yılında yapılan Katalunya Parlamentosu seçimlerinde bu oran % 32'ye düşmüş olsa da bu otonominin en çok oy alan partisi olmaya devam etmektedir. 2003'den beri ana muhalefeti temsil etmektedir.

EA (Bask Dayanışması): 1986'da PNV'den ayrılan bir grup tarafından kurulmuş olup, sosyal demokrat ve bağımsızlıkçı bir partidir.

EAJ-PNV (Milliyetçi Halk Partisi): 1895'de Bask milliyetçisi ve Hıristiyan demokrat bir çizgiyi temsilen kuruldu. Otonomi dönemindeki PNV artık merkez sağı temsil eden liberal bir partidir. Hala bağımsızlıkçı, ama aynı zamanda uzlaşmacılığı ile tanınır. Demokrasi döneminden beri Euskadi'nin en çok oy alan partisidir.

EE *(Bask Solu)*: 1977'de komünist Bask solunu temsilen kurulur. 1993'de PSOE ile birleşir.

ERC (Katalunya Cumhuriyetçi Solu): 1931'de kurulan bu parti Katalunya'da örgütlü olup Katalan milliyetçilerinin sol kanadını temsil eder. Bağımsızlıkçıdır. Bu parti 2003 yılında yapılan Katalan seçimlerinde oy oranını bir öncekine göre ikiye katlayarak % 17'ye çıkar. Bu tarihten beri PSC ve IC-EV'nin yanında Katalan Hükümeti'nin üç ortağından biridir.

HB (Halk Birliği): Yurtsever Sol diye bilinen kesimin partisidir. ETA'nın siyasi kanadı olarak da bilinir. Halk Birliğinin kapatılma ihtimaline önlem olarak 1998 seçimlerine **Bask Vatandaşları (EH)** olarak giderken 2001'de **Batasuna (Birlik)** olarak ad değiştirir. Aynı kesin aynı nedenle bir kaç kez ad değiştirir: Yurtsever Sosyalistler (SA), 2002-2005 arasında bu kesimin Bask Parlamentosu'ndaki grubunun adı olur. 2003'te bu partilerin hepsi ETA'nın bir parçası sayılarak yasaklanır. Bask Toprakları Komünist Partisi **(EHAK-PCTB),** bu kesimin 2005 yılından beri Bask Parlamentosu'nda temsil edilen partisidir.

IC-EV (Katalunya İnisiyatifi-Yeşiller): 1987'de kurulan ve ekolojistler ve birkaç sol gruptan oluşan bir koalisyondur. 2006 Katalunya Parlamentosu seçimlerinde %10 oy aldı.

IU (Birleşik Sol): 1986'da irili ufaklı komünist, sosyalist, sol tandanslı bir kaç parti ya da hareketin kurduğu bir koalisyondur. Oy oranı ilk yıllarda gittikçe artan bu parti 1994 Avrupa Parlamentosu seçimlerinde % 13 ile tarihinin en yüksek oy oranını yakalar. Bu tarihten itibaren seçmen desteği gittikçe düşen IU, 2004'te ancak % 5 civarında oy alabilmiştir.

IU-EB (Birleşik Sol): IU'nun Euskadi koludur. EB (Esker Batua) Birleşik Sol'un Baskçasıdır. Federal ve sosyalist bir devletten yanadır.

PP (Halk Partisi): 1987'de kurulan ve AP'nin devamı olan partidir. İçinde aşırı sağ unsurlar barındırsa da PP merkez sağ bir parti olarak kabul edilir. 1996-2004 arasında iktidarda olan PP, iktidarı alamadığı dönemlerde de ana muhalefet partisi olmuştur.

PSC (Katalunya Sosyalist Partisi): 1978'de kurulmuş olup sosyal demokrat ve Katalancıdır. PSOE ile İspanyol Parlamentosu'nda aynı grubu paylaşıyor. PSOE'nin diğer otonomilerdeki federasyonlarından biraz farklı, bağımsız bir partidir. PSOE-PSC olarak da bilinir. Demokrasi döneminden beri hep Katalunya'nın en çok oy

alan ikinci partisidir. 2003'den beri Katalan Hükümeti'nin ERC ve IC-EV ile paylaşan PSE, 2006 seçimlerinde %27 oy almıştır.

PSOE (İspanyol Sosyalist İşçi Partisi): 1879'da kurulan bu parti bir yüzyıl boyunca sosyalist ve Marksist iken 1980'lerden itibaren Felipe Gonzalez'in liderliğinde hızla sosyal demokrat, merkez sol bir çizgiye yönelmiştir. 1982-1996 arasında iktidarda olup, demokrasi döneminden beri hükümette olmadığı dönemlerde hep ana muhalefeti temsil etmiştir. 2004'den beri yine iktidardadır.

PSE-EE (Euskadi Sosyalist Partisi-Euskadi Solu): PSOE'nin Euskadi'deki koludur. 1977'de "Euskadi Sosyalist Partisi" (PSE-PSOE) olarak doğar. 1993'de EE ile birleşerek PSE-EE (PSOE) olur.

UA (Alava Birliği): Alava'nın İspanyol ulusunun bir parçası olduğunu savunan aşırı sağ, yalnız bu Bask bölgesinde (Alava) örgütlü bir partidir. 1990'da kuruldu.

UCD (Demokratik Merkez Birliği): Reformist Frankocuları ya da İspanyol sağını temsil eden bu parti, 1977'de, diktatörlükten demokrasiye geçişi sağlamak hedefiyle kurulmuştur. Lideri Adolfo Suarez son Franko Hükümetinin bakanlarından biriydi. UCD şimdiki İspanyol Anayasası'nın baş mimarıdır, zira hazırlık komisyonunun 7 üyesinden 3'ü bu partinin idi. 1977 seçimlerinde % 34 ile iktidar olan bu parti, bu durumu aşağı yukarı aynı oy oranı ile 1979'da tekrarladı. 'Geçiş döneminin' bitişi olarak kabul edilen 1982 seçimlerinde ise ancak % 6,7 oy alabilmiştir. Bu keskin düşüşte sağ kesimde kurulan yeni partilerin etkisi büyüktür. UCD 1983'te kendini feshedер.

UPN (Navarra Halkı Birliği): Navarra sağını temsil eden bu parti 1979'da kuruldu. 1991'den beri PP'nin bu otonomideki koludur. Navarra'nın İspanyol olduğunu, İspanya'nın bir parçası olduğunu savunan UPN demokrasi döneminden beri Navarra'da en yüksek oy alan partidir ve dolayısıyla sürekli iktidardadır. 2004 seçimlerindeki oy oranı %38'dir.

KAYNAKÇA

Agirreazkuenaga, J. vd. *Historia De Euskal Herria* [Euskal Herria Tarihi].

Apuntes Para Una Historia De Ela [Bir Ela Tarihi İçin Notlar].

Arostegı, J. vd. *El Carlismo y Las Guerras Catlistas* [Karlizm ve Karlist Savaşlar].

Arrieta, L. vd. *El Movimiento Cooperativo En Euskadi 1884-1936* [Euskadi'de Kooperatif Hareket].

Arzak, J. I. *Historia Del Pais Vasco* [Bask Ülkesi Tarihi].

Autestıa, K. *HB: Crónica De Un Delirio* [HB: Bir Hezeyan Kroniği].

Azaulas, J. *El Pais Vasco* [Bask Ülkesi].

Barandiaran, İ. *Guipuzcoa En La Edad Antigua, Protohistoria Y Romanizacion* [Eski Çağda Guipúzcoa, Tarih Öncesi ve Romalılaşma].

Bazan, I. *De Tubal A Aitor Historia De Vasconia* [Tubal'dan Aitor'a Bask Ülkesi Tarihi].

Benegas, T. *Eusdalci: Sin Paz Nada Es Posible* [Eusdaki: Barış Olmadan Hiç Bir Şey Mümkün Değil].

Caro Barajo, J. *El Laberinto Vasco (1977-1988)* [Bask Labirenti (1977-1988)].

Caro Barajo, J. *Los Vascos* [Basklılar].

Claveria, C. *Historia Del Reino De Navarra* [Navarra Kırallığı Tarihi].

Claveria, C. *Navarra 100 Años De Nacionalismo Vasco, 1878-1932.* [Navarra, 100 Yıllık Bask Milliyetçiliği, 1878-1932].

Claveria, C. *Navarra 100 Años De Nacionalismo Vasco, 1932-1995.* [Navarra, 100 Yıllık Bask Milliyetçiliği, 1932-1995].

Cıerva, R. *Historia Total De España* [İspanya'nın Bütün Tarihi].

Constitucion Española [İspanyol Anayasası].

Corcuera, J. *Origenes, İdeologia Y Organizacion Del Nacionalismo Vasco 1876-1903* [Bask Milliyetçiliğinin Kökeni, İdeolojisi ve Teşkilatı 1876-1903].

Estatuto De Autonomia Del Pais Vasco [Bask Ülkesi Otonomisi Statüsü].

Gallego, J. A. *España Siglo XX.* [İspanya, XX. Yüzyıl].

Garcıa, F. *Memoria De España* [İspanya Hafızası].

Gonzalez, L. *España y Las Españas* [İspanya ve İspanyalar].

Granja, J. L. Ve Santiago De Pablo, *Historia Del Pais Vasco y Navarra En El Siglo XX*. [XX. Yüzyılda Bask Ülkesi ve Navarra Tarihi].
Granja, J. L. *El Nacionalismo Vasco: Un Siglo De Historia* [Bask Milliyetçiliği: Bir Yüzyıllık Tarih].
Granja, J. L. *Nacionalismo y II. Rupublica En El Pais Vasco* [Bask Ülkesi'nde Milliyetçilik ve II. Cumhuriyet].
Guezala, L. *El Pensamiento De Sabino Arana y Goiri A Traves De Sus Escritos* [Yazıları Aracılığı ile Sabino Arana Goiri'nin Fikirleri], Sabino Arana Vakfı.
Germendia, J. M. *Historia de ETA* [ETA Tarihi].
Fonseca, C. *Negocior Con ETA* [ETA İle Pazarlık Yapmak].
Haritschelhar J. vd. *Ser Vasco* [Basklı Olmak].
İntxausti, J. *Euskera La Lengua De Los Vascos* [Euskera, Basklıların Dili]
Jackson, G. *La Guerra Civil Española* [İspanyol İç Savaşı].
Letamendıa, F. *Historia Del Nacionalismo Vasco y De ETA 1* [Bask Milliyetçiliği ve ETA Tarihi 1].
Letamendıa, F. *Historia Del Nacionalismo Vasco y De ETA 2* [Bask Milliyetçiliği ve ETA Tarihi 2].
Letamendıa F. *Historia Del Nacionalismo Vasco y De ETA 3: ETA y El Gobierno Del PSOE (1982-1992)* [Bask Milliyetçiliği ve ETA Tarihi 3: ETA ve PSOE Hükümeti (1982-1992)].
Letamendıa, F. *ETA En La Transición (1976-1982)* [ETA ve Geçiş Dönemi (1976-1982)].
Linz, J. J. *Conflicto En Euskadi* [Euskadi Sorunu].
Lorenzo, J. M. *Historia de Euskal Herria* [Euskal Herria Tarihi].
Medem, J. *La Pelota Vasca, La Piel Contra La Piedra* [Bask Topu].
Mees, L. *Entre Nacion y Clase* [Ulus ve Sınıf Arasında].
Nuñez Astrain, L. *La Razon Vasca* [Bask Nedeni].
Perez A. *El Nacionalismo Vasco A La Salida Del Franquizmo* [Frankizm'den Çıkışta Bask Milliyetçiliği].
Perez, A. *La Reproduccion Del Nacionalizmo, El Caso Vasco* [Milliyetçiliğin Yeniden Yapılanması, Bask Vakası].
Savater, F. *El Gran Fraude* [Büyük Sahtekârlık].
Secretaria General De Accion Exterior. *Gobierno Vasco, Euskadi Un Pais Sin Fronteras* [Dış İşleri Genel Sekreterliği -Bask Hükümeti, Euskadi, Sınırları Olmayan Bir Ülke].
Thomas, G. ve Morgan, M. *El Dia En Que Murio Guernica* [Gernika'nın Öldüğü Gün].

Talon, V. *Arde Gernika* [Gernika Yanıyor].
Tuñon, L. M. *La Guerra Civil Española* [İspanyol İç Savaşı].
Ugalde, M. *Nueva Sintesis de la Historia Del Pais Vasco, Toma I, II* [Bask Ülkesi Tarihinin Yeni Sentezi, II cilt].
Unzueta, P. *Los Nietos de Laira: Nacionalismo y Violencia En El Pais Vasco* [Laira'nın Torunları: Bask Ülkesi'nde Milliyetçilik ve Şiddet].
Urrurre, J. I. *Seis Decadas de Pariodismo Vasco* [Bask Habercili-ğinin Altmış Yılı], Sabino Arana Vakfı.
Vital, C. *La Destrucción de Guernica, Un Balance Sesenta Años Después* [Gernika'nın Tahribatı, Altmış Yıl Sonra Bir Bilanço].
Zulaika, J. *Violencia Vasca* [Bask Şiddeti].